Alexandru SALCĂ

Dăruit cu suferinţă

memorii I

Editura Transilvania Expres Braşov, 1998

Gott beschenkte mir nur Leid!

Memoiren God bestowed me only pain. Memoirs

Culegere: Benedek Ildikó Tehnoredactare: Adriana Monda
Coperta: Adriana Monda. Desenul de pe copertă este semnat de Viorel Pârligras.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale

SALCĂ, ALEXANDRU Dăruit cu suferinţă: memorii/Alexandru Salcă Braşov: editura Transilvania expres, 1998
2 vol.; il.; 20 cm. Vol. 1 - 1998 - 288 p. - ISBN
973-98344-8-5

343.8 (498) Salcă, A. (0:82-94) 859.0 - 94 929
Salcă, A. (0:82-94)

© Alexandru Salcă. Toate drepturile asupra ediţiei rezervate

Motto:

Precum cea mai înaltă Evanghelie este o Biografie, tot aşa Viaţa fiecărui om de treabă este o neîndoioasă Evanghelie, carepredică ochilor şi inimii şi întregului om, aşa încât chiar Diavolii sunt siliţi să creadă şi să tremure, aceste veşti foarte îmbucurătoare:
„Omul este un născut al Cerului; nu robul împrejurărilor, al necesităţii, ci biruitorul lor glorios: iată cum poate ajunge el „Vestitorul său însuşi şi al Libertăţii sale”; şi este pururea cum i-a zis Cugetătorul: „Mesia Naturii”.

Thomas Carlyle

ÎNAINTE DE PUŞCĂRIE

SATUL NATAL CĂCUCIU

Un sătuleţ sărac, fără nici un fel de perspectivă în viitor. Nu se ştie de unde îşi trage numele (deşi este posibil să vină de la cuc, în maghiară kakuk, iar denumirea sa în această limbă era Görgénkakucs), cu locuitori puţini şi nevoiaşi, din care cauză cei tineri părăsesc satul căutând să înveţe meserii la oraş. Iar unii mai în vârstă lucrează pe Valea Mureşului, la fabricile de cherestea, proprietatea unor evrei care îi exploatează.Totuşi au de lucru şi îşi pot creşte copiii, deseori numeroşi. Am fost nouă copii - două fete şi şapte băieţi. Fetele au murit de pojar. Una avea 12 ani, Maria, iar Lucreţia 10 ani. Noi, băieţii, am rămas în viaţă, dar în anul 1928 al treilea născut, Iuliu, a murit în Bucureşti.

Am fost crescuţi mai mult de mama, o femeie mică, dar energică. Tata lucra la fabrică în Ilva (Lunca Bradului). Venea acasă o dată la două săptămâni şi stătea cu noi 24 de ore, după care pleca. Aveam pământ puţin şi nu ne ajungau bucatele. Aveam nevoie de bani să mai cumpărăm şi să plătim dările la stat şi comună, să cumpărăm ceva haine. Apoi, când am început şcoala, aveam nevoie de cărţi şi caiete. Tata ţinea foarte mult ca noi să mergem la şcoală, deşi el nu a făcut şcoală. A învăţat să scrie şi să citească în Armata Română. Când avea 9 ani, mama lui a murit. Bunicul a rămas cu patru copii: doi băieţi şi două fete. A fost nevoit să dea copiii la lucru, aşa se face că una din surori, cea mare, a plecat la Budapesta ca servitoare.

Acolo s-a şi căsătorit şi nu a mai venit acasă. A doua s-a căsătorit la Nadăşa, un sat vecin. După un timp a divorţat şi a plecat la Bucureşti, unde s-a recăsătorit cu un oltean, pe care nu l-am văzut niciodată. La Nadăşa fusese şi tata slugă şi acolo l-a găsit începerea primului război. Avea 18 ani când a fost încorporat în armata austro-ungară. După instrucţie a fost trimis pe frontul din Italia, unde a căzut prizonier. Tot timpul avea ideea să fugă în România şi să se înroleze ca voluntar în Armata Română. La fel gândeau toţi tinerii din satul lui. Aşa se face că un număr destul de mare de tineri au luptat ca voluntari pentru întregirea neamului. În acest scop i-a ajutat prizonieratul

din I talia. Acolo s-au format corpuri de voluntari români, care, apoi, au luptat contra celor care, mai bine de 1000 de ani, i-au stăpânit. Mulţi dintre ei au murit. Eram la şcoală, nu mai ştiu în ce clasă, când în mijlocul satului s-a ridicat, în amintirea lor, un monument la umbra teiului, care avea o vechime de mai multe secole şi unde aceşti tineri, duminica, îşi petrecuseră timpul la joc. Tata a fost rănit uşor când, în 1919, trupele române au trecut Tisa ca să înăbuşe revoluţia lui Béla Kuhn. Deoarece el cunoştea foarte bine limba maghiară, este trimis în recunoaştere dincolo de Tisa, dar un ţigan ungur, cu care a fost într-o unitate militară înainte de a cădea prizonier, l-a recunoscut într-o cârciu-mă şi l-a denunţat. A scăpat, ca prin minune, doar cu o mică rană la cap.

Întors la unităţile române, a adus informaţii preţioase. Pentru aceasta a fost decorat. De altfel, a mai fost decorat cu încă alte două ocazii. Era foarte mândru că a luat parte la războiul contra Ungariei şi regreta că nu a fost dat la şcoală şi nu s-a putut reangaja în Armata Română.

Tinerii din vremea aceea erau mari patrioţi şi doreau realizarea visului de secole: UNIREA. Întorşi din război, nu încetau cu povestirile despre luptele date cu austrieci, unguri şi nemţi. La Ispas, când era Ziua Eroilor, tot satul, cu mic cu mare, mergeam în satul vecin, pe Dealul Auşălului. Acolo s-au dat lupte aprige memoria lor era un cimitir. Toate satele din jur luau parte la organizarea unor jocuri. Noi, copiii de şcoală, spuneam poezii. Toţi eram încinşi cu tricolorul, parcă am fi fost pe Câmpia Blajului. Venea aici Dr. Nicoară, de la Reghin, un mare luptător pentru afirmarea românilor. Se rosteau discursuri, iar preoţii erau în fruntea acestei aniversări, susţinuţi de învăţătorii satelor. Mândria naţională era fără limite, se juca jocul românesc.

Un alt prilej de manifestare era ceva mai devreme, la 10 mai, ziua instaurării monarhiei. Atunci ne adunam la Beica de Jos, o comună ungurească, de unde nu lipsea nimeni. La marginea comunei, pe un platou, ne strângeam cu toţii. Copiii de şcoală defilam prin faţa celor adunaţi, apoi spuneam poezii, după care urma un program artistic. Nu lipseau cuvântările înflăcărate şi naţionaliste, fără culoare politică. În acea zi porţile ungurilor erau încuiate. Nici unul nu îndrăznea să se arate, amintirea iobăgiei era încă vie în inimile românilor. După ce se cinsteau, ar fi fost vai de unguri dacă se arătau, deşi aceşti ţărani unguri nu aveau mare vină, dar ei regretau imperiul Austro-Ungar. Aceasta era atmosfera în sat

după Unire.

Aveau şi românii drepturi. S-a făcut biserică nouă, şcoală, se vorbea româneşte. S-au făcut şcoli superioare româneşti şi cei mai îndrăzneţi îşi dădeau copiii la învăţătură ori la meserii. În sat veneau mereu de la Reghin şi Târgu Mureş, fruntaşi ai vieţii culturale. Mai ales Dr. Nicoară, care era şi preşedintele Asociaţiei culturale Astra. El îi îndemna pe părinţii noştri să ne dea la meserii, ca să luăm meşteşugul din mâna străinilor. Pe unii îi sfătuia să intre ca băieţi de prăvălie şi să se facă comercianţi. Părinţii noştri se lăsau convinşi foarte greu. Numai faptul că au avut copii mulţi i-a determinat să îi dea la meserii. Nu aveau curaj. Mulţi îi ţineau acasă ca să-i ajute la munca câmpului, deşi pământul era puţin şi slab. Se mulţumeau cu puţin, toate le făceau în casă. Mama era ca o fabrică: cultiva cânepă, o topea, o torcea şi apoi ţesea din ea pânză pentru haine de pat, feţe de masă, prosoape şi lenjerie de corp. Numai de sărbători aveam o cămaşă de „americă". Cămăşile erau cusute tot de mama, cu flori pe la guler şi mâneci. Toate fetele erau pricepute la cusături. Care mai de care îşi arăta măiestria. Când se mărita o fată, cu mâna ei cosea cămaşa mirelui şi pe a ei. În timpul iernii, seara, se făcea şezătoare. Mai multe fete şi femei se duceau la o casă cu furca şi torceau acolo. Veneau flăcăii din sat şi spuneau basme, cântau din gură, era o plăcere să mergi la o astfel de şezătoare. Fiecare om avea câteva oiţe, din lâna lor ne făceau ciorapi şi sumane prelucrate tot de femei.

Necunoscând altă viaţă, eram mulţumiţi cu ceea ce aveam. Fiecare îşi lucra puţinul pământ cu multă pricepere. Îşi îngrijea animalele mai bine decât ochii, deoarece acestea îi ajutau la muncă. Copiii, de mici eram deprinşi cu munca câmpului şi creşterea animalelor. Fiecare lucra după puterea lui. Nimeni nu trândăvea. Cei mici mergeam la şcoală, că altfel ne amendau. Apoi, duminica, tot satul se ducea la biserică. Copiii şedeam în faţă, să ne vadă preotul Ilie, care, dacă lipsea vreunul, a doua zi, la şcoală, ne da la palmă, şi dădea tare. Nu doream să facem cunoştinţă cu nuiaua lui. Dar, în schimb, ne învăţa lucruri frumoase. Preoteasa era învăţătoarea noastră. O femeie energică şi cu dragoste pentru meseria ei. Îşi făcea datoria. Îi păstrez şi azi o mare recunoştinţă. Era dreaptă. Avea doi copii în şcoală, dar, dacă nu învăţau, îi pedepsea la fel ca pe oricare altul. Mi-a plăcut să învăţ cu ea. Ţinea mult la mine, deşi cu tatăl meu nu erau în relaţii bune. Niciodată nu a arătat acest lucru faţă de noi, copiii.

Preotul era venit la noi în comună şi căsătorit cu fata

învăţătorului. Avea şi unele părţi negative: făcea politică cu Goga şi a dezbinat satul, era cu Partidul Naţional Creştin. Avea şi avere, pe care dorea să o sporească, aşa că repede a venit în conflict cu unii săteni. Alţii îl ajutau. Dar, în 1940, când s-a pierdut Ardealul de Nord, a lăsat totul şi s-a refugiat în satul lui, pe Târnave, în Alba. Din această cauză, toţi oamenii s-au supărat. În 1945 s-a întors în sat, dar a găsit un alt preot.

Satul meu era de religie greco-catolică, cu oameni cu frică de Dumnezeu. Toate sărbătorile de peste an erau ţinute. Se mergea la biserică, iar după-amiază copiii ne adunam în mijlocul satului, la tei, şi priveam la cei mari cum jucau în horă sau la bătrânii satului cum jucau cărţi. Bunicul era un mare jucător de cărţi. Purta pălărie cu borurile mari şi chimir cu buzunar, în care îşi ţinea băşica cu tabac, amnarul, iasca şi piatra cu care îşi aprindea pipa. Îmi amintesc, când mergeam cu el la plug, ca să conduc caii pe brazdă, cum se chinuia uneori să-şi aprindă pipa. Îşi umezea iasca, mă punea să încerc şi eu. Îmi loveam vârful degetelor, dar eram fericit când reuşeam să-i aprind iasca. Aceşti oameni simpli erau oameni buni. În majoritate, cei bătrâni erau neştiutori de carte. Se ajutau între ei, se respectau. Nu erau bogaţi, dimpotrivă. Erau fericiţi şi întotdeauna mulţumiţi. Oricine găsea în casele lor găzduire şi ceva de-ale mâncării. Aveau respect pentru cei cu carte. Tineretul era ascultător faţă de părinţi şi muncea cu ei la un loc până la însurătoare, care se făcea de obicei, în comună, după ce terminau băieţii armata. Se umbla, la căsătorie, mai mult după avere. Unii se mai căsătoreau şi în satele dimprejur. Mulţi dintre feciorii din sat, înainte de armată, se duceau în satele săseşti şi se băgau slugi la saşi, ca să înveţe de la aceştia cum să lucreze pământul şi să întreţină animalele. Acelaşi lucru îl făceau şi fetele. Ele mergeau la oraşe şi intrau servitoare în case de intelectuali, pentru a învăţa cum se întreţine o casă, cum se face curăţenie şi se pregăteşte mâncarea, precum şi servitul la masă.

Sătenii mei nu râvneau la bogăţia altora, erau foarte mândri că sunt români. Din şcoală, toţi copiii am plecat cu acest sentiment al dragostei pentru ţara noastră şi cu convingerea că alta mai frumoasă nu este în lume, şi nici mai vitează. Eram mândri că satul nostru, Căcuciu, a trimis la Alba Iulia, la Marea Adunare Naţională de la 1 Decembrie 1918, pe reprezentantul său şi al învăţătorilor din centrul Reghinului, Ioan Suciu, învăţător în sat.

Voluntarii care au luptat în război au fost împroprietăriţi cu

pământ din moşiile grofilor, la Reghin şi Beica de Jos. Agricultura se făcea cu plugurile de fier sau din lemn, dar cu brăzdarul de fier şi tras de cai, boi sau vaci. Erau prea puţini oameni care să nu aibă animale de muncă, căruţă sau car. Bunicul avea cai frumoşi. A făcut armata în Austria, la împărat, la cai, şi nu putea să meargă undeva fără căruţă ori călare. De mic copil mă urca pe cal şi mă ţineam de coamă. La 8 ani călăream singur. Avea şi cai dresaţi pentru călărie.

Pe hotarul satului se cultiva porumb, grâu, orz, ovăz, cartofi, cânepă, floarea-soarelui, sfeclă, fasole, dovleci şi altele. Ţăranii îşi produceau aproape totul, nu depindeau de alţii. În grădina casei aveau zarzavaturi şi pomi. În curte, care era mare, ca să poată întoarce carul, erau păsări, coteţe de porci şi coşare pentru oi. De cum venea primăvara, erau la arat şi semănau culturile de primăvară. Aratul îl făceau bărbaţii, dar la celelalte munci lucrau cu toată familia: femei şi copii, că aceştia erau numeroşi. Aproape fiecare avea 6-10 copii şi aceasta pentru că trăiau cu frica lui Dumnezeu. Nimeni nu se gândea să facă ceva să nu aibă copii, era păcat de moarte. Apoi, aveau nevoie de ei la munca câmpului. Lucrul la câmp era o plăcere, nu un chin. Oamenii ştiau cum să-i facă plăcut. Fie-care avea mândria lui să aibă cel mai frumos porumb, cel mai frumos grâu, să termine primul seceratul sau cositul. Erai socotit un slab gospodar dacă aveai buruiană în semănătură sau dacă nu-ţi făceai lucrul la timp. În sat se cunoşteau cei care sunt leneşi şi nimeni nu se ajuta cu ei. Atunci când timpul urgenta unele lucrări ca seceratul, ce avea regulile lui, oamenii se ajutau între ei ca să nu se piardă recolta. Cel care termina primul de secerat făcea o cunună de spice şi o punea pe capul unui tânăr sau tinere şi, urmat de secerători, pleca prin câmp spre casă. Aceştia cântau şi, când treceau prin faţa caselor, oamenii ieşeau în faţă cu căni cu apă şi pe cel cu cununa de spice îl udau. Nimeni nu risca să i se strice recolta pe câmp. Ziua de lucru era de la răsăritul zorilor până la apusul soarelui.

Mama venea mai târziu, că sta să facă mâncare şi să o aducă dimineaţa la câmp, apoi, pentru amiază, de la caz la caz, mâncam brânză, slănină şi ce mai rămânea de dimineaţă. Dimineaţa şi seara baza era mămăliga, iar pâine la amiază şi la ojină..

La noi în sat câmpul nu se cultiva în întregime. În fiecare an un sfert din teren era lăsat să se *hodinească,* cum spuneau ţăranii, în timpul verii, apoi era îngrăşat, arat şi pregătit pentru anul următor. În felul acesta, sporea mult recolta.

Pe timpul verii, animalele erau strânse în ciurdă. Satul avea o păşune la marginea lui, numită Dumbravă, unde ciurdarul le păştea. Seara erau aduse în sat. Ţăranul oprea acasă numai cele care erau necesare pentru muncă. Vacile de lapte cu celelalte animale erau trimise la munte împreună cu oile.

Casele se făceau din lemn. În trecut se lipeau cu lut, amestecat cu pleavă, acoperite cu şindrilă. Apoi au evoluat şi le construiau din cărămidă, acoperite cu ţiglă. Când eu m-am născut, părinţii mei locuiau în casa veche a bunicului, o casă compusă dintr-o cameră şi o tindă cu lut pe jos şi acoperită cu paie, cu geamuri mici.

Bunicul îşi făcuse o casă nouă, cu duşumea pe jos şi acoperită cu şindrilă, cu târnaţ în faţă şi lateral. Grajdurile nu erau neglijate. Unii oameni, din marea dragoste ce o aveau faţă de vite şi cai, făceau grajdul mai bine decât casa, prevăzut cu şură pentru adăpostul atelajelor. Cei mai înstăriţi construiau magazii pentru păstrarea bucatelor, mulţi le urcau în podul casei, iar cele de sămânţă le băgau în gropi, unde se păstrau foarte bine. O parte din recoltă o duceau la Reghin, în piaţă, şi o vindeau destul de ieftin. Dar, în schimb, aveau nevoie de bani pentru a-şi plăti dările, pentru a cumpăra unele lucruri ce nu le puteau face în casă, cum ar fi încălţămintea. Aproape fiecare avea cizme, şi bărbaţii, şi femeile. La lucru, în câmp, bărbaţii purtau opinci. De asemenea, cumpărau şi unelte agricole. Târgul de la Reghin se ţinea în ziua de joi. Acest târg avea şi un obor de vite, unde ţăranii duceau animalele şi le vindeau între ei pe cele de muncă, iar cele de tăiere le vindeau unor negustori evrei, pentru că aceştia stăpâneau negoţul. Prin misiţii lor fixau preţurile şi ţăranul le dădea cum putea, deoarece nu avea ce face. Din sat, în fiecare joi pornea convoiul de căruţe spre oraş. Acesta era plin de prăvălii îmbietoare, cu de toate, şi numeroase cârciumi, la care mulţi intrau şi se ospătau. Fiecare cârciumă avea o curte mare cu şopron, care servea ca adăpost pentru căruţe. Apoi, după ce îşi făceau cumpărăturile, se întorceau acasă.

În sat aveam şi noi o prăvălie, a unui evreu, că în satele noastre ei făceau negoţ. De la el făceam mici cumpărături, în special petrol, sare, zahăr şi multe mărunţişuri. Nu lipsea rachiul, care în zilele de sărbători avea o mare căutare. Dacă nu aveam bani, ne dădea şi la schimb sau pe datorie. Duceam ouă, cereale, păsări, deoarece primea orice. El avea legăturile lui şi câştiga de două ori. Când făceam rost de 1 leu, mergeam la el şi îmi dădea patru bucăţele de zahăr cubic. De Crăciun şi

Paşti aducea vin cu butoaiele.

La mine în sat, aceste sărbători erau mult aşteptate şi sărbătorite aşa cum se cuvine, după datina strămoşească, cu post şi rugăciune. Apoi se tăiau porcii, se pregăteau cârnaţii, cartaboşii, călbasu şi celelalte. După un post de şase săptămâni ne ospătam copios, începând din seara de Ajun, până după Sfântul Ioan. Noi, copiii, mergeam cu pluguşorul, buhaiul, sorcova, iar feciorii mai mari cu turca (capra). Cei bătrâni se colindau şi la fiecare sfârâia cratiţa cu cârnaţi şi oala cu sarmale. Mămăliga avea o mare cinste, la fel colacii şi vinul. În prima zi de Crăciun tot satul era prezent la biserică cu haine noi, deoarece la marile sărbători se făceau haine noi. După predică plecam acasă şi luam masa în familie. Obiceiul era ca toţi ai casei, la marile sărbători, în prima zi, să fie împreună, apoi, a doua zi, mergeau în vizite. Aşa trecea Crăciunul. Venea Anul Nou, când porneam cu semănatul. Apoi, seara, se adunau fetele şi feciorii în mai multe locuri şi în aşteptarea noului an făceam unele jocuri. Ascundeam sub farfurii diverse obiecte - ca de exemplu bani, sare, pâine, piepteni, oglinjoare şi altele - apoi îşi alegea fiecare câte unul, după care ţi se prezicea cum are să-ţi fie norocul dacă te căsătoreşti. Se puneau foi de ceapă cu sare pentru fiecare lună şi se prezicea dacă vor fi ploioase lunile sau secetoase, după cum se topea sarea. Era foarte multă veselie. Cu ocazia Crăciunul se făcea bal la şcoală, cu program condus de învăţătoarea din sat. Imediat după Crăciun începeau nunţile, la care lua parte aproape tot satul.

Nunta avea obiceiuri frumoase. Cu două săptămâni înainte se anunţa de către preot în biserică căsătoria tinerilor, apoi începeau chemătorii să meargă din casă în casă şi să invite lumea la nuntă. Chemătorii erau foarte frumos îmbrăcaţi, în portul nostru specific, cu flori la pălărie, zurgălăi la picioare, bastoane frumos sculptate şi împodobite cu panglici de către chemătoare, care, la rândul lor, erau foarte frumos gătite. Când intrau în casă spuneau oraţii şi întindeau plosca să bei din ea, apoi, în numele mirelui şi a miresei, făceau invitaţia la ospăţul ce va avea loc. Totul avea un ritual solemn. Gazdele, mulţumite de onoarea ce li s-a făcut îi cinsteau şi ei, urau noroc tinerilor în căsătorie şi să le binecuvânteze Dumnezeu casa şi copiii. Perioada dintre Crăciun şi postul Paştelui se numea câşlegi. În această perioadă aveau loc cele mai multe nunţi, deoarece vara erau toţi prea ocupaţi. Nunţile aveau loc numai dimineaţa la casa socrului mare, de regulă. La cununia religioasă se mergea cu căruţele frumos împodobite şi, mai

ales, cu caii. Feciorii chemători şi alţi feciori, la unele nunţi, mergeau călare, mai ales atunci când fata era din altă comună. Alaiul de nuntă era escortat de călăreţi. Toată lumea avea sticle în mână şi chiuia. De dimineaţă se mergea la nănaşi, care îi pofteau în casă, îi cinsteau, apoi mergeau împreună la mire şi de acolo mergeau cu toţii după mireasă. La poarta ei era legat drumul şi un staroste îi oprea şi-i întreba unde merg şi ce doresc, în timp ce ţiganii cântau din instrumentele lor. Atunci, starostele din partea mirelui sau nănaşul începea o oraţie că ei caută o căprioară sau o porumbiţă ce bănuiesc că s-ar fi ascuns aici şi trebuie să o ducă stăpânului lor. După mai multe târguieli, naşul plăteşte o vamă, se taie sfoara şi sunt lăsaţi să treacă. În tot acest timp fetiţe gătesc mireasa, care, după ce este cerută de cei veniţi, este adusă, mirele o ia în braţe şi după ce se cinstesc ca la nuntă, pleacă la cununie. Cu mare alai se încarcă zestrea în căruţe şi, plângând, fata îşi cere iertare de la părinţi. Într-o clipă toate mătuşile, surorile încep să plângă, pentru ca, după puţin timp, totul să se transforme în chiuituri şi veselie. Pentru mine a fost o mare plăcere să particip la o nuntă ţărănească care ţinea, în copilăria mea, 3 zile, cu foarte multă mâncare şi băutură. Se fura mireasa şi mirele trebuia să o răscumpere fie cu bani, dar mai ales cu băutură. La masă se dăruia pentru ajutorarea tinerilor, rudele apropiate dădeau, pe lângă bani, şi purcei sau viţei, iar mătuşile perini, covoare, ţoale, veselă şi altele. Nu încetează urările de fericire şi să le dea Dumnezeu mulţi copii. Tinerii, înainte de a se cununa, dacă trăiau împreună era o mare nelegiuire. Fata trebuia să fie fecioară, altfel era trimisă acasă şi atunci începeau târguielile. Socrul mic mai dădea un plus de zestre. Erau şi unele fete care, în înţelegerea cu mirele, mai şantajau pe socrul mic de o vacă sau o bucată de pământ.

La noi, regula era ca cel mai mic dintre copii, mai ales băieţii, să rămână în casa părintească să-i ajute la muncă, să-i îngrijească. Ceilalţi primesc la căsătorie zestrea lor. Părinţii nu-şi dădeau averea până când trăiau, fără condiţionarea întreţinerii şi a înmormântării. Prevedeau totul, ţineau foarte mult să fie înmormântaţi cu mare cinste, să li se facă pomană, că la Căcuciu aşa este obiceiul, să fie poftiţi la pomană toţi cei care au însoţit mortul la groapă. Şi slavă Domnului că nu lipseşte nimeni, ba vin şi cei din alte sate care îl cunoscuseră. În sat sunt femei bătrâne care fac pe bocitoarele şi tot timpul cât mortul este priveghiat ele bocesc, la noi se zice glăsit.
Oamenii satului meu erau cinstiţi. Nu a fost nici un caz de

condamnare pentru fapte de furt, înşelăciune, viol sau alte fapte degradante. Două divorţuri pe o durată de multe zeci de ani. Femeile care şi-au pierdut soţii pe front nu s-au mai recăsătorit, şi-au crescut copiii cu greu, dar s-au dedicat lor. Chiar unele tinere sub 30 de ani au trăit ca nişte eroine adevărate. Nici ideile politice revoluţionare nu au prins în satul meu. Abia mai târziu, după al doilea război mondial, au găsit adepţi la unii care erau stabiliţi la oraşe şi ei au contaminat doiDtrei oameni fără căpătâi în sat. Nici intelectualii de vază nu au avut idei extremiste de stânga în sat.

PLECAREA LA BRAŞOV

De mic am dorit să plec la oraş, să învăţ o meserie. Mai mult, doream să mă fac preot, dar părinţii mei nu aveau bani ca să mă dea la un liceu şi nici nu ştiau cum să facă să fie mai bine. Aşa că, hotărârea au luat-o ei, fără să ţină seama de preferinţele mele. Fratele mamei fiind poliţai în Braşov, au vorbit cu el şi m-au trimis la el. Ca să pot pleca, mama mi-a făcut o pereche de pantaloni, ţesuţi din bumbac negru şi alb. Tata mi-a cumpărat ghete negre de box. La începutul lunii septembrie 1937 am plecat cu tata, cu căruţa, la Reghin. Aveam un cufăr şi ceva lucruri în el. În gară mi- a cumpărat bilet de tren şi m-a urcat în el. Mi-a spus că în Gara Braşov mă va aştepta unchiul Petre, fratele mamei. Călătoream pentru prima dată cu un tren mare. Cu trenul mic mai călătorisem de la Gurghiu la Reghin, dar acum mă depărtam mult de casă. Eram foarte satisfăcut că am plecat la Braşov, un oraş pe care nu mi-l puteam imagina, deoarece în afară de Reghin nu mai văzusem alt oraş. Tot timpul am stat la geam, când într-o parte, când în alta, ca să citesc numele gării, de teamă să nu mă rătăcesc.

După vreo 8-10 ore de mers cu trenul, am ajuns în Gara Braşov. Unchiul mă aştepta. Am coborât şi împreună am mers pe jos din gară până la locuinţa sa din strada Căprioarei nr. 13, lângă Dealul Şprenghi. Pe drum mă uitam la case, la prăvălii; oraşul se deosebea mult de Reghin.

Unchiul Petre avea trei copii: Miron, Nelu şi Maria, micuţa de câteva luni. Mătuşa era muncitoare la Fabrica de Postav „Tellman”. Deja, de a doua zi, am rămas cu copiii acasă. Ei locuiau cu chirie, aveau o singură cameră şi o bucătărie de

vară. Locuiam împreună cu ei. Îmi dădeau mâncare, aşa că trebuia să fac treabă, ca să-mi achit masa. Eram tratat la fel ca şi copiii lor.Unchiul mi-a spus că, dacă poate, mă va înscrie la Liceul Industrial „Astra”, care care a luat fiinţă pe lângă marea uzină „Astra” Braşov. Aşa că, într-o zi, m-a luat şi m-a dus la examen, fără nici o pregătire. Eu terminasem clasa a VII-a cu un an şi trei luni mai înainte. Prima probă a fost una de psihotehnică, pe care am luat-o cu bine, dar pe cele de la română şi matematică niciodată nu am aflat cu ce notă le-am trecut. Pentru aflarea rezultatelor s-a dus unchiul, care mi-a spus că am reuşit, dar fără loc. Nu-mi dădeam seama ce înseamnă fără loc, dar am văzut mai târziu că nu m-a mai trimis acasă. Am rămas la el şi am avut grijă de copii până în luna septembrie anul următor.

Încă din primele zile ale venirii mele în oraş mi-am schimbat vocabularul. Încercam să vorbesc ca orăşenii; eram numai ochi şi urechi, să văd şi să aud tot ce se petrece în jurul meu. Mai bine tăceam decât să spun ceva ce ar face pe ceilalţi copii să râdă de mine. În vecini erau copii cu care mai stăteam de vorbă şi ale căror gesturi şi expresii le urmăream cu multă atenţie. Eram destul de timid, pe când copiii din oraş erau îndrăzneţi, iar unii chiar obraznici. Un vecin avea o fetiţă de vreo 12-14 ani, care mă tot ironiza că sunt ţăran, dar ea fiind peltică, o imitam cum vorbeşte. Se supăra şi fugea în curte plângând. Cum eu am învăţat bine la şcoală şi aveam o bună ţinere de minte, am reuşit repede să mă familiarizez cu viaţa de oraş pentru a mă integra printre copiii din vecini şi pentru a mă bucura de respectul lor.

După ce venea mătuşa de la fabrică, eu mă duceam prin oraş, am cutreierat tot oraşul. Autobuzele erau foarte puţine, aşa că mergeam pe jos, mă opream în faţa vitrinelor şi admiram mărfurile expuse.

Braşovul era, la vremea aceea, un oraş foarte bogat, cu numeroase magazine şi restaurante, toate particulare şi mai cu seamă proprietatea saşilor. Erau şi români, dar aceştia mai la periferia oraşului. Cu timpul s-au impus în parte românii, mai ales în restaurante. În centrul oraşului erau marile magazine Hesshaimer - de coloniale, Sherg - de stofe, restaurantul Luther, Coroana hotel şi multe altele. În centrul oraşului era piaţa, unde vinerea veneau tot felul de negustori şi producători cu mărfurile lor. Pe atunci găseai de toate. Toţi comercianţii te invitau în magazinele lor şi îţi prezentau mărfurile. Negustorii concurau unii cu alţii, fiecare vindea la preţuri după

înţelegere, iar mărfurile erau de o calitate cât mai bună. Fiecare era interesat să nu-şi piardă clientela.

Anul în care am stat cu copiii unchiului m-a întârziat în a învăţa o meserie. După ce venea mătuşa mea de la fabrică mergeam să fac cumpărăturile de la băcănia din strada Bălţilor şi la măcelărie. Luam carnetul şi mergeam la băcănie. Acolo, Dna Prişcu, proprietara, îmi dădea ceea ce aveam nevoie şi îmi scria în carnet. Plata o făcea unchiul meu la sfârşitul lunii. Atunci aşa era obiceiul; negustorii dădeau pe datorie celor pe care îi ştiau că locuiesc în apropierea prăvăliei. Acelaşi lucru îl făceam şi la măcelărie, unde găseai carne câtă doreai şi ce doreai. Măcelarul te întreba de unde să-ţi taie. Dimineaţa venea un lăptar, din Stupini, cu căruţa şi ne aducea lapte. În fiecare zi luam doi litri. În urma lui venea brutarul cu pâinea, o pâine albă cu cartofi, moale
şi pufoasă. Avea pâini rotunde de 1 kg, de 2 şi 3 kg. Dacă nu era proaspătă, nu o luam, iar cine vroia să cumpere pâine de o zi, plătea cu 1 leu mai puţin pe kg. La fel şi lăptarul, şi brutarul primeau banii o dată pe lună. Noi luam pâinea de la Schmidt, care era cea mai renumită brutărie din Braşov. După ce terminam toate treburile, plecam în oraş. Fie că mergeam peste deal, pe la Junilor Braşovecheni, fie coboram pe strada Lungă. Prima mea grijă era să-mi cumpăr ziare. Pe atunci citeam „Universul”, „Curentul”, „Timpul”, dar, din lipsă de bani, luam din cele de 1 leu, cum era „Tempo” seara, iar zilnic „Braşovul” sau „Gazeta Transilvaniei”. La ţară nu avusesem ocazia să citesc ziare. Începuse să mă pasioneze foarte mult politica.
Pe atunci eram un mare admirator al Franţei şi Angliei. Din şcoală
ştiam că ei ne-au ajutat să ne întregim ţara. Pe germani nu-i puteam agreea şi, ca fiecare fiu de ardelean al cărui tată a luat parte la războiul de întregire, îi uram pe unguri. La acea vârstă nu aveam cristalizate în cap problemele care-i frământau pe oameni. Judecam mai mult cu inima.

Aşa s-a apropiat iarna. La jumătatea lunii noiembrie au fost alegeri. În ziare citeam despre apropiatele alegeri, dar habar nu aveam ce reprezintă ele. De la ţară ştiam că Goga este bun şi asta pentru că el era urmat de dr. Nicoară, în care lumea de la noi din sat avea mare încredere. După alegeri am auzit că dr. Nicoară este preferatul judeţului Mureş. Acest lucru m-a bucurat, crezând că va face ceva pentru noi, românii, din judeţul Mureş. Dar, după puţin timp, Goga a căzut de la putere şi Regele l-a adus pe patriarhul Miron Cristea ca şef de

guvern.

Se apropia Crăciunul şi unchiul meu nu m-a lăsat să merg acasă. Ce-i drept, nici eu nu trăgeam prea tare să merg acasă, aşa că am rămas aci de Crăciun. Mătuşa a făcut cozonaci, cârnaţi, sarmale şi tot ce se făcea la noi în sat. Au venit copiii cu buhaiul, cu pluguşorul, au venit colindători, oameni de pe la noi, deoarece în Braşov erau multe familii din Căcuciu. Aici, în Braşov, locuia şi un alt unchi de-al meu, fratele tatei, Simion, care atunci s-a strămutat din Bucureşti. Printre aceşti musafiri am avut şi unul aparte. Era fratele mătuşii, care a venit de la Bucureşti să îi prezinte sorei lui pe Emilia, soţia lui. Aceşti musafiri mi s-au părut ciudaţi la început şi pentru unchiul meu cam incomozi, el fiind poliţist. Şi de ce erau ciudaţi? Cuscrul Ilie, fratele mătuşii, avea pe el o uniformă, o cămaşă verde cu pantaloni negri şi foarte vorbăreţ şi încrezător în sine. Tot timpul povestea despre o organizaţie de care, până atunci, ştiam prea puţin. Ei ne-au cântat cântece de-ale lor şi după două-trei zile au plecat, ca să revină după trei luni definitiv în Braşov, spunând că sunt nevoiţi să părăsească Bucureştiul, deoarece cineva de la poşta de acolo, unde lucrau, i-a transferat în cea din Braşov. Au trecut sărbătorile şi eu am observat că unchiul lipseşte mereu noaptea de acasă. Mergea foarte des la instrucţie; îşi curăţa pistolul des. Am dedus că ceva nu este în regulă, dar el era un om închis în sine, nu spunea niciodată nimic acasă. Mai veneau şi alţi poliţişti pe la el şi plecau împreună. Se pregătea ceva. Poate nici ei nu ştiau ce va fi, dar după două luni, în februarie, se schimbă totul. Regele împarte ţara în regiuni, numeşte oameni de vază în fruntea lor. Se votează o nouă Constituţie şi începe Dictatura Regală, sprijinită de rezidenţi regali, ca Iorga, Vaida-Voievod şi toate personalităţile de frunte.

Citeam toate astea în ziare şi, fiind abia la vârsta de 15 ani, nu aveam idei proprii. Credeam că aşa este bine şi Regele ştie ce face.

Aşa a trecut iarna şi a venit Paştele cu ouă roşii, cu miel. Am mers din nou la biserică, din nou musafiri, iar eu continuam să îngrijesc copiii unchiului, iar în timpul liber mergeam prin oraş. Acum mergeam la celălalt unchi, care lucra la cantina I.A.R., soţia lui la bucătărie, iar el la pivniţa de vinuri. Cantina I.A.R. era mai mult un restaurant: se serveau multe feluri de mâncare şi vinuri. De câte ori mergeam cu unchiul Simion, mâncam pe săturate tot ce vroiam, nu ţinea nimeni cont de o porţie de mâncare. Cantina era concesionată unui particular.

La şcoala de ucenici a I.A.R. aveam un prieten la care mergeam. Îmi plăceau foarte mult condiţiile în care locuiau la internat. Masa se servea tot de la cantină. Aveau uniforme şi făceau sport. Am râvnit mult să merg acolo, dar unchiul m-a dat unde a vrut el. Am ajuns să cunosc toate cartierele oraşului. Aşa mi s-au întipărit în memorie, că şi astăzi pot spune majoritatea străzilor cu denumirea de atunci, cu prăvăliile sau alte localuri care se aflau pe aceste străzi.

Braşovul era împărţit în cartiere, fiecare cu specificul lui. Pe atunci saşii erau majoritari şi ocupau centrul oraşului, numit Cetate, şi cartierul numit Braşovul Vechi, care cuprindea străzile principale: Lungă, De Mijloc, Avram Iancu, Mihai Viteazul şi cele de legătură dintre acestea. Saşii din acest cartier aveau case cu curţi mari şi cu grădini. Pe strada Lungă erau multe ateliere şi prăvălii mai mici ale saşilor, dar, în schimb, erau mulţi care se ocupau cu agricultura. Ei erau proprietarii terenurilor din jurul oraşului. Îi vedeam cum merg cu căruţele la arat şi la alte lucrări. Erau îmbrăcaţi în portul saşilor agricultori din Transilvania. Zilnic vedeam ciurda de vite care se îndrepta la păşune în jurul Dealului Şprenghi şi pe la Fabrica de cărămidă Schmidt.

Dar în Braşovul Vechi erau şi români, ei ocupând partea mărginaşă a oraşului. Erau oameni cu tradiţie. Ei se mândreau că sunt braşovecheni. Erau mai săraci decât saşii, dar cu un centru cultural. La acea vreme, în jurul Bisericii Române, situată pe strada cu acelaşi nume, românii se îndeletniceau cu meserii precum zidărie, dulgherit, faianţare, zugrăvit, iar în ultimul timp erau muncitori la serviciile Primăriei. Apoi, la solicitarea industriei de avioane, românii erau preferaţi. Cu multă mândrie spuneau că lucrează la I.A.R. Tot în această parte a oraşului erau mai multe unităţi militare. Regimentul 41 artilerie, Legiunea de Jandarmi, Regimentul 2 Căi Ferate, Batalionul 2 Vânători de munte şi 3 Vânători, Escadronul 6 Cavalerie şi un Divizion de obuziere. Zilnic, aceste unităţi ieşeau la instrucţie în locul numit Bălţi. De unde locuiam îi vedeam când mergeau şi veneau cântând, frumos echipaţi. Cel mai mult mă încântau cavaleriştii, dar, în schimb, şi artileriştii. Aceş-tia mergeau cu tunurile trase de cai. Ofiţerii erau în faţă călări pe cai foarte frumoşi. Şi ei erau foarte mândri şi eleganţi. Mulţi din aceşti ofiţeri şi subofiţeri locuiau în partea românească a cartierului.

La capătul străzii Lungi era Cimitirul Eroilor Români din 1916. Aici, la Ispas, se organizau manifestări în amintirea lor de către unităţile militare, se ţineau discursuri de către comandanţi,

militari şi apoi urma defilarea trupelor. Elevii şcolilor erau şi ei prezenţi în uniforme de străjeri.

Cartierul Cetăţii cuprindea centrul, de la Poarta Şchei la Tribunal. În acest cartier era Liceul de fete „Principesa Ileana”, foarte mult apreciat, cu internat şi cu o disciplină foarte severă. La Liceul german „Honterus” românii nu prea aveau acces, deoarece saşii erau mult prea distanţi faţă de români. Pe Bulevardul Ferdinand era Şcoala de Gospodărie Urbană. Aici fetele învăţau arta gospodăriei şi deveneau maestre la şcoli. După absolvire, noi îi spuneam „şcoala de rântaş”. Pe strada Republicii, fostă Porţii, fostă Regele Carol, era Liceul Comercial de Fete, iar la capătul străzii, lângă Liceul „Principesa Ileana, era Liceul Comercial pentru băieţi „Andrei Bârseanu”, iar pe BDdul Ferdinand - Liceul Teoretic „Dr. Ioan Meşotă”. Şi ungurii aveau liceul lor pe strada Voievodul Mihai.

Cetatea nu avea întreprinderi, dar prăvăliile şi restaurantele erau numeroase şi felurite. Pe atunci erau multe bănci: Banca Naţională, Banca Germană, Banca Italiană, Banca Cehoslovacă, Banca Românească, Banca Agricolă şi alte bănci particulare. La toate zgâiam ochii ca un copil venit din altă lume. Nu aveam pe cine întreba, a trebuit să mă descurc singur ca să înţeleg ce înseamnă toate acestea.

În vitrinele prăvăliilor vedeam de toate cu preţuri afişate şi cu anunţuri: „Vindem în 5 rate lunare”. Nu cumpăram nimic, pentru că nu aveam bani, ci priveam şi mă gândeam la ziua când voi avea bani să-mi cumpăr un costum gri pe careDl văzusem în vitrină la „Vulturul” sau o pereche de bocanci de schi de la „Mociorniţa” sau „Dermata”. Însă a trecut destul de mult timp până când am putut să-mi cumpăr câte ceva din banii mei, dar chiar şi atunci cu multă economie, deoarece vremurile s-au stricat şi locul bunăstării a fost luat de sărăcie.
În vitrinele restaurantelor erau expuse multe feluri de mâncare, frumos
ornate, şi toate soiurile de vinuri şi rachiuri din producţia ţării şi din străinătate, ba chiar şi nelipsitul afiş cu meniul fix de 20 lei cu trei feluri de mâncare. Lăutarii cântau la fiecare local. Toate erau pline. Lumea se distra; nimeni nu se gândea că vor veni vremuri mai grele.

Tot în Cetate erau instituţiile mai mari: Primăria, Prefectura, Tribunalul, Administraţia Financiară, Poşta, Camera de Muncă, Camera de Comerţ şi Industrie, Telefoanele şi altele mai mici. În Piaţa Sfatului, frumoasa clădire a Sfatului, la parterul căreia era un restaurant, „La Ghiţoc”. Apoi Casina Română, care astăzi nu mai sunt.

Cartierul Şchei, cu vestitul liceu „Andrei Şaguna”, îmi plăcea foarte mult. Elevii acestui liceu, cu uniforma lor, cu fireturi şi, mai ales, chipiile, erau porecliţi „ţucălari”, dar erau frumoşi. La toate serbările erau în frunte, având grade la mână după care ştiai în ce clasă sunt. Tot în Şchei era Liceul Industrial de fete şi Casa Asigurărilor Sociale. Şcheienilor, pe lângă frumosul renume de apărători şi creatori ai culturii româneşti, le-a mers vestea şi de bătăuşi. Dacă erai străin şi mergeai pe acolo, te luau la întrebări, cum ar fi „Pe cine căutaţi străinilor?” şi ne spuneau „găgani”.

În 1938 am văzut pentru prima oară junii. Erau două cete: junii şcheeni şi junii braşovecheni, care îşi aveau foişorul lor. Fiecare ceată îşi alegea vătaful lui. M-a impresionat foarte mult când i-am văzut intrând în Cetate călări, îmbrăcaţi în costumele lor foarte frumoase şi cu caii frumos împodobiţi. După-amiază am fost la maialul dat de ei, unde se aruncau buzdugane, se bea bere, se cânta, era o mare veselie.

Alt cartier al Braşovului era Blumăna, care se întindea de la Tribunal până la Gară, strada Zizinului, I.A.R şi fabrica de ciment. Acesta era cel mai nou cartier şi se tot extindea, depăşind Fabrica Scherg (astăzi Carpatex, pe str. Nicolae Titulescu), Schiell (azi Hidromecanica, în Centrul Civic) şi se construia încontinuu către I.A.R., Fabrica Voina (astăzi Carfil), Fabrica de ciment (dezafectată acum, pe str. Carpaţilor), Metrom. Astra era un cartier industrializat. Atunci s-a construit foarte mult, s-au extins Fabricile Metrom, ASTRA (Roman S.A.), Voina, armament şi s-au construit altele mai mici. La aceste fabrici lucrau mulţi muncitori, în marea lor majoritate români, veniţi din toate părţile ţării. Aici se plătea bine. Şi azi se vede că au fost construite casele în grabă şi nu după un plan de sistematizare bine precizat. Era mare nevoie de locuinţe. Prin acest cartier, de la Promenadă până la Satu Lung circula un tren mic, căruia în ziceam tramvai. Acesta cobora pe Calea Victoriei la Fabrica Schiell, unde avea un fel de depou, apoi îşi continua drumul pe Calea Bucureşti, pe Carpaţilor, la Fabrica de ciment - şi acolo era o gară -, apoi la Metrom, Astra şi, pe lângă pădure, în Noua, Dârste. Aici era o gară principală, de unde se îndrepta spre Satu Lung. Acest tren circula destul de des şi aducea şi ducea muncitorii la muncă. În acest cartier era Liceul Industrial pentru băieţi „Regele Carol II” şi Căminul de ucenici „Regele Ferdinand I”.

Am amintit de Promenadă. Aceasta era lângă Parcul Central, paralel cu Bulevardul Ferdinand, ceva mai sus decât bulevardul

cu aproximativ 2 m şi începea de la poştă până la strada Lungă, adică aproape de Restaurantul Ursu (azi Carpaţi). Această promenadă era străjuită de-o parte şi de alta de castani şi cu bănci pe ambele părţi. Dacă luai loc pe bancă, venea un încasator care îţi lua taxă de 1 leu, apoi, la mijlocul promenadei era un foişor de formă rotundă, unde, în fiecare zi de vară, se cânta muzică militară de către o fanfară a Regimentului 89 de infanterie. Tot în Cartierul Blumăna se plimbau tineri şi tinere, mai ales militari care îşi însoţeau iubitele.

În Braşov erau mulţi ardeleni ca oameni de serviciu şi fete servitoare. De asemenea, erau şi multe fete din secuime, angajate şi ele ca servitoare. Acestea nu îşi abandonau costumele populare şi nu aveau voie să se plimbe pe Promenadă, ci aveau locul lor de plimbare, pe strada Cuza Vodă. Deseori le vedeai în şiruri de câte 8-10, ţinându-se de braţ şi cântând duminică şi joia după-masă.

Aşa se prezenta Braşovul când am venit eu. Anul a trecut şi în luna septembrie 1938 am dat examen la Fabrica de armament „Voina”, iar pe data de 10 octombrie acelaşi an am fost primit ca ucenic strungar. Această meserie era la modă atunci, mult căutată şi bine plătită. Am fost repartizat la secţia aruncătoare Brand şi dat în seama unui muncitor ungur, Szilágyi, care imediat m-a şi pus să fac câte ceva. În fiecare dimineaţă trebuia să şterg cu bumbac părţile glisante ale strungului şi să le ung cu ulei. Nici un muncitor nu se apuca de lucru dacă nu era unsă maşina. Trebuia să fac ordine în jurul maşinii, să scot şpanul la interval, de unde era luat de omul de serviciu. Pe dulap, piesele trebuiau să fie în mare ordine. Făceam aprovizionarea cu materialele necesare, pregăteam emulsia pentru răcire, dădeam sculele şi piesele la mână muncitorului. Nu am stat mult la acest muncitor, Szilágyi, deoarece a fost dat afară în baza unei legi care interzicea ca să lucreze minoritari în fabricile de armament. Păcat, pentru că era un bun muncitor şi foarte priceput. După aceea, am fost repartizat la strungarul Ionescu Biju, venit din Bucureşti la Fabrica „Voina”. Aici era mai bine plătit ca la Bucureşti, primind 32 de lei pe oră. Şi-a adus şi familia şi s-a stabilit în Braşov. Era mai iute la lucru şi un bun meseriaş. Muncea câte 10-12 ore zilnic. La ora prânzului mă trimitea la cantină, ca să-i aduc mâncare, deoarece nu vroia să piardă o oră mergând la masă. Mie îmi dădea de lucru la strung lucrări mai brute şi anume să dau găuri, să eboşez, adică lucrări mai puţin pretenţioase. Tot în

acea toamnă au mai fost admişi mulţi ucenici din alte localităţi, dar fabrica ne-a lăsat să ne înscriem la şcoală numai pe data de 1 septembrie 1939 la Şcoala de ucenici Regele Ferdinand I de lângă căminul cu acelaşi nume. Dintre colegi îi menţionez pe Pavel Gugu din Bihor, Vasile Negulici din judeţ, Gheorghe Popica din judeţ, Ioan Opriş din Făgăraş, Gheorghe Malene din Făgăraş, Constantin Baicu din Buzău, Alexandru Vlad din Slatina, Ioan Ţuţuianu din Săcele, Gheorghe Floroiu din Braşov, Iosif Stroie din Braşov, Petre Boca din Bacău, Gheorghe Prişcu din Braşov şi mulţi alţii. Cu toţii am început şcoala la 1 septembrie 1939, iar o parte dintre noi am fost primiţi în urma unui examen de admitere în internatul şcolii. La intrarea în fabrică am semnat un contract cu uzina, în 3 exemplare, unul pentru mine, altul pentru uzină, iar al treilea pentru Camera de Muncă. Din partea mea a semnat unchiul Petre, ca tutore, din partea fabricii domnul Peteu, şeful serviciului personal, iar din partea Camerei de Muncă domnul Manea, având funcţia de preşedinte. Prin acel contract, tutorele meu se angaja ca eu să merg regulat la fabrică şi la şcoală, să-mi asigure cele necesare, iar obligaţia mea era de a mă supune regulamentului de uzină, de a însuşi cunoştinţele practice şi de a fi disciplinat. Uzina se obliga să-mi asigure condiţii corespunzătare pentru învăţarea meseriei, să-mi acorde timp necesar pentru a putea frecventa şcoala, să-mi acorde o salopetă pe an, o pereche de bocanci, o indemnizaţie de 360 de lei, în anul I, lunar, 480 lei - anul II şi 800 lei în anul III, iar în anul IV deveneam practicant şi urma să fiu plătit cu ora, 17 lei/h. Camera de Muncă se angaja să vegheze ca noi, părţile, să ne respectăm angajamentele şi, mai cu seamă, patronul, noi ucenicii întotdeauna eram apăraţi, apoi, pentru ca acest contract să aibă o bază legală. Cam astea erau, în mare, raporturile dintre ucenici şi patron. De menţionat este faptul că nu am fost folosiţi la alte munci, decât la cele legate de meseria noastră şi de curăţenia locului de muncă, ce trebuia făcută zilnic de către ucenici. Aveam dreptul la un concediu de odihnă de 30 de zile anual, în timpul vacanţei şcolare. Cu viaţa de fabrică m-am deprins repede, nu am avut probleme de disciplină. Executam tot ceea ce mi se dădea. Muncitorul era suveran. Când maistrul avea nevoie de mine, venea şi mă cerea de la muncitor. Dacă acesta avea treabă cu mine, îl refuza, iar maistrul căuta altul mai liber. Singur, o dată pe săptămână, şi aceasta se întâmpla sâmbătă, eram toţi la dispoziţia maistrului pentru curăţenia generală a atelierului. Noi ştergeam geamurile, spălam pe jos şi

curăţam cu petrol maşinile.

Raporturile cu muncitorii erau de respect, fiecăruia ne adresam cu domnule şi la persoana a doua, foarte respectuos. Altfel, te trezeai cu un picior în fund sau o păruială din partea maistrului, iar muncitorul de care aparţineai nu intervenea, te mai certa şi el. Maistrul nostru era domnul Ioan Sârbu, venit de la Bucureşti, iar şefi de echipă erau Vlase şi Rizescu. La un schimb erau doi şefi de echipă. Se lucra în două schimburi. La celălalt era Horotan Ion, un om foarte rău. Cei care aveau nenorocul să fie în schimbul lui, erau mereu bătuţi. Cu domnul Sârbu ne împăcam foarte bine. În toţi anii în care am lucrat cu el, o singură dată a dat o palmă unui coleg, care nu a prins bine o ţeavă de brand 80 şi când a dat drumul la maşină, aceasta avea turaţie mare, iar ţeava a zburat în aer. Mare noroc că nu a căzut pe cineva. Atunci l-am văzut pe domnul maistru Sârbu foarte furios, dându-i o palmă acelui coleg, care, mai târziu, s-a plâns la Camera de Muncă. Dar, din lipsă de martori, s-a încheiat incidentul. Personal, şi astăzi îi păstrez o plăcută amintire acestui maistru, care a contribuit în mare măsură la pregătirea mea ca strungar. La aceasta a contribuit şi faptul că am fost ascultător şi m-a îndrăgit. Mai târziu, când am rămas despărţit de părinţi, prin cedarea Ardealului, în zilele de duminică mă ducea la dumnealui, la masă, iar soţia lui era, de asemenea, o femeie foarte bună. La uzină îmi dădea de lucru pe un strunguleţ mic şi pentru că îmi vedeam de treabă, în fiecare sâmbătă primeam o primă de 100 de lei. Cu aceşti bani mai făceam şi eu câte ceva, în schimb cheltuiam mult pe ziare şi reviste.

În oraş frecventam clubul de pe lângă Centrul de pregătire premilitară de sub Tâmpa, unde cumpăram revista „Marea Noastră”. Preşedintele clubului era col. Petrescu.

Tot ceea ce lucram trebuia să fie de bună calitate. Pe atunci nu se vorbea de rebuturi. Muncitorului care nu realiza lucrări de calitate ori i se reducea salariul şi primea lucrări mai puţine. Astfel, era nevoit să-şi caute alt loc de muncă. Maistrul avea puteri nelimitate faţă de muncitori. El te angaja, el te concedia şi, totodată, el îţi fixa salariul. Dacă executai lucrări bune şi veneai la lucru regulat, fără întârzieri, te pomeneai avansat cu 2-3 lei la oră. Nu se ţinea cont de vechime sau de alte criterii, ci numai de ceea ce ştii să faci. Nu te proteja nimeni. Patronul te plătea ca să-i lucrezi, nu pentru că eşti rudă cu el. Aşa că, şi maistrul, la rândul lui, trebuia să fie foarte corect şi priceput, altfel era dat afară. Îmi amintesc de un inginer, nepot al

domnului Voina - proprietarul fabricii, care, după ce a fost ajutat de unchiul său să-şi facă studiile de inginer, a fost angajat la turnătoria fabricii, dar cum nu se ţinea de treabă, domnul Voina, unchiul inginerului, i-a spus: „Nepoate, tu nu eşti de mine. Du-te şi caută-ţi de treabă în altă parte”.

În anul II am fost repartizat pe lângă strungarul Vasile Bratu, un om energic şi harnic, venit aici de la o schelă petroliferă. În 1939 avea cel mai mare salariu la oră, 36 de lei. Lucra pe un strung mare, la prelucrarea ţevilor pentru branduri. Aici am rămas şi după ce am ieşit calfă. În schimb, cu el m-am specializat în confecţionarea ţevilor pe strung. Din anul III am lucrat singur în schimb, cu domnul Bratu eram şase strungari la ţevi, fiind şi cei mai apreciaţi. Ţevile aveau o mare precizie şi erau foarte riguros controlate de Comisia militară. Tot timpul, domnul Protopescu - adjutant şi domnii Ignat - maior, Teodoru - căpitan - veneau şi controlau fiecare ţeavă. Noi le numerotam, le treceam în registru şi ei le controlau. Dacă nu corespundeau, sesizau conducerea secţiei. Noi nu aveam nici un interes ca aceste ţevi să nu le facem bune. Eram destul de conştiincioşi.

Deci, din primul an am locuit la unchiul Petre şi din strada Căprioarei mergeam pe jos la fabrică. Era o cale de mai mulţi kilometri. Îmi era destul de greu, aşa că am dat examen şi, la 1 septembrie 1939, am devenit intern la căminul de pe Calea Bucureşti, „Regele Ferdinand I” (astăzi clădirea găzduieşte Spitalul Municipal). Directorul căminului era domnul profesor de matematică Ioan Taras. Dumnealui locuia în cămin, deasupra bucătăriei. Medicul căminului era dr. Pârvu Dumitrescu. În cămin eram în jur de 250 de ucenici, de la diferite ateliere din oraş şi de la fabricile Astra, Schiell şi Voina, care eram cei mai numeroşi. Sălile de clasă erau la parterul şi demisolul căminului. La şcoală veneau foarte mulţi elevi, chiar şi cei externi. Directorul şcolii era profesorul de limba română Nicolae Nediu, iar secretarul şcolii era domnul Niculescu.

Viaţa de intern era frumoasă, dacă te supuneai regulilor de internat, care nu erau prea grele, dar nici uşoare. Iată programul unei zile: la ora 5 dimineaţa era deşteptarea. Ne făceam patul, apoi spălatul, îmbrăcarea şi serveam ceaiul la sala de mese. La 5.50 era plecarea la uzină şi aceasta numai pentru cei de la „Voina”, şi aceasta numai în vara anului 1940, deoarece, după aceea, fabrica a început să lucreze câte 12 ore, în două schimburi. În schimbul I noi lucram doar 6 ore, pentru că mergeam la şcoală, iar în schimbul II lucram 10 ore şi la şcoală mergeam normal. Eu am fost repartizat la dormitorul 4,

cu 45 de paturi. În dormitor era amenajat un colţ pentru pedagog, care trebuia să doarmă cu noi. Aveam şi un şef de dormitor care urmărea desfăşurarea programului, îl ajuta pe pedagog. Culcarea era la ora 9.00 seara, fiecare îmbrăcat în cămaşa de noapte primită de la lenjeria internatului, împreună cu papucii de casă. La intrarea în dormitor, şeful ne controla dacă ne-am spălat pe picioare.

Masa de prânz o luam fiecare cum veneam de la lucru: cea de seară între 7.30-8.30, într-o ordine perfectă, câte 8 la masă. Fiecare masă avea un responsabil, care răspundea de linişte. Când ne adunam toţi, pedagogul de serviciu ne ridica în picioare şi unul dintre noi spuneam rugăciunea de masă, apoi ne aşezam, iar personalul de la bucătărie ne servea. Până la începerea războiului masa era foarte bună, aveam la fiecare masă 1/4 kg de franzelă albă dimineaţa, ceai sau lapte cu marmeladă, sau telemea la prânz, iar seara două feluri de mâncare cu carne foarte bine gătite. Erau mâncăruri care ne plăceau mai mult şi, de obicei, în fiecare zi era alta. Aşteptam anumite zile cu mâncarea preferată.

Unii dintre noi eram mai fomişti şi ceea ce nu mâncau alţii adunam la masa noastră; Megelea era cel care strângea 3-4 porţii de ciorbă şi pe toate le mânca, plus porţia lui. Era un tip mic şi slab, dar foarte mâncăcios. La altă masă stătea Spătaru, la alta Papuc, ne mai distram pe seama lor. După masa de seară ne retrăgeam, în timpul şcolii, în sălile de clasă şi făceam o oră meditaţii cu pedagogul. Tot timpul era ocupat în oraş. Noi nu aveam voie să mergem în oraş decât numai cu bilet de voie semnat de domnul director. La 9.00 seara se închidea poarta şi portarul nu-ţi mai deschidea după această oră. Cei din ultimul an se mai aranjau cu pedagogii şi mai scăpau. Sâmbătă după-amiză şi duminica aveam program mai lejer. Jucam volei în curtea căminului, făceam baie. Apoi, sâmbătă mai erau şi învoiri în oraş în cazul în care nu ai făcut ceva rău în timpul săptămânii. Dacă ai vorbit la masă sau în dormitor, erai pedepsit. Seara aveam o societate de lectură care ţinea prelegeri în sala bibliotecii, unde asistau directorul şi pedagogii. Duminică, scularea era la o oră mai târzie, iar masa la ora 8.00. Micul dejun conţinea cafea cu lapte. Apoi, după-amiază, în curte, ne încolonam pe trei rânduri şi mergeam la biserică. Unii la biserica ortodoxă, iar alţii la cea greco-catolică, însoţiţi, de asemenea, de pedagogi. La ora 13.00 era masa de prânz. În fiecare duminică aveam un prânz mai aparte, iar seara hrană rece: pâine, salam, telemea şi ceai, ceea ce ne plăcea foarte

mult.

Pentru internat noi plăteam din banii ce-i primeam de la fabrică. În anul I mi se reţineau 300 de lei lunar. Banii erau ridicaţi de la fabrică de către conducerea căminului şi fiecare aveam o cartotecă cu suma primită, cu cea reţinută de cămin. Banii rămaşi se păstrau la casieria căminului, iar când aveam nevoie de ei mergeam şi ceream. Suma reţinută de la noi nu acoperea cheltuielile, dar restul era subvenţionat de Ministerul Muncii. În anul II plăteam 400, iar în anul III - 500 de lei. Şcoala se făcea după-amiază, de la orele 14.00-19.00. Uneori aveam ore mai puţine. La limba română preda domnul director Nediu, un om bun, care, pe lângă această materie, ne făcea expuneri pe diferite teme culturale, politice. Dumnealui fusese liberal şi mereu vorbea de Brătianu, de întregirea neamului, de pericolul comunist, de ameninţarea Rusiei sau de primejdia germană. Avea un adevărat cult pentru Franţa şi Anglia. Orele de matematică le ţineam cu domnul director al căminului, un om sobru, nu zâmbea niciodată. La ora lui eram ca sfinţii. Fizica o ţineam cu Macavei (tot timpul zâmbea), tehnologia cu Moraru - inginer, care ne beştelea cum îi venea la gură, dar foarte pretenţios la materia lui. La orele lui, când vroiam să nu ţinem ora, stingeam lumina de la tablou, dar nu pleca, ci ne vorbea în semiîntuneric. Dacă spuneai la o unealtă aşa cum vorbeam cu muncitorii în atelier, pe numele lor german şi nu pe româneşte, după ce te făcea în toate felurile, îţi trântea un doi în catalog.

Iubea tehnica germană, dar îl înfuria la culme dacă nu foloseam
denumirile româneşti. Făceam ore de contabilitate, de drept, istorie, geografie, religie şi educaţie cetăţenească cu părintele Voineag, care atunci venise în Braşov. Preot tânăr, plin de entuziasm, era foarte îndrăgit de noi. El era şi dirigintele clasei. Ne vorbea cu multă blândeţe despre viaţă, despre datoria de a fi om cinstit, muncitor, de a ne iubi ţara şi pe semenii noştri. Pe atunci nu se lipsea de la şcoală, toţi veneam cu drag. De învăţat nu aveam aşa mult timp. Când ieşeam de la fabrică fugeam repede la masă, apoi repede la şcoală. Când terminam, lăsam cărţile în dulap, apoi iar la masă şi începea programul de seară. În fabrică, muncitorii mai vechi nu aveau şcoală, în schimb cu noi se organiza învăţământul de ucenici. Din anul II s-a introdus şi limba franceză şi, în unele locuri, germana. Se făceau tatonări. Şcoala avea o durată de 3 ani şi dădeam un examen, prin care se obţinea o diplomă, pe baza căreia se elibera cartea

de lucrător calificat de către Camera de Muncă. Cei care nu făceau şcoală trebuiau să susţină un examen de calificare în faţa unei comisii de la Camera de Muncă. La sfârşitul anului III, şcoala s-a făcut de 4 ani şi cei care am vrut, am absolvit şi anul IV. La terminarea clasei a IV-a am fost echivalaţi cu ceilalţi de la liceele industriale, cursul inferior, şi puteam să ne continuăm, în urma unui examen, şcoala la liceul industrial. Cei care absolveau liceul industrial, pe baza diplomei, primeau de la Camera de Muncă carte de maistru şi erau primiţi ca maiştri în fabrici. În schimb, cei mai mulţi se angajau ca desenatori, iar unii îşi deschideau ateliere, deoarece statul le creea avantaje prin acordare de credite şi scutirea de impozite pe o perioadă de timp. Astfel, se urmărea înlocuirea străinilor din diferite meserii cu românii.

La şcoala de ucenici nu se plătea taxă. Cărţile le primeam gratuit. Învăţământul de ucenici era organizat de Ministerul Muncii şi subvenţionat de el. Corpul profesoral era bine pregătit şi, mai ales, însufleţit de o mare dragoste faţă de elevii acestor şcoli. Erau conştienţi de ceea ce ne cerea dezvoltarea industrială. Aveau o bună cunoaştere a meseriei, completată cu studii tehnice de mecanică, fizică, desen şi alte discipline. Începutul a fost bun. Rezultatele s-au văzut imediat ce primele promoţii au intrat să manevreze maşini moderne, sosite din străinătate, prin folosirea noilor unelte şi materiale. Noi nu mai lucram după explicaţiile maiştrilor, ci citind desenele şi fişele întocmite de specialişti.

La căminul nostru se servea masa contra-cost muncitorilor care nu aveau cantine la locurile de muncă. Veneau foarte mulţi la ora prânzului, apoi, de două ori pe săptămână, baia era la dispoziţia muncitorilor, care, tot contra unei sume de bani, puteau face baie, care era deservită de ucenici mai vechi. Cu toată stricteţea, viaţa petrecută în cămin a fost, pentru mine, plăcută, cu confort, cu reguli de igienă precise, curăţenie exemplară. Colegii care erau prinşi că fumează sau beau, erau exmatriculaţi. Au fost câteva cazuri, chiar cu elevi care mai aveau puţin până să termine contractul, deoarece în cămin erai internat pe durata contractului cu fabrica. Aveam un coleg, Rusu, de la Uioara, acesta era singur la părinţi şi bine îngrijit, elegant. Avea cele mai frumoase haine din internat. Băiatul juca şi în echipa de fotbal a fabricii, era un jucător cu talent. A murit la primul bombardament, din 16 aprilie 1944. Şi, cum avea un costum de sport frumos şi bocanci maro de schi, un alt coleg, Cojocaru, într-o noapte când era de planton - la noi

în internat făceam de planton de la 9 seara la 5 dimineaţa pe coridor, în faţa dormitoarelor - i-a furat costumul şi bocancii, apoi a dispărut din internat. Rusu a observat lipsa hainelor şi a anunţat pedagogul. Bănuiala a căzut pe Cojocaru, care a fost de planton şi a dispărut. Mai târziu, a fost găsit acasă. Tatăl lui a venit la cămin să plătească costumul, dar Rusu nu a mai avut nici o pretenţie. Părinţii i-au făcut alte costume, dar Cojocaru nu a mai fost primit nici în cămin, nici la fabrică.

În cămin se organizau şezători literare. La aceste şezători erau colegi talentaţi, care prezentau un program artistic şi recitări. Veneau şi cei de la Camera de Muncă, în frunte cu preşedintele, domnul Manea. De Crăciun, celor mai săraci li se dădeau ajutoare din partea Camerei de Muncă: haine, bocanci şi alte lucruri.

Noi nu eram organizaţi în străjerie sau alte formaţiuni, cum erau cei de la I.A.R., dar mai ales cei de la Astra, care băteau toate recordurile în Braşov. Astra avea un cămin propriu şi mari posibilităţi băneşti. Directorul căminului era Modoran. Acesta umbla îmbrăcat în uniformă de comandant de străjeri. El organizase elevii de la Astra cum nimeni în Braşov nu reuşea s-o facă. La toate serbările şcolare el era primul, toţi în uniformă de străjeri şi bine disciplinaţi. Aveau Poiana Honterus la dispoziţie şi acolo mărşăluiau toată ziua şi cântau. La fel şi cei de la IAR, aveau terenul de fotbal al fabricii şi acolo făceau exerciţii. Noi, la cămin, eram de la toate atelierele de prin oraş şi de la 2 - 3 fabrici care nu colaborau între ele ca să ne ajute mai mult decât scrie în contract. Aceste fabrici, Astra şi I.A.R., îşi făceau şi o reclamă când apăreau şcolile lor cu ucenici, frumos echipaţi şi disciplinaţi. Ei erau invidiaţi de toate liceele din oraş, deoarece acestea nu aveau aceleaşi posibilităţi materiale.

Şi aşa a trecut primul an de internat. La fabrică lucram de zor să facem arme. Oamenii câştigau bine şi nu îi prea interesa ziua de mâine. Câţiva dintre muncitori erau înscrişi în bresle şi mergeau pe acolo mai des, chiar şi şeful meu, Rizescu, şi schimbul meu, Bratu, dar eu nu ştiam ce urmăresc ei acolo. Mai târziu, aceste bresle s-au desfiinţat. De altfel, nu li se acorda nici o atenţie de către muncitorii din fabrica noastră.

Regele Carol înfiinţase Frontul Renaşterii Naţionale . La Fabrica „Voina”, care era condus de inginerul Teodoru, fost maior şi care, în acelaşi timp, era şi şeful Apărării Pasive, care luase fiinţă la fiecare uzină. Frontiştii aveau o uniformă albastră, cu chipiu. Puţini au aderat la această formaţiune.

Noi, tinerii, eram numeroşi în fabrică. Băieţi, dar chiar şi fete

multe lucrau la secţia de cartuşe, iar unele şi pe maşini de găurit sau la prese, dar mai puţine. Fabrica noastră avea patru secţii principale productive: secţia Aruncătoare - la care lucram şi eu, Focoase, Cartuşe şi Turnătoria. Mai erau şi alte ateliere: tâmplărie, laborator, sudură şi nichelaj. Fabrica era condusă de directorul Crăciun, inginer. Acesta a fost lucrător strungar la „Voina". A făcut liceul la fără frecvenţă, iar Voina l-a trimis în Germania la Politehnică, unde a luat diploma de inginer şi a ajuns directorul fabricii din Braşov. Crăciun era un om foarte priceput şi bun. În fiecare zi venea la fabrică şi vizita toate secţiile. La noi, la ţevi, venea şi se interesa cum merge treaba. Odată, la maşina lui Bratu şpanul ieşea continuu şi se întindea în împrejurul strungului. Când a văzut cum se întinde şpanul, a cerut să oprească maşina şi să-i dea cuţitul. S-a dus la polizor, l-a ascuţit, l-a fixat pe strung şi a dat drumul. Acum şpanul se răsucea scurt şi sărea jos. Era un cuţit cu plăcuţă vidia, care abia atunci se introduceau în lucru, iar noi încă nu eram deprinşi cu folosirea lui. Toţi conducătorii erau şi buni executanţi. Şeful nostru de secţie era inginerul Cuşmuliuc, din Bucovina, un om zâmbăreţ. Pe noi, pe tineri, ne iubea foarte mult. Printre strungari avea câţiva fotbalişti care au evoluat foarte bine în echipa fabricii şi chiar şi la alte cluburi, de unde au venit. Inginerul mergea cu ei la toate meciurile. Pe vremea aceea ei nu au fost scoşi din producţie pentru antrenamente sau pentru joc. Totul se făcea în afara programului. Pe noi, ucenicii, domnul Petricioiu ne lua şi în timpul programului la cor şi piese sau mici scenete, pe care le pregăteam în vederea sărbătoririi pomului de Crăciun. Ne mai ducea în comunele din jur, pentru a da câte un spectacol.

SITUAŢIA POLITICĂ

A venit şi anul 1940, cu necazurile lui. Din primăvară se făceau concentrări printre muncitori. Ungurii cereau Ardealul, bulgarii Cadrilaterul. Se anunţau nori grei, dar nu îmi dădeam seama. Fiind formaţi în cultul franco-englez, ziceam că nemţii vor fi bătuţi. Deşi în toamna anului 1939 am văzut mulţi polonezi trecând pe la noi, nu îi luam în seamă. Dar, când am cedat Cadrilaterul şi ruşii ne-au luat Basarabia şi, în plus, şi Bucovina, s-a produs panică. Ne temeam că şi ungurii se vor năpusti asupra noastră, dar, în schimb, eram încă încrezători în linia de foc Carol II şi speram că în faţa ungurilor nu vom ceda.

Astfel, în luna august am plecat în concediu, la părinţi. Pe tata l- am găsit îngrijorat că vom cădea la unguri. Eu eram convins că aşa ceva nu se poate întâmpla, iar tata mă privea cu neîncredere. Dar, pe data de 30 august, temerile i s-au adeverit.

În dimineaţa de 31 august, împreună cu tatăl meu, tăiam lemne cu fierăstrăul, când vine un vecin, badea Sandu, care fusese în sat, şi ne spune minunea. Tata a rămas pe gânduri, apoi a spus: „Acum numai ruşii să mai vină şi suntem aranjaţi!”. Eu m-am revoltat, că aşa nu se poate, deoarece armata noastră este cea mai vitează şi nu dăm Ardealul aşa uşor.

După-amiază, mama mi-a pregătit bagajul şi, în dimineaţa următoare, am plecat în refugiu, de unde m-am întors în sat după 5 ani.

Tata m-a dus cu căruţa la Reghin, la gară, şi m-a îmbrăţişat cu lacrimi în ochi. Nu ştia dacă şi când ne vom mai vedea. Am urcat în trenul de Braşov. În vagoane era o atmosferă imposibil de imaginat. Românii erau rezervaţi şi abătuţi, iar ungurii cântau, se îmbrăţişau, aruncau cu pălăriile în sus, vorbeau de te asurzeau. Până la Braşov am stat într-un colţ, nu am vorbit cu nimeni. Am plâns, dar aşa să nu mă vadă ungurii. Mă gândeam la toate. Oare ce o să mi se întâmple? Îmi părea rău că m-am despărţit de fraţi, de surori şi de părinţi. Ziceam că Dumnezeu nu va admite aşa o nedreptate şi că vom reveni din nou acasă. Aşa a început viaţa mea de refugiat.

În Gara Braşov lume multă. Toţi erau agitaţi. Unii veneau din Ardealul de Nord, alţii mergeau. Era un vacarm nemaipomenit. Am mers la unchiul meu să-i duc veşti de la tata şi să-i spun că nu mă mai întorc acasă, ci rămân aici, în Braşov. L-am găsit foarte abătut şi decis să rămână aici cu toată familia.

A doua zi m-am dus la internat, unde am fost primit cu multă înţele-gere de director şi de pedagogi, ca, de altfel, de toţi ardelenii care erau în internat. După câteva zile au sosit de la Oradea vreo 60 de ucenici cu conducătorii lor. Li s-a amenajat mansarda pentru dormitoare. Viaţa din internat s-a complicat. Aceşti refugiaţi ne-au restrâns mult condiţiile de cazare şi confort nouă, celor vechi. Masa era în două serii, chiar şi baia şi altele, dar în situaţia lor eram şi eu şi mulţi alţii mai vechi. Totuşi, noi eram tineri şi plini de optimism. La fabrică, muncitorii, care erau în majoritate din vechiul regat, au început să manifeste faţă de cei din Ardealul de Nord mai multă atenţie. În zilele următoare, la Braşov, au avut loc manifestaţii contra actului de la Viena. Românii ardeleni erau foarte indignaţi de

această nedreptate. Spărgeau geamurile de la casele saşilor şi ungurilor, care evitau să se arate pe străzi. Dar, în după-amiaza zilei de 5 septembrie eram în promenadă când văd că dinspre Tribunal venea o coloană mare de oameni, cântând nişte cântece pe care nu le mai auzisem. În rândurile din faţă am recunos-cut nişte muncitori de la noi, din fabrică, şi în aceeaşi coloană şi nişte elevi de la internatul nostru. Au trecut prin faţa Hotelului ARO, s-au îndreptat pe Voievodul Mihai în sus şi au mers în Piaţa Sfatului, iar de acolo pe Regele Carol, după care din nou pe B-dul Ferdinand. Mulţi din cei ce priveau pe margini se alăturau acestei coloane. Am privit un timp, apoi am plecat la cămin. Acolo, seara, am aflat că aceştia sunt legionari şi că au ocupat Poliţia şi postul de Radio Bod. Unii dintre colegii care au fost în coloană au adus veşti mai multe. În ziua următoare au venit la lucru unii muncitori care lipseau de 3-4 zile, de la aceştia aflând mai multe amănunte. Atunci am văzut că şeful secţiei, ing. Cuşmuliuc, era legionar, maistrul meu Rizescu la fel, chiar şi alţi muncitori. Până atunci nu ştiam nimic despre ei. S-a anunţat venirea generalului Antonescu şi a legionarilor, abdicarea Regelui Carol şi urcarea pe tron a lui Mihai I, evenimente politice foarte importante. Printre muncitori au început comentariile pe marginea evenimentelor. Majoritatea comentariilor erau favorabile noii conduceri. La internat se discuta aprins. Erau colegi care veneau seara târziu din oraş şi pedagogii nu-i pedepseau, ba din contră, le făceau curte. În oraş s-au schimbat autorităţile, erau alţi conducători. Pe străzi şi în fabrică vedeai muncitori în cămăşi verzi, cu centură şi diagonală, iar unii aveau şi pistol. Populaţia nu regreta vechea conducere şi, mai ales, pe Carol II, care, prin politica lui de leu transforma în mieluşel speriat pe oricine. Când au venit greutăţile peste ţară, a fost înlăturat de un general care încă nu avea asentimentul armatei, dar ştiuse să şi-i asocieze pe legionari, a căror forţă era încă necunoscută şi pe care, după 137 de zile, îi aruncă la închisoare. Legionarii au făcut o mare greşeală: în loc să-şi regrupeze forţele, să le disciplineze, ei deschid larg porţile tuturor şi încep să apară legionari peste tot. În Fabrica „Voina” aproape toţi au intrat în legiune, fără nici o triere. Cei mari îl aveau în frunte pe ing. Cuşmuliuc, iar cei tineri pe un muncitor vrednic din secţia Scularie, un anume Marcu, din Azuga. Am văzut cum colegii mei au devenit „fraţi de cruce”. Din vreo 30 câţi eram la secţia mea, doar patru nu am fost înscrişi, că atunci se abandonase vechiul procedeu, în care membrii acestei organizaţii erau recrutaţi după anumite

criterii. Oricine vroia, mergea la sediul de pe strada Zizinului la şedinţă sau la diferite exerciţii pe Valea Răcădăului, unde Marcu făcea instrucţie cu tineretul. Aşa că, până la 6 octombrie, ţara era toată înregimentată la marea demonstraţie de la Bucureşti din Piaţa Naţiunii, unde au fost peste un milion de cămăşi verzi. De la cămin au plecat foarte mulţi colegi, aşa că am plecat şi eu, împreună cu un coleg, Şteblea. Nu aveam cămăşi verzi, în schimb am călătorit fără bilet. Veneau trenuri din toate părţile, încărcate cu legionari, trenuri speciale. Am urcat şi noi într-un vagon; nu ne-a întrebat nimeni nimic. Pe parcurs se tot urcau. Toţi aveam aceeaşi destinaţie. Ajungând la Bucureşti, ne-am ţinut şi noi de grupurile de cămăşi verzi şi aşa am ajuns în Piaţa Naţiunii. Cei care aveau cămăşi verzi erau grupaţi pe localităţi, iar ceilalţi se strecurau pe unde puteau. Eu şi Şteblea ne-am apropiat cât am putut, iar apoi ne-am urcat într-un pom şi de acolo am putut urmări desfăşurarea festivităţilor. L-am văzut pe generalul Antonescu în cămaşă verde, pe Horia Sima rostindu-şi discursurile credinţei. Până atunci nu am mai văzut atâta entuziasm şi aşa lume la o manifestaţie. Când a început să se împrăştie lumea, am mers la gară. Eram flămânzi şi obosiţi. Am urcat într-un tren ce venea spre Braşov şi noaptea am ajuns la internat. Nu ne-a întrebat nimeni de unde venim; nimeni nu îndrăznea.

Colegii mai mari aveau uniformă şi s-au organizat. Eu eram un spectator în acea vreme. Eram prea legat de ceea ce învăţasem în şcoală. Credeam că Franţa şi Anglia fac minuni.

S-au întâmplat multe în toamna aceea. Mă minunam de entuziasmul unor colegi care făceau zarvă, mai ales Gheorghe Prişcu, Costel Budişteanu şi alţi muncitori. Erau 90% favorabili Mişcării Legionare. Vedeau în ea apărătorul intereselor celor nevoiaşi. De altfel, S-au făcut majorări de salarii tuturor categoriilor de salariaţi. Se intervenea în favoarea muncitorilor, ceea ce îi făcea să se încadreze în această Mişcare.

Muncitorii noştri nu aveau o instrucţie politică şi nici sindicală. Cum toţi muncitorii proveneam din mediul ţărănesc, nu aveam idei revoluţionare de stânga. Pe noi ne atrăgeau foarte mult ideile naţionaliste, eram şi continuatorii Marii Uniri, curent ce nu se stinsese încă. Conducătorii Unirii încă erau foarte activi.

Tot în toamna anului 1940 am început pregătirea premilitară. Aceasta o făceam pe lângă uzină în fiecare duminică dimineaţa. Comandantul centrului Voina era locotenentul Proca, rezervist

şi contabil în uzină, ajutat de mai mulţi subofiţeri, salariaţi ai uzinei. La această pregătire luau parte toţi tinerii care au împlinit 18 ani, până la plecarea în armată. Programul prevedea noţiuni de instrucţie militară şi trageri cu arma sau aruncări de grenade. Instrucţia dura de la ora 8.00 la 12.00

Către sfârşitul anului 1940 a venit un nou şef de centru, căpitanul Barbu, care atunci când a primit ordin să părăsească Linia de foc Carol II, din Nordul Transilvaniei, şi să cedăm acea parte Ungariei, a dezbră-cat uniforma militară şi a demisionat din armată, deoarece nu a putut îndura acea umilire ca un ofiţer român să părăsească poziţia încredin-ţată fără să tragă măcar un foc de armă. Era un gest de protest împotriva Regelui Carol II şi a Dictatului de la Viena. Căpitanul Barbu a avut asupra noastră o mare înrâurire. De la el am învăţat multe lucruri bune: mai puţină instrucţie militară, dar, în schimb, multă educaţie moral-cetăţenească. Era o mare plăcere să stai să-i asculţi predând lecţiile sale de comportare civică. Cu respect faţă de bunele moravuri, ne învăţa cum să ne prezentăm când intrăm într-o casă, cum să folosim batista, furculiţa, cuţitul, şerveţelul şi toate lucrurile legate de etichetă.

Ne spunea că cel mai bine crescut salută întâi. Nu era adeptul unei pregătiri cazone, ci avea o educaţie a bunului simţ şi a respectului. Trei ani cât am făcut instrucţie premilitară cu căpitanul Barbu, toţi ne grăbeam să nu întârziem de la programul său şi îi sorbeam vorbele. Pentru noi a rămas o plăcută amintire.

În toamna anului 1940 au început să apară pe şosele coloane de motorizate germane. Erau foarte frumos îmbrăcaţi şi şedeau în maşinile lor parcă erau statui, cu armele între picioare şi cu căştile pe cap. Unde se opreau nu vorbeau cu nimeni. Când coborau nu se îndepărtau de la maşini, hainele lor erau frumoase, parcă pentru fiecare se confecţionase anume, cu cizme scurte în picioare. Între soldaţi şi comandanţi nu se observau diferenţe. Era o disciplină impresionantă. Unele unităţi au rămas în Braşov. Se spunea că au venit ca instructori pentru armata noastră. De altfel, după un timp i-am văzut făcând instrucţie cu armata română. Nu am auzit despre incidente între ei şi soldaţii noştri. Locuiau în barăci special construite în jurul oraşului. Un asemenea centru era la Timişul de Jos, pe Lamba.

După război s-a vorbit mult despre incidente între armata noastră şi germani, dar până atunci nu ştia nimeni de ele. În Braşov, populaţia de origine germană a intrat în contact

imediat cu germanii, iar aceştia le făceau vizite în casele lor. Pe străzi se puteau vedea destul de des ostaşi germani cu tinere săsoaice, în sălile de cinema, în restaurante, în cofetării. Populaţia germană a trecut cu totul de partea trupelor germane. Pe noi, românii, saşii ne dispreţuiau. Dacă erau ceva antipatii, acestea erau îndreptate împotriva saşilor, care vroiau să facă stat în stat. Mulţi dintre ei au plecat să facă armata în Germania, înrolându-se în trupele SS. Cu sau fără aprobarea guvernului român, ei s-au organizat în formaţiuni paramilitare. Îi vedeam cum mărşăluiau duminica dimineaţa pe drumurile ce duceau pe Warthe, Valea Timşului, Valea Răcădăului şi altele, erau îmbrăcaţi în cămăşi brune, pantaloni negri şi cizme negre. Autorităţile noastre nu se amestecau în activităţile lor.

Saşii aveau un conducător al lor, Grupul Etnic German, având sediul pe strada Voievodul Mihai. Şeful grupului din România era Andreas Schmidt. Printre ei erau şi saşi care păstrau o rezervă, dar cei mulţi credeau că ei vor anexa Ardealul sau, cel puţin, vor avea supremaţia în Ardeal.

Armata germană s-a îndreptat, în majoritatea ei, spre zona petroli- feră, deoarece aceasta îi interesa cel mai mult. Spre Germania zilnic treceau trenuri-cisterne. Nimeni nu cunoştea adevărate intenţii ale germanilor şi ale generalului Antonescu. Faptul că germanii nu se amestecau cu noi şi nu ne deranjau, nu s-a făcut opoziţie din partea populaţiei. De altfel, noi, românii, nu mai aveam pe nimeni care să ne ajute. Efectiv, aliaţii noştri tradiţionali aveau problemele lor foarte grave. Franţa era ocupată, englezii au trăit cu frica de a fi alungaţi de pe continent şi, de asemenea, cu frica de a nu fi invadaţi de către nemţi. Dacă ar fi debarcat, atunci poate că englezii ori se refugiau în colonii, ori încheiau pace cu Hitler. Rusia era o ameninţare şi pentru întreg Balcanul. În cazul invaziei Germaniei în Anglia, trebuiau concentrate toate forţele de elită ale Germaniei în acea parte şi nu erau siguri că ruşii nu vor profita de conjunctură şi vor ocupa întreaga zonă a Balcanilor, mai ales că ei aveau concentrate, în această parte, numeroase trupe. Poate că în aceste condiţii se putea întâmpla o mare nenorocire pentru noi, încă de atunci. Forţele noastre politice erau corupte şi fărâmiţate, prea pătimaşe. Cei care la venirea lui Carol II tunau şi fulgerau împotriva lui, s-au pus destul de repede în slujba sa. Se întreceau care să-l linguşească mai tare. Oameni de talia lui Iorga îl preamăreau şi îl linguşeau. Când a venit în ţară Carol, Duca s-a exprimat că mai bine să i se taie mâna decât să i-o întindă, ca apoi să fie cel mai devotat

prim-ministru al său. Toate fostele partide politice s-au resemnat şi se limitau la a discuta prin cafenele soarta ţării. Nimeni, în afară de legionari, nu a avut de suferit de pe urma dictaturii regale. Carol a spus odată că nu are un cur atât de mare câţi se înghesuie să i-l pupe. Parcă ştia că va fi alungat. Îşi plasa veniturile în afara ţării şi se lăsa mituit. Îi plăceau cadourile. La jocurile de cărţi cu marii industriaşi de la Malaxa, Auschnit şi alţii, câştiga numai el. Când Gigurtu i-a făcut cadou harta ţării în relief, din aur, a luat-o în mâini şi, săltând-o, a zis: „Uşoară-i România!”. Pentru el valoarea o constituia doar aurul şi nu simbolul. Carol a lucrat în aşa fel, încât a semănat discordia între fruntaşii politici ai ţării. În preajma marilor evenimente nu au mai fost capabili să ia hotărâri majore. Apoi, lipsa unui parlament cu o opoziţie deschisă, cu o presă liberă, ne-a adus într-o stare haotică. Circulau tot felul de zvonuri, care nu se puteau verifica. Agenţiile străine întreţineau aceste zvonuri, chiar cele engleze care propagau ura împotriva germanilor şi născoceau tot felul de pretexte, pentru a ne face să ne împotrivim Germaniei şi să ne războim cu ea. Ce urmări ar fi avut o astfel de luptă? S-ar fi petrecut următoarele: îndepărtarea pericolului german de insula britanică, angajarea unor efective germane în ţara noastră, trecerea economiei noastre în mâna germanilor - sub formă de despăgubiri de război, întreţinerea armatelor de ocupanţi, pierderea petrolului. Noi am fi ajuns primii păgubiţi, apoi, odată cu germanii ar fi înaintat şi armata ungară, care nu ar fi luat numai jumătate din Ardeal, ci l-ar fi luat pe tot! Dar oare ce ar fi făcut Rusia în acel timp? Nu veneau ruşii până la Focşani, cel puţin, şi în Carpaţi? Precedentul se crease cu Polonia şi acolo au şi rămas. Care ar fi fost soarta evreilor din România? Ar fi fost duşi în Germania, ca şi cei din Ungaria, şi lichidaţi. Evreii ar trebui să vadă acest lucru şi să nu acuze poporul român de atrocităţi, că nu este în firea noastră să chinuim pe alţii. Poate că ei, evreii, au comis mai multe faţă de români. De multe ori s-au amestecat în viaţa noastră publică şi de fiecare dată când ţara noastră, care i-a ocrotit la greu, era la răscruce, ei au pactizat cu duş-manii noştri. Să ne fie iertat, dar în 1918 ce au făcut cei care au rămas în teritoriul ocupat? Ce au făcut în Basarabia? Şi noi uităm, trebuie să uităm. Dar ei nu uită.

În acea perioadă, 1939-1941, România era centrul tuturor intrigilor. Toate forţele spionajului erau concentrate în România şi nimeni nu urmărea binele nostru, ci numai interesele lor. Unii oameni politici de la noi erau prinşi în aceste cercuri ale

spionajului, fie de partea Angliei, fie a Germaniei sau a Rusiei şi luptau unii contra altora până la distrugere.

Armand Călinescu a făcut jocul Angliei. Este primul şef de guvern care a reuşit înscenarea unor procese fără probe legale şi a asasinat oameni întemniţaţi. De aici au venit toate crimele de mai târziu. Călinescu era şeful Guvernului şi lui nu-i era permisă nici o ilegalitate. Un individ oarecare, chiar dacă face o crimă, angajează persoana sa şi nu a unui guvern sau a Coroanei. Dacă el a plătit cu viaţa crima săvârşită ca şef de Guvern, atunci răspunderea cade asupra lui şi a Guvernului. Nu poţi cere unor indivizi care îşi divinizează şeful să fie mai buni decât un conducător al statului şi ei să procedeze legal, când toate căile de atac sunt închise, iar tu, ca şef de stat, ai toate posibilităţile legale la dispoziţie şi nu faci uz de ele, în schimb, te foloseşti de pretexte ca să ucizi. Cum pot fi supuşii mai buni în faţa acestor exemple?

Ce a urmat, se ştie. Carol a dat libertate generalului Argeşanu să ucidă în masă mai mult de 300 de legionari, luaţi din lagărele din Miercurea Ciuc şi Vaslui, iar mulţi alţii au fost luaţi în acea noapte din pat, de lângă soţiile şi copiii lor. Au fost scoşi de jandarmi şi poliţie, la marginea oraşelor şi satelor, şi împuşcaţi. Ce raţiuni au putut duce la asemenea barbarie ? În judeţul Braşov au fost asasinaţi 12 oameni. În timpul ce a urmat au fost numeroase asasinate politice: preşedintele SUA, John Fitzgerald Kennedy, liderul americanilor de culoare, Martin Luther King, Aldo Morro - în Italia şi mulţi alţii, dar nimeni nu şi-a permis să ia oameni de la casele lor şi să-i ucidă. Chiar dacă asasinii aveau adepţi, unii închişi, iar alţii în libertate, este evident că în culise lucrau agenţi de spionaj care urmăreau destabilizarea internă. Poate că istoricii de mai târziu vor putea dezlega misterul acelor evenimente, vor fi obiectivi şi vor da fiecăruia ceea ce-i aparţine. Cei de azi găsesc un singur vinovat şi îl trec sub tăcere.

Responsabilii guvernelor nu au pomenit nimic de represaliile ce au urmat şi nici dacă acestea erau justificate. Dar, istoria, cu trecerea timpului, a făcut întotdeauna dreptate. Va face şi în acest caz.

După toate aceste frământări interne, cu răsturnări spectaculoase, cu ciuntirea ţării, alungarea Regelui Carol, a urmat preluarea conducerii de Mareşalul Antonescu, în colaborare cu legionarii. Această guvernare nu a fost uşoară. De partea legionarilor au trecut toţi aceea care aveau

ceva de revendicat. În confuzia creată au avut loc mai multe abuzuri, în urma cărora adversarii politici ai legionarilor au trecut la lucru, atrâgând atenţia lui Antonescu asupra tuturor abuzurilor şi pregătind în taină ruptura dintre Antonescu şi legionari.

În perioada ce s-a scurs până la aşa-zisa rebeliune au fost multe evenimente. Legionarii au organizat cantine pentru nevoiaşi şi refugiaţi. În Braşov funcţiona un centru de ajutor în clădirea Sfatului din Piaţa Libertăţii. Acolo se împărţeau bonuri de hrană pentru refugiaţi şi articole de îmbrăcăminte. Astfel, se ajutau oamenii ca să-şi găsească o locuinţă, o slujbă. Braşovul era, practic, asaltat de refugiaţi. În acea vreme, fiind intern la Căminul „Regele Ferdinand I", cu ocazia Crăciunului s-a organizat pomul de Crăciun, la care a venit noul preşedinte al Camerei de Muncă Braşov şi a împărţit daruri celor mai nevoiaşi. A fost o atmosferă sărbătorească. Tot atunci s-au format echipe de legionari care îi cercetau pe nevoiaşi şi le dădeau ajutoare. Cu ocazia Crăciunului s-au împărţit alimente, îmbrăcăminte şi lemne de foc. Unor colegi, care erau încadraţi în frăţiile de cruce, le-au fost indicate câteva familii de bătrâni şi nevoiaşi cărora să le dea ajutor material sau la unele treburi gospodăreşti.

Timpul a fost scurt şi lumea nu a reuşit să pătrundă în tainele acestei

formaţiuni. Pentru şcolari s-au petrecut unele evenimente mari: a fost desfiinţată Străjeria, conducătorul ei a fost întemniţat, mulţi tineri au trecut la noua organizaţie, în timp ce alţii au regretat Străjeria, care unora le-a adus multe satisfacţii şi, mai ales, avantaje. Străjeria a fost creată de Regele Carol al II-lea pentru a-l sluji şi a îndepărta tineretul de la participarea la frăţiile de cruce, cercetăşie şi alte organizaţii de tineret pe care nu le putea controla. În Străjerie se depunea jurământul de credinţă faţă de Rege, care era primul străjer al ţării. La serbările străjeriei era îmbrăcat în uniformă, alături de el era Voievodul Mihai, tot străjer, şi Teofil Sidorovici, comandantul Străjeriei. Cultul Regelui Carol al II-lea era principalul scop al conducătorilor acestei organizaţii de tineret.

S-au organizat tabere pentru străjeri, diferite concursuri. Străjerii aveau diferite grade, toate acestea pentru a-i atrage de partea Regelui. Tot în această perioadă s-au luat măsuri de naţionalizare a proprietăţilor evreieşti din ţară sau, mai exact spus, de românizare. Aşa au trecut în administrarea unor români întreprinderile evreilor, prăvăliile şi proprietăţile imobiliare. Cei care au preluat aceste proprietăţi au plătit o

despăgubire evreului, iar unii au făcut în ascuns înţelegeri cu evreii şi i-au menţinut în continuare ca asociaţi. Aşa se explică că după terminarea războiului, evreii nu au deschis procese contra celor ce au preluat bunurile lor.

Apropierea ţării de Germania, Italia şi Japonia, aducerea armatei germane în ţară, a declanşat o luptă nedeclarată între Antonescu şi Horia Sima pentru putere, fiecare o dorea numai pentru el. Vizita lui Antonescu la Hitler fără Horia Sima, nemulţumirea lui Antonescu pentru abuzuri făcute de unii dintre membrii Gărzii de Fier, graba cu care legionarii au pedepsit pe cei închişi la Jilava, asasinarea lui Iorga şi Madgearu, toate acestea prevesteau ruptura dintre legionari şi Antonescu. La ea contribuiau din plin intrigile puse la cale de agenţii Angliei în ţară şi o mare parte dintre vechii conducători ai ţării şi toţi fruntaşii celor două mari partide, P.N.L. şi P.N.Ţ. Aşa va începe, la 21 ianuarie 1941, lupta decisivă.

Fiecare se bizuia pe sprijinul armatei germane. Cu două zile înainte fusese împuşcat un ofiţer german, la Bucureşti, maiorul Doering, de către un agent al unor servicii de spionaj. Agentul avea naţionalitate greacă. Legionarii au ieşit pe străzi strigând „Jos Rioşanu! Jos masonii din Guvern!”, făcându-i răspunzători de uciderea ofiţerului german. Pe de altă parte, Antonescu îl înlocuieşte pe generalul Petrovicescu, de la Interne, şi pe Alexandru Ghica, de la Siguranţă, făcându-i responsabili pentru asasinarea maiorului Doering. Dar acesta a fost numai pretextul, deoarece lucrurile erau de mult hotărâte. Antonescu ar fi dorit să preia el şi conducerea Mişcării Legionare, iar Horia Sima şi pe cea a guvernului. Dacă Sima nu a vrut să meargă la Hitler, Antonescu a profitat din plin de această vizită şi Hitler, care era un om practic şi expert în a se debarasa de cei care l-au ajutat să vină la putere, s-a opus ca Antonescu să facă în aşa fel cu Sima şi oamenii lui, cum a făcut el cu Röhm. Nici Antonescu nu accepta un concurent la putere. De fapt, el l-a minţit şi pe Carol. După ce s-a văzut învestit cu puteri, i-a cerut abdicarea. Pe legionari i-a folosit ca masă de manevră până a putut să-şi consolideze puterea. Cei care au fost pedepsiţi de legionari erau în funcţii când el a fost trimis la Mănăstirea Bistriţa şi erau devotaţi lui Carol al II-lea; că nu i-a plâns se vede şi din măsurile luate de el după debarasarea de legionari: un foarte mare număr de generali care au colaborat cu Regele au fost puşi în disponibilitate. Când legionarii au venit la conducerea ţării, se bucurau de o mare popularitate, în mare parte datorită excesului de zel, care a început, însă, să scadă şi

Antonescu a apărut el ca un protector al celor nemulţumiţi. În această acţiune i s-au alăturat şi reprezentanţii fostelor partide politice în speranţa că Antonescu le va permite să-şi reia activitatea, dar s-au înşelat, deoarece Antonescu nu s-a gândit la aşa ceva. El era militar, foarte ambiţios şi puterea îl orbea. Mai târziu circula o glumă pe seama lui: d-na Veturia Goga, prietena casei, îl adula cu cuvintele „Micul meu Napoleon", ceea ce pe Antonescu îl măgulea.

Pe atunci aveam 18 ani şi nu mă peocupa politica activă, dar citeam zilnic trei-patru ziare şi, cum memoria mă ajuta, reţineam ceea ce citeam, aşa că aveam în minte faptele, aşa cum erau ele redate. În zilele de 19-21 ianuarie vedeam luări de poziţie de partea legionarilor, în ziare şi chiar la legionarii din fabrică, şi agitaţie în oraş. Unii dintre legionari veneau la lucru înarmaţi, aveau pistoale asupra lor, iar eu nu ştiam de ce. Am aflat de la unii colegi că în oraş, în rândul populaţiei maghiare şi evreieşti, ar fi grupuri de comunişti, care se organizează, dar aceasta a fost o diversiune. În ziua de 21 ianuarie, de la lucru lipseau legionarii. Circulau tot felul de zvonuri, dar nimeni nu ştia nimic. La orele 15.00, când am mers la cămin, colegii de internat, care veneau din oraş, spuneau că pe străzile din apropierea centrului este armată multă, cu tunuri. Am luat masa în viteză şi am plecat în oraş. Când am ajuns pe Calea Victoriei, la Foto Mimoza (în dreptul străzii Vlad Ţepeş, astăzi magazin de electronice, Duplex) erau montate tunuri în poziţie de tragere spre centru, iar cordoane de militari încercuiseră centrul oraşului şi pe cei care vroiau să meargă sau să iasă din centru, îi percheziţionau. Am pătruns înspre centru şi, la sediul legionar de lângă Tribunal, am văzut numeroşi legionari în uniformă, cu arme. În faţa sediului, pe la geamuri şi prin curte acelaşi lucru. Acelaşi lucru se întâmpla şi la Telefoane şi la alte instituţii. M-am întors la cămin fără să mă pot lămuri ce s-a întâmplat.

După trei zile, muncitorii au venit la lucru, cu excepţia câtorva. De la mine, din atelier lipsea Ion Călvărăsan, Nicolae Pitaru şi şeful secţiei, ing. Cuşmuliuc, care au fost trimişi mai târziu în judecată şi condamnaţi. În oraş, armata şi-a retras tunurile şi ostaşii de pe poziţii, care au fost echipaţi ca la război. În schimb, circulau patrule numeroase şi legitimau oamenii, erau dublate de comisari de poliţie. În tot acest timp ostaşii germani circulau nestânjeniţi prin oraş şi făceau fotografii. După încetarea acestei stări de încordare au circulat mai multe versiuni, între altele că şeful Corpului Muncitoresc

Legionar, Dumitru Grozea, a fost comunist şi că a fugit la Moscova, că această răzmeriţă a fost organizată de elemente comuniste, că Horia Sima este agent englez şi a pus la cale o răscoală împotriva Armatei Române şi câte alte poveşti care toate ocoleau adevăratul motiv. Antonescu dă o proclamaţie lipită de toate gardurile, declarându-se legionar şi, chemând pe toţi legionarii cinstiţi să i se alăture pentru a continua lupta sub conducerea sa. În scurt timp fabricile au fost militarizate şi puse sub pază militară. Comandantul militar avea răspunderea asupra actelor de indisciplină. La Fabrica Voina a fost numit comandant militar colonelul Damşa, din Jandarmerie, un om rău. Personal am avut de-a face cu el într-o dimineaţă. La ora 6.00 am ieşit de la schimbul de noapte, în iarna anului 1942 şi pe stradă am întâlnit nişte fete. Am făcut bulgări de zăpadă şi am dat după ele, fără voie am lovit un maistru militar din Comisia de recepţie a uzinei. Acesta s-a dus şi m-a raportat colonelului. În dimineaţa următoare am fost luat din atelier şi dus la colonel, care aştepta în birou. Când m-a văzut a început să ţipe şi să dea ordin locotenentului să mă ducă la închisoare pentru 10 zile, pentru că sunt comunist. Doi soldaţi cu baioneta la armă, unul în faţă şi altul în spate, m-au escortat până la arestul din incinta fabricii, că acolo făcuse acest colonel un arest. Era o cameră cu priciuri, fără saltele, numai scândură, şi o altă cameră cu nişte cutii de scândură, numită carceră. Încă din acea seară locotenentul, şeful gărzii, a venit şi m-a scos afară, la cantină, şi am luat masa împreună. Acesta era un om de omenie. Am băut şi câte o bere. A doua zi a permis mai multor prieteni şi prietene de-ai mei să intre la mine şi să mă viziteze, iar a treia zi a venit la mine, să mă viziteze, colonelul, şeful Comisiei de control, însoţit de şeful de secţie. M-au luat cu ei, deoarece strungarul la care eu lucram sta şi era mare nevoie de ţevi. Aşa am scăpat de arest. Acest comandant militar a făcut multe isprăvi în timpul cât a fost în funcţie.

Îmi amintesc de trei colegi care erau anglofili. Ei susţineau mereu că germanii vor pierde războiul şi englezii vor câştiga, dar niciodată nu vorbeau de ruşi cu simpatie. Turnătorii care erau în fabrică au raportat colonelului şi acesta, aşa zelos cum era, i-a adunat pe toţi muncitorii schimbului I şi pe cei trei în faţa colegilor de muncă. După o prezentare făcută de colonel, că sunt comunişti, li s-au aplicat câte 25 lovituri la spate, în indignarea tuturor. Vroia să-i intimideze pe ceilalţi. De remarcat că aceştia trei nici după 23 august nu şi-au schimbat ideile, intrând în conflict şi cu comunişti. După lichidarea

tovarăşului de drum, Antonescu a trecut la înăsprirea măsurilor de siguranţă, supunându-ne unui regim de disciplină militară. Nu mai puteai lipsi de la lucru fără aprobare justificată, cu dovezi. Toţi eram mobilizaţi pe loc. În fabrică ia fiinţă un birou de mobilizare şi fiecare salariat era luat în evidenţă şi mobilizat pe loc. S-au făcut şi multe escrocherii de către dl. Diaconescu, şeful acestui birou, un plutonier major. Cum fabrica ducea mereu lipsă de muncitori, el angaja negustori, morari, proprietari de atelier şi pe cei pe care îi putea jupui de bani şi le făcea ordine de mobilizare pe loc. Aceştia lucrau ca muncitori, unii necalificaţi, dar, în general, făceau orice muncă, numai să fie scutiţi de armată. Regele Carol şi uneltele lui i-au trimis în judecată pe Codreanu şi susţinătorii lui pe motiv că sunt agenţi ai germanilor. Acum, în timpul celor trei zile de confruntare între Antonescu şi legionari, germanii trec de partea lui Antonescu şi îi abandonează. Legionarii sunt consideraţi rebeli, comunişti şi rău-făcători, trimişi în faţa tribunalelor militare, condamnaţi şi aruncaţi în temniţe. O parte se refugiază în Germania; o nouă prigoană se dezlănţuie. Poliţia are din nou ce face. Deşi armata era pregătită pentru a începe lupta împotriva Rusiei, se ducea o campanie hotărâtă contra naţionaliştilor şi de toleranţă faţă de comunişti.

La scurt timp, Antonescu cere aprobarea poporului pentru politica sa.

Trebuia să spui da sau nu. Cine a îndrăznit să spună nu a fost arestat, bătut de poliţie şi i s-a făcut dosar. Apoi, când a început războiul, a fost trimis pe front, în batalionul de indisciplinaţi de la Sărata. Au fost foarte puţini care să aibă curajul să spună „Nu”.

În această atmosferă se făceau pregătirile de război. Au fost foarte mulţi ţărani concentraţi. Contingentele ce trebuiau să fie lăsate la vatră, din 1939 încoace, nu au mai fost eliberate, oamenii fiind în continuare mobilizaţi, unii chiar până la sfârşitul războiului. Ion Antonescu îşi consolidează poziţia, se alătură total politicii germane. Armata este în centrul atenţiei, stimulată, bine echipată şi bine instruită sub supravegherea instructorilor germani.

Zilnic treceau prin Gara Braşov numeroase trenuri-cisternă cu petrol, benzină şi uleiuri spre Germania, pe lângă acestea şi multe cu cereale. În direcţia Predeal se deplasau trenuri cu trupe germane, cu materiale, cu camioane, avioane, bucătării militare, tunuri, tancuri şi trupe.

Peste nenorocirile anului 1940 a început să se lase uitarea. Doar atunci când ungurii mai aruncau fruntaşi români peste graniţă se mai răsteau unii în ziare sau atunci când veneau veşti despre orori săvârşite de unguri, precum cele de la Ip şi Trăsnea sau cazul protopopului Munteanu. În 1941, la Braşov a venit, fără voia sa, doctorul Eugen Nicoară, din Reghin, care hotărâse să rămână în teritoriul cedat, dar ungurii se temeau de popularitatea lui în rândul românilor şi au hotărât să-i expulzeze. Astfel, l-au pus într-un vagon şi i-au dat drumul peste graniţă. La Braşov a ţinut o conferinţă de presă în care denunţa atrocităţile săvârşite de unguri contra românilor. Doctorul Nicoară a fost numit director al Spitalului Mârzescu din Braşov, dar nu a stat mult, deoarece a fost mutat la Bucureşti ca director la Spitalul Colţea, unde a rămas până s-a întors din nou la Reghin.

RĂZBOIUL

Duminică, 22 iunie 1941, eram în curtea Fabricii Voina la instrucţia premilitară care începea la ora 8.00. Unul dintre instructori a scos un aparat de radio dintr-un birou şi l-a pus pe geam. Spre uimirea tuturor, la 8.00 a început ordinul lui Antonescu, cu cuvintele: „Ostaşi, vă ordon, treceţi Prutul!”. Până atunci nu aveam nici o idee de cele ce urmau să se întâmple. La auzul acestor cuvinte, ca la o comandă, am izbucnit cu toţii în urale. Ne-a cuprins o euforie nespusă. Aruncam cu băştile în sus, cântam, vorbeam fiecare şi îl felicitam pe Antonescu. Cu toţii eram fericiţi că vom lua înapoi Basarabia şi Bucovina şi, în acele clipe, credeam că într-o zi tot aşa va veni şi rândul Ardealului. În acea duminică nu am făcut instrucţie. Stăteam în jurul aparatului de radio şi ascultam primele comunicate care erau urmate de cântecele noastre preferate: „Eroi au fost, eroi sunt încă”, „Pe-al nostru steag”, „Deşteaptă-te române!” şi altele. Cu toţii cântam, apoi în jurul orelor 11.00 am plecat în oraş, în grupuri, cântând. Când am intrat în oraş, steagurile erau arborate, populaţia era grupuri-grupuri, discutând şi manifestându-şi bucuria faţă de intrarea noastră în război. Poate că azi sunt mulţi vizionari întârziaţi care să spună că ei au fost contra intrării noastre în război, dar realitatea este că atunci toţi românii şi-au manifestat bucuria sinceră faţă de această intrare a noastră în război. Au fost lăsate la o parte toate resentimentele faţă de germani şi popularitatea lui Antonescu a urcat vertiginos. După succesele răsunătoare obţinute de armata germană până atunci, puţini erau cei care credeau că germanii vor pierde războiul. Cei care afirmau aşa ceva nu îşi bazau afirmaţiile decât numai pe o dorinţă lăuntrică, fără o bază motivată. Cei trei colegi ai mei care spuneau acest lucru, niciodată nu au putut aduce argumentări în sensul că Germania va pierde acest război, doar atât că Anglia nu a pierdut niciodată războaiele. În acea zi de 22 iunie, la toate restaurantele, muzica cânta marşuri şi mulţime multă cânta şi destupa sticle, era veselie peste tot. În zilele următoare au apărut ediţii speciale ale ziarelor, care anunţau succese ale Armatei Române, eliberarea unor localităţi din Basarabia şi Bucovina. Toate aceste succese ne umpleau inima de bucurie, că Armata Română dă lovituri puternice Rusiei şi că

teritoriul ţării este eliberat. Nu cunosc pe nimeni, în afară de unii evrei, care să nu fi avut bucurie de succesele noastre.

În scurt timp, Basarabia şi Bucovina au fost eliberate. Ziarele transmiteau informaţii cum populaţia română din Basarabia i- a primit cu flori şi multă bucurie pe soldaţii eliberatori, dar aduceau şi unele ştiri care arătau cum cetăţenii evrei din Basarabia s-au pus în slujba inamicului, constituind puncte de rezistenţă lăsate în urma frontului. Trăgeau în armata română şi semnalizau inamicului poziţiile armatei noastre. Dar, după toate aceste succese, au venit şi veşti neplăcute, cu primii morţi şi răniţi de pe front, constituirea primelor spitale pentru răniţi. Căminul nostru de ucenici, „Regele Ferdinand I ”, a fost transformat în spital, iar noi, interniştii, am fost repartizaţi pe la întreprinderi. Fabrica Voina şi-a făcut propriul cămin, în care m-am mutat, dar nu am stat mult timp acolo, doar câteva luni. La sfârşitul anului 1941 m-am mutat la unchiul Petre, care acum locuia la Timişul de Jos. Ocupa proprietatea unui fost industriaş evreu, ce trăia în Anglia. Proprietatea i-a fost luată de statul român şi se compunea din două case pentru oamenii de serviciu ai evreului, un grajd, unde îşi ţinea calul şi două vaci, ca atunci când venea aici în timpul verii, ca să aibă lapte de la vacile lui, iar calul îl folosea la trăsură, deoarece îi plăcea după-masă să iasă la plimbare pe Timiş în sus. Pentru a-şi satisface aceste plăceri, care durau maximum două luni pe an, acest evreu, pe nume Zamft Filip şi care nu era nici cetăţean român, angajase o familie de maghiari, soţ şi soţie. Erau salariaţii lui şi îi îngrijeau proprietatea tot anul. Evreul şi-a construit o vilă frumoasă, mai retrasă, în grădină, vilă ce avea tot confortul: mobilier, lenjerie, veselă, o bucătărie modernă şi terasa acoperită cu verdeaţă. Grădina, cu o suprafaţă de mai multe hectare, cu numeroşi pomi - meri, peri, pruni, nuci, vişini şi cireşi. Unchiul meu, care era poliţai, a fost trimis să locuiască acolo ca să nu devasteze cineva vila, până când a cumpărat-o Fabrica Voina de la statul român. Aşa că eu, mutându-mă la unchiul Petre, am locuit în vilă. Dormeam acolo singur şi păzit de un câine, până în vara anului 1944, când dl. Voina s-a refugiat aici din Bucureşti din cauza bombardamentelor. În acest timp, eu am locuit în casa îngrijitorului, la unchiul Petre.

După 23 august, dl. Voina s-a reîntors la Bucureşti, iar dl. director al Fabricii de şuruburi Voina, Ivanovici, m-a chemat să locuiesc în continuare în vilă. În ianuarie 1945, într-o duminică, vine o maşină de Bucureşti, cu patru persoane, doi bărbaţi şi două femei. Unul din ei s-a prezentat că el este proprietarul

acestei vile. Se numea Vogel, ziarist, şi că el moşteneşte această vilă de la unchiul său din Anglia. După ce au vizitat vila, m-au rugat să primesc în continuare să am grijă de vilă, să locuiesc mai departe acolo. Fireşte că am acceptat, dar am mai stat acolo numai până la începutul lunii martie 1945.

De la Timişul de Jos veneam pe jos până în Gara Dârste şi de acolo cu trenul cursă până la fabrică. Eram multe sute de muncitori care călătoream cu acest tren. În Gara Dârste ne amuzam în fiecare dimineaţă de un ţap pe care soldaţii l-au adus din Transnistria şi îl botezaseră Stalin. Acesta venea în fiecare dimineaţă din Baciu în urma unor tineri şi ne însoţea la gară până pleca trenul, apoi mergea din nou cu soldaţii.

Deci, anul 1941 a trecut cu mari succese pentru Armata Română şi germană, căci, după eliberarea provinciilor cotropite, Antonescu a hotărât să continue războiul alături de Hitler, până la victoria finală. Trupele române au trecut Nistrul şi, alături de germani, s-au luptat eroic. În sectorul rezervat armatei noastre, ruşii luptau cu înverşunare, dar ostaşii români s-au dovedit superiori. Zilnic comunicatele militare aduceau noi mărturii de vitejie. Au fost cucerite importante zone din Ucraina de Sud, între acestea Odessa, port important la Marea Neagră. Acolo a fost un grav incident. Comandamentul militar româno-german a fost aruncat în aer. Pe atunci se spunea că evreii au pus la cale acest atentat. Aici şi-au pierdut viaţa români şi germani. S-au anunţat şi represaliile ce au urmat.

Un număr destul de mare de evrei a fost masacrat la Odessa. În ţară soseau mari coloane de prizonieri ruşi. Comunicatele militare anunţau capturarea cu zecile de mii a ruşilor. Am văzut în jurnalele de la cinematografe aceste cohorte de prizonieri ce erau escortaţi de ostaşii români sau de germani. Nu se vedea pe feţele lor dârzenie, ci o nepăsare faţă de soarta lor. Mulţi din aceşti prizonieri au fost folosiţi la diferite munci în agricultură şi în fabrici. La Fabrica Voina au fost aduşi mulţi prizonieri. S-a construit o clădire mare în care au fost cazaţi şi repartizaţi în fabrică, la lucru. Ei lucrau fără restricţie de securitate chiar şi în secţiile de armament. În atelierul de aruncătoare Brandt am avut doi ruşi, ca oameni de mişcare. Ne aduceau materiale, măturau în atelier, scoteau şpanul şi făceau ceea ce li se cerea. Erau oameni simpli, corecţi. Unul era foarte muncitor, celălalt muncea la cerere. Au învăţat ceva româneşte şi ne puteam înţelege. Atitudinea muncitorilor a fost prietenoasă faţă de aceşti prizonieri. Le dădeam mâncare şi

când se ridica salariul le dădeam şi lor bani pentru ţigări. De altfel, şi atitudinea pazei militare a fost corectă, chiar şi conducerea întreprinderii îi trata ca pe muncitorii liberi, cu omenie şi înţelegere. În fabrică erau liberi să se mişte de la un loc la altul, fără să li se impună restricţii. Am observat la ei că viaţa de la noi li se părea mai bună, mai ales la cei mai bătrâni, deoarece erau printre ei unii trecuţi de 40 de ani. Aceştia nu doreau ca Stalin să câştige războiul, nu-l doreau nici pe germani. Erau foarte îngrijoraţi de ce li se va întâmpla când vor merge acasă. Nu ştiau nimic de soarta familiilor lor.
În vara anului 1941, Radio Moscova a anunţat că Braşovul a fost bombardat de către aviaţia rusă dar aşa ceva nu s-a întâmplat . O singură dată nişte avioane ruseşti au ajuns până la Întorsura Buzăului şi, fiind noapte, au văzut focul de la o stână şi în apropierea ei au aruncat bombele, fără a face stricăciuni şi victime, mai ales că majoritatea bombelor nici nu au explodat.

După cucerirea Basarabiei, Antonescu a fost făcut mareşal. Portretul lui era expus prin instituţii, alături de al Regelui Mihai şi al Reginei Mamă. Soţia mareşalului apărea tot mai des la spitalele de răniţi, fiind însoţită de doamna Goga şi alte doamne. Era preşedinta Consiliului de Patronaj. Acest consiliu conducea toate organizaţiile de ajutorare a răniţilor şi a celor nevoiaşi, organiza diferite manifestări artistice, iar cu banii adunaţi ajutau spitalele. Consiliul de Patronaj trimitea pachete ostaşilor, pe front. În rândul populaţiei făceau apel la bunăvoinţa tuturor, să vină în sprijinul frontului. Femeile să împletească ciorapi şi mănuşi. S-a răspuns din partea populaţiei şi aproape toată lumea dădea ce putea. Când treceau trenuri cu răniţi, prin gări oamenii le dădeau ţigări, bani şi tot ce aveau la îndemână. Eram foarte mândri de succesele lor pe front, mai ales că foarte des erau citaţi prin ordine de zi de către Rege şi de către Comandamentul german. Ostaşul român s-a luptat vitejeşte şi nu a dezertat la inamic, aşa cum vor să spună unii. S-a identificat cu conducătorii săi, au fost mulţi decoraţi. Pierderile au fost mari, multe familii i-au pierdut pe cei dragi, familii care suferă şi azi, pentru că jertfa lor nu a mai fost luată în seamă după terminarea războiului, ca şi cum ei erau vinovaţi că şi-au îndeplinit datoria, aşa cum le cerea legea ţării în vigoare atunci. Apoi, mai trebuie să avem în vedere şi conştiinţa de român, care nu admitea că hotarele stăpânite de Ştefan cel Mare nu sunt ale noastre. Ce-ar spune cei care au batjocorit memoria morţilor şi a invalizilor, care şi-au sacrificat viaţa în slujba ţării, dacă atunci când ei ar cere ostaşilor români să-şi facă datoria faţă de patrie ar refuza şi ar pactiza cu duşmanii lor

şi ai ţării? Ei şi-au făcut datoria şi nu au precupeţit să-şi dea viaţa dacă a fost nevoie, fără să facă judecăţi politice. Aceasta era treaba altora, nu a celui cu arma la picior. Soldatul nu a pus în discuţie competenţa conducătorilor săi. Anul 1941 s-a desfăşurat în favoarea noastră şi a Germaniei. Cu mari bătălii câştigate armata noastră s-a remarcat în bătăliile de la Odessa, Sevastopol, Nicolaevo, Kerci şi multe alte locuri strategice din Ucraina. Peste tot au fost în frunte şi s-au bătut cu vitejie.

În întreprindere nu s-au semnalat acte de sabotaj. Fiecare, la locul de muncă, îşi făcea datoria, comentarii erau, dar nu pătimaşe. Răspundeam cu conştiinciozitate la cererile celor de pe front. Se lucra 12 ore pe zi, în două schimburi.

Aprovizionarea populaţiei se făcea corect. S-au împărţit cartele pentru pâine şi carne, zahăr, ulei, mălai şi făină. Personal nu prea mă interesa cartela, doar pentru pâine, dar şi aceasta o primeam când luam masa la cantină, 1/4 kg la masă, pâine neagră, pe cartelă. Se dădea, de asemenea, după munca depusă: 0,750 kg muncitorii, 0,500 kg funcţionarii şi 0,350 kg membrii familiei. Cine vroia mai multă pâine, găsea. Mulţi aveau rude la ţară şi aduceau făină. Nu se punea problema raţionalizării. Ţăranii erau liberi să-şi vândă produsele la cine vroiau. Statul se aproviziona la piaţa liberă. Ceea ce intra în obligaţiile cetăţeanului faţă de stat erau caii şi automobilele, care se achiziţionau pentru armată. Restaurantele aveau mâncare şi băutură suficientă, la fel şi cantinele care funcţionau pe lângă întreprinderi şi cele ale Primăriei şi Consiliului de Patronaj.

Deşi în ţară apăruseră cartelele şi unele lipsuri, cei de pe front îşi făceau datoria cu multă dăruire, s-a mers din victorie în victorie. Toată lumea era mulţumită. Politicienii îşi sorbeau cafeaua la „Coroana”, răsfoind ziarele şi comentând evenimentele, fără să-şi facă probleme de ce luptăm în Răsărit, cu toţii erau acasă. Doar refugiaţii din Ardealul de Nord erau mai îngrijoraţi şi se întrebau dacă ceea ce se aude va fi adevărat. Se zvonea că trupele noastre se vor întoarce în ţară prin Maramureş, dezrobind Ardealul. Circula şi o hartă cu traseul ce-l vor urma. În anul 1942, la Restaurantul Coroana a fost un incident între între avocatul Gavril Olteanu, refugiat din Reghin şi consulul Ungariei la Braşov. Acesta fiind la o masă cu alţi maghiari, au pus pe masa lor un steguleţ unguresc, care includea şi Ardealul de Nord. Avocatul Olteanu a considerat aceasta o ofensă la adresa ţării noastre şi s-a dus la masa lor,

le-a rupt steagul şi i-a bătut bine. A urmat un conflict diplomatic între România şi Ungaria.

Anul 1941 s-a încheiat cu succese pentru noi. S-au făcut colecte în ţară de mănuşi, ciorapi, flanele şi altele pentru iarnă. Populaţia a răspuns la această colectă peste aşteptări. Primăvara anului 1942 ne găseşte din nou în ofensivă. Primul insucces îl înregistrăm la Cotul Donului, unde a fost rupt frontul. Germanii îi acuză pe români de defecţiune, iar românii pe germani. Aici pierdem un mare număr de oameni. Morţi, răniţi, prizonieri; un mare număr de soldaţi au fugit până în ţară, abandonând totul în calea lor. Îmi amintesc de vărul meu, Mărcuş Ion, refugiat şi el şi stabilit ca brigadier silvic la Zlatna. Fiind concentrat şi luptând la Cotul Donului, a venit într-o noapte de pe front şi s-a oprit la Timişul de Jos, la unchiul Petre. Eram şi eu acolo. L-am văzut tare îngrozit de cele ce văzuse acolo şi de drumul ce l-a făcut. Nemţii au fugit şi ei, dar comandanţii lor au reuşit să-i oprească, aplicând unora pedepse severe. Apoi au restabilit situaţia. În partea de sud a Ucrainei, frontul a înaintat până în Caucaz şi până la Stalingrad. După înfrângerea de la Stalingrad, soarta războiului s-a modificat în defavoarea Germaniei. La această înfrângere se pare că a contribuit foarte mult pactul de neagresiune încheiat între Japonia şi Rusia, permiţând ruşilor să-şi retragă diviziile ce staţionau în Manciuria şi să le arunce în bătălia Stalingradului. Astfel au avut superioritate numerică şi, mai ales, clima le-a fost de foarte mare ajutor. Gerul a făcut mari ravagii în rândul trupelor germano-române. Ostaşii noştri au degerat, pur şi simplui, nefiind rezistenţi la asemenea geruri. În ţară această înfrângere a fost primită cu îngrijorare, dar s-a uitat repede. În primăvara anului 1943 ruşii au contraatacat, iar trupele noastre au fost tot mai mult solicitate. Am fost mobilizat în fabrică, ca specialist, dar la 5 aprilie 1943, la cererea mea, am fost încorporat la Batalionul 2 Transmisiuni de Munte, din Braşov, la Cazarma Neagră din strada Nicolae Bălcescu.

Aveam o frumoasă părere despre armată şi doream să fiu şi eu militar, dar, odată ajuns în cazarmă, am început să iau contact cu realitatea, cu programul de instrucţie şi cu absurditatea unor instructori. Armata ducea lipsă de echipament, noi fiind îmbrăcaţi în salopete şi în picioare cu opinci. Cum nu se găseau opinci pentru piciorul meu, mi-am încălţat bocancii de acasă şi peste ei puneam opincile, ca să fiu în acord cu ceilalţi. Când plecam din cazarmă, peste curmătură, în Valea Răcădăului, la instrucţie nu se mai auzea pasul

ostăşesc. Dacă pe stradă şi, mai ales, pe iarbă era umezeală, când se comanda „Stai!” intram unii în alţii, deoarece alunecam parcă aveam schiuri la picioare.

Comandantul batalionului era locotenent-colonelul Ionescu, un om de mare ţinută morală, fiu de ţăran din Dâmboviţa. Ne iubea ca pe copiii lui. Erau alţi ofiţeri mai răi, ca, de exemplu, un sublocotenent oltean care ne pălmuia pentru orice fleac sau ne trimitea la carceră. Am scăpat de el, deoarece, într-o zi, ajutorul de comandat, Colan, a venit pe câmpul de instrucţie din Valea Răcădăului. Era călare şi privea de la distanţă cum acest ofiţer şi cu ceilalţi gradaţi ne culcau şi ne fugăreau pe deal în sus, către Tâmpa, iar pe cei care nu mai puteau de oboseală îi loveau. După un timp, ajutorul comandantului Colan a pornit cu calul în galop şi s-a oprit lângă instructori ordonând pauză pentru ostaşi şi adunarea pentru subofiţeri şi gradaţi, iar sublocotenentul care comanda în acea zi, când să raporteze, i-a strigat: „Dacă îţi place aşa mult să baţi, du-te la batalion. Fă-ţi bagajele şi pleacă pe front!”. Cu ceilalţi subofiţeri şi gradaţi a făcut culcări, salturi pe deal în sus şi în jos, cum au făcut şi ei cu noi. Eram singura unitate din Braşov care, la masa de prânz, aveam două feluri de mâncare. Acest comandant era bun organizator şi în Valea Răcădăului a făcut grădini de zarzavat, în care munceau ostaşi şi aşa ne îmbunătăţeam hrana. La masa de prânz comandantul venea de controla mâncarea, împreună cu preotul unităţii, părintele Saftu, maior, iar noi ne ridicam în picioare şi spuneam Tatăl Nostru. Apoi, comandantul ne ura „Poftă bună!”, noi răspundeam „Să trăiţi!” şi ne aşezam jos, iar artelnicii serveau masa. Într-una din zile am fost adunaţi în curte toţi recruţii şi un ofiţer ne-a chestionat pe fiecare în parte ce şcoală avem, ce ocupaţie am avut acasă, apoi, pe cei care am avut mai multe studii, ne-a trecut de-o parte, în număr de 32, şi a spus: „Voi mergeţi la şcoala de radiotelegrafişti, la Regimentul 3 Transmisiuni din Deva”. Acolo am plecat sub comanda inginerului Ionescu, din Ploieşti, concentrat cu gradul de locotenent. Lucrase la o întreprindere de petrol şi, pentru că fusese legionar, i s-a ridicat mobilizarea în întreprindere şi a fost concentrat. Era un om „pâinea lui Dumnezeu”. Când ne-au ales pentru această şcoală, nimeni nu s-a gândit că pentru a putea recepţiona semnalele Morse trebuie să ai ureche muzicală. Aşa se face că unii nu puteau recepţiona şi instructorul se repezea cu pumnii asupra lor. Acest spectacol m-a făcut să nu mai văd în armată o instituţie dreaptă şi să nu o mai îndrăgesc, mai ales că nu aveai cui te plânge. Gradaţii

spuneau că „şi noi am fost bătuţi şi acum e rândul vostru”.

La 17 iunie 1943 am plecat la Braşov, pentru a susţine examenul de absolvire la şcoala industrială. După examen nu am mai plecat înapoi la unitate. Cei de la uzină au venit cu un ordin de lăsare la vatră, emis de Marele Stat Major, fiind încadrat ca specialist la Fabrica Voina, secţia armament, unde mai lucrasem. Întors la fabrică, mi-am reluat locul şi am locuit la unchiul meu, la Timişul de Jos. Frontul se replia după planuri înainte stabilite, după cum arătau comunicatele. În vara anului 1943 Italia a ieşit din război şi trupele italiene, care luptau pe frontul de răsărit, au fost dezarmate. Aşa se face că prizonierii italieni au fost distribuiţi pe la diferite instituţii la lucru. La fabrica noastră au venit 100 de italieni, care aveau un statut special, în comparaţie cu ruşii. Italienii erau civili, locuiau într-un bloc şi puteau merge în oraş liberi. Se duceau la consulatul lor, unde se organizau serate în onoarea lor. Am constatat la ei o mare aversiune pentru război şi faţă de Germania şi Mussolini. Puţini dintre ei erau fascişti. Mă împrietenisem cu unul înalt şi blond, strungar. Acesta era fascist convins. A plecat în Italia de Nord, deoarece era de acolo. Am mai avut vreo doi-trei prieteni, pe care îi tot tachinam că au abandonat lupta. Nu se supărau, dar când ziceam că i-au bătut grecii, îi apuca o furie nestăpânită şi mă înjurau. Şefii lor nu erau ofiţeri români, ci italieni, iar comandantul - un om serios, s-a căsătorit cu domnişoara Sulică, funcţionară în fabrică, cu care a plecat în Italia la sfârşitul războiului.

Soldaţii italieni nu prea erau muncitori; erau preocupaţi mai mult de distracţii. Cântau toată ziua.

În 1943, angl-Damericanii au atacat cu bombardierele zona petrolieră şi Ploieştiul. Incursiunea a fost un eşec pentru ei şi un mare succes pentru aviaţia de vânătoare română. Multe bombardiere inamice au fost doborâte atunci, cam 36 de aparate. Ai noştri au atacat fără teamă. Unul din aviatorii noştri nemaiavând combustibil şi nici muniţie, s-a aruncat cu aparatul său asupra unui bombardier american, prăbuşindu-se cu el cu tot. Aviatorul român a scăpat ca prin minune. Era rănit grav, dar a supravieţuit.

În apropiere de Ploieşti este o comună, Diţeşti, locuită de ţigani. Din greşeală, datorită faptului că ţiganii aveau numeroase vetre sub cerul liber, majoritatea bombelor au fost aruncate aici. Se lansase după aceea o glumă: „Alo, amorocanii? Mai hacana cu bombardeaua! Aici Diţeşti, nu Ploieşti!” Aviaţia anglo-americană a aruncat, sub presiunea

antiaerienei româno-germane, bombele la întâmplare, un număr mare de avioane duşmane (în total 36) au fost doborâte. Cu această ocazie au fost luaţi mulţi prizonieri dintre aviatorii americani. La Timişul de Jos a fost făcut un lagăr pentru ei. Locuiau în apropiere. Îi vedeam foarte des prin curtea vilelor în care erau cazaţi, împrejmuite de sârmă ghimpată şi păzite de soldaţi. Totuşi, cine vroia să vorbească cu ei, putea prin gardul de sârmă. Lumea mare din Braşov, sub patronajul Primăriei şi al Prefecturii, venea la aceşti aviatori cu pachete, cu veşti şi petreceau cu ei în lagăr. La vila ofiţerilor s-a încercat o evadare. Au săpat un tunel, spre pădure, dar au fost descoperiţi. Poate că faţă de comportamentul ţării lor li s-a acordat prea multă atenţie.

Anul 1943 se încheie cu slabe speranţe. Comunicatele germane anunţau că în curând vor fi puse în luptă arme noi, care vor schimba soarta războiului. Mulţi ostaşi români au fost lăsaţi la vatră sau în refacere. Frontul se apropia tot mai mult de noi. O mare nelinişte îi cuprinse pe unii care se temeau de o victorie rusească, deoarece îşi dădeau seama ce urmări va avea pentru noi.

1944 începe într-un climat de nesiguranţă. Conferinţa de la Ialta este considerată de nemţi ca un succes al ruşilor. Se spunea că Roosevelt ar fi vândut Europa lui Stalin. Noi, muncitorii, nu eram familiarizaţi cu politica şi nu prea dădeam mare atenţie acestor ştiri, ne vedeam de muncă. Apoi, Antonescu a reglementat raporturile dintre patronat şi muncitori, a mai adoptat unele practici germane la Organizaţia „Muncă şi Lumină”. Ducea o muncă de culturalizare şi de informare a muncitorilor. Se organizau excursii pe cheltuiala fabricilor sau a camerelor de muncă. Se difuzau filme; în unele se arăta viaţa muncitorilor germani. La Braşov, în vara anului 1942, a fost organizată o mare demonstraţie muncitorească pe stadionul fabricii I.A.R., după o pregătire de mai multe zile, făcută pe stadion. Mergeam zilnic şi făceam exerciţii sportive şi defilam prin faţa tribunei. La sfârşitul săptămânii, duminica, am defilat în faţa Majestăţii Sale Regele Mihai, a lui Ică Antonescu, a ministrului Muncii şi în faţa altor conducători români, fiind de faţă şi ministrul german al Muncii şi alţi conducători ai organizaţiilor muncitoreşti germane. Manifestaţia a fost un adevărat succes. S-a defilat într-o ordine perfectă. Fiecare fabrică avea locul ei dinainte stabilit pe stadion. În afară de muncitorii braşoveni au mai venit şi muncitori din centrele petrolifere. După defilare şi după discursurile prilejuite de

eveniment, un număr de muncitori au fost decoraţi cu medalii de către Regele Mihai. După festivitatea decorării au fost invitaţi la recepţia care s-a dat în localul cantinei I.A.R., cu participarea Regelui Mihai şi ai celorlalte oficialităţi. S-au rostit toasturi. De la Uzina Voina au fost aleşi, în adevăr, cei mai harnici muncitori, dar nu prea mulţi. A fost decorat şi directorul. Nu a lipsit Bratu Vasile, strungar la ţevile de Brand. Cel mai mare succes a fost înregistrat de Şcoala de ucenici I.A.R.. Ei au executat un program admirabil, cu diferite exerciţii. Toată lumea a defilat în salopete. Cu o zi înainte am primit câte o salopetă şi o bască, gratuit, din partea fabricii.

Pe atunci era obiceiul ca muncitorii să primească al 13-lea salariu. La sfârşitul anului, cu două - trei zile înainte de 1 ianuarie, mergeam la casierie şi primeam echivalentul a 208 ore, fără nici o penalizare. Nu te întreba nimeni câte zile ai lipsit în cursul anului şi nici cât s-a realizat din plan. De altfel, în acea perioadă muncitorii nu aveau obiceiul să lipsească, să ponteze unul pentru altul, să facă fuşeraie în timpul programului sau să umble de colo-colo. Fiecare avea grijă să nu-şi piardă locul de muncă. Patronul mai adăuga ceva la salariu. Dacă vedea că îţi vezi de lucru, nu te lăsa să pleci. Patronii nu prea erau bucuroşi să aibă între muncitori agitatori politici. Politica se făcea în afara uzinei. Totuşi, Consiliile de Administraţie aveau şi câte un reprezentant al marilor partide.

În timpul războiului nu am auzit de greve, de sabotaje sau alte conflicte de muncă. La Uzinele „Astra”, la un Crăciun, legionarul Macrea, împreună cu alţi câţiva, au făcut un pom de Crăciun împodobit cu zdrenţe, ca protest pentru faptul că uzina nu a făcut un pom de Crăciun. Pentru această faptă au fost concediaţi şi bătuţi de colonelul Strat, comandantul militar al uzinei.

Începutul anului 1944 a fost neliniştitor. Moare preşedintele Americii, unii se bucură, mai ales nemţii. În schimb, ruşilor le pare rău. Circulă zvonuri că englezii nu ar fi străini de moartea preşedintelui, pentru că prea s-a dat cu Stalin şi l-a pus pe Churchill pe linia moartă. Se vorbea că s-a pus la cale distrugerea Imperiului Britanic şi că americanii şi ruşii vor împărţi lumea în două. Apoi, la 4 aprilie, Bucureştiul a fost grav bombardat de aviaţia anglo-americană cu bazele la Foggia. Şi în Italia au fost multe victime şi multe instituţii bombardate. Cel mai mult a avut de suferit populaţia civilă.

Antonescu, într-un discurs la radio, a condamnat acest bombarda-ment, spunând că cei la care nu le-am făcut nici un

rău ne-au lovit aşa de tare. Populaţia a fost indignată, dar agresorilor nu le-a păsat de suferinţele acesteia şi au continuat bombardamentele lor sălbatice asupra ţării noastre.

În data de 16 aprilie, prima zi de Paşti, am plecat de dimineaţă la biserica de la parc, cea greco-catolică. La ora 10.00 am plecat spre casă cu tramvaiul. Când am ajuns la Dârste-pod am coborât şi m-am îndreptat către şoseaua ce duce la Timişul de Jos. La circa 100 de metri erau doi jandarmi plutonieri. M-am apropiat de ei şi unul din ei îmi spune: „Uitaţi-vă ce avioane frumoase". Şi, într-adevăr, dinspre Postăvarul, se îndrepta un grup de avioane spre Braşov. Eu am zis: „Cred că sunt nemţii, se duc la Iaşi, că frontul se apropie". Nu am terminat bine de zis, că am şi auzit nişte explozii puternice. Abia atunci am înţeles despre ce este vorba. După primele explozii, a sunat alarma şi artileria a început să tragă. Avioanele veneau în valuri succesive, mergând la fabrica de avioane şi la gară, apoi se întorceau către Piatra Mare şi din nou spre Postăvarul. Cred că au făcut de trei ori acest tur, apoi au plecat tot pe crestele Munţilor Bucegi şi Făgăraş, iar pe la Turnu Severin au părăsit ţara. Aviaţia noastră de vânătoare a intrat în acţiune, dar fără mare succes, deoarece acei mari uriaşi nu s-au lăsat angajaţi în luptă şi lansau nişte benzi strălucitoare de staniol care împiedicau reperarea lor. Eu şi cu plutonierii am luat-o la fugă pe Timiş în sus, am ajuns acasã repede. Dupã ce s-a domolit vacarmul am plecat în oraş pe jos, că tramvaiul nu mai circula. În oraş lumea era speriată de cele întâmplate. S-au petrecut mari tragedii: foarte mulţi morţi şi răniţi. Am fost surprinşi nepregătiţi, cu adăposturi improvizate, nişte gropi în zig-zag, care au fost uşor străpunse de bombe. Aşa au murit cu zecile în adăposturile de pe Dealul Melcilor şi în cele de sub Tâmpa. Pe străzile Hărmanului şi Zizinului erau morţii încă pe străzi, mulţi soldaţi germani. După câteva ore viaţa a reintrat în normal. S-au deschis restaurantele. Cu unii prieteni am mers la Restaurantul Azuga, la o bere şi la comentarii. Impresia generală era de revoltă faţă de aceşti păgâni care au ales ziua de Paşti, când lumea era în biserici. Adevărată barbarie. A doua zi am mers la fabrică normal. La Secţia armament nu s-a produs nici o stricăciune. Toate bombele au căzut pe câmp. La fabrica de şuruburi au căzut două bombe care au avariat moara şi o secţie la Voina. La Astra toate bombele au căzut pe câmp, avarii mai mari a suferit fabrica de avioane şi gara, deoarece acestea erau vizate. Unele avioane au lăsat bombe la

întâmplare. Aşa au căzut în zona centrală, în Şchei şi la Vila Kertsch, unde este astăzi Modarom. Acolo S-au refugiat oamenii, în beci, şi nu au mai putut ieşi afară mai multe zile, trăind sub dărâmături clipe de groază. Abia acum înţelegeam ce este războiul. Aceşti monştri de oţel, la întoarcere, au fost atacaţi de bravii noştri aviatori, care le-au cauzat grele pierderi. După acest bombardament, fabricile au început pregătirile pentru dispersarea secţiilor importante în locuri ferite. Aşa a fost mutată o parte a I.A.R. la Câmpulung, iar secţiile Aruncătoare - de la Voina şi Tunuri de la Astra la Timişul de Jos. La mutarea lor am muncit fiecare din noi unde a fost nevoie: la săpat, la turnat beton etc. Dar până să ne mutăm, am mai îndurat un bombardament mai violent. În luna mai, într-o dimineaţă, a sunat alarma şi tot personalul a ieşit în câmp. Acum nu mai foloseam adăposturile, că în ele muream sigur în caz de cădea bomba. Tot exerciţiul făcut a fost degeaba. Se făceau exerciţii de apărare pasivă şi fiecare dintre noi aveam locul nostru. Comanda o avea domnul Teodoru, inginer. Acum el ne scotea pe câmp, împreună cu Ţuţuianu şi Negulici. Ne-am îndepărtat de fabrică, la vreo 300 de metri, şi ne-am aşezat pe iarbă. Cum tot vorbeam noi, la un moment dat auzim bubuituri. Ne ridicăm speriaţi şi vedem că avioanele sunt deasupra Braşovului. Din spatele nostru o baterie de antiaeriană deschisese focul; avioanele de vânătoare roiau într-un zgomot asurzitor când coborau în picaj sau când urcau. Ne-a cuprins groaza şi am luat-o la fugă pe câmp, unde erau mulţi ţărani din Săcele, la munci, cu boii, cu caii. Avioanele duşmane treceau în valuri pe deasupra noastră şi lansau un fel de grenade care au ucis plugari şi animale. Când exploda una în apropiere, fugeam îngroziţi în altă parte, unde exploda altă bombă. Minutele acelea mi s-au părut o veşnicie, deoarece am văzut moartea cu ochii. Când s-a terminat, lângă mine mai era Ţuţuianu, eram plin de praf în cap, în urechi, pe tot corpul. Am observat că am pierdut un pantof şi nici nu l-am mai găsit. Gara şi împrejurimile ardeau. Un fum gros, amestecat cu praf, învăluia oraşul. După ce am mai scăpat de spaimă, ne-am întors la fabrică, care, nici de data aceasta, nu a fost lovită. Am făcut un duş, ne-am schimbat în hainele de oraş şi am plecat, cu prietenul meu, să vedem ce distrugeri s-au făcut. Am văzut multe case complet distruse, morţi, mai ales soldaţi, români şi germani, care erau la datorie. Acest al doilea bombardament a făcut mai multe pagube materiale decât primul, dar, în schimb, mai puţine victime

omeneşti. Populaţia părăsise oraşul. Au rămas numai cei care aveau treburi; familiile s-au dus în satele din jur.

Şi la noi, la Timiş, în vilă, a venit proprietarul Voina cu toată familia, de la Bucureşti. Şedeau înghesuiţi, iar într-una din cele două case şi-a instalat birourile. La noi au venit patru familii din Braşov, care dormeau în şoproane şi în pod, pe fân. Cei care au rămas pe loc când suna alarma, fugeau pe Warthe, la Pietrele lui Solomon, până trecea pericolul. Alarmele erau foarte dese. Când se îndreptau spre ţara noastră, se suna alarma ziua, noaptea, dar nu de fiecare dată când era alarmă veneau la noi, ci mergeau în Ungaria. Noi nu ştiam unde merg, aşa că fugeam care încotro apucam, până se anunţa încetarea alarmei. Noaptea era mai greu din cauza camuflajului. Nu erau permise decât lumini albastre, toate geamurile aveau hârtie albastră. Au apărut legi care reglementau totul. Furtul pe camuflaj era sever pedepsit, la fel dacă foloseai lanterna şi nu era prevăzută cu sticlă albastră. Riscai să fii trimis la Curtea Marţială pentru semnalizarea inamicului. Erau şi persoane care o făceau. În tot timpul cât au durat aceste bombarda-mente, nu a fost nici unul rusesc. Avioanele lor nu au apărut deasupra ţării noastre, iar când au încercat, aviatorii noştri i-au măturat de pe cer. Aceste bombardamente anglo-americane au semănat o oarecare panică în rândul populaţiei, dar mai ales înaintarea ruşilor până la Prut punea probleme, o parte a armatei era rămasă la Sevastopol. Multe fabrici şi-au redus producţia din cauza bombardamentelor; mulţi din ostaşii noştri au rămas în stepele ruseşti, alţii prizonieri în Siberia. Teama de o ocupaţie rusă ne îngrozea; spaima de ororile comunis-mului ne-a dus la disperare. Prizonierii ruşi cu care eram în contact în fabrică ne întăreau această teamă. Şi ei se aşteptau la represalii când vor fi eliberaţi, pentru că au rămas prizonieri.

Apoi, ştiam din şcoală şi din literatura citită toate câte s-au întâmplat în Rusia de la revoluţie încoace: biserici dărâmate, oameni deportaţi, procese înscenate, libertatea încătuşată etc. Ştiam din invaziile anterioare comunismului cum prădau soldaţii ruşi, siluiau femeile, nu vroiau să părăsească ţara. Toate acestea erau fixate în subconştientul nostru. Cu nemţii lucrurile stăteau altfel. Ei au venit la noi, au evitat contactul cu poporul, nu umblau după furtişaguri, ne deranjau mai puţin. Ei lucrau cu cei mari. Acolo erau probleme, dacă erau, dar care nu ne erau comunicate nouă, celor de jos. Poporul avea un dinte contra lor: Ardealul. Antonescu ne tot liniştea că ne vom întoarce de pe front prin Transilvania. Era o agitaţie de masă.

Nu era toată lumea liniştită, în afară de cei de sus, care se frământau şi căutau soluţii de ei ştiute. Ziarele preziceau mai departe victoria Germaniei. Trezirea Apusului şi întoarcerea armelor împotriva Rusiei bolşevice. Dar puterile occidentale şi-au pregătit în linişte invazia de la 6 iunie. A fost ceva grozav, de reuşita ei depindea sfârşitul războiului. Eram prea tânăr ca să-mi pot da seama ce va fi, dar „bine nu va fi" - îmi ziceam. Conducătorii noştri erau foarte atenţi la noua evoluţie. Aşa se face că s-au întreprins acţiuni diplomatice în căutarea unei soluţii pentru ieşirea ţării din război. Panica i-a cuprins şi pe guvernanţi şi pe cei din opoziţie şi fiecare, ferindu-se de celălalt, au cerşit bunăvoinţa anglo-americanilor. Aceşti şacali i-au trimis la ruşi după ce i-au descusut bine şi au comunicat ruşilor toate slăbiciunile noastre. Mai bine zis, ne-au trădat la ruşi. Englezii au uitat că atunci când ei erau în pericol aruncau în gura leului tot câte-o ţărişoară din centrul şi din sud-estul Europei, ca să mai provoace încurcături Germaniei. Ce s-a ales din garanţiile date Poloniei, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Greciei şi României, câţi soldaţi englezi au murit în Polonia, dar în Iugoslavia, Grecia şi România? Polonia a fost atacată din două părţi. De ce au declarat război numai uneia? La sfârşitul războiului, de ce nu au restabilit adevărata Polonie? De ce au făcut ceea ce au făcut Hitler şi Mussolini la Viena, când fără să ţină seamă de dreptatea noastră, au împărţit Ardealul? Oare nu aşa au făcut şi ei la Yalta? Au împărţit Polonia, România, Ungaria, Cehoslovacia şi Germania, dar oare cu ce drept? Doar războiul a început pentru suveranitatea Poloniei. Stalin şi-a bătut joc de democraţiile occidentale, a obţinut tot ce a vrut. Ei dădeau, că doar nu dădeau de la ei. Frumoase calcule! De fapt, interesele lor erau în altă parte, în Pacific, pentru americani şi în Orient, pentru englezi. Nu au prevăzut o dezvoltare militară a Rusiei la proporţiile la care s-a ajuns, în dorinţa de a-l distruge pe Hitler făceau orice. Franţa, prietena noastră, privea neputincioasă. Avea şi ea nevoie de ajutorul lor pentru a-şi elibera ţara.

Poporul nostru a fost silit de falimentul politicii engleze din anii 1938-1940 să se salveze. Prins în cleştele ruso-german, nu aveam nici o ieşire; sau eram împărţiţi şi distruşi sau, aşa cum s-a procedat, din atâtea rele noi am ales unul singur, pe cel mai puţin rău: jertfe mari şi inutile, dar puteam face oare altfel, se putea renunţa la Basarabia şi Bucovina? Am mers cu istoria în ambele sensuri. Aceasta era soarta celor mici.

Cehoslovacia nu s-a opus şi a ieşit mai bine, dar Ungaria

care a mers până la capăt, a fost tratată mai rău ca noi? Nu! Atunci, ce concluzie se poate trage din atitudinea acestor „campioni ai libertăţii”, cum le place să-şi zică?

După invazia din Franţa au apărut multe semne de întrebare şi la noi. Nici Grupul Etnic German nu mai era aşa de zgomotos. Veneau veşti rele de pe front. Frica de ruşi, toate au creat o atmosferă mai apăsătoare. Am fi dorit o debarcare a anglo-americanilor în Balcani, dar acum, la conducerea Europei erau alţi oameni, puşi pe distrugere, pe compromisuri, pe trădări. Ce soartă au rezervat aceştia sârbilor, care le-au urmat planul? Şi, totuşi, se punea ceva la cale. Am văzut ofiţeri români de la Statul Major insultându-i pe germani destul de violent. Asta, pe Valea Timişului, lângă Braşov.

În fabrică munceam normal, câte 12 ore, în două schimburi. Nu mai aveam aşa materiale, dar făceam faţă. Cantina ne asigura masa în mod regulat, nu erau lipsuri. Disciplina era mai severă, militarii mai atenţi. Concediile de odihnă se plăteau şi puteai să-i şi efectuezi, dar numai vara.

23 AUGUST 1944

Mă găseam în locuinţa unchiului meu Petre, la Timişul de Jos -
Braşov. Erau de faţă toţi ai casei, plus poliţistul Crişan Aurel de la Poliţia Braşovului. Acesta, din cauza bombardamentelor îşi aduse familia la unchiul meu, care era tot poliţai şi dormeau în podul grajdului, pe fân. Eu îmi făceam de lucru pe lângă aparatul de radio. Era ceva muzică care îmi plăcea. Unchiul şi colegul lui se cinsteau cu bere şi discutau. Totul era normal până la un moment dat, când se întrerupe şi se anunţă că „se va transmite un comunicat important” (nu reţin exact fraza). Din acel moment cei doi au lăsat berea şi, împreună cu mine, erau numai urechi, foarte curioşi ce se va întâmplat.

Poliţaii îşi făceau socoteli cum să ajungă la Poliţie dacă este ceva grav. Numai de ieşirea din război nu-i trecea nici unuia prin cap. Tot frământându-ne noi aşa, se anunţă surpriza cea mare. Vorbeşte Regele, care ne anunţă hotărârea României de a ieşi din război. La auzul acestei veşti, instinctiv am avut o izbucnire de revoltă la adresa

Regelui. Am spus că-i trădător, că ne-a vândut ruşilor, că şi-a sacrificat armata, că de acum înainte vom fi sclavii comunismului, apoi am trecut la Maniu, pe care l-am acuzat de toate relele câte s-au întâmplat în ţara asta. Cei doi, unchiul şi colegul lui mă priveau nedumeriţi, dar, la un moment dat, poliţaiul Crişan Aurel sare în picioare, scoate revolverul şi se răsteşte la mine: „Dacă mai zici o vorbă de Rege sau de Maniu, te arestez imediat!". Unchiul, mai calm, îmi zice să tac, iar colegului său îi zice „Ce, mă, te-ai prostit?". După acest incident am rămas fiecare cu gândurile noastre. Abia am aşteptat a doua zi să merg la fabrică să comentăm cu colegii evenimentul. Am găsit lumea împărţită. Unii, trişti, nu ştiau ce soartă îi aşteaptă. O minoritate era foarte zgomotoasă, iar cei mai mulţi erau indiferenţi. Multe discuţii aprinse au avut loc, dar teama de ruşi era mare. Fel de fel de ipoteze. S-a dus libertatea noastră, ne vor jefui bunurile, ne vor batjocori femeile, ba ne vor deporta - ziceau alţii. Bucuria din ajun s-a transformat în teamă, în nesiguranţă. După câteva zile, când oamenii s-au mai liniştit, au început să se grupeze pe idei politice. Fabrica, deşi avea în jur de 3.000 de muncitori, era fără un sindicat. Singura organizaţie a fost cea creată de Ministerul Muncii, „Muncă şi Lumină", condusă, la noi în fabrică, de Ioan Gălbează. Voina îi dădea indicaţii. Tot Gălbează a fost şi şeful partidului F.R.N. a lui Carol II. Tot lui i s-a încredinţat şi conducerea căminului de ucenici. Alte organizaţii legale nu erau, în schimb activa ilegal gruparea legionară. După 23 august au apărut şapte comunişti. Unul din ei, Ghement din Basarabia, s-a angajat la noi cu puţin timp înainte de 23 august. Venea din puşcărie, iar ceilalţi au apărut la momentul oportun, unul venind de la cuzişti. Ghiţă Augustin a făcut carieră politică până l-au demascat. De îndată ce politicienii de la Centru s-au pus în mişcare, s-au grupat oamenii şi la noi în fabrică. Au apărut liberali, socialişti, naţional-ţărănişti, comunişti. Cei mai gălăgioşi au devenit comuniştii. Ei acţionau după instrucţiuni precise, primite zilnic de la conducerea lor din oraş. Celelalte partide lucrau la fel ca înainte, fără să aibă obiective şi sarcini precise de îndeplinit - aceeaşi vorbărie goală. Comuniştii erau cei mai puţini, dar foarte activi. Alergau din om în om şi se străduiau să-i convingă că viitorul este al lor, că ruşii câştigă războiul. Îi asaltau pe cei mai slabi, cu mai puţină carte, pe cei care au fost legionari, cuzişti ori frontişti şi s-au găsit mulţi care s-au lăsat ademeniţi din oportunism, din teamă ori din laşitate. Aceştia toţi înjghebau organizaţii de bază

în fabrici. Pe măsură ce armata rusă câştiga bătălii, poporul îşi pierdea speranţele, iar comuniştii deveneau tot mai încrezători şi mai agresivi. Aveau spatele acoperit. Ei nu mai tratau cu poporul, ci direct cu cotropitorul, cu stăpânul nou.

În primele zile ale lunii septembrie s-a întâmplat un fapt ieşit din comun. Teodoru, şeful secţiei Întreţinere şi şef al Apărării Pasive, s-a spânzurat. Au circulat multe zvonuri, dar nu ştie nimeni nimic precis. Se ştia că el era şi rezidentul S.S.I. din fabrică şi că se temea că va fi arestat de comunişti. Atmosfera era foarte încărcată în fabrică. Comuniştii erau agresivi şi întrerupeau lucrul ca să facă comunicări, să lucrăm o zi pentru front. Făceau adunări în care ne cereau să ne organizăm în sindicate. Conducerea întreprinderii nu se opunea. Oamenii mergeau la aceste adunări din curiozitate, din interes, dar mergeau că, de lături, fiecare clevetea, râdea, îşi bătea joc de ei.

Este adevărat numai că, până la urmă, comuniştii i-au încălecat pe toţi. Toţi aceia care mergeau la şedinţele lor în oraş, când se întorceau, erau ca fiarele. Acolo li se făceau promisiuni şi li se ofereau posturi în Armată, în Poliţie, în administraţie etc. Marea majoritate a muncitorilor se lăsă manevrată, fiind dezorganizată. Cei care au format unele nuclee socialiste mergeau alături de comunişti, pe calea revendicărilor, constituirii în sindicate. La socialişti s-au refugiat toţi cei nu voiau să intre în Partidul Comunist, care nu-şi dădeau seama că acolo, la conducere, s-au strecurat comuniştii şi că tot ei manevrau din culise. Când îi asaltau să se înscrie la comunişti, mulţi se apărau, spunând că s-au înscris la socialişti.

La cei 22 de ani ai mei, eram destul de neastâmpărat şi foarte înverşunat împotriva comuniştilor. De altfel, aşa erau majoritatea prietenilor mei. Din secţia mea puţini s-au aventurat cu partidul. Eram vecin cu un legionar, Nicolae Pitaru, care, în vara aceea, venise de la închisoare şi lucram în aceeaşi secţie cu el. Mai discutam împreună şi eram cam de aceeaşi părere. Eu nu fusesem legionar, dar voiam să lupt ca să-i alungăm pe ruşi afară din ţară. Acest om a fost căsătorit şi a avut două fetiţe. La al doilea bombardament el a luat una în braţe şi soţia lui alta, îndreptându-se spre adăpost; o schijă îi loveşte fetiţa şi soţia şi le ucide pe loc, în faţa lui şi a celeilalte copile (aceasta trăieşte şi astăzi şi este ingineră în Braşov). Un om plin de durere. Prin el am intrat în contact cu tot grupul

legionar din fabrică, aproximativ 40. Îi cunoşteam pe toţi de mai mulţi ani, dar nu ştiam ce activitate duc. Acum, însă, ne întâlneam la şedinţe. În fabrică ne comportam ca mai înainte, poate chiar mai reticenţi, să nu atragem atenţia. Fiind cel mai tânăr, trebuia să fac mai multe munci, să adun cotizaţia, să-i anunţ când avem şedinţă sau când intervine ceva nou, că evenimentele se succedau rapid. Se adunau ajutoare pentru cei închişi, pentru familiile lor - ajutoare în bani, alimente, îmbrăcăminte etc. Această treabă îmi plăcea, o făceam cu multă dăruire. Tot timpul liber îl foloseam în acest scop. Eram foarte fericit când duceam unei familii ceva alimente, ceva bani sau un mesaj din partea celui închis sau ascuns pe la unii oameni de bine. Eu nu eram cunoscut de poliţie şi puteam lucra fără să fiu bănuit. În acelaşi timp, trebuia să facem faţă agitaţiei comuniste. Încurajaţi de armata rusă, au devenit foarte agresivi şi au recrutat agenţi din rândul oportuniştilor şi, mai ales, al ungurilor care nu au fost concediaţi în timpul războiului de la Fabrica de Şuruburi, pe când, cei care aparţineau partidelor istorice, şi aceştia erau numai români, şi social-democraţii îşi ţineau întrunirile la sediile lor din oraş. Comuniştii organizau mitinguri de masă în fabrică, la care luau parte toţi muncitorii, în frunte cu conducerea. De remarcat, că deşi 95% din cei prezenţi nu erau de acord cu ceea ce se spunea la aceste adunări, dar totuşi mergeam cu toţii, din prudenţă, din laşitate, din curioitate, dar eram prezenţi. Aici auzeam multe îndemnuri: să-i pedepsim pe cei care au dus ţara în războiul antisovietic, să muncim pentru front, să ne plătim datoriile faţă de marea ţară a muncitorilor, să demascăm pe sabotori, să lichidăm fascismul, să... Nu mai ştiai ce trebuie să faci sau să nu faci. Cei dintre noi, care nu puteau fi făcuţi să tacă, erau declaraţi de către comunişti ca fiind duşmani al poporului, fascişti sau unelte ale imperialismului angloDamerican. Împreună cu camarazii mei discutam zilnic evoluţia evenimentelor militare, dar, mai ales cele interne. Eram foarte atenţi la toată această agitaţie şi la eroii ei. S-au ales comitete de partid cu primi-secretari, comitete de întreprindere. Partidele istorice au redeschis vechile cluburi, la fel şi social - democraţii, dar fără să desfăşoare o activitate susţinută zi de zi, cum făceau comuniştii. La comunişti, în toamna anului '44-'45 prim-secretar era Ion Motronea, la ţărănişti - Aron Suciu, la liberali - Valer Roman şi la social-democraţi - Clopoţel.

În primele zile ale lunii septembrie au fost arestaţi foştii legionari şi alte personalităţi, considerate ca fiind vinovate de

dezastrul ţării, şi internate în lagăre. Unul era la Hălchiu, lângă Braşov. Nu toţi cei căutaţi de zeloşi poliţişti, din Poliţia veche, au putut fi arestaţi. Unii se aşteptau să fie ridicaţi şi dormeau pe la prieteni, alţii au mai fost înştiinţaţi şi s-au făcut nevăzuţi. După 23 august s-au înfiinţat comisii judeţene, formate din reprezentanţii celor patru partide. Aceste comisii hotărau cine să fie arestat şi cine nu, apoi, s-a trecut la trierea arestaţilor în lagăre, că la început au fost luaţi cu vină ori fără, numai să nu le scape. Deci la triere, în majoritatea cazurilor, delegaţii partidelor Naţional-Ţărănist şi Liberal au fost foarte duri cu legionarii. Ceilalţi parteneri manifestau mai multă înţelegere, mai ales în cazul oamenilor de jos. Mulţi au fost înlăturaţi din slujbe, în locul lor erau numiţi oameni ai comuniştilor pe posturi de conducători de instituţii: primari, prefecţi ş.a. Alţii, numiţi de Ministerul de Interne, dar care nu erau pe placul comuniştilor, au fost de asemenea înlocuiţi. Împotriva lor s-a ridicat presa comunistă prin ziarul local „Drum Nou”, abia înfiinţat. Partidele istorice au scos ziarul „Avântul”. S-a dus o luptă aprigă între cele două ziare. „Avântul” era foarte căutat şi citit, iar „Drum Nou” se distribuia de comunişti voluntari printre muncitori, în fabrici. Cei de la „Avântul” nu au recurs la voluntari. La sfârşitul lunii septembrie a fost o mare adunare în oraş. Comuniştii depuneau toată stăruinţa ca să mergem cu toţii. Au confecţionat lozinci, steaguri tricolre şi roşii. S-a pornit de-a valma spre centrul oraşului. Mii de muncitori s-au adunat pe strada Porţii, azi Republicii. Acolo se afla sediul Primăriei. Cum eram liber şi mă puteam mişca, m-am apropiat de Primărie, unde un grup gălăgios striga „Jos primarul fascist! Vrem primar muncitor!”. Majoritatea grupului îl formau evreii şi ungurii. Toată această mascaradă a durat mult şi agitatorii îi îndemnau continuu la revoltă. Un grup a pătruns în clădirea Primăriei şi care, după un timp, au apărut la geamurile de la etaj, dintre ei s-a desprins un om în vârstă cu plete albe. S-a urcat pe geam, cu o mână se ţinea, iar cu cealaltă gesticula: „Tovarăşi, am am venit aici ca să facem dreptate şi să punem primar muncitor”. Aveam impresia că acest om este dezechilibrat, aşa urla şi gesticula. Ceata de agitatori îl aplauda, iar cei care erau mai departe, nici nu ştiau ce se petrece acolo. Vorbitorul îl cheamă lângă el pe strungarul Cucu, de la Fabrica Astra, şi cere mulţimii să-i numească primar. Bineînţeles că grupul de agitatori a fost de acord şi Cucu devine primarul

oraşului Braşov. După instalarea primarului, pletosul revine la geam şi începe să urle cât îl ţinea gura: „Şi acum, fraţilor, mai avem o misiune de îndeplinit ! Fiţuica otrăvită, «Avântul», să o distrugem!”. Şi coboară, se pune în fruntea unei cete de agitatori, înarmată cu răngi, şi pornesc pe stradă în sus, că nu departe era redacţia ziarului „Avântul”, pe care o devastează.

Cine era pletosul? Nu era altcineva decât Podea Ion, fost preot în America. După ce a adunat bani de la credincioşii de acolo, ca să construiască o biserică, şi-a luat frumos tălpăşiţa, cu bani cu tot, în ţară. Aici a intrat în Frontul Plugarilor. I-a ajutat şi pe comunişti, dar s-a ajutat şi pe el, că se pare că a avut nişte încurcături cu unele vagoane de cartofi. Şi aşa s-a pus capăt ascensiunii lui politice. Cu banii din America şi-a construit o vilă în Braşov şi şi-a dat copiii la învăţătură. Unul a ajuns spicher la Radio Londra. Aceasta a fost prima lor lovitură dată la Braşov şi le-a reuşit. Mai ales că printre noi se roteau patrule ruseşti, gata să le sară în ajutor la ziarul „Avântul”. Mulţi angajaţi şi cetăţeni care s-au opus, au fost loviţi barbar cu răngile. Noi, cei care până atunci făceam haz, am plecat spre casă indignaţi de cele văzute, uitând de cum râdeam când strigau unii „Jos fasciştii!”, iar alţii „Jos farmaciştii!” sau când l-au făcut primar pe Cucu şi unii strigau „Trăiască Cucu!”, iar glumeţii „Închideţi geamul, că zboară cucul!”. Cucul nu a zburat, a rămas vreo doi-trei ani primar, iar noi, încet-încet, am fost lichidaţi. În fabrică, patronul era îngrijorat de evoluţia evenimentelor, se lucra de zor pentru front, cu formarea sindicatului toată lumea era de acord, în principiu, numai că lupta s-a dat şi cine să conducă acest sindicat ? Comuniştii ! Marea masă a muncitorilor nu-i doreau, dar nici nu făceau nimic ca să-i împiedice să ia conducerea. În această situaţie, noi, grupul legionar, care la acea dată era condus de Stanca Augustin, ajutat de mine, am luat legătura cu Pitaru Nicolae, care, fiind căutat de poliţie ca să-l ducă în lagăr, a fost ascuns în casa lui Motronea, secretarul judeţean PCR, cu care a copilărit împreună. Ziua umbla prin oraş, aşa că ne-am sfătuit ce să facem cu alegerile sindicale şi, după instrucţiunile primite, am cerut oamenilor noştri să treacă la acţiune şi să introducem în comitet cât mai mulţi necomunişti.

Au avut loc alegeri şi ca preşedinte şi vicepreşedinte au fost aleşi doi socialDdemocraţi. Se punea problema alegerii

unui reprezentant al tineretului, căci majoritatea muncitorilor erau tineri. La sugestia lui Pitaru s-a hotărât introducerea în comitet a lui Prişcu Gheorghe, legionar, după ce, în prealabil, s-a convenit cu el, angajându-se, ca tot ceea ce se discută în comitet să ne aducă la cunoştinţă şi că va ţine legătura cu unul dintre noi. Dar, după scurt timp avea să ne trădeze. Aşa că, în comitet nu au pătruns comunişti. Numai că, preşedintele şi vicepreşedintele, cu Prişcu de la Tineret, erau chemaţi la Comitetul Judeţean al Sindicatelor şi cei de acolo erau toţi comunişti - evrei, unguri şi saşi. Aceştia aveau misiunea de a-i îndruma şi a le trasa sarcini cum să lucreze. În zadar ceream ceva de la ei, că spuneau că trebuie să ceară instrucţiuni de la centru. Deci, încă de la început urmăreau să subordoneze sindicatele partidului. Nevoile muncitorilor erau lăsate pe planul al doilea. Partidul fiind foarte slab, a căutat să manipuleze sindicatele pentru scopurile sale politice. Niciodată nu au fost scoşi muncitorii să ceară pâine sau condiţii mai bune de lucru, deoarece acestea se rezolvau la nivel de fabrică, între sindicat şi patron. Apoi, frontul cerea arme, muniţii, combustibil şi alimente. Totul era subordonat ruşilor. În plus, trebuia hrănită şi Armata Roşie. Deci, toate aceste manifestări de stradă aveau un substrat politic. De fiecare dată le căşuna ceva împotriva Guvernului, a unui ministru care nu era de acord cu fărădelegile lor. Agitatorii strigau „Jos Sănătescu! Jos Rădescu! Jos fasciştii din Guvern!”. Ce crime au făcut aceştia nu trebuia să ştim. Era necesară înlocuirea lor cu reprezentanţii Partidului Comunist, ca şi cum apartenenţa la partid constituia o carte de vizită că eşti bun la toate şi chiar cinstit. Aceste manevre erau inspirate de consilierii ruşi. Aşa se face că atunci când comuniştii şi aliaţii lor scoteau lumea pe străzi, comandamentul sovietic nu protesta, ba, dimpotrivă, trimitea şi ajutoare.
Iar când partidele istorice organizau vreo manifestaţie, ruşii se scandalizau, că se pune în pericol Armata Roşie.

După alegerea Comitetului Sindical de fabrică, grupul comunist era foarte nemulţumit şi căuta mereu motive ca să-l înlocuiască. Se organizase o şedinţă a membrilor de sindicat, dar nu în fabrică, ci într-o sală, pe Calea Bucureşti. După formalităţile de deschidere, lovitura de teatru, omul nostru, Prişcu, cere cuvântul ca reprezentant al tineretului şi, după o scurtă introducere, dezlănţui un atac furibund împotriva inginerului Olteanu, fost legionar, şi pe care îl făcea răspunzător de toate relele posibile şi imposibile. El este un

fascist înrăit şi nu vede cu ochi buni eliberarea patriei de sub jugul fascist. Urăşte clasa muncitoare şi, cu ajutorul unor elemente de teapa lui, caută să îi dezbine pe muncitori. În concluzie, cerea internarea lui în lagăr, ceea ce a doua zi s-a şi întâmplat. Toată lumea a rămas asmuţită pe inginerul Olteanu. Îl ştiam ca om corect şi foarte apropiat de muncitori. Era clar că a fost ales de cei din partid ca să fie sacrificat pentru a-i intimida pe ceilalţi. Prişcu a fost unealta de care s-au folosit, deoarece nu au acţionat ei direct. Eu, care ştiam ce rol avea Prişcu în comitet, am rămas năucit. I-am comunicat lui Pitaru cele întâmplate şi acesta a hotărât să-l abandonăm. Informându-ne la vicepreşedintele sindicatului, Struţeanu, acesta ne-a dat unele lămuriri, că Prişcu era luat la Comitetul Judeţean de Partid şi acolo instruit cum să se comporte şi ce atitudine să aibă în şedinţele de comitet. I s-au făcut promisiuni şi a cedat. Era foarte periculos, punea o mulţime de probleme.

Arestarea inginerului Olteanu a fost un strigăt de alarmă pentru noi şi solidaritatea dintre angajaţii întreprinderii a crescut. Prişcu, încurajat de stăpânii lui, punea probleme, acuza Comitetul de slăbiciune în faţa reacţiunii şi cerea mereu schimbarea lui. Susţinut de comuniştii din fabrică şi din oraş, reuşesc, în luna octombrie, să convoace o adunare a muncitorilor din fabrică în sala cinematografului Modern (pe locul unde se afla acesta se ridică astăzi blocurile înalte de lângă Hidromecanica în care îşi au sediile Banca Dacia Felix şi Mindbank). Dacă adunarea ar fi avut loc în fabrică, ei ar fi fost în minoritate. Dar şi aici am mers aproape toată fabrica. În sală am fost aşteptaţi de un grup de activişti, în frunte cu secretarul sindicatelor locale Braşov. Intenţia lor era să-l numească preşedinte pe unul de-al lor, un polonez, Sicorschi. Noi, grupul legionar, aveam misiunea să împiedicăm schimbarea şi un grup de câţiva tineri s-au postat lângă scenă, unde era pusă o masă şi câteva scaune. Se deschide şedinţa de către Marian, preşedintele, şi apoi dă cuvântul tovarăşului Răceanu, secretarul Comitetului Local sindical, un evreu. Când acesta începe să vorbească, o ia mai pe ocolite, dar revine la tema ce-i interesa: schimbarea comitetului. Atunci, doi dintre băieţii noştri, Negulici şi Orlanda, sar pe scenă şi-l apucă, unul de o mână, altul de cealaltă, şi îi fac vânt în mulţime. Răceanu se sperie şi o ia la fugă, iar după el toţi ceilalţi agitatori. Astfel se încheie şedinţa, fiecare plecând acasă şi organizatorii scăpând

cu fuga, mai mult de frică. Noi nu eram pregătiţi de luptă. Gestul celor doi era spontan, dar cu efect. După acest insucces au stat liniştiţi vreo două luni. Ceea ce se petrecea la noi la Fabrica Voina, se petrecea şi la toate celelalte fabrici din oraş. Peste tot aveau loc ciocniri cu comuniştii în organizare. Marea masă a muncitorilor peste tot le era ostilă. Atunci au recurs la o nouă strategie. La fabrica Metrom, Comitetul sindical era format din naţional-ţărănişti, iar aceştia nu se supuneau sindicatelor locale conduse de comunişti. Atunci au luat hotărârea să-i lichideze şi, pe la sfârşitul anului, au trecut la unguri. La Fabrica de Ciment cel puţin 90% erau unguri, la Fabrica de Cauciuc tot unguri, la Fabrica Schiell tot unguri. Aceşti muncitori au fost aduşi cu camioanele, au dat năvală în fabrică şi i-au luat la bătaie cu răngile de fier pe cei de la Metrom, dădeau ungurii la disperare. Au fost mulţi răniţi, mulţi au scăpat fugind în pădure. Apoi comuniştii, cu grupul lor din fabrică, au declarat vechiul comitet, înlocuit cu unul de-al lor. Mulţi muncitori au fost concediaţi. Fratele tatătul meu a fost maltratat de aceste bande şi pus pe liber. Metoda a reuşit şi acum erau mereu ameninţaţi muncitorii de la celelalte fabrici că şi ei pot avea soarta celor de la Metrom.

Întreprinderea, care din cauza bombardamentelor se dispersase, acum era din nou întregită şi-ar fi desfăşurat activitatea normal dacă nu ar fost aceste frământări din mijlocul muncitorilor. Salariile au fost majorate pe baza legii. Inflaţia care crescuse şi până acum, dar controlată, a scăpat de sub control. Fiecare vindea cum dorea şi cum putea. Ruşii aveau bani şi cumpărau mai ales băutură şi mâncare. În afară de ceea ce luau cu japca, te buzunăreau pe stradă, îţi luau ceasul de la mână, îţi scoteau paltonul pe care mai încolo îl vindeau pe băutură. Dacă te opuneai, te ameninţau cu pistolul. Era plină ţara cu bande înarmate care au dezertat şi acum trăiau din jaf. Nu-i vorba, că nici ofiţerii lor nu erau mai buni. Grupul nostru de legionari strângea rândurile mereu, eram gata pentru orice. Tatonam terenul şi la unii şi la alţii. Un grup dintre noi a făcut o vizită la sediul naţional-ţărăniştilor, unde a fost primit cu multă simpatie. Mai ales după ce le-am spus ce hram purtăm, ne-au declarat că în lupta lor cu comuniştii au mare nevoie de ajutorul nostru şi să nu uităm de pactul Maniu-Codreanu. Dacă acum lucrurile S-au schimbat, nu înseamnă că nu mai luptăm pentru binele patriei, sub steagul naţional-ţărănismului.

L-am ascultat cu atenţie pe avocatul Munteanu, care ne-a vorbit. L-am asigurat de tot sprijinul nostru şi, după ce ne-a trecut pe o foaie de hârtie numele, ca să ne întocmească carnete de membru, i-am strâns mâna; pe vremea aceea legionarii aveau un fel aparte de a-şi strânge mâna cu multă forţă şi hotărâre. Întreaga înfăţişare se transforma pentru câteva clipe. Era un act solemn. Parcă şi cerul te binecuvânta şi natura - un moment de trăire spirituală greu de explicat şi înţeles numai de cei în cauză. Acel Doamne Ajută, spus cu atâta convingere, te fascina. Am tatonat şi liberalii, dar ei nu păreau dornici de a colabora cu noi. La social-democraţi s-au strâns tot felul de foşti cuzişti, din partidul naţiunii DFrontul Renaşterii, vaidişti, averescani etc., un partid al oportuniştilor şi al nedecişilor, un fel de purgatoriu, înainte de a fi luaţi în primire de comunişti. Tot pe atunci apare gruparea comunistă Apărarea Patriotică. Gurile rele imediat au rebotezat-o Apărarea Patrihoţilor. Această organizaţie căuta să activeze în rândurile sale tineretul. Căuta să-i strângă pe cei ce fugeau de comunişti. Organiza duminică ceaiuri dansante la sala Olimpia, lângă Poarta Şchei. Într-o duminică am mers cu mai mulţi colegi de muncă să vedem ce-i acolo şi să dansăm. Am fost primiţi foarte curtenitor de nişte fete, românce, evreice şi unguroaice. Am fost serviţi cu ceai, am dansat. Se cânta Katiuşa şi încă un cântec din care mai reţin doar: „Mâine steagul libertăţii flutura-va peste ocean”. Nişte ovreiaşi îl cântau cu mare foc. Totul era propagandă comunistă, un mijloc de a cuceri tineretul. Împreună cu colegii ne-am retras de acolo după ce ne-am edificat asupra organizatorilor şi asupra scopului urmărit de ei. Cam tot atunci se luau din fabrică câte patru-cinci tineri, seara, de către organizaţia sindicală şi erau duşi în oraş să facă de pază la sediul sindicatului. A doua zi îi întrebam unde au fost, dar nu prea aveam încredere în spusele lor. Aşa că, într-o zi m-am oferit să merg şi eu de pază. Am fost acceptat imediat şi împreună cu alţi trei colegi am fost conduşi în oraş la Comitetul Judeţean de Partid. Acolo am fost luaţi în primire de unul care făcea de serviciu la intrare şi ne-a condus la etajul întâi, într-o sală de mese. Acolo ne-a predat unui ins pirpiriu, cam pistruiat. Acesta ne-a strâns mâinile şi ne-a zis „Noroc, tovarăşi! În această noapte veţi merge cu mine. Vedeţi, avem o sarcină foarte grea. Trebuie să veghem la ziarul nostru, să nu se producă vreun sabotaj, tovarăşi. Partidul are mare încredere în noi şi, apoi, duşmanul nu doarme, tovarăşi, abia aşteaptă să ne lovească”. Acolo eram mulţi tineri, în

grupuri mai mari sau mai mici, în funcţie de destinaţie. Între timp, intră unii în sală cu farfurii şi tacâmuri şi un bucătar care a adus nişte ciorbă de chimen. Ne-au poftit la masă, am servit ciorba şi o mâncare de cartofi. După-masă, pistruiatul, un evreu, ce se lăuda că e luptător din ilegalitate, ne-a spus că trebuie să mergem. De la sediul partidului până în strada Regele Mihai, azi 7 Noiembrie, nu era departe. La ora 7.00 seara am fost acolo. Redacţia ziarului era în localul fostului ziar german al Braşovului. Acolo am fost introduşi în holul clădirii care servea pe timpul nopţii drept corp de gardă. Am fost primiţi de un cetăţean care a schimbat câteva cuvinte cu şeful nostru. I-a predat două puşti vechi şi nişte cartuşe, apoi, cu unul dintre noi şi cu şeful, au ieşit în curtea interioară, care avea două porţi, una la strada principală şi una spre Piaţa Enescu. Pe dreapta şi pe stânga erau atelierele pe care trebuia să le păzim şi să fim foarte atenţi şi la acoperiş. Schimbul unu a început, cu arma în spate, să măsoare curtea de la un capăt la altul. Până la ora 10.00 seara, ceilalţi stam de vorbă. La 10.00 a intrat schimbul doi, Şerban Liviu. Eu eram în schimbul trei. Totul a mers normal. Noi moţăiam pe scaune până în jurul orei 24.00, când am auzit un foc de armă. Sărim cu toţii speriaţi. Ovreiul, disperat, striga: „Tovarăşi, ne-au atacat!”. Noi, cum nu făcusem armata, fiind mobilizaţi ca specialişti, nu ştiam de frică. Am fugit în curte, la Liviu, întrebându-l: „Ce-i, mă, ce s-a întâmplat?”. „Nu ştiu ce-i acolo pe acoperiş şi am tras!”. Şeful şi-a mai revenit şi a început să strige: „Mă, care eşti acolo, măi? Dă-te jos, măi!” Noi, uitându-ne în toate părţile vedem o pisică pitulată după un coş, care s-a speriat. Văzând atâta hărmălaie în curte, a rupt-o la fugă, în partea cealaltă a acoperişului. Până dimineaţa am stat cu toţii în curte, bucuroşi că s-a încheiat misiunea. Şeful ne-a mulţumit şi ne-a urat noroc. Întorşi în fabrică, am povestit, fiecare în felul nostru, cele petrecute, iar eu am raportat acolo unde trebuia despre cele constatate: ce fel de armament au şi cum se face paza. Grupul nostru legionar a trecut la lucru în mod foarte activ. Au apărut probleme noi, care comportau mult risc, cum ar fi legionarii căutaţi de Poliţie. Unii evadaţi din lagăre trebuiau găzduiţi şi alimentaţi, atât ei, cât şi familiile. Din Germania au sosit, în toamna anului '44, mai multe echipe de legionari paraşutişti în zona Braşovului. Aceştia au luat legătura cu conducerea legionară locală şi cu unele grupări răzleţe de militari germani, care se adăposteau prin Munţii Ciucaş şi Postăvarul. Se apropia iarna. Soarta lor era tot mai grea, trebuia făcut ceva. Un grup

legionar sub comanda paraşutistului Iovin s-a stabilit în Postăvarul, într-un bordei săpat în stâncă, destul de încăpător. Şi-au făcut priciuri suprapuse şi o masă. Alături de ei un grup de militari germani, îmbrăcaţi în uniforme de militari români. În total, români şi germani să fi fost vreo 30. Acestora trebuia să le ducem zilnic hrană. Cel care organiza strângerea şi transportul alimentelor era Galea Şerb, de meserie tipograf, şi el evadat din lagărul de la Hălchiu, de un curaj şi de o dăruire fără limită, ajutat fiind de Anghel Matache, muncitor la Uzinele Astra, care avea aceleaşi calităţi. Ambii au sacrificat totul pentru crezul lor legionar. Anghel a murit în Aiud, iar Galea la puţin timp după ce a ieşit de la Aiud. În spatele Fabricii de ciment, pe strada Wilson nr. 8 (astăzi strada nu mai există, pe locul ei fiind o alee, între blocuri, între străzile Diana şi Vârful cu Dor), locuia camaradul nostru Gârbuleţ. Aici se adunau toate proviziile după un plan bine pus la punct. Zilnic plecau de aici 4-5 oameni cu rucsacurile în spate prin Valea Răcădăului, spre Postăvarul. Cam la jumătatea drumului, erau aşteptaţi de cei din munte, care luau raniţele pline şi le dădea pe cele goale. Anghel îşi desfăşura activitatea în Săcele. Locuia în Turcheş şi cu oa me nii lui aduceau alimentele în strada Wilson

Galea, care era şeful Corpului Muncitoresc Braşov, stabilise un orar precis. Fiecare cuib ştia ziua şi ora când este de serviciu şi toţi ne făceam datoria. Mai mult, totdeauna se găseau voluntari pentru toată această treabă. A durat până în februarie-martie 1945, când, în urma unui act de indisciplină comis de nişte ofiţeri germani care au coborât în oraş, îmbrăcaţi în soldaţi T.R. români şi, necunoscând limba română, au fost arestaţi: ei au divulgat ascunzătoarea. Când armata rusă, însoţită de poliţie a urcat pe munte, tot grupul lucra la un nou buncăr. S-au apropiat după zgomot, cei din munte, din lipsă de prevedere, nu au instalat un planton şi nici armele nu le aveau asupra lor. Aşa că, nişte luptători, care de atâtea ori au înşelat vigilenţa poliţiei şi care au reuşit să evadeze din lagăr, acum au fost o pradă ieftină pentru Poliţie. Împreună cu grupul legionar au fost arestaţi şi germanii. Românilor li s-a făcut un proces, iar germanii au fost predaţi ruşilor. Grupurile legionare din Braşov şi împrejurimi au trecut la reaorganizare. După ce, în prealabil, s-a dat dezlegare de jurământ fiecăruia să acţioneze cum îl lasă conştiinţa, în funcţie de noua întorsătură a evenimentelor politice. Explicându-se că noua situaţie cere mari sacrificii şi jertfe, că o biruinţă legionară nu se mai poate prevedea în noile condiţii, deci cei care cred că intrând la alte

partide pot duce o activitate politică, sunt liberi să o facă. Această recomandare s-a făcut în urma unei dispoziţii primite de sus. În urma acestei comunicări, au fost unii bucuroşi că au scăpat de jurământ şi aceştia erau septembriştii, aceia care au fost atraşi spre Mişcarea Legionară de evenimentele din septembrie 1940. Nu au fost mulţi, căci după evenimentele din 21-24 ianuarie 1941 au rămas foarte puţini, dar cei care au rămas acum au răsuflat uşuraţi. S-au aciuit pe la toate partidele. Unii au ocupat funcţii, mai ales la comunişti. Aceştia, din lipsă de cadre, primeau pe oricine, numai să vină. Dintre colegii mei de muncă, fostul şef de cuib, Ionescu, a trecut la comunişti şi devenise foarte activ. În timpul guvernării legionare a stăruit foarte mult pe lângă mine să intru în rândul frăţiilor de cruce. Nu am intrat apoi tot timpul războiului. Era un susţinător convins al Germaniei, ca acuma să treacă la comunişti şi să încerce din nou să mă convingă să trec la comunişti, explicându-mi el că ceea ce fac comuniştii, a vrut să facă şi Căpitanul, să dea pământ la ţărani, să ia fabricile din mâna exploratorilor. La toate acestea i-am răspuns : „D-le Ionescu, despre Căpitan eu ştiu prea puţine. Încă nu am citit nimic din programul lui, dar ceea ce văd în jurul meu nu-mi place. Eu nu sunt împotriva muncitorilor care îşi apără dreptul la muncă şi la condiţii mai bune de viaţă şi eu doresc din toată inima acest lucru, dar, vedeţi dumneavoastră, cum o mână de huligani, de leneşi, cărora niciodată nu le-a plăcut munca, acum se agită în dreapta şi în stânga. Vin din oraş, de la partidul lor, cu idei care nu au nimic comun cu interesele noastre de muncitori. Suntem ameninţaţi, şantajaţi, terorizaţi de acest grup, ori noi nu avem dreptul de opinie, am crezut că sindicatul ne va apăra interesele, nicidecum să se amestece în gândurile noastre, să ne transforme într-o masă de manevră pentru interesele partidului. Şi, dacă stăm bine să ne gândim, partidul s-a pus în slujba ruşilor şi, deci, face jocul lor. Cine are interes ca o seamă dintre oamenii noştri de stat să fie puşi la zid. Noi? Eu cred că nu. Când are loc un miting, îi vezi pe unii care au nişte coli de hârtie pe care scriu ce lozinci să strige. Nici una nu conţine numele Regelui Mihai, dar toate au numele lui Stalin, cu o gamă largă de superlative, parcă noi nu am avea armată, nu îi cinstită măcar cu o lozincă. Regele şi armata au întors armele, ceilalţi au fost numai figuranţi. Şi astăzi aflăm, din gura comuniştilor, că Armata Roşie ne-a eliberat. Să fie oare aşa? Ce face Armata Română în Ungaria şi Cehoslovacia? Eu, D-le Ionescu, pun mai întâi interesele noastre ca neam, aşa cum

le pun şi ruşii. Basarabia ne-au luat-o şi o parte din Bucovina. De asemenea, nu se ştie dacă acest partid, care se vrea al muncitorilor, într-o bună zi nu se va adresa Tătucului, să ne elibereze cu totul şi să ne acorde marea cinste de a face şi noi parte din marea familie a popoarelor sovietice. Dumnoavoastră mergeţi aşa cum vă dictează cugetul. Am lucrat mult împreună, am învăţat multe de la dumneavoastră în meserie. Vă mulţumesc, dar în politică nu vă pot urma. Îmi vine greu să văd cum neamul nostru este lovit în tot ce are mai scump, cultul strămoşilor, religia, care ne-a legat, atât de cer, cât şi de pământ, la sânul bisericii, am învăţat să-i slăvim pe Dumnezeu, dar şi să ne iubim şi să ne apărăm moşia străbună. Voievozii noştri au zidit mănăstiri, lăcaşuri de cultură, biserici. Acum auzim tot mai des îndemnuri ca să le dărâmăm, să urmăm exemplul marelui frate de la Răsărit, care a terminat cu religia, cu misticismul, care a ţinut popoarele într-o stare de înapoiere, dar vedem cu ochii noştri cum arată aceşti oameni fără Dumnezeu. Ţi-e frică să mergi cu ei pe stradă, nu ştii când te atacă. Domnule Ionescu, ştiţi bine că în 1940 nu aveam încă 18 ani şi mi-am lăsat părinţii şi fraţii, satul în care m-am născut, cu toate amintirile copilăriei, şi am rămas cu dumneavoastră aici, în fabrică. Am înfruntat tot greul refugiului, iubeam prea mult România şi socoteam că aici e locul meu. A urmat războiul cu toate ale lui. Nu am crezut niciodată că nu mă voi mai întoarce în satul meu. Îl credeam pe Antonescu când spunea că din Rusia ne vom întoarce acasă prin Maramureş. Simpatizam mult cu armata. Actele lor de vitejie îmi umpleau inima de bucurie. Doream, ca şi dumneata, să câştige Germania. Doresc şi acum, din teamă pentru viitorul României şi al Europei. Dacă aceşti barbari reuşesc să se instaleze în Europa, multe decenii de aici încolo nu mai mişcă nimeni. Aşa că, nouă ne-a rămas un lucru de făcut: să ne opunem cât putem, să nu capitulăm; cel puţin istoria va consemna acest fapt. Eu aleg lupta cu toate riscurile ei . Ne-am despărţit privindu-ne şi Ionescu a apucat pe noua lui cale. A fost bine primit de comunişti. După un timp a fost transferat cu serviciul la Automotoare şi s-a făcut secretarul organizaţiei de bază, o funcţie importantă aici. El a participat în mod activ la epurări, demascări şi la alegeri. După ce l- au compromis total, s-au lipsit de el. A ajuns şi el un duşman de clasă, care s-a strecurat în rândurile partidului, la ordinul stăpânilor săi pentru a compromite partidul.

David, muncitor la montaj, era un simpatizant al legionarilor,

om de treabă. Contribuia cu ce putea pentru a-i ajuta pe cei urmăriţi şi pe familiile lor. Dar, la un timp, în mod discret, a început să mai rărească întâlnirile cu noi şi nu mai oferea nimic şi în discuţii era mai reţinut. Am observat la el că prea mult sta de vorbă cu unii dintre comunişti, aşa că şi noi l-am lăsat în pace. David avea peste 30 de ani şi destul de serios, bine pregătit profesional, iar pentru comunişti o bună achiziţie. L-au făcut membru de partid şi, la scurt timp, a dispărut din fabrică. Când s-a întors era ofiţer. A urcat până la gradul de lt. colonel. Când cei care l-au promovat şi-au adus aminte că în tinereţe simpatiza cu legionarii, l-au pus pe liber. De acum aveau cadre tinere şi nu mai aveau nevoie de unii ca David. El a trebuit să se întoarcă la ciocanul părăsit, oricât de greu i-a venit, dar nu a avut încotro. David nu şi-a demascat camarazii, nici nu a ştiut prea multe, el fiind doar simpatizant.

Alt „erou" a fost cuzistul Augustin Ghiţă, ajustor. Acesta a stabilit contacte în organizaţia de tineret comunistă. Încă din anii '42-'43 lucram împreună, locuiam în acelaşi cartier. Mergeam la fabrică cu trenul din Dârste, iar el nu discuta politică. La premilitărie eram împreună, nu manifesta nici o opoziţie, cum făceau alţii. În concluzie, comportarea lui nu era cea a unui revoluţionar, cum îi plăcea să-şi spună după 23 august. Reamintesc că în apropierea Gării Dârste erau cantonaţi nişte soldaţi în refacere după frontul din Rusia, care au adus cu ei un ţap, ce venea în fiecare dimineaţă în gară. Toată lumea îl cunoştea de Stalin şi acest „revoluţionar", Augustin, îl chema la el: „Hai, Stalin" şi se juca cu el, ca, mai târziu, prin poziţia ce a deţinut-o, să dispună de arestarea celor care spuneau ceva la adresa tiranului. Omul s-a schimbat din cuzist în comunist şi ascensiunea a fost spectaculoasă. Îndată, după 23 august, şi-a arătat adevărata sau, mai bine zis, noua lui faţă. Era foarte activ în rândurile tineretului comunist. A fost scos din producţie şi lucra la Comitetul Judeţean, unde se preocupa îndeaproape de fabrica noastră. Ori de câte ori se întâmpla ceva, el venea să rezolve problemele. Relaţiile dintre el şi mine au fost foarte dure. A încercat de multe ori să mă atragă de partea lui; ştia că sunt sărac, că am trăit în timpul războiului fără părinţi. Îmi vedeam de treabă, eram corect în relaţiile cu lumea. Aveam multe simpatii în rândul tineretului şi al muncitorilor, dar toate încercările lui au eşuat. În luna noiembrie a venit la fabrică şi ne-a adunat pe toţi tinerii în sala de mese a cantinei. Nu ştiam scopul adunării. Am mers acolo cu Augustin, Prişcu şi Bărbulescu. Erau la o masă, în fundul sălii,

cereau tinerilor să ia loc şi să facă linişte. Când au dat cu ochii de mine m-au invitat să iau loc la masa lor. Am rămas la capătul mesei şi Augustin s-a ridicat să deschidă şedinţa. După ce a spus câteva cuvinte de introducere, l-am întrerupt şi, adresându-mă asistenţei, am spus: „Fraţilor, nu avem ce face cu timpul nostru liber ? Trebuie să-i pierdem ascultând minciunile ăstora? Hai să plecăm!”. Am ieşit pe uşă şi, după mine, au ieşit toţi ceilalţi. Din acel moment, furia lui Ghiţă nu s-a mai potolit împotriva mea. A trecut timpul şi el a înaintat în partid. Ne-am mai întâlnit în 1946, când eu m-am dus la fabrică după o adeverinţă, deoarece am părăsit uzina prin demisie, de bună voie. În momentul când preşedintele sindicatului îmi semna adeverinţa, intră Augustin. Puse mâna pe adeverinţă, o citeşte, ia stiloul, şterge prin demisie de bună voie şi scrie, cu scrisul lui deşirat „Epurat” şi mă dă pe uşă afară. Nimeni nu mai avea curajul să i se opună acestui activist, care, nu după mult timp, a fost numit prim-secretar al judeţului Făgăraş. Avea maşină la scară, secretară, toată lumea la picioarele lui. Pe mulţi i-a ridicat în funcţii, pe mulţi i- a trimis la Canal. De-acum putea totul. În 1948, când eu am dispărut din viaţa publică, el era în plină ascensiune. După şase ani m-am reîntors. Braşovul nu mai era Braşov, ci Stalin, iar Augustin – prim-secretar al regiunii Stalin, care cuprindea mai multe judeţe. Făgăraşul era raion şi nu-l mai încăpea. Asta se întâmpla în 1954. Am auzit de el că este mare, că între timp a făcut liceul şi facultatea, că are diplomă de inginer. M-am tot mirat cum e posibil ca în numai şase ani să faci şi liceul şi facultatea, dar se vede că atunci când eşti prim-secretar, se poate. Dar tot pe atunci, unii de la Comitetul Central adunau dovezi cu trecutul lui şi chiar în acea toamnă, la o plenară a CC, Gheorghiu-Dej l-a atacat, acuzându-l că lucrează ca sectar, că nu ţine seamă de democraţia de partid. Îi cere excluderea din Comitetul Central şi înlocuirea din funcţie. Norocul lui a fost că şi-a făcut rost de diplomă de inginer şi nu a nimerit la munca de jos. E şi asta o curiozitate la comunişti: muncă de răspundere şi muncă de jos. Adică, cum ? Stăpâni şi robi. Aşa i se încheie cariera lui Ghiţă cuzistu'. Cineva a avut grijă, că a păstrat şi o fotografie cu el în cămaşă albastră, cu centură şi diagonală. Nici el nu s-a aşteptat la acest sfârşit.

Pe Gălbează, după ce Voina l-a folosit în Frontul Renaşterii, în Partidul Naţiunii, acum i-a venit rândul să intre la Naţional Ţărănişti. Omul căuta să formeze mici nuclee printre muncitori. Mulţi dintre tineri s-au alăturat lui, mai ales că marea majoritate

erau anticomunişti. Toţi aceşti tineri erau dornici de luptă şi căutau să se măsoare cu comuniştii, dar conducerea Partidului Ţărănist era îmbătrânită şi nu putea duce lupta pe baricade. Se rezuma numai la metodele anilor '30-'40 cu promisiuni, cu vorbe goale, lipsite de conţinut. Ei nu vedeau că au în faţă un adversar gata la orice, un adversar care foloseşte toate mijloacele pentru a prelua puterea. Aceşti politicieni care s-au oprit în 1937 şi nu au mai acţionat în nici un fel, doar scriind proteste care nu impresionau pe nimeni, erau complet rupţi de realitate. Îşi închipuiau că prin scrisori adresate lui Carol, îl vor readuce la respectarea drepturilor cetăţeanului sau că Antonescu va înceta războiul. Naivităţi. Obişnuiţi cu acest gen de politică şi netrăgând concluziile necesare, au continuat şi după 23 august să frâneze elanul poporului şi, mai cu seamă, al tineretului. Noi, tinerii, nu doream comunismul şi nici rusificarea ţării.

Vechii politicieni nu aveau încredere în cei tineri. De la Marea Unire şi până în zilele noastre s-a urmărit numai împiedicarea tinerilor ca să participe la viaţa politică. Cei care nu s-au supus capriciilor celor ce deţineau puterea au fost îndepărtaţi. Cei care au renunţat la personalitatea lor şi au acceptat slugărnicia au făcut carieră. Mulţi tineri am fost dezamăgiţi de această neputinţă a politicienilor din cele două partide istorice. Toţi ştiau care a fost comportarea lui Gălbează în timpul celor două dictaturi, dar acum, fiindcă el a fost ales de conducerea P.N.Ţ să organizeze tineretul muncitor din fabrică, a fost acceptat aşa cum era. Fiecare dorea să facă ceva, numai să nu cădem sub dominaţia comuniştilor. Sloganurile lor erau contrare spiritului românesc. Noi nu am vehiculat idei mari în istorie, dar am ştiut să ne apărăm pământul şi credinţa în Dumnezeu. Ne înspăimânta colectivizarea, distrugerea lăcaşurilor de închinăciune, hulirea trecutului nostru, preamărirea celor care ne-au încălcat pământul sfânt de nenumărate ori. Îl cunoşteam bine pe Gălbează şi eram în contact cu el, împreună cu bunul meu prieten Gugu, care, ca toţi tinerii, era un băiat corect, bun român, dar el nu cunoştea şi a doua mea legătură cu legionarii. Noi îl ascultam pe Gălbează cum se lansa în demonstraţii politice: „Partidul Ţărănist este viitorul ţării, să îl susţinem, el ne apără interesele” etc. Multă vorbărie, dar, concret, nimic nu se făcea. Pe la începutul anului '45 a organizat şi o nuntă ţărănistă în Baciu-Săcele, el fiind naşul. Mulţi nuntaşi în costume naţionale, în frunte cu naşul şi mirii, doi tineri muncitori din fabrică. Mulţi tineri am participat, de la biserică, la sala de dans

şi felicitări. Am mers pe jos demonstrând patriotismul nostru. Seara, în timpul mesei, când se aduna darul, a venit profesorul universitar Ghiţă Dragoş, de la Academia Comercială, un fruntaş de seamă al P.N.Ţ., care a înmânat tinerilor un dar din partea conducerii P.N.Ţ. Braşov şi a toastat spre fericirea lor, a tuturor nuntaşilor şi pentru un viitor luminos ţării. A mai toastat şi naşul, a fost o seară plăcută. Nunta a trecut şi totul s-a uitat. Fiecare dintre noi ne-am văzut de rosturile noastre, am uitat şi de manifestaţia din 8 noiembrie 1945 şi de multe altele care s-au petrecut anterior manifestaţiei.

Spre sfârşitul anului, situaţia noastră în fabrică era foarte încordată, progresele făcute de comunişti erau minime, sindicatul nu putea fi dominat de ei, nu-l puteau utiliza aşa cum doreau şi au hotărât remanierea comitetului, numai că lucrurile au ieşit pe dos. Într-o sală mare, la fabrica de şuruburi, a avut loc adunarea. Ei sperau că muncitorii de la armament vor veni în număr mic şi cei de la şuruburi, mai mulţi, îşi vor impune candidaţii lor. Spre marea lor surprindere, tot „armamentul" a fost prezent în frunte cu directorul de la Comisia Militară şi întregul personal de birou. Şedinţa a fost deschisă de Marian, preşedintele sindicatului, care a arătat că la cererea unor tovarăşi s-a convocat această adunare generală, arătând că comitetul sindicatului nu-şi poate desfăşura în mod normal activitatea. El prezintă demisia comitetului şi cere ca Adunarea Generală să aleagă un nou comitet. Demisia a fost acceptată şi s-a trecut la desemnarea noilor reprezentanţi. Cum grupul nostru de tineret era unit şi noi eram inspiraţi de grupul legionar, am trecut la acţiune şi l-am propus în comitete ca preşedinte tot pe Marian, iar ca vicepreşedinte pe Struţeanu. Au fost aprobaţi, chiar dacă cineva ar fi fost contra nu era auzit. Eram în jur de 400 de tineri care făceam mare gălăgie. După alegerea celor doi s-a trecut la alegerea reprezentantului de tineret. Până acum fusese Prişcu, acum s-a ivit ocazia să ne debarasăm de el. S-a produs o surpriză pe care nu am bănuit-o. Tot grupul de tineret a început să scandeze numele meu. Când am auzit, m-am pierdut. Îmi vâjâiau urechile şi căutam să mă ascund, dar prietenii şi camarazii mei Orlanda, Negulici şi Gugu m-au luat pe sus şi m-au urcat la tribună. Nu mai vedeam nimic. Auzisem strigându-mi-se numele continuu. Am profitat de puţină întrerupere şi am îngânat ceva: „Vă mulţumesc pentru încredere şi vă promit că nu vă voi înşela". Apoi am şters-o repede printre ai mei, emoţionat şi transpirat. La aceste alegeri,

puţinii comunişti din vechiul comitet nu au mai fost aleşi. În dimineaţa următoare, înainte de începerea lucrului, eram mai mulţi muncitori în mijlocul atelierului şi comentam evenimentele de ieri. Se apropie de noi Prişcu şi pe un ton de revoltă spune: „Din acest comitet numai Horia Sima mai lipseşte”. Nu l-a luat nimeni în seamă. Eram cu toţii bucuroşi că am scăpat de el. Această alegere a mea în fruntea tineretului din Fabrica Voina Braşov avea să-mi fie începutul necazurilor. De la primele şedinţe ale comitetului, am făcut opoziţie faţă de trimisul Consiliului Sindical Municipal. Acesta ne cerea să lucrăm după indicaţiile lui şi să ne prezentăm la Consiliul Local pentru instructaj şi să primim ordine, să ne încadrăm în politica partidului, fiind singurul în măsură să reprezinte interesele clasei muncitoare. Toţi ceilalţi sunt duşmanii muncitorilor. Nu citisem Marx, Lenin, Stalin, doar cât ştiam de la şcoală şi din diferite broşuri citite, apoi citisem în timpul războiului presa: „Curentul”, „Timpul”, „Universul” şi unele reviste, aşa că aveam eu idee de ce înseamnă comunismul. Mai ştiam de la lecţiile de istorie cum ruşii au folosit biserica multă vreme ca pretext al eliberării popoarelor de sub dominaţia otomană, iar acum, comunismul pentru dominaţia universală. De aceea, pe toţi aceşti predicatori îi socoteam unelte inconştiente în ghearele lor. Deci, de la început am spus că eu nu voi participa la aceste instructaje şi noi, tineretul de la Voina, ne vom conduce după propriile noastre interese. Două luni şi jumătate, cât eu am deţinut această funcţie, nu am avut nici un contact cu ei, de altfel, majoritatea activiştilor erau evrei şi unguri. Au încercat în diferite moduri să mă ademenească, dar am rezistat, deşi eram tânăr, fără experienţă. Îi credeam pe oamenii buni, am început să lucrez pentru ei. Vroiam binele, iubeam frumosul. Toată lumea avea probleme şi tot altele, era fiecare cu ale lui. Eu vedeam lucrurile într-un fel, ei în altul. Era greu să le împaci. Împreună cu prietenii mei politici urmăream restrângerea controlului comunist în fabrică. Comuniştii, prin difuzorii lor voluntari, distribuiau la locul de muncă ziarul „Drum Nou”. Opoziţia nu făcea acest lucru. Ziarele „Dreptatea”, „Liberalul” şi cel local, „Avântul”, parcă erau ziare clandestine şi nu se difuzau în fabrică. Am discutat acest lucru cu câţiva colegi şi nu găseam o soluţie, dar un coleg, Stroie Iosif, tânăr liberal, ne-a venit în ajutor. Când a venit Prişcu cu ziarul „Drum Nou”, Stroie s-a dus la el şi i-a zis că împarte el ziarele. Acesta, bucuros, i le-a dat şi l-a felicitat pentru hotărârea lui. Stroie ia braţul de ziare şi, cu pas grăbit, se îndreaptă către mijlocul

halei. Acolo era un godin care ardea şi aruncă ziarele în foc. În urma acestui fapt s-a produs o încăierare care a fost câştigată de prietenii noştri. Eu am profitat de incident şi am mers la direcţiune. Am redactat o circulară care, începând cu acea dată, interzicea distribuirea ziarelor la locul de muncă. Cei care au fost aleşi în Comitetul Sindicatului nu erau toţi dezinteresaţi. Unii căutau să-şi rezolve problemele lor, nu ale colectivităţii. Cei numiţi cu supravegherea cantinei mai cădeau la învoială cu dl. Georgescu, şeful. Cei de la Economat împărţeau printre ei şi prietenii lor ce era mai bun. O echipă a fost trimisă la Comandău să expedieze lemne pentru muncitori. Întâi şi-au umplut curţile lor şi ale rudelor, în timp ce lumea aştepta în frig. Oamenii nevoiaşi, cei cu salarii mici şi cei cu copii mulţi, te asaltau cu tot felul de întrebări. Ei observau toate neregulile. Patronul ne-a lăsat nouă această treabă dificilă, cu împărţirea lipsurilor. Fiind în război, erau destule. Am încercat să vin în ajutorul celor nevoiaşi. Deseori am şters de pe listele de lemne pe unii cu salarii mari şi am trecut pe unul cu un salariu mic şi cu mulţi copii. Toate acestea mi-au atras simpatia celor mulţi, dar, în schimb, şi duşmănia celor împiedicaţi de mine să-şi facă interesele meschine.

Sfârşitul anului 1944 şi începutul anului 1945 se caracterizează printr-o luptă acerbă pentru putere. Comuniştii făceau mari presiuni fiind sprijiniţi de puterea ocupantă. În întreprinderi se întocmeau liste cu cei ce sunt contra lor, fiind intimidate conducerile fabricilor. Toată lumea crede că e bine să câştige timp, că odată războiul terminat, ruşii vor pleca acasă şi viaţa îşi va lua cursul normal. Mă temeam că vor veni comuniştii la conducerea ţării şi că ruşii nu vor mai pleca. De aceea, cei care credeau la fel, strângeau rândurile. La început mai mulţi, apoi tot mai puţini. A venit Crăciunul. Ca de obicei, s-a făcut pomul de Crăciun, cu mici cadouri. Am avut două zile libere, căci trebuia să lucrăm pentru front. Înainte de Crăciun s-au mărit salariile, iar al treisprezecelea salariu l-am primi majorat. Am trimis treizeci de mii de lei mamei. Tata nu venise încă din Ungaria, era tot în lagăr. Mama era foarte îngrijorată de soarta lui, deoarece războiul se ducea pe teritoriul Ungariei. Revelionul 1945 l-am făcut cu prietenii mei în vila de la Timişul de Jos nr. 8, unde s-a făcut apoi tabără de pionieri. Acolo locuiam eu. Am luat cu noi şi trei italieni, foşti prizonieri de război după căderea lui Mussolini. Aceştia continuau să lucreze în fabrică şi după 23 august, deoarece încă nu aveau condiţii de repatriere. Toţi trei aveau chitare şi cântau foarte

frumos. În total eram 14 persoane. Pe atunci se găsea cu ce să faci o petrecere. Erau vinuri bune, bere, ţuică, carne, cârnaţi etc. Noi am adus o bucătăreasă care a pregătit totul. A fost foarte plăcut. Italienii au fost foarte impresionaţi. Totul a decurs frumos până în jurul orei unu, când au apărut trei ruşi, deşi vila era retrasă de la şosea, în pădure. Dacă au venit, i-am tratat civilizat, cu sarmale, cârnaţi, băutură, cozonaci şi prăjituri. După ce ruşii s-au văzut sătui, le-a venit chef de dans, de Cazacioc, şi de femei, pe care le trăgeau după ei. Acestea, speriate, au fugit în camerele de la etaj şi s-au încuiat. Când noi ne sfătuiam ce să facem cu ei, italienii au fost mai practici: i-au scos pe uşă afară, în marginea pădurii. După ce i-au bătut bine, au rupt-o la fugă prin pădure, ba chiar, unul dintre italieni a aruncat şi cu grenadă după ei. Probabil că erau nişte ruşi rătăciţi. Ne aşteptam să mai vină cu alţii, dar nu s-am întâmplat nimic.

Au trecut sărbătorile, a început noul an, în condiţii foarte grele. Războiul făcea multe jertfe omeneşti şi mari sacrificii materiale. În ţară era o agitaţie continuă, cu ameninţări, cu teamă, cu unele deportări, arestări, condamnări: militari, ziarişti, oameni politici. Comuniştii îi ameninţau pe toţi cei care nu erau cu ei. Guvernul Generalului Rădescu era supus la tot felul de presiuni. Se schimbau primarii şi prefecţii fără aprobarea Guvernului. La Ministerul de Interne s-a aciuit un subsecretar comunist şi acesta făcea ce vroia acolo, fapt ce l-a determinat pe Rădescu să-i demită. Demiterea lui a provocat o avalanşă de luări de poziţii împotriva generalului şi a Guvernului. Consecinţele au fost dezastruoase pentru viitorul naţiunii.

În toamnă am cunoscut doi legionari, paraşutaţi din Germania în ţară, Ciupală şi Enăchescu. În primele zile ale lui ianuarie au venit la mine şi mi-au făcut o propunere, şi anume, ca în vila în care locuiesc să găzduiesc nişte ofiţeri germani. Am acceptat propunerea lor şi seara au venit patru persoane: trei bărbaţi şi o femeie. Unul era maior, al doilea căpitan - îl chema König, fostul şofer al lui Kilinger; pe femeie o mai văzusem în Braşov, în casa unei doamne, Emilia, şi îi spuneam Maria. Şoferul ştia bine româneşte şi am convenit să stea toată ziua în casă, să facem foc la o sobă electrică, ca să nu atragem atenţia. Vila avea tot confortul. Pe parcursul şederii lor la mine, am mai aflat câte ceva de la ei, cum că formau nucleul de comandă al celor rămaşi în spatele frontului. Am îndeplinit, la rugămintea lor, unele servicii. Îl

anunţam pe Ciupală atunci când aveau nevoie să comunice cu el, îi aprovizionam cu alimente de la anumiţi saşi din oraş. Apoi, într-o zi, Ciupală m-a rugat să le cumpăr un porc. Am plecat cu o sanie la Satu Nou şi am cumpărat un porc în jur de 150 kg, l-am tăiat acolo şi, cu el în sanie, am venit acasă. Unde este acum Spitalul Judeţean am fost oprit de un rus, care s-a repezit la cal, l-a prins de zăbală şi l-a oprit. Când s-a îndreptat spre mine, i-am dat una cu biciul peste ochi şi striga cât îl ţinea gura . În clipa următoare am biciuit calul, care a rupt-o la fugă. Rusul a rămas vâicărindu-se, iar eu am alergat calul cât mai tare, de teamă că poate rusul are pistol şi trage după mine. Nu s-a mai întâmplat nimic şi am ajuns cu bine acasă, unde mă aşteptau să vin cu porcul, să facă friptură. Găzduirea acestor germani s-a desfăşurat normal, ei nefiind pretenţioşi şi făcându-şi singuri menajul. Maria pregătea masa, care era compusă mai mult din conserve şi semipreparate. Tot Maria spăla lenjeria. Am observat destulă armonie între ei şi cel care avea iniţiativa, Arno. Când veneau Ciupală şi Enăchescu, cu el discutau mai mult în limba germană şi, astfel, eu nu ştiam niciodată ce discută. Maria încerca să vorbească cu mine în limba ei, ea spunând obiectelor în limba germană, iar eu repetam, apoi pronunţam în română şi ea repeta. Ceilalţi citeau, fumau sau jucau cărţi. La o săptămână după sosirea lor sunt anunţat de vechiul meu prieten, Pitaru, să mă duc în acea seară în parcul din faţa Prefecturii, acolo voi fi aşteptat de o tânără studentă, pe care o cunoşteam mai de mult din căminul studentelor, unde mergeam mereu. Duceam acolo pachete cu alimente şi medicamente pentru deţinuţii politici, legionari, ce se aflau la spitalul închisorii din Braşov. Pe atunci, la spital era Radu Gyr. Studentele puteau preda cu mai multă uşurinţă aceste pachete. Întâlnirea a avut loc seara. Când am ajuns, eram aşteptat. După salut, fata îmi comunică că mai încolo, pe o bancă, se află un ofiţer german rănit şi că trebuie să-i iau, să-i duc la ceilalţi, apoi ne-am apropiat de o bancă, unde era rănitul. L-am luat în primire. Studenta ne-a părăsit, iar eu, împreună cu ofiţerul, am plecat. El era civil îmbrăcat. M-a luat la braţ şi, sprijinindu-se de mine, am plecat. Vorbea bine româneşte. Mi-a spus că este locotenent SS, îl cheamă Horst şi că, cu câteva zile în urmă, a fost paraşutat şi la aterizare şi-a luxat piciorul şi acum trebuie să stea undeva până îşi vindecă piciorul. Eu i-am explicat că acolo unde-l duc mai sunt şi alţi ofiţeri germani şi sper că se va simţi bine. Şi aşa, tot vorbind, am ajuns la tramvai, cu care am mers până în Dârste. De

acolo, din nou pe jos, până la Timişul de Jos. Când am sosit, era foarte obosit. Toţi ceilalţi au coborât în hol şi l-au luat în braţe, apoi eu m-am retras în camera mea. În zilele următoare am avut multe discuţii cu el. Era sas din Hălchiu şi am rămas cu impresia că a acceptat să fie paraşutat ca să se întoarcă acasă. Într-una din zile am dus o scrisoare mamei lui, care, la aflarea veştii că trăieşte şi că e pe aproape, mă îmbrăţişa pe mine în locul lui. Aceşti ofiţeri suportau foarte greu domiciliul obligatoriu, dar îl acceptau mai bine decât prizonieratul. Greul a fost pe capul meu. Du-le de mâncare, fii mereu cu ochii în toate părţile, să nu îi descopere cineva. Ar fi fost fatal pentru ei, dar şi pentru mine.

În luna februarie, unchiul meu, care era la Poliţie, m-a anunţat că se pregătesc mari razii în zonă pentru depistarea celor care nu au fost încă arestaţi, a dezertorilor. Şi, de asemenea, se bănuieşte că prin casele saşilor s-ar adăposti ceva nemţi. L-am informat imediat pe Ciupală, acesta, la rândul lui, pe germani. Când am venit acasă de la serviciu am găsit casa goală. Ciupală îi mutase în altă parte. Nu am întrebat nimic, nu voiam să par curios. După vreo doi ani m-am pomenit la mine la serviciu cu fostul şofer a lui Kilinger. Am rămas surprins. El mi-a spus de toţi că sunt în RFG şi sunt bine. De atunci nu mai ştiu nimic de ei şi nici nu am mai ştiut nimic de ei şi nici nu am căutat să aflu.

ÎNCEPUTUL CALVARULUI

1945 este anul care îmi va schimba viaţa complet. La 23 de ani am intrat definitiv într-o luptă pe viaţă şi pe moarte, fiind urmărit, arestat şi persecutat până la bătrâneţe. Suferinţele S-au ţinut lanţ, suferinţe care se vor răsfrânge şi asupra familiei. Nu aş putea spune că am căutat înadins suferinţa, dar cred că ea m-a îndrăgit aşa de mult, că nu m-a mai lăsat să-mi trag sufletul. Am avut impresia, de-a lungul anilor, că fac parte din oastea unei forţe nevăzute, de undeva din afara acestei lumi. Nu am luat nimic în tragic. Tot timpul eram împăcat cu hazardul. Nu m-am revoltat; am primit suferinţa ca pe ceva de la Dumnezeu. Ziceam că eu sunt prea tânăr ca să fi făcut păcate grele pentru care trebuie să plătesc, iar dacă o fi având

neamul nostru păcate, trebuie să plătească cineva pentru el.

În luna februarie, comuniştii şi-au înteţit atacurile împotriva Guvernului Rădescu şi a partidelor politice conduse de Maniu şi Brătianu. Au încheiat o serie de alianţe cu Frontul Plugarilor, cu Madosz-ul şi, ce a fost mai trist, s-au format dizidenţe în rândul Partidului Naţional Ţărănesc, gruparea Anton Alexandrescu, iar la liberali cea a lui Gheorghe Tătărescu şi Bejan, cu care comuniştii vor forma guvernul lor, sub conducerea lui Groza. În această luptă noi nu am stat inactivi, mai ales că eram mereu provocaţi de comuniştii din fabrică. Au pus la cale un plan: să vină cu ajutoare de la alte întreprinderi să ne lichideze, aşa cum au făcut cu cei de la Metrom. Ei au discutat problema în Comitetul Judeţean şi Motronea, care era prim-secretar, i-a transmis lui Pitaru, pe care îl ocrotea, ca să nu fie arestat. Ne sfătuia să ne supunem sindicatelor dominate de ei, lucru pe care noi nu l-am acceptat, bineînţeles, cu consimţământul lui Pitaru, care era sfătuitorul nostru. Deci, am trecut şi noi la pregătiri. Eu, în calitate de reprezentant sindical al tineretului, am adus la cunoştinţa tinerilor cele ce se pun la cale contra noastră şi am cerut părerea lor. Cu toţii am fost de acord să ne opunem şi să luptăm, în caz că vom fi atacaţi. Unora li s-au dat misiuni pe care le îndeplineau cu mult devotament. Comuniştii erau supravegheaţi îndeaproape, chiar şi prietenii lor. Zilnic ne informam de situaţie. Mă întâlneam zilnic cu Pitaru şi-l ţineam la curent cu atmosfera din fabrică. Am discutat cu Ciupală situaţia noastră şi hotărârea de a rezista dacă vom fi atacaţi. De la el am primit câteva grenade şi vreo zece cartuşe fumigene, cu care urma să producem panică. Toate acestea le-am introdus în fabrică şi le păstram în dulapul meu de scule. Doar grenadele le-am plasat în curtea fabricii. În această acţiune aveam nevoie şi de ajutorul altora, aşa că, împreună cu un alt coleg, am făcut o altă vizită la preşedintele P.N.Ţ., Aron Suciu. Am fost primiţi cu multă amabilitate, am expus scopul vizitei. Ne-a ascultat cu bunăvoinţă, ne-a declarat că împărtăşeşte punctul nostru de vedere, dar cu ce să ne ajute, deoarace în rândul partidului nu se găsesc oameni dispuşi de sacrificiu. Partidul a fost organizat pe alte baze, democratice, de discuţii libere şi care nu avea un sistem de subordonare a membrilor, fără o doctrină ideologică. În afară de programul electoral şi regulile parlamentare nu se cerea nimic. Dl. Suciu era foarte dezamăgit de comportamentul comuniştilor, pe care, spunea domnia sa, i-a ajutat foarte mult. Au fost adăpostiţi în Partidul Ţărănesc. Când au fost

trimişi în judecată, avocaţii ţărănişti îi apărau. Se făceau intervenţii peste tot în favoarea lor. „Şi acum, iată-i, se folosesc de protecţia ruşilor şi caută distrugerea noastră; nu au nici cea mai mică recunoştinţă". Cu evreii a fost şi mai critic. „În timpul războiului, când erau strânşi în lagăre de muncă şi unii erau căutaţi de Gestapo, noi riscam şi îi adăposteam prin casele noastre, făceam intervenţii la Poliţie şi îi internam prin spitale, că sunt bolnavi. Pe alţii îi solicitau unele întreprinderi, ca specialişti. Am făcut totul pentru ei şi acum au îngroşat rândurile Partidului Comunist şi lovesc în interesele neamului nostru, atacă pe oricine fără menajamente. Nu au scrupule. Încep să îi înţeleg pe cei ce s-au ridicat contra lor".

În încheierea acestei vizite, dl. Suciu ne-a urat succes şi curaj, apoi a scos din sertar un pistol de poşetă şi l-a dat prietenului meu, spunând: „Ţine acest pistol, poate îţi va folosi la ceva, eu tot nu mă mai pot ajuta de el". Înainte de a ne lua rămas bun a dat un telefon d-lui Valer Roman, şeful Partidului Naţional Liberal Braşov, spunându-i că îi trimite doi tineri. Dl. Roman ne aştepta în biroul său, ne-a strâns mâna şi, oferindu-ne câte un scaun, ne-a cerut să-i spunem ce necazuri ne aduc la dânsul. Am spus noi povestea noastră cu sindicatul şi despre ameninţarea comuniştilor. S-a arătat foarte îngrijorat de cele ce se petrec. Domnul era un om energic, dar ce folos! Partidul Liberal, la acea dată, era numai un simbol. Regele Carol l-a uzat. Dl. Roman ne-a oferit tot concursul moral. Face tot ce poate pentru noi. În acele zile erau mari demonstraţii politice în toată ţara, organizate de comunişti împotriva generalului Rădescu şi a guvernului condus de el. Generalul nu avea un partid care să-l susţină prin mitinguri. Susţinerea lui se făcea de oameni care îşi dădeau seama de primejdie. În concluzie, dl. Roman ne recomandă să fim alături de Rădescu, aceasta fiind o singură speranţă a noastră. Domnia sa dă apoi un telefon unui general, care era comandantul Garnizoanei Braşov. Cred că era vorba de generalul Solomon. Ne invită să mergem cu maşina la general. Acesta ne-a primit şi am început, din nou, cu temerile noastre, la care generalul ne-a spus să nu avem teamă, pentru că armata este de partea noastră şi că va sta de vorbă cu colonelul comandant militar al fabricii şi îi va da ordin să întărească paza şi să nu permită nimănui intrarea în fabrică. Dacă avem probleme, să luăm legătura cu comandantul militar din fabrică. Am plecat la aceşti oameni cu speranţa că vom fi ajutaţi, dar toţi aceştia, în desfăşurarea evenimentelor ulterioare, s-au dovedit neputincioşi sau prudenţi.

La 13 februarie, în sala Aro din Bucureşti, generalul Rădescu a rostit un discurs, atacându-i pe comunişti, demascându-le intenţiile. A caracterizat-o pe doamna Pauker, aşa cum era: o străină de neamul nostru. În aceeaşi zi, comuniştii au ţinut o întrunire la Sala Scala, unde s-au produs încăierări. Discursul lui Rădescu ne-a mai încurajat, dar bucuria s-a estompat foarte repede când am aflat că la Bucureşti a sosit trimisul lui Stalin, Vîşinski. Toată lumea a intrat în panică, în afară de comunişti, care, din zi în zi, erau mai optimişti. Noi strângeam rândurile şi aşteptam ziua decisivă. Ziarele anunţau primirirea la Rege a lui Vîşinski. În public nu se cunoştea scopul vizitei.

La 28 februarie, bomba: demisia generalului. A venit ca un trăsnet. Nu ne aşteptam şi nu doream una ca asta. Regele îl însărcinează pe Groza cu formarea guvernului, un personaj controversat, impus de ruşi. Până în ziua formării guvernului străzile vuiau: „Vrem Guvern democrat! Îl vrem pe Groza prim-ministru!”.

La 6 martie 1945 este format Guvernul lui Groza, din comunişti, Frontul Plugarilor, dizidenţi ai partidelor istorice şi un fost legionar la Culte, popa Burducea, „când cu steaua, când cu crucea”.

Pe data de 5 martie, dimineaţa, comuniştii fiind siguri de victorie, au trecut la lichidarea rezistenţei în întreprinderi, sub diverse forme. La Fabrica Voina, eu şi colegul meu, Eugen, de cum am venit la lucru, am fost supravegheaţi de câţiva indivizi, în frunte cu maistrul Horotan, o lichea care nici nu era membru de partid, dar se temea, pentru că făcuse, în timpul războiului, pe agentul de poliţie printre muncitori. În jurul orei 9.00 a venit la mine cu încă câţiva şi mi-a spus că trebuie să deschid dulapul, ca să-mi facă percheziţie. Am refuzat şi ei s-au dus la director ca să-i ceară aprobare. Şi directorul i-a refuzat. S-au reîntors şi se tot sfătuiau ca să încerce cu forţa. Nu ştiau cum vor reacţiona ceilalţi muncitori. În cele din urmă, s-au retras. Eu am profitat de lipsa lor şi am mers la director, care era de partea noastră, dar, în schimb, se vedea pus într-o mare încurcătură. Dacă nu le dă aprobare îl vor acuza că el a pus totul la cale; dacă le dă - ce facem noi? În jurul orei unu au venit cu aprobarea de la director. Am deschis dulapul şi am luat din el un proiectil fumigen, l-am izbit de beton. Acesta a făcut explozie, a răspândit un fum negru înecăcios. „Amicii” care au venit la percheziţie s-au speriat şi au rupt-o la fugă. Împreună cu prietenul meu, Gugu, am înaintat prin norul de fum la uşa de ieşire din secţie şi ne-am îndreptat spre

santinela care era sus, pe un podium. I-am spus că trebuie să sărim gardul, că ne atacă comuniştii. Acesta le-a tras o înjurătură şi ne-a dat voie să urcăm scara, la el, şi de acolo am sărit în câmp. Am alergat mult ca să ne pierdem urma, apoi am mers la Săcele şi de acolo la Timiş. Felul cum am părăsit uzina nu a fost observat şi, de aceea, ne-au tot căutat prin uzină.

Pe Gugu l-am lăsat la Timiş şi m-am întors la Săcele, la Matache Anghel, ca să-i anunţe pe Pitaru să vină să-i spun cele întâmplate. Anghel m-a oprit acolo de teamă să nu fiu reperat de poliţie pe drum. Gugu era singur la Timiş şi tot în pericol. Noroc că nu s-a întâmplat nimic. A doua zi dimineaţa am mers după Gugu. El a plecat în oraş, iar eu - la Anghel, ca să-i întâlnesc pe Pitaru, care venise şi mă aştepta. Am plecat împreună la Săcele, la nişte camarazi, care urmau să ne găzduiască. Pe drum i-am povestit ce s-a întâmplat şi de-odată se opreşte şi mă întreabă: „Unde-i Gugu?". „Păi, s-a dus în oraş"... „Dacă-l arestează Poliţia, ce facem?". Era să mă strângă de gât. Ne- am continuat drumul în tăcere. Am ajuns unde trebuia. S-a aranjat găzduirea şi ne-am înapoiat la Anghel. Venise şi Gugu, totul a ieşit cu bine.

Calvarul începuse. Poliţia ne căuta, bani nu aveam. Trebuia să trăim din mila altora. Cât va dura, vom putea oare noi rezista? După câteva zile Gugu nu a mai putut suporta viaţa de fugar şi a plecat la Reşiţa. Acolo avea un unchi care i-a făcut rost de lucru. Eu am rămas cu Pitaru, Anghel şi Ciupală, Galea şi cu alţii, care erau în situaţia mea. Fusesem prea mult amestecat în diverse probleme şi şefii mei nu ar fi vrut să mi se întâmple ceva, să fiu arestat şi să nu rezist la torturi sau să vorbesc ce nu trebuie. După plecarea lui Gugu eu am mai continuat să merg la gazdele noastre din Satu-Lung, de astă dată cu unii camarazi paraşutaţi, din Germania.

Frontul se apropia de sfârşit şi cât mai mulţi erau trimişi în ţară. Nemţii îi trimiteau ca să organizeze acte de sabotaj în spatele frontului, dar care cum ajungea pe sol românesc îşi îngropa paraşuta şi armamentul, apoi lua legătura cu cei din ţară şi primeau îmbrăcăminte militară sau civilă şi erau găzduiţi pe unde se putea, în vederea terminării războiului. Se credea că o să se găsească o modalitate ca toţi aceşti oameni să intre în viaţa normală.

Printr-un amic ţineam legătura cu casa şi cu fabrica. Într-una din zile mă anunţă că a sosit tata şi e la unchiul Petre. Am plecat, spre seară, să-i întâlnesc. Nu-l mai văzusem din septembrie 1940 şi acum eram în martie 1945. Tata abia

venise de la Budapesta, unde fusese în lagăr, din 1942. Revederea a fost emoţionantă. Tata scăpase de închisoare, iar eu eram căutat să fiu dus la închisoare. Soţia unchiului a pus masa şi ne-a omenit cum se cuvine, dar, când ne simţeam mai bine, a bătut cineva la uşă. Am deschis eu şi în uşă apare şeful Postului de Jandarmi Timiş şi un civil. I-am poftit înăuntru şi şefului i- am oferit un scaun lângă mine. L-am servit cu vin şi, după ce a băut câteva pahare, scoate din porthart un mandat de arestare şi îmi spune: „Îl caut pe Salcă Alexandru", la care îi răspund foarte degajat: „Aici nu locuieşte nimeni cu acest nume". Şeful întoarce mandatul şi scrie „Necunoscut la adresă". El mă cunoştea, dar nu-mi ştia numele. Credea că sunt fiul şi nu nepotul unchiului. Imediat după plecarea lui am plecat şi eu. Am dormit la un vecin. Cu tata am stat doar 2-3 ore şi a trebuit să ne despărţim. A rămas foarte mâhnit. Nu m-a certat, nu mi-a zis nimic; se vedea că suferă. Şi eu eram trist.

Întors la Săcele, am intrat la Anghel. El locuia la d-na Papp, o femeie de o bunătate rară. Pe foarte mulţi dintre ai noştri i-a ajutat. Eu păream mai mult un copil. Mă mai văzuse, dar acum, în urma întâlnirii cu tata, eram răvăşit, nelimiştit. M-a întrebat ce s-a întâmplat, iar eu i-am spus că a venit tata la mine şi ce primire i-am făcut... „Lasă, nu fi supărat! Vei rămâne la noi până se va alege ceva, că n-o să ţie o veşnicie toate astea". Aşa am rămas la această familie de unguri foarte cumsecade: nenea Andrei, la vreo 50 de ani, iar doamna la vreo 38 de de ani. Aveau o fetiţă de 10-12 ani, elevă la o şcoală catolică din Braşov, care stătea la internat. Nenea Andrei avea cai, ca oricare ungur care se respectă, şi lucra la fabrica Astra, cu căruţa. Doamna se ocupa de gospodărie. În câmp aveau pământ. Casa lor a fost întotdeauna deschisă pentru noi. Avea o intrare principală, apoi curtea cu grajduri, magazii, o şură mare şi grădină, care mergea până în câmp. Din câmp se intra în grădină şi nu erai văzut de nimeni. Toţi ai noştri foloseau această intrare. Mulţi veneau şi noaptea. Intrau prin grădină, se culcau în şură, pe fân, şi apăreau dimineaţa cu mesajele lor. Aici s-a desfăşurat o activitate extraordinară, îndrumată de cel mai modest om pe care l-am întâlnit, Anghel, şi care era de o bunătate nemaiîntâlnită. Anghel a jertfit totul, veniturile lui, timpul lui liber şi, în cele din urmă, viaţa la închisoarea Aiud, toate le-a dat crezului său legionar. Deci, am rămas la doamna Papp. De la început m-a prevenit că voi fi ca şi copilul lor şi să nu mă simt jenat. Sigur că în două-trei zile m-am orientat şi am

găsit modalitatea de a mă face folositor. Am început ca dimineaţă să-i ajut pe nenea Andrei să-şi pregătească caii şi căruţa, apoi scoteam bălegarul din grajd, dam apă la vacă, făceam toate treburile gospodăreşti. În martie şi aprilie i-am ajutat la muncile agricole, la câmp. Ei aveau mult teren arabil şi de cosit. Am considerat că aşa îmi pot recompensa cheltuielile cu găzduirea. La puţin timp după intrarea mea în rândul celor urmăriţi de poliţie şi după arestarea legionalilor şi soldaţilor germani de pe Muntele Postăvarul a fost arestat, pe o stradă din Braşov, Ciupală Ion, de către comisarul Smărăndoiu, din Poliţia oraşului Ploieşti. Poliţiştii fiind informaţi că Ciupală, care era din Ploieşti, ar fi la Braşov, au deplasat aici o brigadă condusă de Smărăndoiu, care l-a recunoscut şi l-au transportat la Ploieşti, în mare secret. Acolo a fost supus interogatoriilor care nu au avut succes şi atunci au folosit tortura. Cum nici aceasta nu şi-a atins scopul, Smărăndoiu a aplicat o tehnică specială. L-a dezbrăcat, i-a turnat benzină pe picioare şi i-a dat foc. Chinurile au fost groaznice. Ciupală a leşinat şi când s-a trezit era la un spital din Ploieşti, cu picioarele bandajate de la genunchi în jos, muşchii de la tălpile picioarelor arşi până la os, gambele arse. Medicii au făcut tot ce a depins de ştiinţa lor, dar omul a rămas toată viaţa infirm. Unul din medici a anunţat-o pe mătuşa lui de cele întâmplate, Ionescu Alexandrina, din Ploieşti, proprietara uni croitorii de femei. La rândul ei, mătuşa, care avea şi un atelier de tricotaje pentru femei în Săcele, venea des la Săcele, eu fiind legătura d-nei cu Ciupală. Când a venit mi-a spus totul şi eu am transmis mai sus.

Pierderea lui Ciupală a fost foarte grea. La plecarea lui în Germania , în 1941, a lăsat acasă soţia şi un copil, pe care nu a apucat să-i mai vadă. Era un luptător încercat. A luat parte la echipa de rezervă care l-a pedepsit pe Armand Călinescu. Judecat în 1945, cu cei din Ciucaş şi Postăvarul, a fost condamnat de colonelul Ghica, preşedintele Tribunalului Militar Braşov, la 15 ani muncă silnică. Aşa urmărit cum eram, nu m-am putut abţine să nu merg la proces. L-am văzut; avea acelaşi zâmbet ca întotdeauna, aceeaşi linişte interioară. Ne-am salutat din priviri, apoi a dus un apoi a dus un deget la gură şi s-a întors către călăii ce îi pregăteau surghiunul.

Cum eram căutat de Poliþie, nu prea mă puteam deplasa. Îmi făcusem un buletin de identitate pe numele de Stan Andrei. Nu mă deranja atât poliţia, cât cunoscuţii care puteau da informaţii, căci în cazul grenadelor am fost trădaţi de unul

dintre ai noştri, Viscăreanu Ion.

După preluarea puterii de către Guvernul Groza, comuniştii au preluat Ministerul de Interne şi au trecut la înlocuirea vechilor comisari cu de-ai lor. Aceştia erau mai zeloşi şi au trecut la urmărirea tuturor celor declaraţi de ei duşmani. Legionarii erau în capul listei. S-a trecut la epurări în întreprinderi şi instituţii. Pe data de 1 aprilie 1945 şi numele meu a apărut pe lista de epurare din întreprindere. Această epurare îmi va aduce mari neplăceri, atât mie cât şi celorlalţi, deoarece nimeni nu a mai vrut să ne angajeze. Mulţi au ajuns să-şi vândă ce mai aveau sau să lucreze cu ziua pe unde puteau ca să-şi poată întreţine familia. Comuniştii recurgeau la toate mijloacele pentru a îngenunchia poporul. Toată lumea, care nu era cu ei sau nu se prefăcea că este cu ei, era lovită fără milă. În casa lui Anghel, ajutorul pentru cei surghiuniţi şi pentru familiile lor funcţiona din plin. În Săcele au fost destui camarazi şi oameni de bine care au contribuit la ameliorarea suferinţelor cu ce au putut: cu bani, alimente, îmbrăcăminte, adăpost şi locuri de muncă. Numai că numărul celo nevoiaşi creştea mereu şi tot mai greu se putea face faţă ajutorării lor. Războiul se apropia de sfârşit, apăreau probleme noi. Circulau tot felul de temeri, de zvonuri, nimeni nu îşi putea imagina cum va arăta lumea după război. Se vântura ideea că americanii şi ruşii se vor bate. La acea dată era de neconceput pentru omul obişnuit să creadă că jumătate din Europa va fi lăsată la cheremul ruşilor. Aceasta ar fi o crimă, se spunea. Americanii sunt un popor care iubesc libertatea şi luptă pentru restabilirea drepturilor popoarelor la libertate. Dar toate s-au dovedit vorbe goale. Prinşi de acest curent şi neavând informaţii, aşteptam şi noi încăierarea dintre aliaţi. În consecinţă, făceam pregătiri, aveau loc şedinţe restrânse cu oamenii de încredere. Se culegeau informaţii, se stabileau legături cu alţi oameni politici, cu armata care nu era comunizată şi se aştepta ca la terminarea războiului să fie epurată. Multe s-au văzut în acele zile: cetăţeni disperaţi, dar şi unii, care, peste noapte, deveneau oameni ai regimului. Îi vedeai în diferite funcţii, ei, care, cu câteva zile mai înainte erau patrioţi, acum îi vedeai cum îl preamăresc pe marele Stalin, parcă ar fi fost formaţi la şcoala lui. Nulităţile şi lichelele au fost puse în drepturi.

Prin luna aprilie îmi spune Anghel că vom face o excursie, să mă pregătesc. Alte amănunte nu mi-a furnizat. La două-trei zile, când a fost plecarea, a venit şi Dinescu, şi el căutat de Poliţie, să fie dus în lagăr, dar l-au scăpat şi acum trăia pe unde

putea. Am pregătit rucsacurile, am luat pături şi de dimineaţă am plecat. Am urcat în Piatra Mare, apoi, de acolo, pe fosta graniţă am luat-o spre Ciucaş. După-amiază am ajuns într-o poiană destul de mare, acolo am oprit şi Anghel ne-a spus că vom rămâne aici peste noapte. Am adunat lemne până la căderea serii şi apoi Anghel le-a aranjat în formă de cruce şi am făcut focul. Abia acum ne-a spus Anghel scopul excursiei noastre. În acea noapte sau în următoarea urmau să fie paraşutaţi mai mulţi legionari aduşi din Germania, ca să nu-i prindă acolo prăbuşirea frontului. Focul era semn de recunoaştere al locului de paraşutare. Am stat două nopţi, dar nu a venit nimeni. Au fost trimise echipe şi în alte zone ale Munţilor Carpaţi. Nu ştiu dacă acolo a venit cineva sau nu. Se apropia luna mai. Comuniştii făceau pregătiri pentru sărbătorirea primului 1 Mai liber, cum spunea propaganda oficială. Sindicatele erau numite cureaua de transmisie, au fost mobilizate pentru acest scop. Nu m-am putut răbda şi am venit în Braşov pe Dealul Melcilor şi de acolo am urmărit, împreună cu alţi prieteni, desfăşurarea demonstraţiei. Veneau muncitorii de la fabricile Astra, Metrom, Ciment, Bere, Voina, IAR în coloane cu steaguri roşii şi tricolore. Un rând din faţă purta nişte tablouri mari cu cei patru „părinţi ai omenirii”, iar în rândul doi erau tablouri mai mici cu Ana Pauker, Gheorghiu-Dej, Groza, Teohari Georgescu, Bodnăraş, Luca, Chişinevschi, Chivu Stoica şi Apostol. Aceştia erau reprezentanţii clasei muncitoare - dacă erau sau nu, aceasta-i altă poveste. O mulţime de lozinci, unele începeau cu „Trăiască marele Stalin!”, altele „Jos duşmanii poporului” şi jos unii, jos alţii, toată lumea „jos!”, numai „Stalin şi poporul rus, care-n lume pacea au adus”. Nu era o reafirmare a drepturilor şi libertăţilor muncitorilor, ci aprobarea ocupaţiei ruseşti a ţării noastre, condamnarea tuturor că am îndrăznit să ne luăm înapoi Basarabia. Era ca şi în povestea cu lupul şi mielul: oricum o dai, tot vinovat eşti şi trebuie să te ocup. Apoi, voi intelectualii, veţi plăti scump îndrăzneala de a spune adevărul şi de a nu vă fi ţinut gura. Coloanele acestea se îndreptau, fiind bine străjuite pe margini de activişti, ca nu cumva să-i treacă vreunuia prin cap să fugă acasă sau să abandoneze vreun sfânt sau vreun popor, cum le zicea lumea. Muncitorii trebuiau duşi până în faţa tribunei, unde noii stăpâni, aşteptau să fie salutaţi. Când au ajuns coloanele aproape de centru, am plecat la treburile mele.

Prietenul Gugu era la Reşiţa şi îmi scria să merg şi eu acolo, deoarece acolo se simţea străin şi spunea că nu are prieteni.

Poate că în doi ar fi mai uşor. Se temea să vină la Braşov, pentru că înainte de plecare mai făcusem o ispravă. La nunta maistrului nostru, Vlase, naş fiind Pătru Victor, alt susţinător de-al nostru, ne-am hotărât ca în timpul serii, după ce se întunecă, să mergem şi noi la nuntă. Nu am luat în
calcul riscurile. Zis şi făcut. Am apărut în casa în care se ţinea nunta. Am prezentat şi noi felicitările şi ne-am retras la capătul mesei, lângă uşa de ieşire. Printre nuntaşi am văzut unele persoane suspecte. Ni s-a adus mâncare şi vin. În timp ce mâncam eram cu ochii în patru. Îi vedeam pe unii că se agitau, mai ales pe Mucşariu, un comunist mai vechi. Când am observat că vrea să se ridice şi să vină la noi, ne-am ridicat, am mulţumit de ospăţ şi am ieşit. Eu aveam un pistol de calibrul 9, cu butoi. Era încărcat. La intrarea în casă, l-am lăsat afară, lângă o magazie. Când am ieşit cu Gugu în stradă l-am luat. Mucşariu şi încă doi-trei au venit după noi, strigând să ne oprim. Am tras un foc de revolver în sus. Când au auzit împuşcătura, ţipau cât îi lua gura şi se îmbrânceau unii pe alţii pe uşa de la intrare. Cei care se uitau pe geamuri au dispărut şi ei. Am rămas singuri. Am mers undeva în apropiere şi ne-am culcat. A doua zi Gugu a plecat, iar eu am dat pistolul unchiului meu, care era la Poliţie. Îmi era teamă să nu fac ceva necugetat.

La 9 mai s-a terminat războiul. Era multă veselie. Numeni nu iubeşte războiul. Oamenii au fost făcuţi să trăiască în pace unii cu alţii, dar setea de putere şi de glorie îi mână la război. Toţi îi aşteptau pe cei dragi ca să revină la rosturile lor. Din învinşi nu a mai rămas nimic, doar convoaie de oameni nebărbieriţi, murdari, zdrenţuroşi şi apatici care înaintau undeva spre Răsărit, escortaţi de mujicul rus cu balalaica lui în faţă şi cu degetul pe trăgaci, gata să te răpună dacă te apropiai să-i dai unuia din nenorociţi o cană de apă. Trenurile treceau unul după altul cu aceşti nefericiţi care au avut nenorocul să se nască în Germania. Revanşa era luată din plin. Printre aceştia am văzut şi unii cu ochii oblici şi care nu aduceau a nemţi. Aceştia erau straşnic păziţi, încuiaţi în vagoane de vite. Mai târziu am aflat că erau ruşi din armata generalului Vlasov, un ucrainean care a luptat alături de nemţi pentru independenţa ţării sale. Se vorbea că englezii au predat, ca plocon, pe cei capturaţi în zona lor de luptă, lui Stalin şi acesta pe toţi i-a ucis, ca trădători. Învingătorii o ţineau numai în petreceri. Făceau planuri de viitor, cum, când şi unde vor fi spânzurate victimele, cine va face funiile şi câte altele. Până la urmă, au găsit şi tribunal, şi

acuzatori, motive cu grămada. Au făcut şi o lege şi totul s-a aranjat.

Numai victimele alergau speriate în căutarea unui loc de refugiu. La noi, comuniştii revendicau pentru ei succesele armatei, făceau declaraţii, ameninţau şi trăgeau foloasele. Legionarii erau vinovaţi de toate dezastrele. Ei au dus războiul contra fratelui cel mare, dar nu spuneau că aceeaşi armată din Răsărit a mers în Apus. Legionarii erau acuzaţi de pogromul de la Iaşi. Nu suflau o vorbă, că în acel timp unii din ei erau plecaţi în Germania, alţii erau prin puşcării şi unii în lagărul de la Sărata. Cei care erau pe front erau aşa de bine supravegheaţi şi li se încredinţau misiuni, numai în linia întâi; nu aveau nici o misiune de comandă. Iar, cei demobilizaţi, la terminarea războiului, erau imediat luaţi în urmărire de Poliţie. Unii au fost trimişi în lagăre, alţii au fugit. Dintre cei fugiţi au venit la Anghel doi oameni liniştiţi, Gusan şi Dinescu, amândoi cu frica lui Dumnezeu, mai ales Gusan, un greco-catolic practicant. Problema găzduirii se complica prin durata ei. Trebuiau găsite soluţii, cea mai la îndemână fiind să găsim un loc în pădurile din apropiere. S-a găsit acest loc în apropierea cascadei Tamina, la Timişul de Sus, pe o vale neumblată. Am mers acolo. Cu Gusan, Dinescu şi Matache am făcut un cort, unde am rămas noi trei. Matache a coborât. Aceasta s-a întâmplat la sfârşitul lunii mai 1945. Aveam la noi alimente, 3 topoare şi un fierăstrău. Prima noastră grijă a fost să cercetăm zona, să ne asigurăm dacă nu ne urmăreşte cineva. La 1,5 km de cortul nostru era o stână. Am intrat în vorbă cu baciul care era aici cu toată familia. Îl chema Ilie, era de prin părţile Sibiului. Oile erau ale lui. Aici arendase păşunea. S-a dovedit a fi un român de nădejde. Ne vedeam aproape zilnic. Prin Anghel i-am procurat alimente şi mălai, pentru că erau sătui de brânză. Le dădeam conserve şi ei, în schimb, ne dădeau brânză. Ne-am împăcat foarte bine. Poate că în trecutul neamului nostru ciobanii au fost aceia care au dat ajutor haiducilor şi au rămas cu acest obicei, de a fi alături de cei ce, din diferite pricini, se adăpostesc prin munţi.

Nenea Ilie şi-a dat seama că noi nu suntem nişte tăietori de lemne, aşa cum ne-am prezentat. Doamna Papp a aranjat cu pădurarul să marcheze mai multe lemne, aşa că noi mai tăiam buşteni de fag, îi curăţam şi apoi dam pe coastă-n jos. La 3-4 km se afla Gara Timişul de Sus, acolo mergeam numai când unul din noi trebuia să vină jos. Călătoria o făceam cu trenul de marfă, pentru că era mai sigur şi nici nu ne trebuia bilet. Peste şosea şi râul Timiş, vizavi de gară, era tabăra ACT (Asociaţia

Creştină a Tinerilor, YMCA, în engleză). Am cercetat-o. Nu era acolo decât o centrală telefonică, nimic suspect. Mai sus, pe şosea, se afla o mânăstire romano-catolică şi o capelă cu un preot. Acest lăcaş de rugăciune era sub protectorat american. Am fost de câteva ori acolo la sfânta liturghie, care se făcea în latină, iar predica în germană. Călugăriţele erau germane. Prietenul Gusan se ducea în fiecare dimineaţă la sfânta liturghie, până când a devenit suspect şi a trebuit să renunţe. Dinescu era creştin, că aşa s-a născut. Apoi, numai animalele nu au credinţă, noi oamenii trebuie să ne rugăm şi să avem dragoste pentru semenii noştri şi milă. Se închina la masă şi mulţumea lui Dumnezeu pentru toate. Deci, după ce ne-am recunoscut vecinii, ne-am apucat de treburile noastre. Dimineaţa ne fierbeam ceai. Care se scula mai devreme făcea focul, de obicei era Dinescu. El era fumător şi când îşi aprindea ţigara, aprindea şi focul; Gusan mai puţin. El era ocupat cu rugăciunile sau da o fugă de 3 km la mănăstire. Mâncam toţi odată ce aveam. Nu erau alimente din belşug, dar nici foame nu am făcut. Cortul era pe malul unui pârâu cu apă rece şi cristalină, în el ne spălam şi tot în acel pârâu ne spălam rufele. În zilele frumoase eram prin pădure. Timpul trecea repede, dar în zilele ploioase stăteam în cort, mai vorbeam, mai încercam să dormim. Ne supăra vremea ploioasă, deoarece era şi frig şi nu se putea face foc.

După-amiezele ne mai duceam la nenea Ilie, stam de vorbă, asistam cum făcea telemeaua. Ne făcea şi nouă urdă şi jinţiţă. Eu, uneori, rămâneam peste noapte la stână. Dormeam în căruţa lui Ilie, pe fân. Eram mai tânăr decât camarazii mei cu 10-12 ani şi nenea Ilie mă simpatiza şi mă oprea la stână.

În pădure, dimineţile erau o adevărată încântare. De cum apăreau zorile, nu se mai putea dormi. În preajma cortului erau zeci de păsărele care cântau cele mai minunate triluri, un concert extraordinar, care dura până în jurul orei 7.00, apoi înceta, deoarece se răspândeau prin pădure în căutare de hrană. Noi, în cort, stăteam nemişcaţi şi ne minunam de acest cor. Nu vroiam să le deranjăm. Le vedeam cum aleargă în toate părţile, pline de viaţă, scotând acele triluri minunate.

Zilele treceau cam monotone, nu prea se deosebeau unele de altele. Seara, în faţa cortului vorbeam de toate. În concepţii ne potriveam, cu mici diferenţe. Eu, fiind mai tânăr, mai visător - ceilalţi mai în vârstă, mai aproape de realitate. Credeam că dacă războiul s-a terminat, se va face pace şi vom reveni din nou la ocupaţiile noastre. Aşteptam cu nerăbdare să vină

duminica. De dimineaţă ne schimbam, ne bărbiream şi apoi coboram în jos, până la drum, în marginea poienii. În jurul orei 10.00 sosea căruţa d-lui Andras cu Anghel, Galea, Pitaru, Petrică, Nicu şi cu alţi 2-3 de fiecare dată. Ne bucuram mult. Petreceam ziua împreună, mâncam împreună, iar ei ne aduceau alimente. Duminica mai primeam şi noi veşti de ce se mai întâmplă în lume. Era aşa de plăcută întâlnirea. La despărţire rămâneam cu un gol. Comentam până noaptea târziu veştile şi impresiile în cortul nostru, în întuneric. În această văgăună, unde eram noaptea, se lăsa un întuneric de mormânt. Totuşi, vizita şi ajutorul camarazilor ne dădea speranţă şi convingerea că nu suntem singuri în această lume.

Şederea noastră aici a durat trei luni. Prin luna iulie, dl. Andrei a cosit multă iarbă mai jos de tabăra A.C.T. Dimineaţă veneam şi noi la uscat fânul. Aproape o lună am ajutat la fân. Doamna Papp venea cu mâncare la noi, pentru că lucram. Nimănui nu-i trecea prin cap că noi am fi urmăriţi de poliţie.

Duminica, ca de obicei, veneau vizitatorii, care şi ei erau căutaţi de poliţie. După ce am întors fânul, stam împreună cu familia d-lui Andrei la masă, pe iarbă. Mai râdeam, mai vorbeam. Prietenul Gusan se întreţinea cu Petrică despre religie. Eram cu toţii dezbrăcaţi de cămăşi, făceam plajă. Gusan avea o cămaşă albă frumoasă, făcută din paraşutele celor veniţi din Germania, că doar nu era să le lăsăm îngropate. Am făcut cămăşi din ele şi din sfori - cravate. Era o mătase naturală. El îşi spălase cămaşa şi o întinse pe iarbă, să se usuce, mai departe de noi. Acolo păşteau nişte vaci, iar eu am observat cum din gura unei vaci atârna o mânecă de cămaşă. Mă ridic repede, dau fuga, prind mâneca, trag şi iese o bucată de spate, gulerul şi mâneca. Mă întorc la Gusan şi îi zic: „Ţi-a mâncat vaca cămaşa”, şi m-a apucat râsul. Au râs şi ceilalţi. Gusan a fost foarte afectat. S-a supărat rău pe mine. Era prima dată când îl supăram. Râsul meu nu a fost potrivit şi a fost şi molipsitor.

Pe la sfârşitul lunii august, am observat că suntem filaţi, că cineva, în lipsa noastră, a umblat în cort. Nu a luat nimic, poate numai a vrut să ştie ce avem. Apoi, nenea Ilie a fost întrebat ce facem noi pe acolo. În consecinţă, am părăsit cortul şi dormeam la stână. Aici nu putea veni nimeni fără să nu-l întâmpine câinii. Ilie făcea pregătiri de plecare la Sibiu, iar noi am coborât. Fiecare am mers unde am putut, eu la d-na Papp. Am mai ajutat la câmp, apoi cu banii de la Anghel am început, cu Dinescu şi Oprea, alţi doi fugari, să facem comerţ.

Nu ne pricepeam noi la comerţ, dar primul drum l-am făcut la Reghin, de unde am cumpărat brânză, mezeluri şi şuncă. Le-am adus la Braşov şi am câştigat ceva. Am repetat de mai multe ori aceasta şi câştigam cât să trăim. În Reghin am luat legătura cu legionarii de acolo. Eu îi cunoşteam pe unii din refugiu. Reghinul a fost sub ocupaţie. Armatele în retragere au luat tot ce le-a căzut în cale, armatele învingătoare luând şi ele ce au găsit. Şi, totuşi, la numai şase luni după terminarea războiului, viaţa economică era acolo înfloritoare. În restaurante se găsea o masă la alegere; vinuri şi rachiuri naturale. Pe piaţă, ţăranii aduceau produse din belşug. Am întâlnit mulţi braşoveni care îşi aprovizionau prăvăliile de aici. Un număr mare de măcelării se ocupau cu prepararea mezelurilor. După fiecare drum mergeam la băieţii care locuiau pe strada Wilson nr. 8 (din str. Vasile Alecsandri, la stânga). Aci se mutase de curând Călin Aurel, cu soţia. El era şeful cel mare. Tot aici erau Galea, Pitaru, Popa, I on Baba, Radu Şutu, unii veniţi din Germania. Când veneam, scăpam greu de aici. Călin mă folosea în diferite treburi. La Turcheş era adăpostit dl. Ion Protopopescu, profesor universitar, fost ministru legionar. Trebuia să transmit unele mesaje sau să aranjez câte o întâlnire. Pe strada Bisericii Române, aleea E, locuia o ingineră. Acolo mă trimitea să întreb când va veni Prinţesa Ileana. Călin avea dese întrevederi cu Alteţa Sa, alteori mă trimitea la un telefon public şi sunam casa unui general şi întrebam dacă dl. Florian poate fi primit şi la ce oră. Astfel, eram mai mult pe drumuri.

Către sfârşitul lunii octombrie eram cu toţii la nr. 8 şi soseşte un curier de la Bucureşti, care a fost introdus la Călin. Au stat de vorbă şi mai târziu au venit împreună la noi. Ne adusese o veste rea. Ne-a spus că Nicolae Pătraşcu a fost arestat. Această ştire ne-a lovit ca un trăsnet; nimeni nu a mai scos nici o vorbă. Apoi, curierul şi-a luat rămas bun de la noi, el plecând mai departe, la Cluj, cu vestea rea. El încerca să ne îmbărbăteze, spunându-ne că Pătraşcu a trecut prin multe încercări şi totdeauna a ieşit cu bine. Curierul a adus cu el nişte manifeste sau, mai bine zis, o circulară în care se preciza poziţia legionarilor faţă de comandantul ad interim Nicolae Pătraşcu. După câte îmi mai pot aminti, scria: „Camarazi, comandantul ad-interim Nicolae Pătraşcu a căzut. Întreaga mişcare legionară este alături de el". Desigur, acesta este doar un scurt rezumat.

După plecarea curierului, Călin m-a chemat şi mi-a spus că

trebuie să distribuim în oraş, în apropierea Poliţiei, a partidului şi prin centru aceste circulare şi că s-a gândit la mine. Am luat o mână de asemenea circulare şi am plecat în oraş. Era seară, puteam merge liniştit. M-am dus direct la sediul Comitetului Judeţean P.C.R. Acolo, în faţă, aştepta maşina primului secretar. Avea geamul lăsat, aşa că nu mi-a fost greu să strecor înăuntru prima circulară. De acolo am mers în Piaţa Enescu, unde era sediul Poliţiei şi am lăsat pe jos câteva. Am mai lăsat pe străzile centrale şi m-am întors acasă, unde eram aşteptat de Călin. După ce i-am spus ce am făcut, el mi-a zis să mă pregătesc de drum, că dimineaţa vom pleca. A doua zi, de dimineaţă, cu un camion de ocazie, am plecat spre Făgăraş. Pe drum, eu trebuia ca în fiecare comună să arunc din aceste circulare. Ajunşi la Făgăraş, am coborât şi ne-am dus în colonia fabricii de cărămidă, unde l-am întâlnit pe Macovei, venit din Germania. El lucra aici ca muncitor, împreună cu alţii. După ce Călin l-a informat de cele întâmplate, am luat o gustare, după care eu am plecat mai departe, la Sibiu, pentru a duce o scrisoare către şeful organizaţiei sibiene, cu mai multe circulare. O a doua scrisoare a fost adresată domnişoarei Boiu, cu misiunea de a pleca la Râmnicu Vâlcea. Până la Sibiu am mai lăsat prin sate o parte din circulare. Când am ajuns, am fost primit de şef, un om foarte amabil, care nu era în conflict cu poliţia. I-am spus ce-i pe la Braşov. Mi-a spus să trec a doua zi să-mi dea un manifest pentru Călin. Domnişoara Boiu locuia chiar pe strada cu acelaşi nume (tatăl ei fusese profesor universitar şi după ce a murit, în semn de respect strada pe care locuia în Braşov a primit numele lui). Am găsit-o acasă, i-am dat scrisoarea şi ce mai aveam. Am dat să plec, dar îmi tot povestea şi nu ştiam cum să mă descurc. Mai aveam sarcina de a-l căuta pe fratele lui Pitaru. Acesta era învăţător în Sibiu şi trebuia neapărat să-i duc veşti de la fratele lui şi să îmi comunice câte ceva în legătură cu familia fratelui, care era la Răşinari. Spre seară am reuşit să ajung la familia Pitaru, care locuia în centru. Când am intrat în casă m-a impresionat frumuseţea lucrurilor. M-au primit cu multă amabilitate. Erau dornici să afle veşti în legătură cu fratele lui. Peste noapte am fost reţinut la ei, punându-mi la dispoziţie o cameră curată, în care nu-mi venea şapte-opt persoane într-o singură încăpere. Îmi venea greu să mă apropii de un pat cu plapumă, cu cearşafuri ca spuma. A doua zi am trecut pe la şefu', după care m-am înapoiat la Braşov.

Arestarea lui Nicolae Pătraşcu a produs emoţie şi îngrijorare

pentru toţi legionarii. Ne temeam pentru sănătatea lui, pentru viaţa lui. El era trimisul lui Horia Sima şi lucra în numele lui. Noi toţi eram subordonaţii comandantului şi nu făceam un secret din aceasta, dimpotrivă, ne afirmam ataşamentul. Sima era condamnat la moarte de către Antonescu, iar noul regim ar fi dat mult să pună mâna pe el. Între noi erau multe discuţii pe această temă, fiecare spunând ceea ce crede: că va fi predat ruşilor, că va fi judecat într-un mare proces şi câte şi mai câte păreri. În schimb, nu am intuit-o pe cea care a urmat. Am plecat din nou la Reghin. Cei de acolo aflaseră nenorocirea şi îmi cereau să le dau amănunte mai exacte. Le-am spus şi eu ce se ştie la Braşov. Aceeaşi nervozitate domnea şi acolo. Întors la Braşov, am continuat să stau la dispoziţia lui Călin. Ne-a trimis la locuinţa lui Petrică Baicu. Nu ştiam ce are să-mi comunice doamna, eu fiind doar o călăuză. Ajunşi la poartă am sunat, dar nu ne-a răspuns nimeni. Aşa că am traversat strada. Acolo era o bancă, pe care ne-am aşezat şi aşteptam. Dinspre partea dreaptă apare o trăsură şi din ea sare un comisar în uniformă, intrând repede în curte. Noi am rămas înmărmuriţi; nu ştiam ce să facem, să plecăm sau să stăm. În final, totuşi ne-am hotărât să stăm pe loc, să vedem ce se întâmplă. După vreo zece minute iese Baicu, urmat de comisar, şi se urcă în trăsură. Se întoarce cu faţa la noi şi strigă „Sunt la Poliţie!”. El avea locul lui unde se ascundea, dar acum venise până acasă să o întâlnească pe soţia lui Călin. Cineva din curte urmărea locuinţa lui şi acum, probabil, a dat telefon şi aşa a venit Poliţia. Baicu era căutat de un an, deoarece el jucase un rol activ în organizaţia braşoveană. După arestarea lui eram cu ochii-n patru. Poliţia era foarte activă.

La începutul lunii decembrie a sosit o nouă circulară de la Bucureşti, de data aceasta cu un alt conţinut. Se întâmplase ceva neobişnuit. Nicolae Pătraşcu a fost eliberat. Circulara ne anunţa că Mişcarea Legionară recunoaşte noile transformări ce au intervenit în ţara noastră. Se angajează să nu mai desfăşoare nici un fel de activitate politică, dar va continua să se manifeste pe plan spiritual şi cultural. Aceasta suna ca un pact de neagresiune între Guvern şi Mişcarea Legionară. Guvernul se angaja ca în schimbul abţinerii noastre de la activităţi politice să înceteze orice urmărire penală. Toţi cei arestaţi şi ale căror procese nu au fost puse pe rol, să fie eliberaţi, iar cei puşi în urmărire să se prezinte la inspectoratele de poliţie pentru a fi scoşi de sub urmărire şi aducând cu ei armele, ce eventual le-ar avea asupra lor. Pentru cei condamnaţi de Antonescu se admitea rejudecarea proceselor

şi achitarea lor. Această nouă întorsătură a lucrurilor ne-a surprins. Noi, cei ataşaţi comandantului, am primit-o cu încredere. Tot ce hotărăşte comandantul e bun. Au fost şi legionari care au combătut această acţiune, chiar şi în Braşov. De altfel, aceşti oameni l-au combătut pe Pătraşcu de când a venit din Germania, în 1944. Ei erau contra oricărei astfel de acţiuni, în frunte cu profesorul Bordeianu, vechi comandant legionar, un om de o cinste ireproşabilă, dar care se temea pentru soarta camarazilor săi. Mulţi din cei cu care a pornit la luptă au fost ucişi şi aceasta îl chinuia. Mai târziu avea să-şi dea viaţa în cel mai groaznic lagăr, Midia. Câţiva erau nemulţumiţi de activitatea noastră, aceştia reuşiseră să se îmbogăţească în timpul războiului, cu prăvăliile luate de la evrei, cum au fost Şerban, Teodorescu, Drăghici şi alţii. În situaţia disperată în care se aflau mulţi dintre noi şi mai cu seamă familiile al căror susţinător era fie urmărit, fie la închisoare, s-a primit cu interes înţelegerea dintre Pătraşcu şi Guvern. Din nou a fost toată lumea informată. S-au discutat îndelung toate aspectele problemei. Toţi erau de acord că din partea comuniştilor nu-i decât o măsură tactică, ei căutând să câştige timp. Comuniştii amânau ora răfuielilor pentru mai târziu. La comandamentul nostru se spunea să ne cruţăm forţele şi să ne menţinem în libertate cu preţul unor concesii. Dar cui foloseşte închisoarea?

Deşi cei de afară ascultam de şefii noştri, totuşi nu aveam încredere în Guvern că se va ţine de cuvânt şi nu am mers la inspectoratele de poliţie să ne predăm, până după ce am văzut că încep să vină din cei arestaţi. Până să ne hotărâm, a trecut o lună. Crăciunul l-am făcut la familia Baicu, iar de Anul Nou am mers acasă la ţară. Nu mai făcusem sărbătorile cu familia de şase ani. În drum spre casă m-am oprit în Reghin. Aveam o scrisoare de la Mişu Langa pentru un prieten de-al lui, din Reghin. În 30 decembrie, seara, am luat masa cu trei amici la un restaurant. Acolo, la o masă vecină, erau doi colonei şi avocatul Truţa, din localitate. Noi discutam nu ştiu ce. Unui colonel i s-a părut suspect, deoarece a plecat afară şi s-a întors cu un poliţist. Pe mine şi încă pe unul ne-au invitat la Miliţie. Acolo ne-a făcut percheziţie corporală şi la mine a găsit scrisoarea de la Langa. Mi-a reţinut scrisoarea şi mi-a dat drumul, dar nu m-a întrebat unde merg. Eu am mers la bunul meu prieten, Crişan Ilie, funcţionar la poştă. Aici am dormit, iar dimineaţa la ora 6.00, vine un poliţai după mine. Am rămas surprins de unde ştia că sunt aici. Îmi spune că l-a trimis şeful după mine. Am plecat cu el la şeful. Acesta, de cum m-a văzut,

m-a luat la înjurături. Avea scrisoarea în mână, spunând: „Ce-i cu asta? Vă învăţ eu pe voi!”. Îi spune poliţaiului: „Ia-i şireturile şi la beci cu el!”. Atunci am făcut pentru prima oară cunoştinţă cu beciul Poliţiei, dar numai o zi. La ora 10.00, Crişan vine la mine, în beci, şi îmi spune că a venit tata de la ţară, cu sania, şi a aflat că sunt aici. Acum umblă cu un văr care e la Poliţie să mă ia acasă. Într-adevăr, pe la ora 16.00, se deschide uşa beciului şi mă cheamă afară. Acel văr mă duce în stradă, unde era tata cu sania şi caii. Vărul îmi întinde mâna, urându-mi „La mulţi ani!”. „Ce-i cu scrisoarea?” - m-a întrebat. Eu i-am răspuns: „Am distrus-o”.

Tata nu m-a întrebat ce caut pe la Poliţie. Era convins că nu pentru fapte rele sunt acolo. El era de acord cu lupta aceasta contra celor ce vor să le ia pământul şi să-i facă colectivişti. Era bine informat de cele petrecute în Rusia şi credea sincer că, mai devreme sau mai târziu, şi ţăranul român va ajunge acolo. Nu putea suporta cotele şi că trebuia ca el, ţăranul, care abia venise din lagăr, să plătească despăgubiri de război, să ducă el vaca din grajd la Reghin, ca să o dea în contul armistiţiului.

Tata avea un armăsar pur sânge englez şi de câte ori se cereau cai în contul armistiţiului îl supunea unui tratament cu o plantă la un picior, deoarece calul şchiopăta şi i se umfla piciorul. Medicul rus îl respingea şi venea cu el acasă atât de fericit. După plecarea comisiei îi făcea alt tratament şi piciorul îi revenea. Multă ură a adunat în sufletul lui; spunea: „Mai bine mor, dar nu le dau armăsarul”.

În 3 ianuarie am venit la Braşov. Am tras, ca de obicei, la nr. 8, pe str. Wilson. Toţi erau acolo. Le-am împărtăşit păţaniile mele şi ei mi-au destăinuit hotărârea lor de a se prezenta la Poliţie. Astfel, am stabilit ziua de 5 ianuarie, spunându-le că voi merge şi eu.

După ce au fost discutate toate amănuntele, care ce arme are să ducă şi ce va răspunde la eventualele întrebări, s-a stabilit şi ordinea în care să ne prezentăm, să aşteptăm întoarcerea celui intrat la Poliţie şi după aceea să meargă altul. Sorţii l-au ales pe Galea, un încercat luptător. S-a prezentat la inspectorul de Poliţie Negreanu, un evreu, care l-a primit foarte amabil. Nu l-a întrebat nimic, a repetat doar o formulă tip. „Domnule, am ordin să nu vă întreb nimic. Dacă dumneavoastră aveţi ceva de spus, eu vă ascult. Dacă aveţi ceva arme, vă rog să le predaţi”, la care Galea a răspuns: „Nu am de făcut nici o declaraţie, am, în schimb, un pistol şi îl predau”. S-a făcut un proces verbal de predare şi o adeverinţă

că este scos de sub urmărirea Poliţiei, pe baza căreia să se întocmească actele la evidenţa populaţiei. „De- acum sunteţi liber, d-le Galea!”. A urmat Pitaru, el neavând pistol, din partea inspectorului s-a repetat aceeaşi formulă. După Pitaru vine Mişu Langa. Acesta din urmă avea un bagaj în spate. Inspectorul s-a uitat lung la el şi el la fel. Apoi, după ce îşi lasă bagajul jos, din spate de prezintă: „Sunt legionarul Mişu Langa. Eu sunt inspectorul Negreanu”, apoi repetă formula, la care Langa răspunde: „Arme nu am, dar am aici o cutie”. Începe să o desfacă. Era un aparat de emisie-recepţie tip G. Inspectorul se uită lung şi spune: „Mult am umblat după acest aparat şi noi, şi ruşii”, la care Langa replică: „Acum nu mai trebuie să umblaţi, îl aveţi aici. Urmează Radu Şutu, fost chestor. El le predă o armă veche, din 1877 şi pe rând Popa, Baba şi alţii. Penultimul sunt eu. Când intru, se repetă formula: „Ai arme?” - „Nu!”. Inspectorul mă privea, apăsase un buton. Pe o altă uşă intră un cetăţean voinic, cu şapcă. „Inspectore, ce zici de copilul ăsta, câţi ani ai?” - mă întreabă cel cu şapcă. „23” - îi răspund. El se prezintă: „Eu sunt Picalski, muncitor la CFR. Îmi pare rău de tine. Ai fi putut avea un viitor frumos la noi, la comunişti. Ai lucrat la Voina? Dar ştii, nici acum nu-i târziu. Partidul are nevoie de oameni ca tine. Vei face carieră. Gândeşte-te bine şi, când te-ai hotărât, vino să stăm de vorbă, dar nu aici, să nu te vadă cineva. Vii la mine acasă, eu locuiesc pe Lutherană”. Nu i-am răspuns.

Inspectorul mi-a dat hârtia, am salutat şi am plecat. Ultimul a fost Călin. În jurul orei 17.00 se prezintă inspectorului şi îşi dezvăluie identitatea. Inspectorul rămâne năucit, nu credea. A adus fotografii ca să-i compare, apoi îi anunţă pe Picalski şi pe alţii care se ocupau de cazul Călin. „Domnule, mult ne-ai dat de lucru. Spune-ne dacă eşti una şi aceeaşi persoană cu Florian”. „Da, domnilor” - a răspuns. Se uitau lung unii la alţii şi nu le venea să creadă. În jurul orei 21.00 vine Călin acasă. Noi eram foarte îngrijoraţi de întârzierea lui. Când a venit, ne-a povestit cum s-a desfăşurat întâlnirea cu Poliţia şi că de acolo a plecat la un prieten şi acolo a întârziat. După ce am comentat evenimentele din acea zi, spunând fiecare cum am fost primiţi, ne-am retras la culcare. Călin în camera lui, cu soţia, iar eu cu mai mulţi în altă cameră. În jurul orei 24.00-24.30, cum dormeam fără griji, auzim bubuituri puternice în uşa care dădea în grădină. Acolo aveam noi un adăpost bine camuflat, în care, la nevoie, ne puteam adăposti. De data aceasta, cei care băteau la uşă au intrat fără să fie auziţi. Ne-am mirat mult şi după aceea cum de au putut intra de câine, care era dresat şi

nu lăsa pe nimeni să treacă dacă persoana nu era însoţită de Gârbuleţ, un camarad care locuia permament acolo. Aceste zgomote ne-au sculat pe toţi. Primul care a ieşit în hol am fost eu. După mine, din camera alăturată, a ieşit Călin. Mă întreabă ce-i acolo. Eu îi răspund: „Să întreb”. „Întreabă!”. Mă apropii de uşă şi întreb cine-i acolo. De afară îmi răspunde o voce: „Poliţia Română! Deschide!. Mă întorc la Călin şi-l întreb ce fac în continuare.

„Deschide, casa este încercuită”. Soţia lui se uitase pe geam şi i-a văzut în jurul casei. Am luat cheile şi am deschis uşa. În prag apare un maior rus, un om voinic, şi în spatele lui un sergent de stradă român.

Rusul păşeşte pe hol şi spune în româneşte: „Îl căutăm pe Călin”. Călin, îmbrăcat în pijama, era în hol, răspunzând: „Eu sunt”, la care rusul comandă „Îmbrăcaţi-vă şi mergeţi cu noi!”. Călin a intrat în camera lui şi s-a îmbrăcat. Nu a pus nici o întrebare rusului. Abia acum câinele a început să latre şi să-i alunge pe cei din curte. Poliţistul român nu a intervenit în nici un fel, el fiind numai paravan. După plecarea ruşilor cu Călin, ceilalţi am rămas stupefiaţi şi ne întrebam cum au nimerit ruşii casa. În jurul acesteia erau mai multe maşini cu soldaţi. Soţia lui Călin m-a chemat şi mi-a spus să mă pregătesc, că mergem în oraş. M-am îmbrăcat şi am plecat, iar pe drum mi-a spus că mergem la Nelu Bânda, că aşa îi şoptise Călin. Am plecat după ora 1 şi la 1.30 am fost la Bânda; l-am sculat din somn. A rămas şi el dezamăgit când i-am spus motivul venirii noastre. Doamna i-a spus că Aurel, soţul ei, a trimis-o la el să-i spună să meargă imediat la Bucureşti, la Vică Negulescu. Eu i-am povestit cum a fost la Siguranţă, cum neam predat şi cum ne-am dat seama că ei îl caută numai pe Călin. În timp ce discutam, s-a auzit soneria. La semnul lui Bânda am deschis eu şi în uşă a apărut un ins cu şapcă şi fără o mână. Ne-a spus „Bună seara” şi a intrat direct în subiect; ştia că ruşii l-au arestat pe Călin. „Tocmai asta vorbeam şi noi. Doamna este soţia lui Călin, iar dumnealui - un prieten”, i-a spus Bânda. Noul venit relatează mai departe: „La ora 20.00 au venit la mine la birou. Ruşii mi-au cerut adresa lui Călin. Am căutat în evidenţă şi le-am spus că nu figurează în actele noastre. Au plecat. Noi am rămas consemnaţi în birou până acum, când s-a comunicat arestarea lui, am venit să te previn”. Apoi, şi-a luat la revedere de la noi şi a plecat. Bânda ne-a spus că este comisarul Stoica, zis „Ciungul”, deoarece îşi pierduse o mână pe front. El este şeful Biroului de Evidenţă a Populaţiei la Poliţie, fiind coleg de facultate cu el şi de liceu cu Călin.

După plecarea lui Stoica, Bânda a început să se pregătească să plece la Bucureşti, pentru a-l informa pe Vică Negulescu. Mai târziu am aflat că Vică Negulescu era omul de legătură dintre Mişcarea Legionară şi Guvern, care îl delegase pe generalul Nicolschi ca om de contact. Vică l-a informat pe Nicolschi de arestarea lui Călin şi acesta a fost pus în libertate după o săptămână.

Întors acasă, Călin ne-a povestit cele întâmplate la ruşi, cum făceau asupra lui tot felul de presiuni psihologice şi de intimidare pentru a le spune care este misiunea lui, ce ştie de Horia Sima, unde se ascunde, ce depozite de arme deţine şi multe alte bazaconii. Noaptea îl plimbau prin Cimitirul Şprenghi, iar ei trăgeau cu pistoalele. După venirea lui ne-am liniştit, dar cu mici rezerve. În tot acest aranjament dintre Pătraşcu şi Ministerul de Interne noi vedeam o cursă, o amânare a răfuielilor. S-a luat hotărârea ca fiecare să ne aranjăm o situaţie. Călin, Pitaru şi Galea au plecat la Sibiu, Baba - în Iugoslavia, Popa - la Alba Iulia, iar Radu Şutu cu Macovei au deschis un chioşc alimentar în hală şi fiecare a început să lucreze ceva. Eu am căutat să mă angajez, dar am fost refuzat, pentru că nu aveam avizul sindicatului de la Voina. Atunci am plecat la Reghin cu intenţia de a mai face comerţ cu valizele, până se va ivi ceva mai bun.

La 24 ianuarie eram deja în Reghin. Văzând că nimeni nu comemo-rează această zi, i-am făcut o vizită domnului Iustin Handrea, fost învăţător în comuna Porceşti, din apropierea Reghinului. Domnul Handrea avea o bogată activitate culturală în rândul sătenilor, iar în timpul războiului a fost refugiat în Bucureşti, unde a luat parte activă la constituirea căminului cultural al refugiaţilor ardeleni. Eram însoţit de doi fraţi ai lui Alexandru Popşor, fost conducător al frăţiilor din ţară în timpul războiului şi i-am spus: „Domnule Handrea, astăzi este 24 ianuarie 1946 şi nimeni nu mişcă în Reghin”, la care dumnealui mi-a răspuns: „Eu ce pot face; nu am nici o calitate oficială. Mi se rupe şi mie inima, dar vedeţi şi voi că am ajuns, cu Ardealul eliberat, să ne conducă tot ungurii. Nu vedeţi că membrii *rongyos gárda* s-au transformat în comunişti şi terorizează Reghinul? Ce să mai zic de jidani? Ei fac pe martirii; cine mai are curajul să se opună lor? Parcă noi, românii, am fi vinovaţi că i-au dus hortiştii în lagăre. Ei au uitat de 1940, când noi plângeam şi ne părăseam avuturile, mormintele părinţilor şi strămoşilor noştri şi luam calea pribegiei. Dar ei, evreii, se bucurau şi ieşeau cu flori întocmai ca şi ungurii. Dragii mei

copii, eu ce să vă spun. Văd şi eu cum stau românii. Demoralizaţi, aşteaptă dreptatea. Faceţi şi voi ce credeţi!". Am plecat de la domnul Handrea fără nici un sfat. Ne-a lăsat să facem ceea ce credem. După-amiază, în jurul orelor 16.00, am luat muzica localului „Niţu Sălăgean" şi am pornit de-a lungul pieţii din centrul Reghinului, unde astăzi este parcul. Am mers cântând „Hora Unirii" până la Biserica Ortodoxă şi înapoi. Mare ne-a fost bucuria văzând că în spatele nostru se adună mult tineret şi cântă cu înflăcărare „Hora Unirii". Apoi, cu muzica în faţă, ne-am îndreptat spre Căminul Cultural, unde am şi intrat. Vestea s-a răspândit în oraş şi în jurul orei 20.00 sala era ticsită de lume - tineri şi vârstnici. Mare ne-a fost bucuria când am văzut că la o masă, în colţ, domnul şi doamna Handrea şi mulţi alţi intelectuali din Reghin au venit să cinstească această zi. Voia bună, dansul şi veselia au ţinut până în zori. Erau deja şase ani de când românii nu au mai sărbătorit ziua de 24 ianuarie.

Am rămas în Reghin până la jumătatea lunii aprilie. Mai treceam prin Braşov cu unele alimente pe care le dădeam prietenilor mei, Oprea şi Dinescu, iar ei le vindeau şi îmi dădeau banii. Trăiam din ceea ce câştigam. Şederea la Reghin a fost foarte plăcută. Locuiam la Crişan Ilie. Aveam mult timp liber, pe care l-am petrecut în compania unor legionari din Reghin. Seara ne întâlneam la inginerul agronom Stănică Ioan,şeful Ocolului Agronom Reghin. Inginerul Stănică era un om cu o cultură aleasă. A terminat facultatea la Bucureşti. Aici veneau profesorul Man Vasile, de la Liceul „Petru Maior", preotul Grama, Bidilică Gheorghe - licenţiat al Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale, crescut în casa profesorului universitar Bărbat, venit la Reghin pentru a-şi pierde urma. În 1946 se înscrie la Drept, deoarece vroia o a doua licenţă. Uneori, la aceste şezători culturale, mai veneau şi alte persoane. Aici se citeau poezii, nuvele, cărţi de literatură română şi universală. Întotdeauna, la început, se făcea un schimb de informaţii politice, cu noutăţile la zi şi se încheia cu comentarii culturale, adică ce a mai apărut nou prin librării şi ce direcţii noi se manifestau în lume.

O mare parte dintre cei urmăriţi de poliţie am fost scoşi de sub urmărire şi am acceptat aranjamentul lui Pătraşcu. În schimb, au fost şi mulţi care nu s-au declarat de acord. Aceia care s-au opus, majoritatea erau în închisoarea Aiud, ca de exemplu grupul Biriş-Ghica, grupul Trifan-Marian, din Braşov, şi alţii. Biriş susţinea că el nu crede că Sima l-ar fi autorizat pe

Pătraşcu să încheie aceste aranjamente cu comuniştii şi că datoria noastră este să ducem lupta împotriva lor. Trifan şi cei care îl urmau aveau o atitudine mistică, văzând în comunişti nişte distrugători ai credinţei creştine şi, astfel, nu se putea sta de vorbă cu ei. Lupta pentru salvarea creştinismului trebuia continuată. O altă parte dintre cei aflaţi la Aiud au făcut cereri de revizuirea sentinţelor date de regimul Antonescu şi au fost achitaţi şi puşi în libertate.

Şi din cei din afară s-au distanţat de Pătraşcu, cum ar fi Radu Mironovici, Vojen, Dumitrescu-Borşa şi alţii, care nu voiau să-i accepte pe Sima ca şef. Dar marea majoritate a lor s-a conformat instrucţiunilor date de Nicolae Pătraşcu.

Şederea mea la Reghin a fost temporară. Acolo nu aveam ce lucra în meseria mea şi, astfel, în luna aprilie am revenit definitiv în Braşov. Am mers tot la Turcheş, la familia Papp şi la Anghel. Am început să-mi caut de lucru, dar vechea poveste: aveam nevoie de avizul sindicatului unde am lucrat înainte. Neavând încotro, m-am dus la Fabrica Voina să cer o adeverinţă că ei sunt de acord să fiu angajat la altă întreprindere. La secretariat mi s-a făcut o adeverinţă, în care scria că am lucrat în acea întreprindere până la data de 1 aprilie 1945, când am plecat, prin demisie, de bună voie. Am obţinut semnătura directorului, a personalului şi acum aveam nevoie de cea mai importantă semnătură şi ştampilă, a sindicatului. Mi-am luat inima în dinţi şi am intrat. Acolo i-am găsit pe Marian, preşedintele, şi Struţeanu, vicepreşedintele, care, fiind foarte binevoitori, îmi dau aprobarea de care aveam nevoie. Dar, ghinion. Când îmi iau hârtia şi vreau să plec, intră în birou Ghiţă Augustin şi îmi smulge hârtia din mână, o citeşte şi, cu scrisul lui de analfabet, şterge unde era bătut la maşină „prin demisie de bună voie” şi scrie „Epurat”. Astfel mi-a distrus toate şansele de a mai putea fi angajat. Am plecat abătut şi nu vedeam nici o soluţie pentru moment. După două-trei zile vine la gazda mea Ion Macrea, un vechi legionar, pe care eu nu-l cunoscusem până atunci. Împărtăşindu-i necazul meu cu găsirea unui loc de muncă, Macrea îmi face o propunere: să lucrăm împreună. Dumnealui avea un atelier de reparaţii auto pe strada Lungă nr. 79. Începând cu data de 6 mai 1946 am început lucrul. Macrea a dat de lucru mai multor prieteni care erau în situaţia mea, în jur de 25 de de persoane. Macrea m-a ales pe mine ca să-i ţin locul în lipsa lui. Munceam foarte mult. Ne gândeam la o asociaţie model. Noi, aproape toţi eram legaţi între

noi prin idei politice. Mai târziu ni s-a alăturat şi inginerul Supostat Alexandru. După angajare am căutat o locuinţă şi, cum eram legat de Timişul de Jos, am găsit una la un cetăţean care era îngrijitorul crescătoriei de păstrăvi Tartler, luată ulterior de ministrul de Interne Teohari Georgescu. Am locuit acolo din luna mai până în septembrie. Nu am fost niciodată legitimat de oamenii de pază, deoarece mă credeau băiatul lui nenea Liţă. Soţia lui Teohari născuse şi locuia mai mult aici cu copilul, iar pentru sâmbătă şi duminică venea şi Teohari. Aici am văzut cum se trăieşte muncitoreşte. Îl vedeam cum apărea în jurul lacurilor în pantaloni scurţi, cu faţa lui ciupită de vărsat, pe care şi-o ascundea sub o mare pălărie de cowboy american. La o distanţă de mai mulţi metri doi agenţi în civil, cu o mână în buzunar, pe pistol, îl păzeau. Îndată ce s-a mutat aici a dat ordin să se aducă nişte vaci pentru lapte, ca să aibă copilul lui lapte curat. A adus şi un separator de unt. Ţinea foarte mult să aibă totul. Zilnic venea o dubiţă cu alimente. Peştii erau folosiţi tot la bucătăria lor. Uneori veneau şi miniştri. I-am văzut aici pe Dej, pe Ana Pauker, Pătrăşcanu cu soţia. Îmi amintesc că la intrare era o firmă pe care scria „Casa de odihnă a muncitorilor din Gaz Metan”. Într-o duminică au venit nişte camioane cu muncitori de la Gaz Metan şi s-au oprit în faţa porţii. Poliţistul de la poartă îi opreşte şi le strigă: „Ce căutaţi aici? Înapoi! Aici este casa noastră de odihnă”. Între timp, au ieşit alţi agenţi, care au lămurit lucrurile, spunându-le că aici sunt tovarăşii miniştri. Muncitorii au început să se retragă, strigând „Noi i-am pus sus, noi îi dăm jos!”. Sub o salcie pletoasă, în grădină, se afla Teohari şi cu încă trei miniştri, care atunci când i-au văzut pe muncitorii furioşi, au luat-o la fugă în vilă, unde s-au baricadat. Agenţii şi-au luat locul de pază. După acest incident s-au luat măsuri. A fost adus un pluton de soldaţi care să păzească casa de odihnă a domnului ministru. În septembrie m-am mutat de acolo. În curtea atelierului aveam multă treabă şi trebuia să fiu tot timpul prezent. Din luna mai 1946 până în mai 1948 nu am mai avut nici o activitate politică, ci îmi vedeam numai de serviciu.

(Mai multe amănunte despre perioada 1944-1948 se pot găsi în: Baicu, P.; Salcă, A. - *Rezistenţa în Munţi şi în Oraşul Braşov. 1944-1948,* Editura Transilvania Expres, Braşov, 1997).

15 MAI 1948

Bomba cu explozie întârziată explodează, comuniştii trec la arestarea legionarilor în masă. Toţi veteranii şi toţi cei care au deţinut funcţii în Mişcare şi în guvernarea din '40-'41 sunt internaţi în lagăr. Se pregătea naţionalizarea şi trebuiau luate măsuri de intimidare. Cei mai indicaţi erau foştii legionari. Pe ei nu-i apăra nimeni. Toţi acceptau teza comunistă cu defascizarea ţării, cum scria în convenţia de armistiţiu şi în tratatul de pace de la Paris. Sunt arestaţi reprezentanţii capitalismului românesc, în frunte cu inginerul Bujoiu, Pop şi mai mulţi oameni politici, printre care şi legionari, cum ar fi Pătraşcu, Manu, Teodorescu, Vică Negulescuşi alte personalităţi. Procesul înscenat s-a bucurat de multă publicitate. Se pregătea terenul viitoarelor procese care nu s-au bucurat de publicitate. Condamnările au fost foarte mari. În noaptea de 14/15 mai 1948, la Braşov, au fost arestaţi peste 50 de legionari. Încă în cursul nopţii s-a dat alarma, dar puţini au scăpat dintre cei vechi. A doua zi nu a mai venit la lucru Gusan Octavian. Soţia lui ne-a înştiinţat că a fost arestat şi era căsătorit numai de două săptămâni. Panica a fost mare. Am fost luaţi prin surprindere. În fiecare zi cădeau alţii şi arestările nu mai conteneau. Cei arestaţi erau torturaţi în chip groaznic şi li se smulgeau declaraţii după dorinţa anchetatorilor. S-a formulat o acuzaţie nouă, „ajutorul legionar”. Dacă ai dat cuiva o bucată de pâine şi acesta s-a întâmplat să fie legionar, erai arestat.

Îndată ce am avut o idee asupra celor ce se petrec am plecat în concediu, la ţară, unde am rămas o lună, după care m-am întors la Braşov. Aceasta s-a întâmplat după naţionalizare. La noi, în atelier, mai fuseseră arestaţi Pestrea Vasile şi Fulicea Alexandru, iar Mareş Ion a plecat prin Moldova cu familie cu tot ca să-şi piardă urma. În această situaţie am părăsit şi eu atelierul şi am plecat în Săcele, la firma Ocrit şi m-am angajat ca strungar. Această firmă a apărut după război. Trei maiştri pricepuţi de la fosta fabrică de avioane, Oprea, de orientare ţărănistă, Filip şi Crisbăşanu, de orientare legionară, s-au asociat şi au făcut un atelier de turnătorie care s-a dezvoltat mereu, devenind o adevărată întreprindere, cu foarte multe comenzi pentru tractoare. La aceşti prieteni am găsit repede de lucru. Cu locuinţa m-am mutat în apropiere, la o familie de unguri. În Braşov şi în judeţ se făcuseră mari arestări, dar în

Săcele nu. Cel care avea conducerea grupului săcelean era Anghel, care, printr-o întâmplare ciudată, a fost arestat la Reghin. Se dusese acolo să cumpere alimente şi făcea acest drum de aproape doi ani. Eu îi făcusem legătura cu oamenii noştri de acolo şi trăgea la ei. De astă dată s-a dus la Vultur Zaharie şi a rămas peste noapte acolo. În timpul nopţii a venit securitatea să-i ia pe Vultur şi îl găseşte pe Anghel acolo. Îi verifică actele şi îl duc cu ei furioşi, pentru că Vultur nu era acasă. Dus la poliţie, unchiul meu Cioba era de serviciu. Îl cunoştea şi îl întreabă ce a făcut, apoi securiştii, care erau obosiţi după o noapte de muncă, îi zic unchiului să-i ia tot ce are el şi să-i ducă la beci. Anghel avea asupra lui ceva scrisori şi una de la mine, trimisă pentru Crişan. Scrisorile au fost băgate în buzunar de unchiul meu. După o săptămână m-a anunţat să merg la Reghin, pentru că Anghel este arestat şi grav bolnav, fiind internat în spital. Am plecat imediat la Reghin şi acolo am aflat cum a fost arestat, cum a fost bătut sălbatic de plutonierul de Securitate, Anca Alexandru, consătean cu mine. Acest Anca a fost croitor retras la ţară. Unii spuneau că ar fi făcut pe legionarul prin Bucureşti şi a venit acasă să-şi piardă urma. În timpul ocupaţiei hortiste a trecut de partea ungurilor şi a fost primarul comunei. El este cel care l-a denunţat pe tatăl meu că a fost voluntar, fapt pentru care tata a fost dus în lagăr. După 23 august s-a dat, din primele clipe, cu comuniştii şi l-au angajat în Poliţie. Astfel s-a mutat la Reghin, a ocupat o casă săsească în centrul oraşului şi a fost cel mai mare zbir al Poliţiei Reghin. Mulţi oameni au fost bătuţi de el până şi-au pierdut viaţa. Astăzi, după 40 de ani, amintirea lui îi cutremură pe oameni. A fost dat afară, ca toate uneltele de care nu mai era nevoie, şi a murit în chinuri groaznice, fiind răpus de cancer.

La Poliţia Reghin nu le dădeau mâncare celor arestaţi, astfel familia era nevoită să le ducă de acasă. Anghel, cum nu avea pe nimeni acolo, nu primea de mâncare. Un gardian a vorbit la măcelăria vecină că au unul din Braşov şi nu-i aduce nimeni nimic de-ale gurii. Măcelarul, pe numele lui Vultur Nicolae, a chemat-o pe soţia lui şi i-a povestit cazul. Doamna Vultur, o femeie de o bunătate rară, de un curaj excepţional, s-a prezentat la Poliţie şi a cerut permisiunea să-i ducă cele trebuincioase braşoveanului. I s-a permis domniei sale să ducă tot ce avea mai bun. Ducea de trei ori pe zi şi îl întreba mereu dacă mai are nevoie de ceva. Trecuse mai bine de o săptămână şi această doamnă se ducea cu mâncare la spital şi la agentul care îl păzea, ca să-i câştige bunăvoinţa. Sosit în Reghin, am luat

legătura cu doamna Vultur şi am rugat-o să îi ducă şi ceea ce i-am adus eu, adică mai multe lucruri de toaletă şi îmbrăcăminte, rufărie, ciorapi, bocanci şi pulover, mai multe bileţele cu veşti din Braşov. Era important să ştie care dintre prietenii noştri au fost arestaţi. Am rămas câteva zile la Reghin şi în fiecare seară mă întâlneam cu doamna Vultur şi dânsa îmi spunea ce mai este nou.

La Reghin, toţi prietenii mei fuseseră arestaţi, cum ar fi profesorul Man Vasile, ca şef al grupului, inginerul Stănică, Bidilică, fraţii Vultur, Crişan şi alţii. În urma schingiuirilor de la poliţie nu au mai revenit acasă inginerul Pantea Bidilică şi bunul meu prieten Anghel. A treia zi am mers la spital cu o prietenă, ca să intrăm la Anghel. Toate tentativele noastre au eşuat. Agentul era prea fricos. Spre seară eram la prietena mea şi a venit consăteanul meu, Anca, şi mi-a pus în vedere să părăsesc imediat Reghinul, că altfel mă arestează. În aceeaşi noapte am plecat la Braşov, nu înainte de a-i mai face o vizită doamnei Vultur. Am vrut să o rog pe doamna să se ocupe în continuare de Anghel, dar nu a fost nevoie. Doamna mi-a luat-o înainte, spunându-mi că aceasta este o obligaţie a ei faţă de amintirea mamei sale şi că soţul nu se ocupă de această treabă. Era mai prudent, dar şi el a fost mai târziu arestat.

Anghel a rămas în spital trei săptămâni, până ce a putut fi transportabil. Nu am mai avut ocazia să o întâlnesc pe doamna Vultur, să-i mulţumesc pentru curajul şi mărinimia ei. Nici nu ştiu dacă a putut afla că Anghel, în urma bătăilor de la poliţia Reghin, nu s-a mai însănătoşit şi că şi-a dat viaţa în Aiud, acolo unde cei mai viteji fii ai neamului românesc se odihnesc până la învierea neamului, aşa cum spunea Î.P.S.S. episcopul Suciu al Blajului, în 1946, când a vizitat închisoarea Aiud în predica ţinută în capela greco-catolică a închisorii: „Adevăraţii repreentanţi ai României sunt la Aiud, nu la Bucureşti”. Într-adevăr, acolo se găseau numeroşi foşti miniştri, generali ai armatei române, oameni ai poliţiei, numeroşi ofiţeri de toate gradele, vinovaţi că au respectat disciplina militară, ziarişti, diplomaţi etc. Ajuns la Braşov, mi-am continuat lucrul. Mă interesam cine a mai fost arestat. Am aflat de mulţi prieteni, printre care şi Vultur Gavril, soţia lui rămânând cu trei copii mici, între 1 şi 5 ani, fără să lucreze undeva. Nici nu avea cum, era fără resurse materiale, soţul ei fusese pantofar.

Din cei care nu căzuseră încă, fiecare trebuia să mai ajute câte o familie, dar numărul celor rămaşi liberi se împuţina, iar al celor care aveau nevoie de ajutoare creştea. Într-una din zile sunt

chemat la fosta locuinţă a lui Anghel. Acolo mă aştepta a veche cunoştinţă, Gheorghiu, muncitor la Fabrica Astra şi şeful grupului legionar din fabrică. Când au venit să-i aresteze s-a făcut nevăzut şi l-au scăpat. N-a rezistat prea mult, că tot alerga de colo-colo cu treburi şi a fost arestat. Acum venise la mine, să-mi facă legătura cu Grigorescu, un muncitor de la Astra, care locuia în Satu Lung şi cu Marinescu, alt muncitor care locuia în Turcheş. Îl lăsase pe Grigorescu în locul lui şi acesta, la rândul său, prin Marinescu, păstra legătura cu mine, iar cu Gheorghiu mă întâlneam. Aşa se transmiteau ordinele, informaţiile şi se colectau ajutoare pentru cei închişi, după care erau distribuite la familii.

În vara anului 1948 arestările se produceau cu o viteză nebănuită. Oricine a fost văzut stând de vorbă cu unul din cei vizaţi, se putea aştepta să fie arestat. La începutul lui iulie am fost căutat de studentul Isac Costache, bucovinean de origine, student la Academia Comercială Braşov. De când au început arestările locuia pe unde putea. În acea perioadă a fost plasat la Turcheş şi cei din Braşov i-au indicat să ia legătura cu mine. În urma arestării lui Anghel, la Reghin, se pierduse contactul cu cei din Săcele, ori eu îi cunoşteam bine şi se recomanda continuarea contactelor. După ce mi-a împărtăşit misiunea lui, am spus că nu ar fi prudent să ne întâlnim cu fiecare în parte, dar eu voi fi mijlocitorul între el şi oamenii pe care îi cunosc. Isac mergea des în Braşov, deşi era foarte căutat de poliţie. Într-una din zile a fost arestat. După cercetările de la Securitate a fost depus la penitenciar. Nu după multe zile este dus din nou la cercetări şi când îl aduc înapoi, la depozit - că aşa ziceau ei, că ne pun în depozit până se va hotărî ce să facă cu cei arestaţi. Cum Isac venea pe jos, escortat de un agent, în capătul străzii, azi Politehnicii, a încercat să fugă înspre Castelului, iar ei coborau pe Bălcescu. Agentul avea mâna în buzunar, pe pistol, care era încărcat. A tras şi l-a lovit mortal. Doar atât a mai putut striga: „Sunt studentul Isac!”. Vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot oraşul. Am aflat şi noi la Săcele. Era prima crimă în public. Am regretat mult moartea lui, deoarece era un băiat studios. Părinţii lui au venit să-i ridice, în rest nu ştiu ce au făcut. Din stradă a fost dus la morga închisorii. La puţine zile după stabilirea contactului cu Grigorescu am trecut pe la locuinţa lui, unde am găsit-o pe soţia sa plângând, cu fetiţa în braţe. Printre lacrimi şi suspine abia îmi spune că a fost arestat. M-a înduioşat foarte mult suferinţa acestei femei distruse. În intervalde o săptămână au fost arestaţi şi Marinescu şi Gheorghiu. Intrasem

în panică, pentru că nu ştiam ce ar putea fi la mijloc, de cad aşa de mulţi şi majoritatea de la Astra. Îmi voi explica mai târziu toate acestea.

O altă victimă a vitejilor de la Securitate este prietenul meu, cu care am stat în cort la Tamina, Dinescu. El lucra pe strada Mihai Viteazul, la camaradul nostru, Sârghie Manole, care îşi făcuse acolo un atelier de bobinaj şi lăcătuşerie. Într-una din zile vine Securitatea să-i aresteze pe Manole şi Dinescu. Aceasta se întâmpla în luna iulie 1948. În timp ce se ocupau de Manole, Dinescu încearcă să iasă din atelier pe o uşă ce da în curtea atelierului, dar acolo era un viteaz cu pistolul în mână şi, fără somaţie, trage, îşi descarcă pistolul în capul lui Dinescu, A fost lăsat acolo şi au plecat cu Manole. Ceilalţi muncitori au anunţat-o pe soţia lui. Aceasta l-a dus acasă şi l-a înmormântat după datina creştină. Eu n-am luat parte la înmormântare, la care mişunau copoii. Am plâns de unul singur.

În Săcele era linişte. Puţinele arestări ce s-au făcut erau legate de locul de muncă, organizaţia din Săcele rămânând neatinsă. La sfârşitul lunii august am revenit cu serviciul la Macrea. Am fost solicitat să mă ocup de unele treburi în oraş şi nu puteam altfel. De la închisoare se comunica pe mai multe canale şi se insista ca cei rămaşi să se dea la fund, să nu mai facă nimeni nimic. Cuvântul de ordine era ca să nu mai cadă nimeni. Primul lucru cerut a fost ca soţiile celor arestaţi să nu mai stea toată ziua în jurul închisorii, printre ele se amestecau şi agente care le trăgeau de limbă. Altă problemă: cei care soseau de la Securitate spuneau despre ce au fost anchetaţi şi dacă erau în cauză persoane, ne comunicau să-i avertizăm. Dacă la anchetă descopereau vreun informator, acest lucru se comunica din nou. În timpul anchetei îşi puteau da seama de unde deţin unele informaţii. În concluzie, am început, în plină prigoană, să fiu iarăşi activ, fără a pune ceva la cale împotriva regimului. Totul se reducea la a ajuta nişte familii nevoiaşe. Eram de mai mulţi ani prieten cu Elena Faina din Mărgineni - Făgăraş, ea fiind absolventă a Liceului Comercial de fete Braşov, locuia cu sora ei Victoriţa, căsătorită cu Fulicea Alexandru, locuiau pe strada Transilvaniei nr. 5. Cu Fulicea am lucrat la Voina şi am activat şi pe linie politică, apoi am continuat să lucrăm la Macrea, de unde a fost arestat. După revenirea mea la Macrea, mă întâlneam zilnic cu Lenuţa, că aşa îi spuneam şi eu şi familia ei, mergeam la ea acasă şi, de multe ori la Mărgineni. Sora ei a rămas cu trei copii mici, servici nu avea, aşa că i-a dus la Mărgineni la părinţi

şi ea a revenit în Braşov. Se ducea zilnic şi dădea târcoale închisorii, cu scopul de a-şi vedea soţul. Nu era singură, de fiecare dată era însoţită de cumnata ei, Tereza, soţia lui Fulicea Ion, şi de doamna Vultur. În zadar le explicam că nu-i bine să tot meargă pe acolo, că nu înţelegeau. Într-una din seri, când merg în vizită la Lenuţa, îl găsesc acolo pe Dumitriu Ion, chiriaşul doamnei Tereza. S-au făcut prezentările. Până atunci nu-l mai văzusem. Era un tip cu vervă, înalt, brunet, ochii ageri, corp atletic, părul creţ, aducea cu figura lui Codreanu. Asta se petrecea în luna lui septembrie. Eu umblam mereu cu domnişoara Lenuţa. Căutam să fac impresia unui îndrăgostit, dar gândurile şi peocupările erau altele. Lenuţa ştia acest lucru şi mă ajuta. În zilele următoare îl întâlneam tot mai des pe Dumitriu. Aflu că şi el dă ocol închisorii, că este la curent cu una din legăturile cu penitenciarul, cea prin Gherghişan. Îl rog să nu mai dea pe la închisoare. Îmi promite, dar firea lui era prea neastâmpărată. Avea asupra lui tot timpul un pistol. La o întâlnire la avocatul Badiu, îl găsesc acolo, fiind foarte activ. Mă interesez de trecutul lui. Aflu că este din copii orfani, pe care i-a crescut Legiunea. În Braşov a lucrat ca funcţionar, a fost pe front. Mai multe nu aflu. În cele două luni şi jumătate cât am mai lucrat cu el aveam impresia că se mai temperase. Eu nu-i spuneam lui ceea ce făceam şi cu cine mă întâlneam. Era o metodă de-a mea de a vorbi de toate în afară de ceea ce făceam şi acesta mi-a promis că totul o să fie bine. Nici numele nu mi-l dădeam, eram pentru toţi Sandu şi atât. Într-una din zile vine la mine cu un prieten al lui, Benone Pepene, funcţionar la un birou de transport lângă Coroana. Această cunoştinţă se va dovedi mai târziu foarte dăunătoare pentru mine. Benone era un băiat foarte bun şi corect, dar nu avea rezistenţa fizică pentru asemenea torturi. Avea o figură angelică, o educaţie frumoasă. Am devenit prieteni. Prin octombrie ni se semnalează de la închisoare să nu mai luăm contact cu inginerul Secu Şerban, care făcea legătura între Braşov şi Bucureşti. Aceeaşi veste o aduce şi Dumitriu, foarte cătrănit pe el, că ar fi în serviciul Securităţii. Am căutat să-i liniştesc şi să vorbim mai întâi cu el. Deci, se fixează o întâlnire sub Tâmpa. Dumitriu merge şi îl întâlneşte, cu mâna în buzunar, pe revolver. Era seară. Secu vine îmbrăcat într-un pardesiu, cu pălărie pe cap şi cu ochelari. Avea şi el mâinile în buzunar, probabil pentru prudenţă. Eu, împreună cu Pepene eram pe aproape, gata să

intervenim dacă se va întâmpla ceva. După un timp au coborât amândoi, discutând amical, după care s-au despărţit. Dumitriu a revenit la noi şi ne-a relatat discuţia, dar noi am rămas şi mai departe rezervaţi faţă de Secu. Se făcuseră multe arestări şi noi ne comportam foarte imprudenţi, poate chiar zgomotoşi. Uitam că soţiile celor arestaţi sunt supravegheate, precum şi toate rudele lor şi orice vizită făcută unuia dintre ei era observată. Am rămas încreme-nit când a fost arestată doamna Fulicea, sora prietenei mele. I mediat i-am spus Lenuţei să plece la Mărgineni, iar doamnei Vultur să-şi ducă copiii la Întorsura Buzăului şi să rămână acolo. La plecare, doamna Vultur mi-a lăsat cheile locuinţei, ca să mai trec şi săud florile. Am făcut o mare greşealã. Seara vine la mine Dumitriu şi îmi spune şi el de arestare. Aceasta se întâmpla luni, 17 noiembrie. Îi spun că probabil că pe el îl caută Securitatea. Se pare că a ajuns la urechea lor că el locuieşte la familia Fulicea, dar nu ştiau la care. Am avut o inspiraţie proastă. În acel moment i-am spus să plece imediat din Braşov. La replica lui că nu are unde, i-am zis: „Du-te la Mărgineni până ce trece furtuna”. În ziua de 18 noiembrie Dumitriu pleacă la Mărgineni. Acolo o întâlneşte pe Lenuţa Faina, cu care nu ştiu ce au discutat. A doua zi, pe 19 noiembrie 1948, la orele 6.00 dimineaţa, sosesc amândoi în Braşov, Dumitriu fiind îmbrăcat în haine ţărăneşti, cu cioareci. Nu se duc în strada Transilvaniei, la locuinţa Lenuţei, ci merg pe strada Decebal, la Fulicea Tereza, unde locuia şi Dumitriu. Ei nu-şi dau seama că în cursul nopţii doamna Fulicea a fost arestată şi, în jurul orelor 6.20 dimineaţa, bat la uşă. Se aprinde lumina şi se deschide uşa. Lenuţa intră, iar în urma ei - Dumitriu. Uşa se închide şi, din spatele ei, un agent, cu pistolul în mână, îi someazã: „Mâinile sus!”. În pat, alt agent dădea plapuma la o parte şi se freca la ochi. Lenuţa şi Dumitriu se lipesc cu spatele de perete şi ridică mâinile. Cel din pat îi spune colegului său să le facă percheziţie. Dumitriu, în schimb, duce mâna la buzunar, îşi scoate pistolul şi trage în plin şi îi omoară pe amândoi. Îi aşează unul lângă altul, îi acoperă cu plapuma şi, împreună cu Lenuţa, dispar. Afară era încă întuneric. Speriaţi, emoţionaţi, au alergat pe Tâmpa, prin Valea Răcădăului. Cei doi agenţi au fost lăsaţi acolo. Când au arestat-o pe doamna Fulicea, Securitatea bănuia că Dumitriu va veni acasă şi îl vor putea aresta. Numai că lucrurile au luat o altă întorsătură. Dumitriu nu era omul care putea fi arestat aşa de uşor. Ajunşi pe Tâmpa au

fost necesare trei ore până când să-şi revină din emoţii şi să ia o decizie ce să facă. În jurul orei zece, Dumitriu o trimite pe Lenuţa la Pepene Benone, care avea biroul lângă Hotelul Coroana, ca să-i relateze cele întâmplate, să-i aducă haine, ca să le schimbe pe cele de ţăran şi să vină la mine să-mi spună întâmplarea, iar eu să-l îndrum unde să se ascundă. Lenuţa aştepta sub Tâmpa întoarcerea lui Ică (aşa îi spuneam noi lui Benone). Când a venit Ică şi mi-a povestit, avea asupra lui şi hainele. Am rămas uluit, la aşa ceva nu mă aşteptam. I-am şi spus lui Ică că de aici iese ceva rău. El tremura, deoarece avea o fire foarte emotivă. „Aşa cred şi eu, dar acum trebuie ajutaţi". I că mi-a spus că nu ştiu unde să se ducă, cum în Braşov toţi cunoscuţii erau supravegheaţi, nu se putea găsi nici un adăpost pentru ei. Mă şi gândeam la represalii, aşa că am indicat o adresă la Câmpina, pe care Lenuţa o cunoştea. Când a ajuns Ică la ei, pe Tâmpa, erau hotărâţi pentru împrejurimile Făgăraşului, dar fiind ziua, nu puteau risca să plece la gară. Ică i-a condus în Şchei, la Angheli Dumitru, o veche cunoştinţă a lui Dumitriu, unde au rămas până a doua zi dimineaţa. În dimineaţa zilei de 20 noiembrie, Angheli i-a condus în Gara Bartolomeu. Le-a scos bilete pentru Făgăraş. Ei au stat mai rezervaţi până a venit trenul şi au plecat. Eu nu i-am mai văzut. Din relatările făcute de unii deţinuţi mai târziu ei au fost găzduiţi împreună de mai mulţi buni români de prin părţile Făgăraşului şi Sibiului. În toată această pribegie au fost împreună. După aproape un an, Lenuţa a dat naştere unui copil în casa unui român cinstit şi cu frica lui Dumnezeu de prin părţile Cisnădiei. S-au ascuns multă vreme prin codrii. Fraţii românilor, în vremuri grele, au avut numeroase ciocniri cu Securitatea şi au învins. Codrul le-a fost un aliat de nădejde. La sfârşitul anului 1952 au fost descoperiţi la Cisnădie de Securitate. Lupta s-a dat pe viaţă şi pe moarte. Securiştii i-au asaltat din toate părţile, gloanţele încrucişându-se. Dumitriu a răpus mai mulţi atacatori, printre care şi un căpitan, iar ultimul cartuş şi-l trage în cap. Aşa se încheie epopeea acestui erou.

Lenuţa este arestată, şi în urma ei foarte mulţi români care i-au sprijinit în lupta lor. Ei aveau să primească mulţi ani de închisoare. Elena Faina a fost condamnată la muncă silnică pe viaţă. A fost eliberată în 1964. Nu am căutat să mai intru în legătură cu ea. Vremurile erau grele pentru amândoi.

Puţine informaţii am avut despre ei. Cred că au înscris şi ei o pagină în cartea suferinţelor neamului nostru. Faina Elena a fost

o tânără dârză şi curajoasă. Îşi iubea ţara, fapt ce a fost dovedit îndurând patru ani de haiducie în condiţiile anilor 1948-1952, când cea mai cruntă teroare din istorie S-a dezlănţuit asupra celor care mai aveau curajul să creadă în dreptatea acestui neam. Familia acestei tinere a fost greu lovită. Sora ei Victoria, după ce i-a fost arestat soţul, a fost şi ea luată de lângă cei trei copilaşi, sub 5 anişori, şi condamnată. Doi fraţi ai cumnatului ei au fost, de asemenea, arestaţi, dintre care unul a murit la Gherla. Fratele tatălui, avocatul Faina Liciniu, deputat P.N.Ţ., în alegerile din 1946, a fost şi el arestat şi condamnat. Era o familie distrusă.

ARESTAREA MEA

După descoperirea celor doi securişti, toate indiciile duceau la Dumitriu, cum doamna Fulicea a recunoscut că locuieşte în gazdă. La domnia sa cercetările au fost îndreptate înspre cunoştinţele comune. În ziua de 19 noiembrie este căutată doamna Vultur şi, negăsind-o acasă, este interogat soţul ei, unde ar putea fi. Soţul se afla la penitenciar. El crede că dacă nu-i la locuinţa lor din Braşov, nu poate fi în altă parte decât la Sita Buzăului, la mama ei. Cum Securitatea lucrează numai noaptea, că treburile necurate se fac la întuneric, în noaptea de 20-21 noiembrie s-au deplasat la Sita Buzăului, crezând că acolo vor da de Dumitriu. Au găsit-o pe doamna Vultur cu cele trei fetiţe sub 4 ani şi, ca să nu vină cu mâna goală, au luat-o de lângă fetiţă şi au adus-o în beciul Securităţii. Luându-i un interogatoriu în legătură cu Dumitriu şi-au dat seama că îl cunoştea, dar că în acea noapte ea fusese la mama ei. Unuia i-a venit ideea că Dumitriu s-ar putea ascunde la locuinţa ei din Braşov şi i-a cerut cheile, să meargă să facă percheziţie. Din acest moment lucrurile se complică. Doamna Vultur nu avea cheile, să spună unde sunt nu vroia. Ştia că va urma o nouă arestare. Declară că le-a pierdut, dar securiştii nu se lasă convinşi şi încep tortura. O jignesc în fel şi chip, o lovesc cu pumnii, cu palmele peste faţă. Este ameninţată în toate

felurile, dar nu spune nimic. Îi dau timp de gândire. O duc în celula trei, la subsol, după care o readuc. Ei credeau că a dat cheile lui Dumitriu, o prind din nou de cap, o trag de păr. Ea rezistă. Înfuriaţi, o bat la tălpi. Dimineaţa, nemaiputând suporta chinurile fizice şi morale, le spune că cheile le-a dat unui prieten. Acum insistau să le declare cine-i acel prieten. A căutat să evite, folosind tot felul de argumente. Anchetatorul şi-a rechemat băieţii (bătăuşii) şi a somat-o pentru ultima oară să-i declare pe prietenul ei, dându-şi şi cuvântul de onoare (sic!) că nu îi va spune nimic soţului ei. Altfel, băieţii sunt pregătiţi pentru o nouă reprezentaţie. Sătulă de chinuri, dându-şi seama că nu are nici o scăpare, a mărturisit. Şi aşa, în 20 noiembrie 1948, în jurul orelor 10.00, din atelier, unde lucram la un strung, văd patru inşi în haine militare că se îndreaptă spre uşa de intrare. M-a trecut un fior. Ei deschid uşa şi doi dintre ei intră, iar doi rămân afară. Un muncitor, care era prin preajmă, este întrebat „Cine-i Sandu?" Acela m-a arătat şi cei doi vin la mine cu mâinile pe pistoale, adresându-se către mine: „Dumneata eşti Sandu?". Apare şeful atelierului, Macrea şi întreabă ce s-a întâmplat. „Nimic deosebit, merge cu noi, iar într-o oră este înapoi, după o mică declaraţie", la care Macrea spune: „Să mi-l trimiteţi repede înapoi, că eu am de lucru aici". „O, nici vorbă, noi nu avem ce să- i dăm de lucru, aşa că vine numaidecât". Din nou Macrea: „Hai, îmbracă-te şi vezi să nu te opreşti prin oraş". „Ei nu, meştere, nici bani nu am". În sufletul meu îmi făceam tot felul de idei. L-o fi arestat pe Dumitriu, o fi arestat pe cineva din Săcele? Nu ştiam ce să cred. Plec cu cei doi. Cheile le las în dulap, ca să nu le găsească la mine şi să-mi ceară să merg cu ei acasă, să-mi facă percheziţie. Când ies în curte mi se alătură cei doi. Mergem în stradă, unde îşi lăsaseră maşina. Mă urcă în maşină şi plecă, Ajunşi la vila Popovici, unde îşi instalase Securitatea sediul, sunt urcat la etajul unu şi introdus într-un birou. În spatele lui era agentul Brăilă, din vechea poliţie. Îl cunoşteam mai de mult, pentru că venea pe la atelier cu o motocicletă şi Macrea o repara pe gratis. Cum mă vede, mă recunoaşte: „A, tu erai? Dă-mi cheile de la Vultur!" şi se uită la mine cu coada ochiului. „Păi, nu le am la mine, le am la atelier". Dă fuga la uşă şi îi strigă pe cei ce m-au adus, dar aceştia plecaseră, erau în activitate. Îmi dă telefonul ca să-i sun pe Macrea, ca acesta să-mi trimită cheile. Macrea trimite cheile printr-un băiat. Eu, între timp, aşteptam în birou, în picioare. Se deschide uşa şi intră Stoica ciungul, cu care făcusem cunoştinţă când a fost arestat Călin.

Acum era căpitan de Securitate. Când a dat cu ochii de mine, a ieşit şi s-a dus în spatele lui Brăilă şi mi-a făcut semn cu degetul la gură să tac, să nu-l recunosc. Aveam eu grijă de asta, că doar nu eram naiv să mă încurc şi să-mi complic singur situaţia, apoi se întoarce brusc şi pleacă. În urma lui intră unul cu vreo 30 de centimetri mai înalt ca mine, având 1,95 m. Se uită la mine şi îl întreabă pe Brăilă: „Ce-i cu ăsta?”, dar până să-i răspundă - îmi trage o cizmă în burtă, aruncându-mă în perete şi adresându-mi înjurături şi ameninţări. Aveam să aflu mai târziu că se numea Găzdac şi că a fost muncitor la Astra. Vine băiatul cu cheile, le predă lui Brăilă şi-l concediază. Mie îmi spune să îmi scot şireturile, cureaua de la pantaloni, ceasul şi tot ce am prin buzunare. Am făcut ce mi-a zis, le-am pus pe birou, iar el le-a băgat într-un plic şi mi-a scris numele pe el. Apoi, l-a chemat pe unul şi i-a spus să mă ducă la „doi”.

Am coborât la subsolul clădirii pe nişte coridoare întortocheate. Ne-am oprit în faţa unei uşi, pe care a descuiat-o şi m-a vârât înăuntru. Aceasta era o celulă. Înăuntru, un om în picioare în faţa unui pat din scândură, fără nimic pe el. După închiderea uşii, omul îmi întinde mâna şi se prezintă: „Mă numesc Boldizsár”, „Eu Sandu”, i-am răspuns. Apoi, omul se aşează turceşte pe acel pat de scândură şi mă invită să iau loc. După un timp se uită la mine şi îmi făcea nişte semne cu mâna, spre talpa picioarelor, pe care le ţinea în mâini. Nu pricepeam ce vrea să-mi spună prin acele gesturi. El văzând nedumerirea mea, mă întreabă:

- Te-au bătut la tălpi?

- Nu - îi răspund - şi apoi nu ştiu de ce m-au adus aici.

- Nu eşti legionar?

- Nu, am avut la mine cheile de la locuinţa unei femei şi au venit patru inşi cu o maşină. M-au adus aici şi mi-au cerut să le dau cheile.

- O fi ea legionară?

- Asta nu am de unde să o ştiu, nu întreb femeile ce politică fac.

Ştiam de la prietenii mei, care au avut mai multă treabă cu poliţia, că în celule sunt introduşi informatori şi asta mă făcea să am rezervă faţă de acest om. Până seara, omul îmi spune cine este şi cum a fost prelucrat de un ofiţer, care i-a dat şi acest nume, rugându-mă să-i spun în continuare Boldizsár. Sub pretextul că îl duc la anchetă, era scos zilnic din celulă ca să le spună ce vorbim. Nu am discutat nimic pe teme politice. Nu cunoşteam pe nimeni. Mă arătam nemulţumit de încurcătura cu

cheile. Omul mi-a dezvăluit că se numeşte Stelică .... şi că a fost sanitarul închisorii din Braşov, iar soţia lui este gardiancă la secţia de femei a închisorii. A fost cununat de actualul director al închisorii, domnul Budaca. Motivele pentru care se afla acolo dumnealui erau că în calitate de sanitar avea şi obligaţia de a duce probele de sânge la laborator, în oraş. Acolo, la laborator, lucra o doctoriţă, nepoata doctorului Sonea, care se găsea închis în penitenciar şi cu care Stelică se cunoştea de multă vreme. Tot mergând la laborator, mai ducea câte o scrisoare de la dr. Sonea la nepoată şi înapoi, la unchiu'. Asta nu a fost de-ajuns, i-a mai dus şi lui Drăghici, şi lui Teodorescu, la tipografie. Securitatea a intrat pe fir şi într-una din zile, când ieşea pe poartă, i-a făcut percheziţie, găsind asupra lui trei scrisori. A fost arestat şi dus la cercetări, bătut crunt ca să dezvăluie toate legăturile. Omul avea o mare calitate: era bun şi pentru o atenţie te servea. Nu-l preocupa politica. Era încrezător că naşul lui, directorul Budaca, îl va scoate de aici şi, până la urmă, l-a scos. Eu am rămas cu sentimente plăcute faţă de el. Mi-a fost de ajutor în săptămâna cât am stat împreună. Mi-a furnizat multe informaţii din închisoare şi m-a prevenit asupra misiunii lui în celulă, deşi eram foarte rezervat faţă de el. Când m-a mutat, după o săptămână, pe alt coridor, la celula trei, mi-a părut rău că ne desparte. Oricum, în doi timpul trecea mai uşor. Unde m-a mutat eram singur. În prima săptămână nu m-a întrebat nimeni nimic. În prima zi, după ora 13.00, a venit cel care era de serviciu pe coridor şi ne-a dat câte un sfert de kg de pâine şi un polonic de ciorbă. Aceasta era raţia noastră pentru o zi, seara nimic, dimineaţa nimic. La ora 21.00 ne-a zis să ne culcăm, dar nici tu saltea, nici tu pătură ori pernă. Colegul m-a invitat să ne înghesuim pe acest pat de scândură. Dimineaţa mă dureau oasele chiar şi de frig, că în beciul acela nu era foc, dar şi din cauza scândurii. Când aveam nevoie de WC băteam în uşă şi ne ducea plutonierul. La celula trei, unde m-a mutat, se vedea că acum a fost terminată. Tencuiala udă, curgea apă, patul, tot din scândură, era nou. Prima noapte am dormit singur, a doua zi, noaptea târziu, se deschide uşa şi un securist îmbrânceşte pe unul în celulă, zăvoreşte uşa şi pleacă. Noul venit era în jur de 40 de ani, bine făcut, elegant şi foarte nervos. Se uita la mine şi după un timp îmi zice „Bună seara”. Cu pălăria în mână mă întreabă „Aici nu este nici un cui, să-mi pot pune pălăria?”.

- Nu este, domnule. Păstraţi-o, că aici este frig noaptea.

Dar el, furios, bate în uşă puternic şi vine plutonierul.

- Ce s-a întâmplat, domnule?

- Unde să-mi pun pălăria?

Plutonierul îi trage o înjurătură şi-i împinge uşa în nas. Omul, dezamăgit, se aşează pe marginea patului şi rămâne pe gânduri. Mai târziu, îmi spune că-l cheamă Moldovan, că este din Bucureşti şi a venit în concediu la Braşov. Plimbându-se prin Braşov, a ajuns la fabrica Steagul Roşu şi a scos aparatul de fotografiat şi a făcut o fotografie. Imediat a fost înconjurat de unii care l-au dus la Securitate, l-au bătut ca să spună pentru cine a făcut fotografia, cu ce spion are legături. Omul nu avea ce să le spună. Era foarte indignat, nu-şi putea explica cum este posibil să fie învinuit de aşa ceva. Dimineaţa a fost luat din celulă. Nu am mai aflat nimic. Eu am rămas cu convingerea că nu avea nici o vină. Era un om constit şi încă nu luase contact cu realitatea comunistă.

Chiar în acea dimineaţă am o mare surpriză. La celula de vizavi erau femei. Astfel deduceam eu după discuţiile cu plutonierul care venea mereu la uşa lor şi se întreţineau. Dimineaţa, la prânz şi seara le scotea la curăţenie pe coridoare şi la toalete. În acea dimineaţă plutonierul, cu una din femei, era în alt coridor. Aici rămăsese doamna Vultur. Ea mă observase că sunt în celula doi şi a venit la uşă, a tras zăvorul şi a intrat la mine.

- Sandule, nu le-am spus nimic. Tu ce ai declarat?

- Am declarat că sunteţi amanta mea, aşa să le spuneţi şi dumnea-voastră, nimic altceva.

A ieşit şi a închis uşa la loc şi şi-a continuat treaba. Curajul doamnei m-a mişcat şi au fost suficiente câteva cuvinte să fim pe o vorbă. Soluţia nu era morală, dar trebuiau evitate alte surprize care ne-ar fi complicat mult pe noi şi pe alţii.

Pe data de 29 noiembrie se dezlănţuie furtuna. Spre seară sunt scos din celulă şi dus la anchetă într-un birou la etaj. În birou, un ofiţer cu două stele şi opt zdrahoni, înşiraţi pe lângă pereţi. Fiecare avea ceva în mână. Unul o curea, altul un baston, alţii cu bastoane de cauciuc, cu cabluri electrice împletite. Fiecare mă privea cu un fel de surâs batjoco-ritor. Cel cu uniformă şi stele mă întreabă numele, prenumele, tata, mama, unde locuiesc, locul şi data naşterii, unde lucrez, meseria, ce politică am făcut, în prezent ce legături am cu doamna Vultur. Eu răspund la fiecare întrebare, el notează. În acest timp băieţii fumau, şuşoteau între ei, părea că nu-i interesează discuţia. Nu pentru asta erau ei acolo. Aveau altă misiune, încredinţată de partid, mult mai productivă. Fără ei

Securitatea nu îşi putea îndeplini planul la fabricarea declaraţiilor. Aceştia aveau metode experimentate şi pe alte meleaguri şi, aplicate ştiinţific, nu se putea să nu dea roade. Deci, după câteva şedinţe în compania băieţilor, era imposibil să nu inventezi un complot, o şedinţă, un ajutor dat cuiva care s-ar putea să fi fost legionar, ba chiar a fost, numai să le faci pe plac băieţilor. Apoi intervenea cel cu stea, care tot timpul cât băieţii transpirau cu munca, se uita prin nişte hârtii, nu se amesteca în treaba lor.

- Ei, nu puteai să ne spui asta de la început? Nu se mai supărau tovarăşii şi dumneata nu aveai necazuri.

- Luaţi loc!

Numai de luat loc nu-i ardea, celui care, fiind lovit cu bastoanele pe tot corpul la întâmplare, era dat apoi la fus şi bătut la tălpi până leşina. Băieţii prevăzători şi cu experienţă aveau întotdeauna o găleată cu apă rece şi limpede, aşa că nefericitul era luat aşa cu fusul de doi viteji mai voinici şi cufundat cu capul în apă, ca să-şi revină. Pe unii, când îi dădeau jos, îi obligau să joace conga împrejurul camerei. Dacă aveai tălpile umflate şi nu puteai, venea specialistul cu bastonul şi-ţi dădea peste degete. Ca să nu mai dea, fugeai ca la manej, incurajat fiind de cel cu bastonul. Rămas cu anchetatorul, căci băieţii se retrăgeau să se odihnească, acesta începea să-ţi pună întrebări şi dacă nu repetai ceea ce ai spus pe fus, se supăra şi chema din nou băieţii şi se plângea lor că nu se poate înţelege cu acest „bandit”. Şi o lua de la început, alte bătăi, alte chinuri. Se întâmpla ca unii să nu reziste şi să moară. Deci, când a epuizat ofiţerul întrebările introductive, trece la subiectul ce-l interesa şi mă întreabă dacă-l cunosc pe Dumitriu.

- Nu-l cunosc - îi răspund.

Atunci, la un semn, băieţii intră în acţiune. După ce îşi fac încălzirea lovindu-mă cu bastoanele care pe unde nimerea, au trecut la faza a doua. Unul îmi cere să-mi scot încălţămintea, am dat jos pantofii. „Scoate şi ciorapii!”, se răsteşte la mine. Îi scot.

- Stai jos!

Mă uit la el.

- Ce te holbezi aşa, aşează-te!

Mă aşez, deoarece nu am încotro.

- Întinde mâinile!

Le întind şi cel cu cureaua mi le leagă pe la încheietura palmei.

- Trage picioarele cu genunchii la gură! Lasă mâinile!

Le las şi cuprind cu ele genunchii. Cel cu bâta (fusul) mi-o introduce sub genunchi şi peste mâini. Apoi se înfăţişează încă unul la celălalt capăt al fusului şi mă ridică, în timp ce altul aşeza nişte scaune. Când m-au ridicat, am căzut cu capul în jos şi cu picioarele în sus. În această poziţie m-au aşezat pe cele două scaune şi au început să-mi care cu bastoanele la tălpi. Loviturile cădeau ca nişte cuţite, mă secau. Oi fi ţipat, că unul mi-a vârât ciorapii în gură. Nu ştiu cât a durat repriza, dar m-am văzut în faţa celui cu stele în picioare şi cu mâinile legate.

- Îl cunoşti pe Dumitriu...

- Nu-l cunosc.

Atunci îmi arată o fotografie.

- Pe ăsta îl cunoşti.

- Nu!

Era o fotografie 9/6 a lui Dumitriu.

- Aduceţi-l pe celălalt!

După câteva minute apare în birou I că (Benone Pepene). Tresar.

Anchetatorul îl întreabă:

- Îl cunoşti?

- Da, este Sandu - răspunde Ică.

- Tu îl cunoşti?

- Da, este Ică.

- Îl cunoaşte pe Dumitriu? - întreabă anchetatorul.

- Da.

- Duceţi-l! - comandă anchetatorul. În timp ce ieşea, Ică, cu lacrimi în ochi, mi se adresa astfel: „Sandule, iartă-mă. Uită-te la mine". Săracul Ică abia mai călca pe picioare. Faţa lui tumefiată era de nerecunoscut. Nu aveam de ce să nu-l iert, eram doar la Securitate, iar rezistenţa umană are anumite limite. Erou nu este cel ce vrea, ci acela care poate şi este favorizat de anumite circumstanţe. După plecarea lui Ică, ofiţerul îmi mai dă o dată fotografia şi mă lasă să o privesc.

- Ei, ce ai de spus? Îl cunoşti, sau o luăm de la cap? Poate aşa te stimulăm să-ţi aminteşti.

Eu mă uitam foarte atent la fotografie.

- Acesta nu-i Dumitriu, adică nu-l cheamă aşa. Eu l-am cunoscut cu vreo două luni în urmă prin Faina Elena şi s-a recomandat Tărâţă Moise.

La auzul acestui nume s-a aşezat la birou, a spus unuia să mă dezlege şi mi-a dat voie să mă încalţ. Ceilalţi şi-au aşezat sculele într-un colţ şi au ieşit. Rămânând cu el mi-a oferit un scaun şi a început să scrie.

„Declaraţie” Anchetatul, apoi urmau toate datele personale. El îmi punea întrebări şi eu îi răspundeam. Toate întrebările erau în legătură cu Dumitriu şi Faina, cum i-am cunoscut şi ce ştiu în legătură cu împuşcarea celor doi securişti şi unde se ascund. În urma confruntării cu Ică mi-am dat seama de ceea ce a putut mărturisi şi nu am depăşit cu nimic ceea ce ştiam. Am recunoscut că Ică a venit şi că mi-a relatat ce s-a întâmplat, că m-a întrebat unde s-ar putea adăposti. A scris o coală de hârtie şi mi-a întins-o să o semnez. Atunci am văzut că cel cu două stele semna locotenent Popovici. Am semnat fără să citesc şi i-am înapoiat-o. A sunat şi a venit un subofiţer şi m-a dus în celulă. Ajuns în celulă, mi-am dat imediat pantofii jos şi am pus picioarele goale pe beton, să-mi tragă fierbinţeala. Tare îmi mai ardeau tălpile, erau umflate. Am căzut pe gânduri, îmi făceam tot felul de păreri. Nu mă puteam domestici. Aveam în imagine figura disperată şi desfigurată a lui Ică. Eram singur. Nu ştiam ce va mai urma, ce alte surprize mă mai aşteaptă. Dacă îi găsesc pe Dumitriu, pe Elena, ce se va întâmpla? Îi vor împuşca înainte de a-i face să vorbească? Dacă vor vorbi, ce vor spune? Ce mă aşteaptă în continuare? Au apărut frământările. Bănuiam că Dumitriu nu se va lăsa arestat viu, dar nu se ştia ce se mai putea întâmpla.

M-am lungit pe patul de scânduri şi, copleşit de griji, am adormit. Astfel, nu am mai simţit duritatea scândurii. Am avut un semn tulburat de coşmar şi vise urâte. A fost o noapte grea. În următoarele trei zile nu s-a mai întâmplat nimic, deşi tresăream la fiecare zgomot, când auzeam paşi pe coridor. Eram foarte atent ce celulă se deschide, dar nu am mai fost deranjat. Eu eram la celula trei când, în timp ce ne dădea pâinea dimineaţa - un sfert de kg - fără cafea (adică surogat) sau ceai, auzeam cum cel de la celula unu iese afară şi se duce la chiuvetă şi ia apă. Într-o dimineaţă, şeful a uitat uşa deschisă şi am împins-o puţin să-i pot vedea pe cel de la apă. Era un bărbat solid, care muşca din sfertul de pâine cu o foame de lup, iar din cană bea apă în loc de ceai. A terminat foarte repede şi apoi şi-a făcut de mai multe ori semnul crucii în jurul ochiului drept şi s-a dus în celulă. Aveam să aflu cine e şi să-i cunosc mai târziu la închisoare pe comandorul Ciulei. M-am aşezat pe pat şi mă gândeam ce greu trebuie să fie pentru oamenii mai voinici şi mai mâncăcioşi, deoarece raţia nu se dă după nevoile omului.

PENITENCIARUL BRAŞOV

În seara zilei de 3 decembrie 1948, în jurul orelor 19.00 se deschide uşa celulei şi plutonierul îmi spune: „Haide, vezi să nu-ţi uiţi ceva pe aici”. Nu aveam ce să uit, pentru că nu aveam nimic, numai ce era pe mine. M-au scos în curte şi acolo unii, înarmaţi cu automate, lângă o dubiţă, m-au luat în primire. Unul din ei mi-a poruncit să urc. Am urcat, acolo mai erau două persoane. Îl recunosc pe prietenul meu Ică. Se urcă şi cei cu automatele şi maşina pleacă, dar opreşte după câteva minute. Securiştii sar jos şi ne fac semn să coborâm. Era o sală de aşteptare cu mulţi miliţieni. Era corpul de gardă al închisorii. L-am văzut pe unul predând un plic, apoi un gardian a venit şi ne-a identificat. Rămaşi cu gardienii, aceştia ne-au dus prin curte, în penitenciar. Am trecut prin mai multe uşi păzite de câte un gardian. La ultima ne-am oprit. Era un grilaj de fier gros. Se vedea un coridor lung şi lat. Apare un gardian mic şi grăsuţ. Îl salută pe cel care ne-a adus: „Să trăiţi, domnule prim!”.

- Ce-i cu ăştia?

- Ia-i şi bagă-i la neagra.

Acesta deschide grila şi înaintea noastră se opreşte la prima uşă, pe stânga, trage zăvorul şi ne arată cu mâna să intrăm.

- Să stea aici până dimineaţă - zice „primul” şi plecă.

Celula era fără lumină, fără paturi, fără geam. Gardianul trage uşa, îi pune zăvorul şi noi rămânem în beznă. Nu ştiam în ce direcţie să o apucăm. Am pornit cu braţele întinse să căutăm pereţii, apoi am pipăit. Pe jos era duşumea. Ne-am aşezat lângă un perete, pe jos, şi am început să discutăm. Pe Ică îl cunoşteam, dar pe celălalt nu. Ne prezentăm. Era Angheli Dumitru, maistru tâmplar, care locuia în Şchei. Se cunoştea cu Dumitriu de multă vreme. După ce Ică a venit la mine să-mi spună ce făcuse Dumitriu, s-a dus la locul de întâlnire şi a dus haine pentru Dumitriu, care aştepta şi răspunsul meu în legătură cu locul unde să se ascundă, el găsindu-l nepotrivit. Îi cere lui Ică să-i însoţească până la Angheli, ceea ce şi face. Toată noaptea am vorbit şi am dezlegat misterul arestărilor. Eu fusesem arestat primul, dar nu m-au bănuit că aş şti ceva. Al doilea este arestat Ică şi este interogat în legătură cu Dumitriu, dar el declară că nu l-a mai văzut de vreo doi ani şi îi dă drumul. Al treilea fiind Ivan, adus de la penitenciar. ŞI acesta declară că în urmă cu două luni a fost cu Dumitriu la

Icã. În urma acestei declaraţii, la Securitate se trage concluzia cã Icã ascunde ceva şi, din aceastã cauzã, este rearestat. Supus torturilor, cedează şi declară cum a venit Faina la el, cum l-a trimis la mine, cum i-a dus haine şi cum l-a condus la Angheli. Acesta nu recunoştea nimic, este torturat în mod bestial, bătut cu bastoane, cu răngi. Dădea fiecare cu ce apuca
şi unde nimerea. Faţa îi era desfiguratã, corpul numai vânătăi. La tălpi l-au bătut până leşina şi apoi îl aruncau în celulă. După ce-şi revenea începeau din nou, ca să le spună unde se ascunde Dumitriu. Când era aproape mort, l-au confruntat cu Icã. Atunci a admis cã au dormit o noapte la el şi a doua zi, la trenul de şase, a fost cu ei în Gara Bartolomeu, le-a luat două bilete şi i-a urcat în trenul de Făgăraş. După această declaraţie a fost lăsat în pace şi acum eram cu toţii aici, la neagra, mulţumiţi cã am scăpat din ghearele călăilor, dacă asta poate fi o mulţumire. Icã se ruga stăruitor să-l iertăm. Nu aveam nici o urmă de reproş. Fiecare am experimentat pe viu metoda convingerii, ca să declarăm ceea ce vroiau aceşti eroi ai comunismului.

Toată noaptea am vorbit şi ne-am mângâiat rănile. Mă durea inima de suferinţele care erau pe capul lui Angheli. Parcă ne vedeam unul cu altul. Cu o dubă, înaintea noastră au fost aduse şi cele trei femei. De aici înainte drumul va fi lung, presărat cu multe surprize, una mai monstruoasă decât alta.

Camera 5

La ora nouă seara, o toacă de fier anunţa stingerea, iar la cinci dimineaţa deşteptarea. Un an şi jumătate cât voi sta în Penitenciarul Braşov această toacă va fi bătută de două ori pe zi, de acelaşi gardian, Cozoş. După o noapte de incertitudini nu ştiam ce vor face cu noi. Dimineaţa, în jurul orei şapte, se deschide uşa şi apare acelaşi „prim” de seară, spunându-ne: „Ieşiţi afară!”. Am ieşit pe coridor. Aici erau mai mulţi gardieni. Primul se adresează unuia: „Pe ăştia doi du-i la tineret, iar pe dumnealui du-l la şase”. Gardianul o ia înainte, eu şi Icã după el. Trage zăvorul şi ne spune să intrăm. Când pătrundem înăuntru, o mulţime de feţe palide priveau din toate unghiurile. Ne-am oprit lângă uşă şi îi priveam şi noi. Nu ştiam cum să începem. De pe priciul din stânga, de sus, sare un tânăr şi vine la Icã. Cu lacrimi în ochi îl prinde în braţe şi strigă: „Icã, ce-i cu

tine? Cum ai ajuns aici? Ce-i cu tata?". Ică, stăpânindu-se, îi răspunde: „Tata este sănătos, la fel şi sora". Acesta era fratele lui Ică, arestat de mai multe luni, elev la Liceul Meşotă, regăsindu-se acum în penitenciar.

De pe priciul de jos apar Virgil Neagu şi Luca Călvărăsan. Se apropie de mine, mă îmbrăţişează şi caută să mă încurajeze. Cu Neagu am fost coleg la internat, iar cu Luca activasem în perioada '45-'46. Apoi am fost prezentaţi de ei celorlalţi şi ni s-au făcut şi nouă locuri pe prici. Cu greu am reuşit să ne facem loc. Norocul nostru că amândoi eram subţirei. În această cameră erau în jur de 50-55 de persoane. Camera avea 4x6 m cu două priciuri suprapuse pe laturile de 4 metri. Pe partea centrală era o masă de 3 metri lungime şi două bănci, cu 4 geamuri de 60x80 cm, pe latura de 6 m, care era înspre curtea interioară a închisorii. Geamurile erau prevăzute cu drugi de fier. În cameră se mai afla un ciubăr de lemn, la care îi spuneam tinetă şi un ciubăr cu apă de băut şi de spălat faţa şi mâinile, iar după-masă vesela. Am observat că era un şef de cameră, care, atunci când a venit pâinea, a cerut şi pentru cei noi veniţi şi două gamele care ne-au fost aduse.

Prima zi şi următoarele au trecut foarte repede, fiecare din ceilalţi ne asaltau cu tot felul de întrebări. Noi eram cei mai recent veniţi din libertate şi fiecare avea de pus o întrebare, cum ar fi „De ce eşti arestat? Cum a fost la Securitate? Te-au bătut? Unde ai lucrat?" şi câte alte întrebări. La unele răspundeam sinceri, la altele aveam rezerve. Nu-i cunoşteam pe toţi, apoi niciodată nu ştiai când poate continua ancheta, de unde pot aduna noi informaţii. Camera era destul de pestriţă, oameni cu diferite convingeri politice şi oameni care nu aveau nici o opinie politică. Cu toate acestea, oamenii nu disperau. Luau situaţia aşa cum era. Moralul era bun, toţi aşteptând să se întâmple ceva. Ce anume. nimeni nu putea spune. Pe lângă majoritatea tinerilor erau şi vârstnici, chiar în jurul vârstei de 70 de ani. Aceştia suportau mai greu, deoarece erau bolnavi.

Vrând-nevrând a trebuit să mă acomodez la noua situaţie, cel mai greu a fost cu tineta. Nu ştiam cum să mă folosesc de ea în camera în care dorm şi în văzul tuturor. Căutam să respectăm un program, dar era foarte greu. Unii dintre noi erau bolnavi şi se chinuiau grozav să nu deranjeze, dar cu toată bunăvoinţa, nu întotdeauna reuşeau. Această tinetă a fost chinul cel mai greu de suportat. Câţi deţinuţi nu s-au îmbolnăvit de colon din cauză că nu puteau avea scaun în prezenţa altora şi aşteptau noaptea când dormeau ceilalţi.

Programul de cameră al zilei era următorul: la ora 5 dimineaţa suna deşteptarea. Ne sculam, ne îmbrăcam şi aşteptam să vină gardianul care ne deschidea uşa. În fiecare zi erau patru inşi de serviciu. Doi duceau tineta şi doi ciubărul cu apa. Tineta o spălam şi o aduceam înapoi, la fel ca apa. Toţi deţinuţii dintr-o cameră mergeam afară la WC, unde, la o ţeavă, ne spălam şi, în timpul afectat, unii foloseau WC-ul. Acest program se făcea pe camere, în ordinea numerelor. Într-o zi începea de la camera trei, în altă zi de la camera 14. După terminarea acestui prim punct al programului de dimineaţă aşteptam deschiderea. La ora 7.00 venea suita de gardieni, în frunte cu primul gardian. Gardianul de noapte făcea predarea către cel de zi. Deschidea uşa şi noi trebuia să fim în picioare, aliniaţi pe mai multe rânduri. De regulă, pe 5 rânduri, ca să ne poată număra mai uşor. Învăţaseră şi gardienii să numere din 5 în 5. Primul gardian apărea în uşă şi şeful de cameră raporta: „Să trăiţi, domnule Prim. Camera 5 are un efectiv de «n» oameni”, apoi Primul spunea „Bună dimineaţa”, la care noi trebuia să răspundem în cor „Să trăiţi!”. Primul ne număra, după care, împreună cu cel de zi plecau. După terminarea celui de-al doilea punct din program urma ieşirea în curte, la gimnastică. Acum ieşeam toate celulele deodată în curte, ne încolonam câte trei şi făceam un marş forţat, după care ne aranjam pe multe rânduri şi, sub comanda profesorului Pop Gavril, executam diferite mişcări. Întorşi în celule, aşteptam cafeaua, adică un surogat de orz. Bucătăria era în curte şi din camera noastră se vedeau toate mişcările de la bucătărie. Din cauza foamei mari, mulţi dintre noi priveau pe geam. Erau posturi de observaţie care anunţau masa. Taras Bulba a plecat. Acesta era bucătarul şef. Ieşea cu polonicul în mână şi, în urma lui, doi deţinuţi de drept comun, cu hârdăul cu cafea şi alţii cu pâine. Şi masa se împărţea într-o zi de la camera 14, iar în alta de la 3. În cameră erau alte reguli. Echipe de patru oameni primeam o pâine, tăiată în patru, şi o împărţeam între noi. Pe unii foamea i-a împins aşa de departe, că şi-au confecţionat un fel de balanţe, un lemnişor mai lung suspendat cu o sfoară de la jumătate şi cu două beţigaşe, la capete ascuţite. Cu acest soi de balanţă împărţeau pâinea. Cele 250 grame însemnau foarte puţin pentru 24 de ore, când şi mâncarea era mult sub necesarul de calorii. Ca să primim cafeaua ne aşezam la rând, într-o ordine strictă. Cel care a fost astăzi primul, mâine va fi ultimul. Dacă se întâmpla să se dea ceva supliment şi aici era o ordine precisă, ca nu cumva să ia unul de două ori. Şeful de cameră avea grijă de toate acestea. Unii

împărţeam pâinea în trei, alţii în două. Cei mai chinuiţi de foame o mâncau imediat ce o primeau. După masa de dimineaţă se formau grupuri şi începeau discuţiile pe diverse probleme, fiecare ce-l interesa. Cei de la observator transmiteau din când în când ce se mai întâmpla prin curte, ce s-a adus la bucătărie. Începând cu ora 11.00, foamea îşi spunea cuvântul. Oamenii se agitau, deveneau nervoşi, se mişcau prin cameră în aşteptarea mesei. La ora 12.00, crainicii anunţau plecarea lui Taras Bulba, a plecat primul ciubăr, al doilea, ne înarmam cu gamelele şi aşteptam la rând sosirea ciorbei, de cartofi sau varză acră, ori arpacaş, rareori fasole. Acestea erau alimentele ce ni se serveau. Dacă la prânz era unul din ele, seara era altul. Nu era nici un fel de regim pentru cei bolnavi, deşi penitenciarul avea spital, asistenţă medicală, care era nulă pentru noi. În timpul mesei unii îşi aruncau ochii în gamela vecinului şi aveau impresia că acesta a fost mai norocos. Foamea îi teroriza aşa de mult, încât credeau că ei sunt urmăriţi de ghinion. Nu era aşa, mâncarea era atât de puţină şi lipsită de consistenţă, încât tot timpul erai chinuit de foame. Imediat după terminarea mesei se spălau gamelele cu puţină apă, ca să nu umplem tineta, care, la aşa mulţi oameni, era o mare problemă, mai ales că funcţiona 24 de ore din 24. Apoi ne mai culcam, mai stam de vorbă până la ora 17.00, când începea din nou programul de seară. Cei de serviciu duceau tineta, o spălau şi aduceau apă pentru noapte. În jurul orei 18.00 venea masa de seară, o ciorbă la fel de insipidă ca la prânz. La masă eram pe grupuri, aşa cum primeam pâinea. De fiecare dată, înainte de masă, ne făceam rugăciunea. După servirea mesei aşteptam stingerea, cu o oarecare plăcere. Ştiam că după închidere nu ne mai deranjează nimeni, cu unele excepţii. Doar gardianul mai bătea în uşă, strigând „Linişte!”. Înainte de stingere, pe la orele 19.00, venea gardianul de zi şi deschidea uşa. După el un altul, cu un ciocan de lemn, cu coadă lungă. Se ducea la fiecare geam şi lovea gratiile, ca nu cumva să fie tăiate şi să evadăm. În spatele lui aceeaşi suită, cu „primul” în faţă, urma acelaşi ritual ca şi dimineaţa. După aceea ne încuia, dar parcă noi ne simţeam liberi în celula noastră. Directorul şi ceilalţi ciraci ai lui plecau, iar noi rămâneam în seama gardianului. Până la culcare fiecare făceam ceva. Unul povestea un film, altul un roman, vorbeam despre stupărit, făceam lecţii de filosofie, de drept, lecţii de chimie, probleme de agricultură, de viticultură, probleme comerciale, dar nu lipseau nici banalităţile. Astfel nu ne dădeam seama când a trecut timpul. Auzeam toaca, dar şi în pat continuam discuţiile, mai puţin

înflăcărați. Erau multe cu subiect gastronomic. Aveai impresia că te afli la cea mai înaltă şcoală de acest fel. Cu cât foamea devenea mai chinuitoare, cu atât fantezia era mai bogată în tot felul de reţete. Discuţiile politice se duceau în cercuri restrânse. Nu toată lumea prezenta încredere şi nu toţi eram acolo pentru acelaşi motiv politic. Veştile ce le primeam nu întotdeauna erau verificabile, ba conţineau şi o mare doză de subiectivism, se transformau de la unul la altul, fie că se adăuga ceva în plus sau se pierdea sensul. Fiecare din noi dorea veşti bune, vroia să se întâmple ceva, ca să scăpăm din închisoare. Cel care vedea lucrurile mai realist, trebuia să mintă, să se mintă, dacă ar fi spus că acest regim e de lungă durată risca să fie etichetat ca agent de Securitate sau că şi-a pierdut mintea. De altfel, nici pentru el nu era indicat să se aventureze în astfel de raţionamente.

Aceste veşti şi zvonuri care circulau de la unul la altul ridicaseră moralul deţinuţilor. Era oxigenul nostru. Încă a doua zi când am ieşit la plimbare în faţa mea a apărut domnul Petre Baicu, care era în mod tacit socotit şeful legionarilor din închisoare. M-a întrebat care este situaţia pe afară, dacă am primit unele mesaje din închisoare, de ce am căzut şi cum a fost la anchetă. I-am răspuns la toate întrebările şi, la sfârşit, mi-a spus că la camera 5, domnul inginer Răducanu este omul de contact, dar că de azi încolo eu voi fi. Este mai prudent aşa.

În continuare, aproape zilnic primeam ştiri, majoritatea din ziare, pe care le împărtăşeam discret la unul sau la doi colegi de celulă, iar ei, la rândul lor, mai departe. În câteva minute toată lumea ştia ce e nou. Comentau în şoaptă şi noi speranţe se aprindeau în inimile noastre. Aceste ştiri erau selectate şi numai ceea ce prezenta interes din punctul nostru de vedere se difuza. Pe atunci se stricau relaţiile între Est şi Vest şi nu ne intra în cap că va face casă bună comunismul cu capitalismul. Marea parte a poporului credea într-un război. Era greu să crezi că marile democraţii occidentale îl vor lăsa pe Stalin să ne distrugă orânduirile democratice şi să pună în locul lor o nouă dictatură mai feroce, ca tot ce am avut înainte. Acesta era motivul pentru care citeam ziarul printre rânduri şi reţineam numai ce corespundea mentalităţii şi speranţelor noastre. „Vin americanii!” - aceasta era lozinca - „La primăvară, la vară, la toamnă, dar vin”. Şi nu au mai venit. Ne-au dat pe mâna ruşilor, iar ei şi-au văzut de-ale lor. Erau mulţi care nu-şi puneau speranţa în americani, ci în Dumnezeu; doar el ne mai putea ajuta.

Despre colegii de celulă

Îi vom lua pe grupuri şi orientări. Cei peste 50 de colegi de celulă nu aveau aceleaşi idei politice. Majoritatea erau aici fără să fi fost nici simpatizanţii vreunui partid politic, ceea ce aveam în comun era faptul că ne iubeam ţara şi nu doream să ne facem comunişti. Mulţi elevi de la liceele din Braşov şi Făgăraş erau aici pentru că făceau parte din „Frăţiile de cruce", organizaţie de tineret de orientare legionară. Liceul Industrial din Braşov, cu un grup de opt elevi din clasele VII-VIII se opunea noilor stăpâni. Şeful lor era un elev eminent, Borza, de prin părţile Făgăraşului, foarte liniştit şi încrezător. Toată ziua făcea probleme cu cei din grupul lui Mogoş, care s-a dovedit a fi tipul luptătorului dârz şi neînfricat după ispăşirea condamnării. Sofonea a plecat şi el la grupul din Munţii Făgăraşului, condus de Gavrilă, un student de la Cluj. Gavrilă era un elev cuminte, studios, din Lisa - Făgăraş. Visul lui ar fi fost să devină inginer. Roşca, în ultimul an de şcoală, suporta privaţiunea cu stoicism, măsurat la vorbă, respectuos faţă de toţi colegii de suferinţă. Cârje - mereu zâmbitor şi amabil, la fel şi ceilalţi colegi ai lor - era mai mare dragul să-i priveşti cum, după programul de dimineaţă, toţi opt se aşezau turceşte pe priciul de sus în jurul lui Roşca sau Borza şi povesteau în şoaptă sau recitau poezii ori îşi repetau din ce îşi aminteau de la orele de curs. Nu am văzut la nici unul dintre ei regrete că sunt aici. Să mai lămurim o problemă: aceea a citităului şi scrisului. Cei care au fost arestaţi înainte de august 1948 aveau ziare, cărţi şi pachete. Comuniştii au făcut primele arestări la 15 mai. Ca măsură de intimidare a populaţiei, în vederea naţionalizării, care se pregătea pentru luna iunie. Între timp, nu se ştie ce a intervenit pe arena internaţională şi în interior sau ce sfaturi au primit de la ruşi, că au intensificat arestările, iar regimul de închisoare s-a agravat. Nu s-au mai permis pachete, scrisori, ziare, cărţi. Orice legătură cu familiile a fost întreruptă. Au început percheziţiile, s-au confiscat cărţile, creioanele, caietele, ziarele. Deţinuţii le-au ascuns prin saltele, pe unde credeau că nu pot fi găsite, dar destul de puţine au putut fi salvate. Puţinele cărţi salvate circulau din om în om şi cu multă atenţie. Dacă erai prins că ai o carte, riscai pedepse aspre. Aceasta este explicaţia că aceşti tineri elevi şi studenţi făceau probleme de matematică şi citeau unele cărţi. Studenţii şi elevii au fost arestaţi în toiul examenelor, prin lunile mai-iunie şi acum

repetau materia, deoarece sperau să-şi mai susţină examenele.

Grupul elevilor de la Liceul „Radu Negru” Făgăraş era condus de elevul clasei a VIII-a Mazilu Nicolae, originar din Oltenia. El era socotit cel mai bine pregătit dintre toţi. Era înalt, cu ochelari, blond şi meditativ. Făcea versuri. Ion Mogoş, fiul unui medic din Făgăraş, bine legat, foarte volubil, inteligent şi încrezător. Au fost condamnaţi şi trimişi la Târgşor, lângă Ploieşti, unde erau trimişi toţi elevii după condamnare, cu intenţia de a-i reeduca. Elevii s-au dovedit foarte refractari la reeducare, mai ales că educatorii trimişi aveau un nivel cultural foarte scăzut. În general, elevii arestaţi erau dintre cei mai buni şi foarte studioşi. Mazilu şi Mogoş după ce au fost eliberaţi de la Târgşor s-au hotărât să treacă graniţa în Iugoslavia şi au fost împuşcaţi pe graniţă. S-au pierdut doi tineri valoroşi pentru cauza românească. Opriş, fost elev la Liceul „Radu Negru”, student în anul I la Teologie, fusese şeful Frăţiei în liceu şi îi predase lui Mazilu; era o fire blândă. Avea toate însuşirile ca să devină preot. Se ruga mult, se retrăgea sub prici, pe cel de jos, şi medita. Condamnat la trei ani, după executarea condamnării şi-a reluat studiile la teologie, devenind preot. Motoc era cel mai tânăr, având 16 ani. Toată ziua râdea, făcea glume, era îndrăgit de toată lumea. Nu ştia ce-i frica; îi lua pe gardieni peste picior. Lungoci, un tip dur, foarte intransigent, se născuse în America. Visul lui era să scape de aici şi să plece. Ştia că-l vor chema să-şi facă serviciul militar acolo. După ce şi-a ispăşit condamnarea de un an, a plecat în America.

Liceul Şaguna avea un singur reprezentant, Oajă. Un tip singuratic, care nu făcuse nimic. Se găsea aici mai mult din cauza surorii sale, Paula Agapie, care era arestată şi fusese o legionară foarte activă şi cu relaţii în lumea mare. Paula s-a căsătorit cu Agapie la închisoare în timpul războiului, Agapie a fost închis de Antonescu şi eliberat de comunişti în 1964. Erau căsătoriţi numai legal, fără să fi convieţuit măcar o zi împreună. Paula l-a aşteptat mai bine de 20 de ani. Pepene Ioan, fratele lui Benone, era singurul elev al Liceului „Dr. Ioan Meşotă”; bun băiat. Suporta greu detenţia din cauza foamei, fiind condamnat doi ani. Îl văd şi acum cum sta la postul de observaţie, îşi muşca buzele şi aştepta să-i vadă pe Taras Bulba plecând să împartă masa.

De la Liceul Industrial ,,Astra”, era un grup de patru elevi, în celula noastră fiind numai doi: Călvărăsan, credincios ca un câine cauzei române, tăcut. Foarte rar se angaja în discuţii care îl plictiseau. Era omul faptelor. Nu-l deranja suferinţa. Fiecare

dintre noi mai povesteam câte ceva, ne mai aduceam aminte de vreo prietenă, de vreo petrecere. La Călvărăsan, acestea nu trezeau nici un ecou. Era preocupat numai de probleme serioase. Crăciun, colegul lui, un băiat durduliu, vesel, fără probleme, pe care nu-l atrăgea politica; ştia că-i român şi nu trebuie să meargă cu duşmanii neamului. Problemele mari să le rezolve cei cu mai multă pregătire. A fost condamnat un an. După revenirea acasă a făcut o
şcoală de maiştri şi şi-a câştigat pâinea fără compromisuri, onorabil.

Un grup de opt tineri bucureşteni, elevi şi studenţi, veniţi la sanatoriul T.B.C. Colceag, din Satu Lung, judeţul Braşov, în vara anului 1948, făcând o excursie prin pădurea din apropiere, au comentat situaţia politică. Unul dintre ei, Ştefan Ştefan a dat foc unui brăduleţ şi, împreună cu ceilalţi, au dansat în jurul focului, cântând cântece orientale şi strigând „Kali, ardeţi în numele lui Kali!". În timpul dansului, Ştefan a strigat: „Cum arde acest brad, să ardă România comunistă!". Joaca lor a fost povestită la întoarcerea în sanatoriu. O ureche formată a recepţionat şi a dus cele auzite unde trebuia. Ştefan a fost chemat la biroul sanatoriului şi chestionat, ameninţat. Pus pe gânduri, a povestit cele întâmplate unei fete, elevă în clasa a VIII-a. După două-trei zile Ştefan este arestat, dus la Securitate, torturat ca să recunoască că este legionar şi să dea numele celor cu care a fost în pădure. I-a declarat pe toţi. A declarat-o şi pe domnişoara Bucurenciu, căreia îi povestise întâmplarea şi, iată, pe toţi i-au arestat, fiind acuzaţi de legionarism. Am stat cu ei în cameră un an. Nu aveau idei politice, nu ştiau nimic despre legionari. Ştefan se simţea vinovat că dintr-o joacă trebuie să sufere unii colegi deDai săi, printre care se numărau Savopol - student, fiul unor oameni înstăriţi, Patriciu - fiu de preot, Velicu - un băiat simpatic, care ne cânta cântece orientale şi pe care ne cânta cântece orientale şi pe care noi îl porecleam Bughi . După un an au fost judecaţi şi condamnaţi cu suspendarea executării, la un an. Doar Ştefan a fost condamnat cu executarea pedepsei. Domnişoara Bucurenciu Stela, alintată Luţa, o tânără blondă şi drăguţă, a stat şi ea un an la închisoare, pentru că i-a spus Ştefan că s-ar putea să fie arestat. Din camera în care eram o vedeam zilnic şi toţi colegii îi făceau bezele. Era foarte mândră că toată lumea o adoră. Pe atunci încă nu se puseseră obloanele la geamuri.

Printre noi erau unii care sculptau în os cruciuliţe, medalioane cu chipul Fecioarei Maria şi al lui Iisus cu coroana de spini.

Multe din aceste lucrări îi erau oferite acestei răsfăţate a tuturor. Câte stratageme erau folosite ca să ajungă aceste podoabe la ea! Şi cei mai în vârstă o admirau. Era ca un înger când apărea în fereastră cu doamna Pop, o femeie în toată firea şi care îl avea şi pe soţul ei la camera 6.
Aceasta este o mostră de cum proceda Securitatea. Nu trebuia să faci nimic, doar să schimbi nişte păreri sau să faci o glumă, că imediat erai acuzat de legionarism sau vândut anglo-americanilor.

Un grup mai aparte era grupul Anca Romeo, al aviaţiei militare. O parte a grupului erau oameni în vârstă. Într-o cameră erau 5 persoane. Socrul lui Anca Romeo, Bologa, învăţător în Sibiu, avea peste 70 de ani. Suporta cu greutate detenţia, fiind şi bolnav. Reproşa ginerelui său că l-a implicat. Făceam împreună multe planuri de viitor, deoarece trecea timpul mai uşor. Al doilea personaj era colonelul Socol din Făgăraş, căsătorit cu o evreică, prefectul judeţului Făgăraş, în vremea lui Antonescu. Îl cununase pe Anca Romeo, îl găzduise când acesta era fugar. Acum blestema. Îl înţelegeam. Era bolnav; uneori nu mai credea că va mai ajunge să-şi vadă soţia, şi ea bolnavă. Când îl mai încurajam, spunându-i ceva veşti mai optimiste se declara gata să mă înfieze, pentru că nu avea copii. Omul acesta a însemnat ceva pentru armata română şi pentru Ţara Făgăraşului. Acum era redus la cea mai mizeră existenţă. Făcându-şi nevoile la o tinetă, adică într-un hârdău, într-o cameră de 55 oameni, revenindu-i cel mult 40 cm pe un prici din scândură, fără nici un fel de aşternut. Vâja Vasile, negustor, văr cu soţia lui Anca Romeo, singurul care se împăca cu soarta, nu-şi mai făcea probleme. Era şi mult mai tânăr. În ceea ce-l priveşte pe Anca Romeo, acesta era la camera 6. Un tip atletic, patriot desăvârşit, urmărit pentru vitejiile sale pe frontul de răsărit. A doborât mulţi „cioloveci”. Îi plăteau eroismul cu ani de temniţă, dar poate că aceasta este mai mult decât toate decoraţiile: după ce ţi-ai făcut datoria, să fii trimis în temniţă de cei ce nu au ridicat un deget pentru apărarea patriei.

Grupul Corneliu Octavian sau, mai bine zis, grupul comandorului de aviaţie Ciulei, din care făceau parte, în afară de cei doi Teodorescu, Gheorghe Constantinescu şi Teodor Păun. Aceştia erau rude între ei şi lucrau la Codlea.

Comandorul Georgescu, zis şi „Şarpe”, din Ploieşti, a fost ataşat acestui grup Ciulei. Având multe relaţii, era urmărit de Securitate şi a fost apoi arestat. La Securitate a fost maltratat şi înfometat, cerându-i-se să spună ce legături are

cu americanii. Observând că tot ce i se cere este ireal şi că există numai în minţile bolnave ale anchetatorilor, a imaginat un plan pe placul lor. Acest plan prevedea debarcări de trupe aeropurtate americane, în zona Braşovului. Vor fi aduse tancuri şi alte unităţi motorizate, ce vor fi ascunse pe Valea Spurcată, prin pădurile Codlei. Desigur, trebuie să mai ştie cineva de acest plan şi aşa s-a ajuns la arestarea celorlalţi. Oricum, ceilalţi arestaţi nu ştiau nimic de acest plan. Ciulei a fost grav torturat, iar Securitatea a căutat alte motive de implicare a grupului.
Pentru că oricum, Corneliu Octavian fusese legionar şi condamnat de Antonescu, a fost declarat el şeful grupului şi după un an de detenţie întreg grupul a fost trimis în judecată. Cum acuzaţii erau străini de activitatea legionară de care erau acuzaţi, au fost puşi în libertate, reţinându-l numai pe Corneliu Octavian, pentru că el mai fusese condamnat. Acum, alături de ceilalţi, fără condamnare, a fost trimis într-un lagăr de muncă, de unde s-a întors grav bolnav după şapte ani. Corneliu era un om cultivat, licenţiat în matematici, în drept şi în ştiinţe economice. Era foarte energic şi neastâmpărat. Vorbea mult şi ţinea conferinţe audiate cu mult interes.

Teodorescu Alexandru, mereu zâmbitor şi reţinut, avea o inteligenţă vie, era un om educat şi un creştin profund.
Constantinescu, fără preocupări politice, ajuns aici îşi ducea în linişte suferinţa. Păun, un utecist convins, îi părea rău că a ajuns aici fără voie. Numai meditaţiile luate de la Corneliu Octavian l-au adus aici. Un băiat bun, dar regreta că în urma acestei arestări nu va mai putea să se realizeze politic. O personalitate îndrăgită de noi era învăţătorul Teodor Ioanid, maior în rezervă, a luptat de la Nistru până în Caucaz şi retur, până în Munţii Tatra, decorat cu medalii române şi germane şi, în final, ruseşti. În afară de profesiunea de dascăl în comuna Cegani - Ialomiţa, mai avea şi pasiunea de apicultor. Am ascultat multe conferinţe ale dumnealui despre albinărit. Dl. Ioanid era şi membru al Asociaţiei Naţionale de Stupărit. Captivante erau povestirile lui despre eroismul ostaşilor români în cel de-al doilea război mondial.

Alte persoane din camera 5

Domnul dr. Remus Cocoş, din Făgăraş, inteligent, pedant, credincios şi amabil cu toţi, a fost adus la închisoare pentru că în

timpul studenţiei a fost legionar: în timpul guvernării legionare a fost concentrat. Pentru vina de a fi fiu de preot şi fost legionar, după august 1944 a fost internat în lagărul de la Caracal şi epurat din magistratură. Am devenit repede amici. Dormeam pe acelaşi prici. Remus Cocoş era foarte cultivat, fiind licenţiat şi în teologie. Conferinţele dumnealui erau urmărite cu deosebit interes.

Avocatul Iavorschi, refugiat din Bucovina, arestat şi cercetat pentru faptul că fusese în studenţie legionar, nu a mai avut în Braşov nici o activitate politică îşi vedea de avocatură şi de brutăria pe care a deschis-o în Braşov cu fratele său. Comuniştii vroiau această brutărie şi l-au trimis la închisoare, pe care o suporta greu din cauza celor două fetiţe cu păr de aur, pe care le lăsase acasă.

Avocatul Adrian Nicoară, şeful tineretului PNŢ Maniu, a fost arestat în lotul Jinga-Herlea-Chişu, acuzaţi că au urmărit reorganizarea partidului şi răsturnarea guvernului comunist, o invenţie a Securităţii. Nicoară era un om simpatic, realist, nu-şi făcea iluzii. Ştia ce-i comunismul, mai fusese arestat şi avea experienţă. Deşi camera era pestriţă, Nicoară era prieten cu toată lumea. Credea că numai naţional-ţărănismul poate salva ţara. Toţi îl simpatizam. Personal am devenit un amic al său. Ne stimam reciproc.

Olteanu Gheorghe, primarul comunei Barcani, arestat pentru ajutor legionar, pentru că a dat ceva bani şi alimente pentru cei închişi şi pentru familiile lor. Ţăran, cu capul limpede, ştia că nu trebuie să colectivizăm agricultura. Alături de el erau notarul comunei, Varză, casierul Balcu şi pădurarul Bocârnea. români curaţi, toţi aceştia erau ataşaţi preotului ortodox din comuna lor, părintele Filip Nicanor, care în tinereţe fusese legionar şi acum avea unele relaţii la Braşov cu unii legionari şi adunase ajutoare de la ceilalţi.

Stoicănea Moise, ţăran din apropierea Făgăraşului, când îl întreba cineva de ce e în puşcărie, răspundea că a fost măcelarul legionarilor în '40 şi acum l-au arestat. Era foarte şiret, nu-l putea înşela nimeni. A luat destulă bătaie, dar a fost socotit prost şi a fost lăsat repede în pace.

Avram Sebastian, condamnat în 1941 pentru participare la manifestaţii anti-Antonescu, eliberat în 1947, se angajează la CFR ca muncitor. Este rearestat în 1948 şi trimis la penitenciar. Un om blând, tăcut la cei 30 de ani. I se spunea Taciturnul. Avea săpată suferinţa pe faţă şi în toată făptura lui. În anii petrecuţi în Aiud a studiat matematica. Îi impresiona pe

toţi cu cunoştinţele lui în materie. Asculta pe fiecare, răspundea cu dragoste, a lăsat o bună impresie.

Inginerii Răducanu şi Mărcuţă de la Uzina Astra Braşov, modeşti şi corecţi, arestaţi pentru suta de lei dată pentru nişte familii nevoiaşe. Acum eram aduşi la cea mai de jos condiţie umană. Trăind în uzină alături de muncitori, le cunoşteau necazurile şi presiunile ce se făceau asupra lor ca să intre în partid. Se mândreau cu atitudinea lor.

Simpaticul inginer Cioroiu Miron, de prin părţile Brăilei, a ajuns inginer chimist la Fabrica de Hârtie Zărneşti, o proprietate a familiei Brătianu. Aici ajunsese inginer şef de producţie. După naţionalizare, cu noii directori comunişti producţia a scăzut şi trebuiau căutaţi vinovaţii. Aceştia nu puteau fi alţii decât foştii conducători din trecut, şi anume inginerul Cioroiu Miron şi dr. inginer Simionescu, şeful Laboratorului de cercetări. Arestaţi la începutul anului '49, după proba de foc de la Securitate, ing. Cioroiu a fost adus la camera 5 cu picioarele distruse. Ne-am împrietenit repede. Era şi bolnav; îl mai ajutam. Era un om comunicativ şi sentimental. După ce şi-a mai revenit, a ţinut multe prelegeri despre fabricarea celulozei şi hârtiei. După arestarea lor, producţia a continuat să scadă şi Securitatea, după aproape un an de presiuni în care cereau să recunoască că au sabotat, S-a văzut nevoită să-i pună în libertate şi să admită că a fost vorba de incompetenţa directorului comunist şi a secretarului de partid.

Cei trei jandarmi

Istrăţoiu, Ţenea şi Scarlat Ioan au „aterizat” în camera 5 în iarna anului 1949. Veneau de la Securitate; deşi doreau să se arate nepăsători, totuşi se observa pe ei că sunt îngrijoraţi pentru activitatea lor. Au urmărit comuniştii şi legionarii. Dar acum comuniştii le cereau socoteală şi, mai mult, le cereau informatorii. Deseori erau duşi la Securitate şi veneau de acolo ciufuliţi. Se pare că în final au fost şi ei păcăliţi, că dacă vor divulga numele informatorilor, vor fi liberi. La început s-au temut, pentru că unul din informatori era prim-secretar al judeţului. În cele din urmă, l- au divulgat şi primul a fost destituit, iar ei au fost condamnaţi.

Boicu Mircea, student la Academia Comercială, arestat pentru că l-a cunoscut pe studentul Liviu Magu şi pe doamna Cucu, al cărei soţ, inginerul Teodor Cucu, a fost dat dispărut.

Un alt student şi anume Catană, în ziua de 6 noiembrie 1948, împreună cu alţi colegi, a fost trimis de conducerea UTC-ului în sala de mese a cantinei studenţilor din Braşov să împodobească pereţii sălii cu tablourile tovarăşilor comunişti Marx, Engels, Lenin, Stalin, Dej, Ana Pauker. Şi cum unul era pe scară şi îi aranja după mărime pe pereţi, Cătană când i-a dat tabloul Anei Pauker i-a zis celui de pe scară:
„Reguleaz-o şi pe asta, măi!”. A doua zi Catană a fost arestat şi adus la camera 5 şi după 7-8 luni - condamnat la trei ani închisoare.

Cu grupul Jinga-Herlea au fost arestaţi şi fraţii Moş, cel mare medic veterinar la Turda, iar cel mic era student în Braşov. Foarte simpatici, cu cel mic am fost şi la canal.

Ernest Bernea a fost arestat pentru apartenenţa sa la Mişcarea Legionară, fost director în Ministerul de Externe, profesor de sociologie, coleg cu Traian Herseni. Avea o cultură aleasă, un om de o modestie rară. Povestea frumos între două boli, când uita de ele. Era foarte obsedat de ideea că-i cel mai bolnav. Am regretat despărţirea de dumnealui şi de cultura sa.

Tot în camera 5 a venit, în 1949, studentul Gheorghe Cimpoacă din Dârste-Braşov, un băiat bun. Îl cunoşteam din libertate. Cu alţi băieţi din Dârste au trecut pe lângă vila locuită de Teohari Georgescu, la Timişul de Jos, şi au cântat cântece patriotice şi au scandat „Trăiască Iuliu Maniu”. Au fost arestaţi de garda lui Teohari şi aduşi la închisoare după proba de foc de la Securitate. Am relatat acest caz Cimpoacă, întrucât de el se leagă întâmplări tragice. În vara anului 1949, mă scoate gardianul Lăzăroiu să mătur coridorul şi cu această ocazie îmi lasă ziarul „Scânteia” să-l citesc. La grilă venea plantonul de la grefă, cu diferite treburi. Într-o zi, acest planton m-a întrebat în taină dacă îl cunosc pe Cimpoacă. La răspunsul meu afirmativ, a scos din sân mai multe pachete cu ţigări, rugându-mă să i le duc lui Cimpoacă de la doamna care lucra la grefa închisorii. Aceasta s-a repetat periodic. În afară de ţigări, cu timpul, a venit şi cu ceva alimente în cantităţi mici, pastă de dinţi şi câte o scrisorică. Treaba a mers bine, până în primăvara anului 1950, când au sosit, de la Piteşti, studenţii Sobolevschi şi Prisăcaru. Aceştia au fost cazaţi la celula trei, în carantină. Am aflat de sosirea lor şi am reuşit să vorbesc cu ei când făceam curat pe coridor. I-am comunicat domnului Baicu şi lui Jimboiu, student, care era bolnav de TBC şi izolat de unul singur la celula patru. Jimboiu a spus că-i cunoaşte şi să le acordăm toată atenţia că sunt băieţi buni. În vremea aceea noi nu ştiam nimic despre Piteşti şi toţi studenţii erau nerăbdători să ajungă odată la

Piteşti, să fie cu ceilalţi împreună. Într-o zi când măturam şi profitând de neatenţia gardianului, care moţăia în biroul lui, la cererea lui Jimboiu, l-am băgat în celula trei să vorbească cu ei, să afle de la ei ce fac studenţii la Piteşti. Desigur că aceştia erau bine instruiţi de Ţurcanu şi i-au vorbit lui Jimboiu, în aşa fel că l-au câştigat de partea lor. De acum, totul le-a mers în plin. După perioada de carantină au fost mutaţi la camera 5. Eu nu mai eram acolo, mă mutaseră la camera 14. Ajunşi în camera 5, şi-au jucat rolul de băieţi buni, cu accentul aparte la grupul studenţesc legionar, s-au făcut prieteni cu Cimpoacă, că acesta avea ţigări. Şi-au dat repede seama cam pe ce căi pot veni aceste ţigări, dar au lucrat cu răbdare să afle cât mai multe şi au aflat totul. Au fost chemaţi la Securitate şi l-au turnat pe Cimpoacă, au dat în vileag relaţia cu doamna de la grefă, prin planton (un deţinut de drept comun). Doamna a fost arestată, la fel şi contabilul şef, colegul ei de birou, pentru că nu o denunţase.

Cimpoacă a fost dus la anchetă şi bătut rău să recunoască. Camera 5 s-a disipat şi cei doi veniţi de la Piteşti au început o acţiune de reeducare. Norocul meu a fost că nu după mult timp am fost mutat la Gherla.

PROCESELE

În iarna anului 1949 au început procesele. Tribunalul Militar funcţiona pe strada Nicolae Iorga nr. 25. Simulacrele de procese s-au format, totuşi, pe întreprinderi, oraş, şcoli şi academie şi unele grupuri mai mici. Procesele au început fără nici o instrucţie şi fără posibilitatea luării de contact cu un apărător.

Primul lot a fost format din grupul muncitorilor de la Uzina Astra, cam 38-40 de inculpaţi, conducătorul lotului a fost desemnat de Securitate. Maistrul Pop Traian şi secundul Gheorghiu Gheorghe, muncitor strungar, alţi componenţi ai lotului - Mărcuţă, Răducanu, Munteanu Mihai - ingineri, Budulan - maistru, maistru Gârbă Negoescu, Hegeduş, Man, Greblă, Sculeanu, Ivan, Tudose, Tişe, Bucuţea, Grigorescu, Marinescu.

În ziua procesului au fost îmbarcaţi într-un autobuz şi duşi mai întâi la Securitate şi întrebaţi dacă îşi menţin declaraţiile. Cum

oamenii nu puteau recunoaşte enormităţile din declraţiile semnate sub presiune au fost din nou maltrataţi în chip bestial de ofiţerii de Securitate Brăilă, Dumitraşcu, Cernat, Popovici, Găzdac. Aşa timoraţi au fost duşi în faţa Tribunalului. Sigur că nici unul din ei nu a putut recunoaşte nici în faţa Tribunalului aceste declaraţii ale securiştilor. Fiecare a spus: „Nu pot recunoaşte. Am semnat pentru că nu am putut suporta chinurile. Puteau scrie orice, că nu mai eram în stare să citesc. Se poate vedea după scris că nu ne aparţine, doar semnătura". Au fost judecaţi de un complet militar, în frunte cu colonelul Ghica, având alături doi asesori populari şi o apărare din oficiu, care au făcut presiuni asupra inculpaţilor ca să-şi recunoască vina că numai aşa vor obţine clemenţă din partea sistemului comunist. Condamnările au fost dure. 10 ani pentru muncitorul strungar Gheorghiu Gheorghe, 7 ani pentru maistrul Pop Traian, 5 ani pentru inginerul Munteanu Mihai şi muncitorul Tudose Constantin, 4 ani pentru sudorul Grigorescu Constantin şi Sculeanu, apoi o serie de condamnări la 3 ani, 2 ani, 1 an. Din cei 38 care formau acest grup de la Astra Braşov nici unul nu a scăpat necondamnat. Marele număr de deţinuţi aflaţi în depozitul Securităţii de la Penitenciarul Braşov urmăreau cu mare atenţie desfăşurarea acestui proces, considerat un test al atitudinii comuniste faţă de opoziţie.

După cunoaşterea verdictului, a fost clar pentru toţi că Guvernul continuă politica de lichidare a opozanţilor politici. Au urmat alte loturi de oameni care au spus un NU răspicat comunismului. Lotul de la Uzina Tractorul de sub conducerea maistrului Tilea, format din şapte muncitori, toţi primind condamnare între 7 şi 2 ani. Lotul muncitorilor de la Uzina Dumitru Voina, condus de muncitorul Fulicea Ioan, condamnat la 7 ani şi apoi ucis în reeducarea de la Gherla, Vultur Gavril - 4 ani, ucis la colonia Peninsula Canal; Fulicea Alex - 3 ani, muncitor ajustor; muncitorul Negulici Vasile, muncitorul Voina Ioan şi Cojocaru Gheorghe.

Un lot cu o notă hazlie este cel al muncitorilor de la Fabrica de armament Tohan. Aici era un maistru, fost legionar, Stan Ioan. Securitatea nu-şi putea imagina că acest legionar ar sta liniştit, oamenii ei credeau că trebuie să facă ceva. Pornind de la acest raţionament l-au arestat pe Stan şi l-au supus torturii, să spună ce face şi care îi sunt camarazii de luptă. Rezistenţa a cedat şi ca să-şi salveze viaţa şi-a inventat partizanii, şi anume: Teianu, secretarul de partid al fabricii, Chiriac - preşedintele comitetului sindical pe fabrică şi Bojincă - secretarul sindicatului. Toţi trei au

fost arestaţi, torturaţi ca să recunoască fanteziile lui Stan. Au recunoscut, pentru că nu aveau încotro.

Aceştia au fost o pacoste pe capul nostru. Ajunşi la închisoare, au intrat în contact cu educatorul politic, un cretin, care i-a cazat la celula 7, cu alţi trei: Greblă, muncitor la Astra, Cojocaru Gheorghe - muncitor la D. Voina şi Groza Vasile - muncitor la CFR. Stan a fost condamnat la 4 ani, iar cei trei câte un an cu suspendare, dar până la proces şi apoi până la eliberare a trecut mai bine de un an, timp în care aceştia au lucrat, făcându-ne viaţa mai grea. Ei scriau articole la o gazetă de perete. În aceste articole, la ordinul politicului şi a Securităţii, ponegreau pe ceilalţi deţinuţi. Acuzaţiile erau murdare şi mincinoase, mai cu seamă că ei nici nu cunoşteau persoanele calomniate. Se foloseau de materialul furnizat de Securitate, care urmărea dezbinarea noastră. Cei de la camera 7 erau liberi şi trăgeau cu urechea pe la uşi, apoi făceau note informative cu relatări imaginare. Dacă cineva avea ceva de discutat, nu o făcea cu voce tare.

Lotul Frăţiilor de cruce era condus de studenţii Petre Arapu şi Alexandru Munteanu. Cu Munteanu ne cunoşteam de mulţi ani. Au fost în jur de 30 de elevi în mai multe loturi. Munteanu şi Arapu au fost judecaţi cu lotul studenţilor de la Academie şi condamnaţi la câte 15 ani fiecare.

Lotul studenţilor braşoveni

Şeful de lot a fost stabilit de către Securitate în persoana lui Jimboiu Gheorghe, fiind mai în vârstă decât ceilalţi. Alegerea s-a bazat pe considerentul că Jimboiu fusese arestat pe vremea lui Antonescu şi condamnat ca legionar. Acum era recidivist, după Securitate, şi punerea lui în faţă dădea mai mare credibilitate învinuirilor. Realitatea era cu totul alta. Acest om se bucura de mult respect în faţa studenţilor braşoveni şi trebuia izolat. Deşi starea sănătăţii lui era foarte gravă, fiind bolnav de plămâni, expectorând sânge, a fost maltratat la Securitate în chip bestial, iar apoi aruncat în celula 4, de unul singur, în Penitenciarul Braşov. Fără asistenţă medicală, după doi ani de anchetă, a fost condamnat la 15 ani şi dus în Aiud, unde a decedat. Era un om blajin, cinstit, crescut de mama lui, o ţărancă credincioasă din Oltenia, fiind unicul ei fiu, pierdut într-o luptă nemiloasă şi inegală, dusă în slujba binelui şi a credinţei în Dumnezeu şi neam.

Dintre aceşti studenţi mai reamintesc, în primul rând, pe bunul meu prieten, Cantemir Ioan, din Botoşani. Tatăl lui a rămas undeva prin stepele Rusiei, iar el a fost educat de mama lui, speranţa bătrâneţelor sale, dar nu a fost să fie aşa. Condamnat la 3 ani în 1950, este dus la Piteşti, L-au luat de lângă mine, din celula 5. Ne-am îmbrăţişat îndelung când gardianul Cozoş, seara la ora 9.00, a deschis celula şi a pronunţat: „Cantemir Ioan, ia-ţi bagajul!". Scurt. Ne-am uitat unul la altul şi am suspinat. Cantemir a plecat pe un drum de unde nu s-a mai întors. Peste un an voi afla la Canal ce s-a petrecut, la Piteşti, cu Cantemir. Acolo coborâse iadul peste ei, cu acel întunecat Ţurcanu. Supus reeducării, Cantemir nu a acceptat-o, fiind torturat de Ţurcanu personal. După mai multe zile, călăul, văzând că nu-l supune, s-a dezlănţuit nebuneşte, împreună cu toată banda de torţionari, lovindu- l care pe unde apuca. Când au obosit, nebunii au constatat că loveau un cadavru, deoarece Cantemir decedase. Sufletul lui era în drum spre ceilalţi eroi ai neamului: Lae Grozavu - alt student din grup, Sântimbreanu, Spătăceanu, Maniu, Sava, Cimpoacă, Bârsan, Boieru, Moş ş.a.

În închisoarea din Braşov erau toate categoriile de cetăţeni: medici, cum ar fi Sonea, Cărpinişan, Tomescu, Cojocaru; ingineri: Şandru, Mosora - toţi de la Tractorul, Simionescu, Cioroiu - de la Zărneşti, Răducanu, Cucu, Mărcuţă, Munteanu - de la Astra; profesori: Ghiţescu, Bordeianu, Pop ş.a.; contabili: Boian, Teodorescu, Constantinescu, Ion Ion, Gheorghe Clonţea, Trâmbiţaş şi mulţi alţii; preoţi: Filip Nicanor, Beleuţă, Comşa, Popescu ş.a.; comercianţi: Ovidiu Clonţea, Teodorescu, Drăghici, Banciu, Valer Pop; industriaş: Stănicel.

Prin rotativa Securităţii Braşov au trecut mii de oameni de diferite convingeri politice şi de profesii diferite. Câteva luni am stat în celula 14 cu Drăghici Constantin, un om simpatic şi corect, fiind camarazi de celulă. Acesta nu se lăsa intimi-at de temniceri. Nu se supunea lor şi îi lua în zeflemea. Mă amuzam când îi cânta lui Maier - evreu, responsabil politic: „Hai la lupta cea mare să ne c... în căldare" sau lui Roman, primul gardian, îi zicea: „Aici vă bag şi vă pun difuzorul să vă cânte «Hai la lupta cea mare»". Nu-l luau în serios, altfel ar fi fost tot la neagra.

Burcoi Ioan, patronul unei frizerii, acuzat de legionarism, foarte cumsecade om şi bun, era frizerul politicilor. Mergea din celulă în celulă şi bărbierea şi tundea la zero, pentru că aşa erau regulile. Pe lângă asta mai făcea şi altă treabă. Ducea mesajele de la unii la alţii. Prin el se transmiteau multe informaţii, chiar şi atunci când ne scoteau câte unul pe coridor, în prezenţa

gardianului să fim bărbieriţi, se făceau transmiterile de informaţii.

Biriş Nicolae, maistru zugrav din Şcheii Braşovului, credincios în biserica creştină, ataşat fără rezerve de politica legionară, gata de orice sacrificii pentru credinţă şi legiune. Nu regreta nimic, era fericit că a fost ales să ispăşească o părticică din păcatele neamului acesta.

Clonţea Gheorghe, fost director la Uzina Astra, un om îngrijorat şi timorat, fost legionar, conştient de soarta ce i-a fost rezervată acestui neam de naivii de la Yalta. Nu avea motive să fie optimist. A fost eliberat după 17 ani de detenţie. Tracasat tot timpul de Securitate, a ajuns o epavă. Se temea şi de umbra lui.

Procesul grupului meu dosar 1370/49 - sentinţa 780/26.10.1949

Menţinuţi în depozitul Securităţii Braşov, după 11 luni am fost trimişi în judecată la Tribunalul Militar Braşov, în data de 20 octombrie 1949. Nu aveam un şef de lot. Dumitriu şi Lenuţa Faina nu erau arestaţi. Trei bărbaţi, Angheli Dumitru - maistru tâmplar, Pepine Benone - proiectant, Salcă Alexandru - mecanic auto şi trei femei: Fulicea Tereza - casnică, Fulicea Victoriţa - casnică şi Vultur Zenovia - casnică, ultimele două cu câte trei copii sub 5 ani. Dumitriu şi Elena erau lipsă, nefiind prinşi. Lenuţa va fi arestată în 1952 şi rejudecată, iar Dumitriu a căzut eroic în luptă cu Securitatea, după ce a terminat muniţia.

După ce ne-a bărbierit nea' Ionică Burcoi am fost duşi la poartă. Acolo au sosit şi femeile. Pe două rânduri de trei, femeile în faţă, însoţiţi de toţi atâţia gardieni şi soldaţi, am pornit pe jos pe străduţa ce duce spre parc şi pe strada Nicolae Iorga, la nr. 18. Acolo era sediul Tribunalului Militar. În sală erau câţiva securişti în civil. Nimeni nu era prezent din partea familiilor. Vreo trei inşi, tot în civil, s-au dat drept avocaţi din oficiu. Unul dintre ei mi s-a adresat: „Domnule, eu sunt apărătorul dvs. şi v-aş sfătui să fiţi sincer şi să nu negaţi declaraţiile date la Securitate. Îmi îngreunaţi şi mie apărarea, apoi, dacă vă recunaşteţi vina, Tribunalul va ţine cont de sinceritatea şi căinţa dvs şi o să vă dea o pedeapsă minimă". L-am ascultat până la capăt şi i-am spus: „Domnule avocat, eu nici nu ştiu ce au scris ei în declaraţii. Eu le-am semnat ca să scap de tortură. Nu le pot recunoaşte". „Domnule - cu o voce răstită - în această situaţie eu nu vă pot apăra. Cum credeţi dumneavoastră?". Nu ştiu dacă şi-

a spus numele, dar nici nu am fost curios să-i aflu. Am rămas cu impresia că era ofiţer de Securitate sau le făcea jocul. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu ceilalţi din lot. Nu după mult timp a apărut preşedintele, un colonel, urmat de doi ofiţeri ca asesori şi grefierul. După apel şi identificarea clasică, cu întrebarea dacă îmi menţin declaraţia dată la Securitate, şi răspunsul a fost tot clasic: „Nu!”. Acelaşi răspuns l-au dat toţi. Aceasta i-a nemulţumit şi le-a dat de lucru. Trebuia să ne ia interogatorii. Ne-au dus în altă sală şi apoi, câte unul, eram chemaţi la interogatoriu. Preşedintele nu se ostenea să afle adevărul. Jocurile erau făcute de Securitate. Rolul Tribunalului era să consfinţească ceeea ce se hotărâse de către anchetatori. Aşa a trecut prima zi. A doua a continuat cu rechizitoriul procurorului. Acesta ne-a declarat duşmani al poporului şi a cerut condamnarea noastră cu maximum de pedeapsă pentru crima de uneltire contra ordinei sociale. A venit rândul apărării, care, aşa cum ne prevenise, a început cu susţinerea că clienţii lor sunt vinovaţi faţă de noua orânduire socială. Dar ei speră ca pedepsele ce se vor da să nu fie prea aspre şi-i vor face pe acuzaţi să-şi regrete faptele. Fiind încheiată această parodie, s-a anunţat că pe 26 octombrie se va pronunţa sentinţa. Mă aşteptam la o condamnare de un an sau doi. În 26 a venit grefierul la penitenciar să ne comunice pedepsele, care au fost dure. Angheli Dumitru a primit 7 ani de temniţă grea, Pepine Benone - 7 ani temniţă grea, Salcă Alexandru - 3 ani închisoare corecţională, Vultur Zenovia - 3 ani închisoare corecţională, Fulicea Tereza - 2 ani închisoare corecţională, Fulicea Victoria - 1 an şi 6 luni închisoare corecţională. Am declarat recurs, dar fără succes. În lipsă, au fost condamnaţi Dumitru şi Faina la muncă silnică pe viaţă. De acum eram condamnaţi şi aşteptam să fim trimişi la închisorile de execuţie. Femeile au fost trimise la Mislea, Benone şi Angheli - la Aiud, iar ultimul am fost eu - trimis la Gherla. Aceasta se întâmpla abia în luna aprilie 1950. În timpul cât am mai rămas, au fost aduşi deţinuţi din alte judeţe pentru procese. Unii au fost „cazaţi” la etajul 1, iar alţii la parter. Printre aceştia am cunoscut grupul Dragon, din Prahova: avocatul Moşoiu, nepotul generalului Moşoiu, Niculescu-Basu - paraşutat din Austria, fraţii Bozdoc - din Sinaia, călugărul Anghel - de la Cheia, Andronescu - fost coleg de internat cu mine la Braşov.

Din grupul buzoienilor, care au stat la parter, persoană mai reprezentativă a fost Eugen Iliescu, moşier, fost primar al Buzăului, cu studii de drept şi un doctorat la Sorbona. A fost

condamnat la ani de temniţă grea. Împreună cu el am mers la Gherla, în 1950. Era bătrân şi bolnav. Am stat trei săptămâni în carantină la camera 91. M-a îndrăgit mult, eu fiind tânăr. Îl scuteam de micile corvezi. Când ne-au despărţit, m-a îmbrăţişat îndelung şi, cu lacrimi în ochi, mi-a spus: „Te iubesc ca pe copilul meu. Rar mi-a fost dat să mă despart de un om aşa cum mă despart de dumneata. Eu nu cred că voi mai ajunge în libertate, dar dumneata eşti tânăr şi continuă pe calea ce ai apucat". M-a sărutat şi ne-am despărţit. Nu după mult timp, am aflat că a fost ucis în Gherla.

Grupul buzoienilor a făcut impresie plăcută la Braşov. Şefii lui erau avocatul Păun şi doctorul veterinar Şercăianu, oameni corecţi şi luptători curajoşi. Au desfăşurat activităţi în munţi cu un grup mai numeros. Acest grup a fost judecat la Braşov şi membrii lui au primit condamnări dure. Securitatea din Buzău a fost foarte dură cu ei. Pedepsele au fost de 15 ani muncă silnică pentru Păun, Şercăianu şi alţii. Printre ploieşteni era un tânăr, Rodas, foarte talentat şi cu el în celulă era Ciobanu. Amândoi prelucrau din os cruciuliţe şi medalioane cu chipul Feciorei Maria şi pruncul în braţe. Mântuitorul era făcut cu cununa de spini şi cu făclia în mână. Cred că s-au făcut sute de asemenea obiecte din os. Cei mai mulţi dintre deţinuţi au primit câte unul sau două medalioane.

PLECAREA LA GHERLA

În seara zilei de 17 aprilie 1950 se deschide uşa celulei. În uşă gardianul de noapte, Cozoş, care spune: „Salcă, în noaptea asta pleci la Gherla. Pregăteşte-ţi lucrurile!”, la care eu i-am spus: „Da, am înţeles, dar v-aş ruga ceva”. „Ce?” - mă întreabă acesta. „Vreau să-mi iau la revedere de la prietenii mei din camera 5”. „Haide!”. El mergea în faţă, iar eu în urma lui. S-a oprit la camera 5, a descuiat şi a dat uşa la o parte. Eu am apărut singur în faţa uşii. Toată camera a dat buluc la mine, fiind curioşi ce s-a întâmplat. Foarte emoţionat, le-am spus: „Plec la Gherla”. I-am îmbrăţişat pe cei din faţă. Îmi amintesc de dl. Cocoş, care, cu o voce puternică s-a adresat: „Sandule, să ne vedem cât mai curând în libertate!”. Petre Baicu s-a apropiat de mine, m-a îmbrăţişat şi mi-a dat, la repezeală, unele instrucţiuni pentru Vasile Dâmbu, spunându-mi că îl roagă să aibă grijă de oamenii din Gherla, să-i salut pe Hogescu Alexandru şi pe toţi ceilalţi din Braşov. Această despărţire a fost dramatică, cu lacrimi în ochi m-am despărţit de cei din camera 5, care au rămas în continuare la Braşov unde am stat un an şi jumătate. De puţin timp am fost mutat la celula 14. Cineva se va întreba cum a fost posibil ca gardianul Cozoş să mă ducă la fosta cameră. Gardianul era conjudeţean cu mine. El îmi aducea câte ceva de la unchiul meu, Bogdan Alexandru. Îmi mai spunea câte ceva din afară. Am păstrat totală discreţie. Nu doream să cunoască nimeni această legătură. Unchiul meu avea doi copii studenţi şi aş fi fost nenorocit dacă ar fi păţit ceva. După această despărţire, mi-am luat boarfele strânse într-o valiză de lemn şi am ieşit în hol, unde au fost aduşi şi alţii de la alte celule, precum şi de la etaj, în total 18 deţinuţi - braşoveni, buzoieni şi prahoveni. Mai mulţi gardieni în jurul nostru, unul mărunţel şi iute împărţea pachetele cu hrană rece. Acest gardian era un bufon, după nervii pe care ni-i făcea la percheziţii. Ne dezbrăca, ne arunca totul pe jos şi le călca cu picioarele. Ne distra, că la fiecare percheziţie ne ţinea un discurs tip: „Măi, ascultă aici, nu ai voie să ai asupra ta decât pâine, pe care ai căpătat-o astăzi, cămaşa, izmenele, batista, prosopul, pasta de dinţi etc. Dacă te mai prind că mai ai altceva, te-a luat mama

dracului! Ai înţeles?”. Îl chema Anton şi era de prin Oltenia. Odată terminate pregătirile, am fost scoşi în curte, unde celor cu pedepse mai mari le-au fost puse lanţuri la picioare, iar altora cătuşe la mâini. Eu am fost scutit, fiind condamnat numai la trei ani . În jurul orei 23.00 am plecat pe jos spre gară. Timpul era frumos, în oraş linişte. Câte trei pe rând am străbătut Calea Victoriei (astăzi bulevardul 15 Noiembrie), apoi Hărmanului, până la gară. Lanţurile făceau zgomot şi atrăgeau atenţia trecătorilor. Nu mult după miezul nopţii am fost urcaţi în dubă, unde am mai găsit alţi deţinuţi ce veneau din Jilava. Abia în dubă am putut vorbi între noi. După miezul nopţii am părăsit Braşovul. Nu am ştiut ora. La închisoare, Banditul nu trebuie să ştie ora şi nici ziua. A fost şi aceasta o luptă cu temnicerii, numai că, cu ajutorul clopotelor îi învingeam. Până la Gherla m-am întreţinut cu d-nii. Iliescu şi Popescu-Pogoanele (îşi adăugase şi numele satului din care era), proprietar a 100 pogoane şi cu ceilalţi ocupanţi ai dubei. În Aiud au urcat noi deţinuţi pentru Gherla. În zorii zilei am ajuns la destinaţie. De la gară la închisoare am mers pe jos escortaţi de o armată de gardieni şi miliţieni. Puşcăria Gherla, cunoscută prin faima sinistrei „Zarca”, funcţiona într-o construcţie din Evul Mediu, pe malul Someşului, propietate, cândva, a familiei Martinuzzi. Cele două laturi ale clădirii formau un „L”, la subsolul laturii mai scurte fiind o pivniţă, cu pavimentul acoperit încontinuu de apă, din cauza infiltrărilor din râu. Pereţii erau foarte groşi, peste un metru, şi igrasioşi - plini de apă şi mucegai. În pivniţă - aceasta era zona penitenciarului cea mai înspăimântătoare, Zarca - aproape nu se putea respira, fapt pentru care gardienii nu prea întârziau în această parte a închisorii. Neputând comunica prin bătăi în pereţi, deţinuţii de aici, profitând şi de absenţa caraliilor, strigau la uşi şi puteau vorbi între ei. Parterul şi celelalte etaje erau pline de celule, în afara casei scărilor, cabinetelor pentru gardieni şi biroului lui Lazăr, comandantul de aici. După percheziţia din holul celularului, am fost urcaţi la camera 99, unde am rămas în carantină două săptămâni. În timpul carantinei nu puteam lua contact cu nimeni. Nu ne duceau la plimbare sau medic. Secretul era total în jurul noilor veniţi. La camera 99 dormeam pe jos, nu erau paturi, iar WC-uri erau în fiecare celulă. Fiind camera mare, ne mişcam de la unul la altul. După trecerea celor două săptămâni, am fost repartizaţi la celule. Eu am ajuns la celula 93, unde am dat peste prietenii mei din Braşov, Fulicea Alex şi fratele său Fulicea Ion. Eram în această celulă mai

bine de 30 de deţinuţi. Fraţii Fulicea m-au pus la curent cu toată situaţia din cameră şi din Gherla, am putut să cunosc situaţia fiecăruia din acea celulă. Am fost recomandat celor de încredere. L-am cunoscut pe inginerul Bonea de la Mediaş, om de cultură şi de atitudine. În această celulă era şi vestitul producător de vinuri de la Mediaş, Ambrozie, condamnat pentru că a încercat să plece în Vest. Nu după mult timp, am auzit că a fost eliberat şi făcut director în Ministerul Agriculturii. Dacă a fost aşa nu ştiu, dar Ambrozie era un mare specialist şi locul lui nu era acolo. De la prietenii mei am aflat că directorul închisorii se numeşte Lazăr, evreu, şi care tratează deţinuţii foarte brutal, înjură, loveşte fără motiv, urlă că el a fost la Auschwitz, unde a fost trimis de fascişti.

Din isprăvile directorului

Sosit în Gherla în 18 aprilie, vor trece două săptămâni până să ajung să-mi povestească inginerul Bona ce a păţit în 13 aprilie, ziua Sfintelor Paşti. După masa de dimineaţă, forfotă mare pe coridoarele celularului, primul gardian Filip, însoţit de gardieni cu liste în mână, scoteau pe unii dintre deţinuţi şi îi duceau în curte. Au fost duşi în curte peste o sută de deţinuţi cu condamnări diferite şi din diverse organizaţii. Afară erau aşteptaţi de directorul Lazăr şi alţi ofiţeri, dintre care nu lipsea cel politic. Întâmpinaţi cu înjurături şi cu ciomege, erau hărţuiţi de la un capăt la altul, al curţii, loviţi la întâmplare cu bâtele. Din când în când Lazăr îi încolona şi le ordona: „Culcat!”, după care călcau pe trupurile lor şi loveau cu bâtele. Printre ei erau oameni bătrâni: Aurelian Pană, fost ministru al Agriculturii, om trecut de 70 de ani. A fost batjocorit şi torturat îngrozitor de director în persoană. La un moment dat Lazăr, obraznic şi tendenţios, îl întreabă: „Tu ce-ai fost afară, bă?”. „Agricultor” - fu răspunsul. „Aşa ca ăsta?”. „El ca el, eu ca mine”. Lângă Pană era un maramureşean cu cioareci şi opinci. Deci, nu era vorba de o luptă de clasă, ci aceasta se ducea împotriva rezistenţei române, indiferent cine a reprezentat-o. Acest spectacol a durat mai bine de două ore. Oamenii nu mai puteau să alerge, li se împleticeau picioarele. Călăii îi loveau, îi călcau la nimereală, iar nebunul urla. Abia după ce călăii au obosit, au schimbat metoda. Oamenii epuizaţi, cu hainele ude pe ei au fost băgaţi în celular, dezbrăcaţi la pielea goală. I-au culcat pe betonul rece, cu faţa în sus, să se răcorească. Aşa le spunea Lazăr. În realitate, se

urmărea să-i îmbolnăvească de plămâni. Şi a şi realizat aceasta. Mulţi au făcut congestii şi pneumonii. A fost greu de înţeles scopul urmărit, în afară de ura satanică ce-l stăpânea pe acest iudeu, ajuns directorul unei închisori, destinată în general ţăranilor şi muncitorilor. Hrana era controlată de Lazăr. Calitativ nu era prea rea, dar foarte puţină. Aici se suferea mult de foame. Ajunsesem scheletici. Am fost scoşi mereu şi bătuţi de director. Nu-i plăcea de mutra ta, te înjura, te lovea bestial. Norocul meu a fost că după două luni Dumnezeu m-a scos din acest infern.

În acest mod de a trata cea mai sfântă sărbătoare a creştinităţii, „Învierea", căutau să-i răstignească încă o dată pe Iisus în sufletele celor chinuiţi. Cu toţii şi-au adus aminte de pleava iudaismului, de cei care îl biciuiau pe fiul Omului pe drumul Golgotei. Crima acestui director este demnă de procesul comunismului, nu urmărindu-se răzbunarea, ci iertarea de care numai creştinii sunt în stare. Nu am avut timpul necesar de a mă informa suficient despre ceea ce se petrece în Gherla că, la jumătatea lunii mai, ceva neobişnuit a cuprins celularul.

Comisia de triere

De dimineaţă erau mişcări pe coridoare. Paşi mulţi şi grăbiţi. Eram numai urechi, că de văzut nu puteam vedea nimic. A venit şi rândul celulei noastre. Un militar intră şi ordonă: „Vă luaţi tot ce aveţi şi coborâţi la parter!". Ajunşi acolo am văzut, în capătul coridorului, un şir de mese pline de dosare. În spatele dosarelor - mulţi funcţionari civili, care ne-au cerut să ne încolonăm în şir indian, în ordine alfabetică. La fiecare civil o literă. Ajuns în faţa acestuia, îţi căuta dosarul, îl cerceta şi apoi îl punea în altă parte. Nu se puneau toate dosarele în acelaşi loc. Unele erau date unui personaj mic şi gras, care îl cerceta şi le spunea ceva. Nimeni nu ştia scopul acestei verificări. Se făceau multe presupuneri. Ne duc la Canal, ne duc la agricultură? A apărut un decret sau ne mută la alte închisori? Am trecut prin faţa comisiei, apoi, după ce mi-au pus câteva întrebări, un miliţian m-a luat şi m-a dus la celula 67. În celulă am găsit o persoană care s-a recomandat că este evreu, sionist. Avea în jur de 30 de ani, foarte vioi, bine legat şi indiferent la mizeriile zilnice. Am stat împreună două săptămâni. M-a surprins francheţea cu care mi-a propus să ne ducem viaţa de celulă, spunând că el are program de rugăciune şi dacă eu sunt de

acord ca atunci când el îşi face rugăciunea eu să nu-l deranjez, că şi el va face la fel când voi ruga. Desigur, nu puteam face altfel. În restul timpului discutam de toate. El dorea din toată inima să ajungă în Israel, deoarece acolo era patria lui. După vreo zece zile apare Lazăr, însoţit de primul gardian, Filip. După ce-şi rotesc ochii prin celulă, Lazăr întreabă care-i Salcă. „Eu sunt, domnule comandant", am răspuns. Se uită urât la mine şi deodată, ca un smintit, îmi adresează cele mai triviale înjurături, apoi pleacă, ameninţându-mă că mă învaţă el minte. Am rămas uluiţi, eu şi colegul meu de această ieşire de om nebun, dar în Gherla te puteai aştepta la orice. Dar, după patru-cinci zile, apare un gardian şi îmi spune să-mi iau tot ce am şi să-i urmez. Mă duce la parterul celularului, într-o cameră mare. Acolo am găsit mai mulţi fronterişti şi doi sîrbi, socotiţi titoişti. Ei au fost trimişi în România să spioneze în rândul sîrbilor fugiţi de teama lui Tito. Aceştia doi erau dârzi şi vicleni. Au dovedit-o mai târziu, când au evadat din Jilava. În această cameră am stat cam zece zile, când într-o noapte, suntem scoşi pe coridor, unde mai erau şi alţii. S-au adunat 46 de deţinuţi, mulţi gardieni şi ofiţeri de la grefă, cu dosare. După ce au sosit toţi, am trecut fiecare pe la ofiţerul cu dosarele şi după identificare, primeam un pachet cu hrană şi ne luau în primire cei de la transporturi. Când s-a încheiat operaţiunea, ne-au dat pe mâna gardienilor de la dubă. Bănuiam că plecăm la Canal. Nu aveam mult timp. Am ajuns la Aiud, unde au urcat încă 50 de deţinuţi, numai schelete. Şi noi eram prăpădiţi, dar cei din Aiud erau numai umbre. Ce m-a impresionat mult a fost voioşia lor, fericirea că se duc la muncă, la Canal. Aceştia toţi erau intelectuali. Asta se petrecea în noaptea de 10/11 iunie 1950. Noi, cei de la Gherla, abia am încăput în dubă. Cei din Aiud au fost împinşi peste noi. Şedeam unul în braţele celuilalt. Un aer viciat, sufocant. Unii erau suferinzi cu inima şi aveam nevoie de aer. Am călătorit toată noaptea. În dimineaţa zilei de 11 iunie, am ajuns în Bucureşti. Duba a fost trasă undeva pe o linie de garare, aici am primit ceva apă. Afară ardea soarele puternic, tabla s-a încins. Nu mai aveam aer. Unii au leşinat. Erau împinşi peste ceilalţi, la gaura WC din mijlocul vagonului, ca să ia o gură de aer. Toate hainele au fost dezbrăcate. Eram la pielea goală, ne sufocam. A fost cea mai lungă zi din viaţa mea. Dacă s-ar fi prelungit doar cu o zi staţionarea dubei în acel loc, majoritatea mureau. Parcă eram nişte fiinţe fără voinţă, nu mai doream nimic. Eram epuizaţi totalmente. Aproape de miezul nopţii, am fost ataşaţi la un tren care s-a pus în mişcare. Majoritatea dormeau, aşa, unul

peste altul. Nu mai eram în stare să ne mai punem întrebarea încotro ne îndreptăm. Abia când am trecut peste podul de la Cernavodă, unii au recunoscut locul. Începând de la intrarea în Dobrogea şi aerul s-a schimbat. Era mai rece, a trebuit să ne îmbrăcăm. În jurul orei cinci, am fost opriţi în Gara Basarabi, trenul continuându-şi drumul spre Constanţa.

CANALUL

La gară am fost aşteptaţi de ofiţeri, gardieni şi medicul coloniei Poarta Albă, un deţinut de drept comun, Hartman, evreu. Coborâţi din dubă câte doi-trei, eram trecuţi la medic. Acesta ne consulta, spunea „apt", apoi ne trecea la ofiţerul cu dosarele, care, după identificare, te da pe seama gardienilor. Din cei 96 au fost declaraţi inapţi şase şi urcaţi înapoi în dubă. Suferinţa acestor oameni a fost cumplită când au fost returnaţi. Se rugau de medic, de ofiţeri să-i reţină, dar nu au găsit îndurare. Toţi erau din Aiud şi cunoşteau ororile regimului practicat la Aiud. Cei care am rămas, în număr de 90, am fost încolonaţi şi am pornit spre colonia Poarta Albă, cale de circa 6 km. Cu bagajul pe spate, pe un soare dobrogean arzător şi un praf care trecea peste ghete. Unii mergeau foarte greu. Miliţienii îi zoreau, îi mai bruscau. După vreo două ore, am ajuns la poarta coloniei. Făcuţi pachet câte cinci (aşa ştiau ăştia să numere, din cinci în cinci) am intrat pe poartă, fiind număraţi cu grijă de un ofiţer. Acesta, mulţumit că i-a ieşit numărul, a chemat un monstru, un uriaş, cu un cap mare, o frunte îngustă, sub care sclipeau nişte ochi mici oblici, protejaţi de proeminenţe anormale, cu un maxilar de cimpanzeu, nasul cârn, gura cu buze cărnoase, dinţi albi şi puternici. Toate acestea erau fixate pe un gât gros şi scurt. Avea un spate lat, peste un metru nouăzeci centimetri înălţime, purta în mână o bâtă. Cine era această fiară? Îl chema Stănciugel. Un ţigan de prin mahalele Bucureştiului, condamnat pentru crimă. Îşi omorâse soţia (aşa spunea el). Pe lângă faptul că era brută, avea o forţă herculeană. Aici îndeplinea funcţia de prim brigadier. Lucra mână în mână cu ofiţerul politic şi cu cel cu producţia. Preluaţi fiind de acest călău, am fost duşi mai întâi la grefă, apoi la infirmerie, unde acelaşi

doctor ne-a mai făcut un control. După consult am fost declaraţi buni de roabă şi predaţi din nou lui Stănciugel. Acesta, îndemnându-ne cu bâta lui noduroasă, ne cere să pornim spre platoul de adunare. Ajunşi aici, ca o fiară, se năpusteşte asupra noastră, lovind în dreapta şi-n stânga cu ciomagul, cu picioarele, urlând „culcat”. Apoi sărea peste trupurile noastre. Cel care era mai bătrân şi se culca mai greu, arunca cu bâta în el. Şi iarăşi „sculaţi, înapoi fuga, înainte fuga, culcat”. Plini de praf şi de sudoare, unii nu se mai puteau ţine pe picioare şi tremurau de epuizare. Ne-a predat unui alt criminal de drept comun, Ţurcanu, să ne ducă la baraca 96, care era goală, fără paturi, fără saltele. Mai târziu, vom constata că Stănciugel repetă acest scenariu cu fiecare grup sosit în colonie. Era ceva ordonat de biroul politic, ca să timoreze, să ne înfricoşeze. Brigadierul care ne-a luat în primire, ne-a făcut unele recomandări, şi anume: să ne organizăm pe grupe de lucru, cu şefi de grupe, cum să ieşim la numărătoarea de seară, cum nu avem voie să părăsim baraca; dacă vom fi prinşi singuri prin curte vom face cunoştinţă cu carcera. Ni s-a comunicat că vom merge la muncă şi fiecare este obligat să-şi realizeze norma, dacă doreai să nu fii sancţionat cu reducerea raţiei de pâine şi apoi nu vom primi cărţi poştale ca să scriem acasă, nu vom avea dreptul la pachet. Stăteam drepţi în faţa acestui criminal mărginit. După lecţia administrată de odiosul Stănciugel, profesorul universitar Golimas Aurel - director de bancă, Florescu – preot militar, colonel Grancea, colonel Păunescu, căpitan René Constantinescu, tribunul Maramureşului Mihali, omul care nu s-a pierdut în faţa lui Vîşinski când i-a cerut să-şi retragă trupele care ocupau Sighetul Marmaţiei, şi câţi alţi jurişti, ofiţeri, contabili, ţărani şi muncitori priveau cu groază la viitor. Dar după acest ritual am fost duşi în partea opusă a lagărului. Aici dăm din nou de Stănciugel, care ne priveşte cu un ochi şi îi spune lui Ţurcanu să ne dea gamele şi mâncare. Cu gamela în mână ne-am îndreptat spre un butoi, din care am fost serviţi cu fasole groasă şi 1/4 kg pâine. Eu nu am putut să mănânc tot. După doi ani de celulă eram obişnuit cu mâncare puţină, apoi îmi era şi teamă de vreo complicaţie. Cei mai mulţi au cerut şi supliment, iar noaptea au avut probleme. Întorşi la baracă am fost lăsaţi liberi în jurul ei şi înăuntru oamenii au profitat de acest răgaz, să se cunoască între ei. În scurt timp, ne-am „mirosit” unii pe alţii. Fiecare ce hram poartă, ce religie are şi aşa ne-am ocupat locurile în baracă. Cel de care m-am apropiat primul a fost maiorul inginer Marin Dobre, fratele comandantului legionar Ion

Dobre. Apoi, Ion Coroiu, contabil din Cluj, legionar; căpitanul Constantinescu -fiu de general, legionar; Rusu - student la teologie, grecocatolic, legionar; tribunul Mihali; ţăranul Capătă din Oaş şi avocatul Anghel din Buzău, şeful local al PNŢ. Ne-am ocupat un colţ în baracă, pe jos, deoarece paturi nu erau. După-masă am fost adunaţi în faţa barăcii şi la o masă erau trei persoane. Unul scund şi gras, unul înalt şi oacheş, al treilea un infirm, care avea dosarele noastre. Infirmul citea numele de pe dosar şi condamnarea. Cei cu peste trei ani erau trecuţi separat. Când a ajuns la mine grăsunul, m-a privit mai atent, apoi a închis dosarul. Nu ştiu ce scria acolo, dar în nici un caz nu de bine. După această verificare, cei cu mai mult de trei ani au fost scoşi dintre noi, urcaţi într-un camion şi duşi la Valea Neagră (Peninsula). La Poarta Albă am rămas în jur de 60. După plecare lor, am aflat cine erau cei trei cu dosarele: grăsunul, colonelul Albon, şeful politic al coloniilor, de profesie croitor, din Turda. De el mă voi mai ocupa. Oacheşul era căpitanul Timofte, comandantul de la Poarta Albă, fost plutonier major, acum căpitan în Securitate. Schilodul, cum îi ziceam noi, pe numele lui Archides, grec de neam, foarte rău, era secretarul de partid al coloniei. Câte lucruri s-au putut întâmpla într-o singură zi, după plecarea camarazilor noştri la Peninsulă! Am fost vizitaţi de nişte tipi mai întremaţi, îmbrăcaţi în salopete curate şi care discutau foarte degajaţi cu cei care erau curioşi să-i asculte. Nu eram curios de noutăţi şi nu am fost atent la discuţii, dar la plecare aceştia au luat cu ei câţiva dintre ai noştri. Între timp, brigadierul ne-a dus la magazie. Acolo am primit câte o salopetă. Am ieşit pe platou, unde erau mii de oameni adunaţi pe detaşamente de lucru şi aliniaţi pe câte cinci, cu brigadierul în frunte. La sunetul goarnei, a plecat o suită să ne numere. În prima zi am avut noroc, a ieşit numărul din primul foc. După număr ne-am întors la baracă şi s-a format o echipă de patru oameni care au mers să aducă mâncarea, care iarăşi a fost bună: arpacaş cu prune. N-au lipsit discuţiile la masă, mai ales din partea unora, care comentau favorabil. După cină, surpriză: cei care au fost plecaţi cu acei vizitatori s-au adresat celorlalţi, informându-ne că în colonie funcţionează o secţie cultural-educativă şi că în interesul nostru trebuie să luăm legătura cu dânşii să ne organizăm şi noi, să scriem la gazeta de perete a brigăzii şi a coloniei. Să-i demascăm pe cei care sabotează munca şi se opun operei de construire a noii societăţi etc. Printre iniţiatori era directorul băncii din Roman, Florescu, colonel Păunescu, profesorul universitar Golimas Aurel etc. Lucrurile au devenit clare, când

brigadierul, după masa de seară, a comunicat că a doua zi vom merge la muncă şi să fim disciplinaţi, să ne păstrăm rândul în coloană. Soldaţii au ordin să tragă în cei care se îndepărtează sau rămân în urmă. Dar cel mai important lucru este reeducarea, dacă vrem să ajungem acasă mai repede: pe cei care îşi îndeplinesc normele şi participă la activităţile culturale, administraţia îi eliberează mai repede. Ce ne-a mai recomandat brigadierul era un cântec pe care Florescu l-a prelucrat, era un bun cunoscător de muzică. Repede i-a învăţat melodia şi apoi, ţine-te băiete, ne-au încolonat în faţa barăcii şi până la miezul nopţii, am cântat în marş. Pe loc, am repetat cântecul. Florescu era dirijor. Îmi era o ciudă, l-aş fi strâns de gât, dar eram neputincios. Brigadierul se agita mereu. Dimineaţa trebuie, după el, să ieşim pe poartă cântând.

„Să nu mă faceţi de ruşine” - ţipa într-una. Bieţii de noi abia ne mai trăgeam sufletul după înfometarea de la Aiud şi Gherla, iar ei pretindeau să ieşim pe poartă în pas cadenţat şi cântând. După o noapte scurtă, la ora 4.00, s-a dat deşteptarea. Gornistul a sunat parcă dinadins mai îndelung. Patru inşi au mers după hrană, cafea neagră din orz, pâine şi o bucăţică de marmeladă. După-masă am făcut adunarea în faţa barăcii şi cel mai slăbit dintre noi a fost lăsat planton la baracă. Apoi am pornit pe drumul unde se adunau brigăzile, una în spatele alteia şi înaintam spre poarta de ieşire. Era un vacarm. Fiecare brigadă îşi repeta cântecul. Brigadierii şi normatorii îi îndemnau de zor. Stănciugel, cu bâta-Di noduroasă, striga „Mai repede x, z, y”, numele brigadierului. Ne-a venit şi nouă rândul. Florescu a dat tonul şi în pas mai mult şchiopătând, cu voci sugrumate, am ieşit pe poartă. „Ce-i cu ăştia, brigadier?”, întreabă plutonierul. „Ieri au venit, domnule plutonier”. Înconjuraţi de soldaţi, am pornit spre Canal. După vreo oră de mers am ajuns. Am coborât într-o groapă de vreun metru adâncime. Era săpătură proaspătă, deoarece acolo lucraseră alţii înaintea noastră. Multe roabe aliniate, o ladă mare, pe care brigadierul a descuiat-o şi a scos din ea hârleţe, lopeţi, târnăcoape şi răngi. „Luaţi-vă lopată şi hârleţ, apoi câte o roabă” şi şefii de echipă vor primi sectorul de lucru. Norma este de trei metri cubi săpat şi cărat. Deci, am luat o roabă care mi s-a părut destul de grea la forţele mele. Mă gândeam cum o voi ridica plină de pământ, apoi să o duc circa 100-120 m distanţă. Dar mai greu era să urc pe nişte dulapi malul de 1,45 metri. Disperat şi deprimat nu am avut încotro şi am purces la săparea canalului, după ce am umplut roaba cu greu. Am ajuns la capătul dulapului, pe care trebuia să-l urc.

După multe opinteli am ajuns la jumătatea pantei. Spre disperarea mea nu am mai putut stăpâni roaba şi s-a răsturnat într-o parte. Eram distrus. Brigadierul urla la mine, nimeni nu-mi sărea în ajutor. Toţi erau disperaţi, realitatea era crudă. Am îndreptat roaba şi cu acordul tacit al brigadierului am pus numai pe jumătate pământ în roabă şi aşa, cu mare efort, am reuşit să urc panta. Munca a fost istovitoare. În jurul orei 13.00 a venit o căruţă cu mâncare. Am lăsat lucrul pentru o oră, timp în care am fost număraţi şi ni s-a servit masa. Sub un soare torid luam masa şi în imediata apropiere eram nevoiţi să ne facem şi necesităţile fiziologice în văzul tuturor. Pe lângă munca grea, nici soarele nu ne-a iertat. Am acoperit unele părţi ale corpului, dar cu faţa, mâinile şi gâtul, am fost expuşi. După câteva zile buzele, nasul, mâinile erau numai răni, mai cu seamă cei blonzi au suferit cumplit. Infirmeria nu avea nici o cremă. Prima zi a fost pentru acomodare. În jurul orei 18.00 am plecat spre colonie. După o zi extrem de obositoare nu am fost scutiţi de pasul cadenţat şi de cântec la intrarea pe poartă. După-masă, comitetul de readucere în loc să ne lase să ne odihnim, ne-a forţat să repetăm cântecul şi să batem pasul pe loc. L-aş fi strâns de gât pe Florescu, dirijorul şi compozitorul acelor cântece stupide. M-am angajat în faţa prietenului meu Dobre că nu voi învăţa aceste cântece şi nu le voi cânta. De asemenea, pe profesorul universitar Aurel Golimas nu l-am mai salutat cât timp am fost împreună. Am aşteptat de la acest om, care ştia foarte bine trecutul neamului românesc, un exemplu de demnitate, nu să se pună în slujba fostului colonel Haralambie, care conducea reeducarea, un escroc de drept comun. Începând cu a doua zi, am intrat în atenţia celor care urmăreau realizarea producţiei, deci, pe rând, am primit inspecţia domnului responsabil Petre Bârghişan, un om mic de statură, îndesat, care te pătrundea cu o privire răutăcioasă. Când l-a văzut brigadierul a început să strige la noi: „Umple roaba măi! Hai mai aproape! Măi, ăla, treci şi umple roaba!”. Când a intrat în şantier, brigadierul i-a ieşit în faţă dându-i raportul, apoi a venit printre noi. S-a oprit şi la mine. Eram cu roaba aproape de rampă. „Mă, ce-i cu roaba goală?”. „Eu fac tot ce pot.” „Să nu te mai prind cu roaba goală” şi şi-a continuat drumul, eu de asemenea. În urma lui a venit Mihalcea, un diavol. Nu avea nimic omenesc în el. Acesta umbla călare, cu cravaşa în mână. Nu putea trece pe lângă noi să nu dea cu cravaşa şi să profereze cele mai urâte înjurături. Uneori ne alerga cu calul. Era un om nebun. Cine intra pe mâna lui, era desfigurat şi călcat în

picioare, apoi aruncat în carceră sau la 33. Alt responsabil de şantier era Pavel. Mai târziu, a ajuns comandantul coloniei, era un tip mai ponderat, mai uman, deşi nu ieşea din ordinea stabilită. Nu adăuga de la el. Pe cel de-al patrulea satrap îl chema Boris, fost marinar. Acesta se ocupa cu atelierele. Nu după multe zile aveam să-i cunoaştem pe coloneii Cosmici şi Albon. Au coborât dintr-un jeep şi, îndreptându-se spre Canal, colonelul Albon m-a întâlnit cu roaba pe jumătate plină. A urlat la mine şi m-a întors înapoi ca să încarc roaba. N-am avut încotro, dar de urnit din loc nu am fost în stare, a dus-o brigadierul.

Munca a fost foarte grea. Eu nu am reuşit niciodată să-mi fac norma. Puţini au reuşit. Pentru mine, adio scrisoare, adio pachet. Noroc că îmi ajungea mâncarea, supliment nu primeam, dar nici nu aveam nevoie. Roaba a făcut din noi nişte automate, căci şi în somn ne urmărea. Nu mai ştiam ce să-i facem să nu ne mai chinuie aşa de mult. Dimineaţa eram morţi. Degetele mâinilor erau anchilozate, le îndreptam cu mare greutate. Cu greu reintram în normal. Ce mult poate îndura omul şi cât de terorizante devin cincinalele când nu au în vedere şi fiinţa umană. Dictatorii urmăreau numai scopul, neţinând seamă de mijloace. Această lucrare a urmărit două obiective, unul propagandistic şi, cel mai important, supunerea la munci de exterminare a opozanţilor regimului comunist. Finalul a fost cel prevăzut de opoziţie.

Pachetele

Au început să sosească şi pentru noi unele pachete de la familii. Deşi, legal, primirea unui pachet era un drept, comuniştii îl dădeau arbitrar. Se cerea îndeplinirea normei, dar pentru turnători nu se punea această condiţie, ei puteau primi pachet de două ori pe lună. Cu toate acestea, bucuria primirii unui pachet a fost imensă. După ani de zile unii au reuşit să afle că familia îi aşteaptă şi îi ajută. Cei de acasă au pus de toate în pachete şi peste greutatea admisă. Ei nu ştiau că drumul până la Constanţa este lung şi mai ales de la Constanţa la Poarta Albă; ca urmare unele alimente se alterau din cauza căldurii. După ce erau aduse în colonie erai căutat şi noaptea se făcea distribuirea. Şef la pachete era un deţinut din S.S.I, colonelul Mânzatu. Acesta, pe vremea lui Antonescu, fusese şeful brigăzii mondene, deci un specialist care ştia cum să verifice un colet. Mânzatu era ajutat de nişte deţinuţi de drept comun, care se pricepeau la

desfacerea coletelor şi la subtilizarea unor bunătăţi, odată cu îndepărtarea ambalajului. De reţinut că unele alimente erau considera- te de lux, cum ar fi mierea, ciocolata, cafeaua, cacao, caşcavalul, ouăle, nucile, cozonacul, prăjiturile, bomboanele. Toate acestea se confiscau. La acest jaf participa şi un plutonier. Să nu uităm că familiile noastre făceau mari eforturi. Cei care veneam din colţuri îndepărtate ale patriei, dacă primeam două-trei pachete pe an. Ce greu veneau cei din cătunele lipsite de mijloace de transport la închisoare sau la un oficiu poştal sau ce ar fi gândit cei care scriau văzând cenzura ofiţerului politic, care arunca scrisorile la coş. Era şi aceasta o presiune psihologică. Prietenii mei bucureşteni, Dobre Marin şi René Constantinescu, au primit printre primii pachete. René a avut şi vorbitor, cu soţia lui. Era sărbătoare şi nu a cedat până nu l-a văzut cu ochii ei, până nu s-a convins că trăieşte, lăsându-i şi un pachet. Eu nu primisem şi nici nu erau speranţe pe curând. Ei aveau situaţii materiale mai bune, părinţii mei, ţărani, aveau situaţie grea. Când îmi trimiteau, pachetul era de nivel modest. Dar odată ce au sosit pachetele am fost pus în faţa unei situaţii penibile. Dobre nu a vrut să mănânce din pachet fără mine. Oricâte argumente am invocat, el o ţinea pe a lui. „Nu te vezi cum arăţi? Vrei să-ţi rămână oasele pe aici? Şi apoi noi suntem uniţi prin crezul nostru legionar! Cum ne vom întâlni noi în libertate, cu ce ochi ne vom privi, dacă aici eu am numai grija mea?”. Am acceptat. Ni s-a alăturat şi René, deşi nu era legionar. Era un băiat admirabil, fiu de general, cu educaţie aleasă. Eu, care nu adusesem nimic, am fost pus de cei doi prieteni să fac pe administratorul pachetelor.

Uneori îl aveam la masă ca oaspete pe ţăranul Capătă, din Ţara Oaşului, un om cu o casă de copii, adus la Canal că nu s-a putut despărţi de pământul lui şi al străbunilor care o mie de ani l-au apărat de lăcomia grofilor şi acum au venit comuniştii şi l-au deposedat de el. Şi ca să fie batjocura deplină, l-au aruncat la Canal, să nu mai vrea pământ. Mare-i era bucuria când inginerul maior Dobre şi căpitanul Constantinescu îl invitau la cină. Cu timpul a venit în grupul nostru şi inginerul agronom Blănaru, un băiat excepţional, bănăţean, fiind tot legionar. Această camaraderie am întâlnit-o la mulţi camarazi de suferinţă. Erau şi din cei care nu dădeau nimănui nimic, se îndopau pe furiş şi, deşi aveau pachete, erau primii la suplimente, dar aceste egoisme fac parte din firea omului.

Brigadierul pe şantier cerea tot mai multă muncă: „Acum aţi început să aveţi cât mai multe pachete şi trebuie să daţi

randament". Ba au apărut şi corvezile. Ziua ieşeam la muncă şi în unele nopţi lucram la bucătărie. După o lună şi ceva am fost mutaţi la un alt şantier, lângă Castelu, unde mergeam la lucru cu trenul în nişte vagoane platformă. Acest şantier se întindea pe o suprafaţă mare şi în acest punct o parte a Canalului era făcută, dar cealaltă trecea printr-o mlaştină care trebuia umplută cu pământ şi trasat al doilea mal. Cum am ajuns la faţa locului, a apărut un personaj corpolent, cu şapca trasă pe un ochi, într-o mână ţinea un caiet, cu cealaltă gesticula: „Ascultaţi aici, vă formaţi echipe de câte patru şi luaţi câte un vagonet, îl încărcaţi aşa, cu vârf şi apoi îl duceţi sus pe rampă, îl goliţi prin răsturnare şi înapoi la încărcat, până faceţi 15 vagoneţi. Asta-i norma! Executarea!". Foarte repede echipele au fost gata, după un singur criteriu. ,,Nu mă interesează ce fac cei bolnavi, cei slăbiţi. Fiecare să se descurce cum poate!" Aşa că la un vagonet erau patru voinici şi la altul patru leşinaţi. Pe deşiratul de Dobre, de 1,92 m înălţime, operat şi de stomac, şi cu mine, de 1,62 m, slab ca un ţâr nu ne-a solicitat nici o echipă. Nu era nimeni dispus să arunce câteva lopeţi în plus şi pentru noi. Cu încă două schelete am făcut ultima echipă şi în groapă, la umplut vagonetul, şi la transportat.

De umplut l-am umplut noi, dar la împins era mai greu. Nu aveam greutate, ne bătea vântul, ne tremurau picioarele. Cei din faţă au ajuns sus, au descărcat şi acum se odihneau. Într-un fel se bucurau de neputinţa noastră, pentru că îşi mai puteau trage sufletul. Cu greu am făcut primul tur, fiind însoţiţi şi de încurajările brigadierului, nu tocmai măgulitoare şi ale celui cu şapca pe un ochi şi bronzat. Ritmul de lucru era alert. Trebuiau 15 vagoneţi, o parte dintre noi credeau toate balivernele comuniste cu eliberarea înainte de termen. Pentru îndeplinirea normei două zile de muncă se consideră trei, ba turnătorii sperau la o zi de muncă, două de pedeapsă. Deci, presiunea venea din mai multe părţi. Oamenii erau sătui de închisoare şi vroiau să ajungă acasă, dar nu gândeau că au fost aduşi aici nu doar să facem canalul pentru comunişti, ci şi să ne lăsăm oasele la acest canal. Scopul principal al lui Dej era lichidarea rezistenţei naţionale româneşti. Au fost trimişi la Canal ţăranii români pentru că au spus „Nu" colectivizării, nu au vrut sau nu au avut să dea cotele înrobitoare, lor nemai rămânându-le cereale pentru nevoile proprii. Nu aveau cu ce-şi hrăni copilaşii. Muncitorii, pentru că au refuzat să devină curele de transmisie ale Partidului Comunist, au refuzat să dărâme şi să pângărească trecutul religios şi cultural al neamului. Elevii,

care nu puteau fi de acord cu înlocuirea celor mai valoroşi înaintaşi ai spiritualităţii româneşti cu nişte anonimi ai regimului. Unul ca Roller să ne rescrie istoria noastră, punându-i la naftalină pe Iorga, Brătianu, Pârvan, Xenopol etc. Învăţătorii şi preoţii satelor care nu au putut fi atraşi de partea comuniştilor au sfârşit pe la Canal şi în celelalte temniţe comuniste. Un număr impresionant de mare de intelectuali au fost trimişi la Canal: jurişti, medici, economişti, profesori, ingineri etc. Parcă ţara nu mai avea nevoie de minţi luminate, mai grăia câte unul din ei: „Voi sunteţi prea deştepţi şi suciţi minţile poporului, aşa că partidul nu are nevoie de deştepţi şi v-a trimis aici". O altă categorie batjocorită au fost ofiţerii şi subofiţerii. Un exemplu a fost prietenul meu. Marin Dobre a făcut liceul militar şi şi-a dorit o carieră militară. Ajuns sublocotenent la Regimentul 1 Transmisiuni Bucureşti, primeşte aprobarea să facă Politehnica. Anul 1941 îl găseşte proaspăt inginer locotenent, pleacă pe front şi luptă în linia I, ajunge până în Caucaz. Urmează soarta armatei române în retragere până la Iaşi. 23 august 1944 îl găseşte pe front cu gradul de căpitan. Pleacă pe frontul de Apus, ajunge până în Cehoslovacia. În 1945 revine în ţară cu toată unitatea, se terminase războiul, a fost decorat de ambele fronturi şi în Cehoslovacia înaintat la gradul de maior. Dar, în 1946, guvernul comunist, prin ministrul Apărării Bodnăraş, îl scoate din cadrele armatei pe acest ofiţer, care, timp de patru ani a fost la datorie, expus în orice clipă să-şi piardă viaţa în slujba celui mai înalt ideal, Patria. Dobre nu a făcut politică, el s-a supus ordinelor primite. Şi când ne gândim cine a fost judecătorul, trădătorul Bodnăraş, care a dezertat din armată la ruşi şi care s-a întors în ţară paraşutat ca să spioneze pentru ruşi. Greşit au procedat cei care au pregătit actul de la 23 august, pentru că au conlucrat cu un trădător al ţării şi dezertor din armata română. Aşa au procedat comuniştii cu armata care era mândria ţării. Inginerului maior Dobre i-au descoperit un motiv şi anume că fratele său, prof. Ion Dobre, a fost comandant legionar, că a plecat voluntar pe frontul de Răsărit ca locotenent de rezervă al Batalionului Vânători de munte Predeal, că a fost prieten cu Mareşalul Antonescu şi cu Corneliu Codreanu, dar celorlalte mii de ofiţeri ce vini le vor fi găsit, în afară de aceea că şi-au făcut datoria faţă de Neam şi Rege? Când plecam la lucru, aveam grijă să ne luăm gamela şi lingura, mâncarea la amiază se aducea pe şantier. Când sosea se schimba şi garda, se făcea numărătoarea şi apoi se servea masa, toate acestea într-o oră.

Cum eram aproape 400, totul se făcea în fugă, rămâneam nespălaţi, mâncam întinşi pe jos, în bătaia soarelui. Apoi stăteam la rând la apă, dacă mai prindeam, dacă nu trebuia oricum să ne întoarcem jos, la vagoneţi, că trecea ora. Primele luni am răbdat mult de sete şi am umblat nespălaţi, munca la vagoneţi era ceva mai uşoară ca la roabă, nici grăsunul cu şapca pe un ochi nu ne slăbea. Toată ziua „hai măi, hai măi". Ne-am interesat de la alţii mai vechi cine-i acest vătaf şi am aflat că îl cheamă Barbici, fost locotenent aviator, condamnat pentru frontieră, este craiovean şi că aici este normator, dar având tupeu, face pe şeful de şantier. Într-o zi ne sare vagonetul de pe linie, mare nenorocire, noi ne chinuiam să-i ridicăm. Până să-l ridicăm, vine Barbici: „Ce aţi făcut, putorilor?". Aşa ne dezmierda el. În sfârşit ne ajută să redresăm vagonetul şi mă întreabă cum mă cheamă, de ce sunt arestat. Mă notează în carnet. Îl întreabă pe Dobre: „Mă, tu cum te numeşti?" „Sunt inginerul maior Dobre Marin, condamnat 3 ani pentru uneltire". Barbici ridică capul, îl măsoară pe Dobre cu privirea, se întoarce la mine - „Măi, şi tu ai fost ofiţer?". „Nu, domnule". „Vă văd tot împreună. Hai la treabă!". După aceasta dl. şef nu mai striga „Hai, putorilor!", ci ne striga pe nume „Curva de Dobre, curva de Salcă". Nu l-am luat în seamă şi ne vedeam de necazurile noastre. Dar,după câteva zile de la postul lui de observaţie Barbici strigă „Măi, curvele alea Dobre şi Salcă luaţi lopeţile şi veniţi la mine. Vedeţi voi taluzul de colo?" „Îl vedem!" „Vă duceţi acolo şi îl nivelaţi frumos". Din acel moment atât eu, cât şi Dobre nu am mai pus mâna nici pe roabă, nici pe vagoneţi.

Acest flecar şi şmecher care era Barbici avea şi milă. Noua muncă nu mai era grea, dar după câteva zile, când aşteptam dimineaţa pe platou să plecăm la şantier, vine Barbici cu unul şi îmi zice: „De azi mergi la lucru cu dl. Arghir. Hai, domnule, că trebuie să ieşim pe poartă!". Un mic grup de şapte oameni însoţiţi de un soldat, ne-am îndreptat spre Nazarcea, unde erau nişte case de familişti ce trebuiau tencuite. Pe mine mă luase în chip de salahor, să fac tinci şi mortar. Nu mai făcusem, dar Arghir, care era zidar, mi-a arătat cum trebuie să fac şi, după ce a aflat că sunt deţinut politic, m-a pus şef peste celălalt salahor şi amândoi trebuia să-i aprovizionăm pe cei patru zidari cu mortar. Treaba nu era grea, las că nici zidarii nu aveau mare chef de muncă. Aici aveam apă seara, umbră şi după doi ani de închisoare ascultam ştirile la un difuzor care era în spatele acestor căsuţe. Mestecam în mortar, dar ureche era pe recepţie.

În spatele acestor căsuţe se întindea un cartier de locuinţe pentru ceferişti. Noi eram în apropierea cantinei, fiind despărţiţi printr-un gard înalt. Puteam vedea, dar ne mulţumeam cu difuzorul. Seara, la baracă am spus lui Dobre şi lui René ce am auzit la radio, erau primele ştiri verificate ca deţinuţi politici, rupţi de ani de zile de realitate. Aceste ştiri erau extraordinare: comentarii, întrebări. Discuţiile au durat toată seara. La un moment dat sunt chemat de Barbici şi, fiind bine dispus, mă întreabă: „Ei, cum a fost azi?". „Bine". „Dar cu radio cum e?" „Care radio?" „Hai, mă' Salcă, eu ştiu de la Arghir că mergeţi acolo, în vecini, la civili, şi ascultaţi ştirile. Nu te feri de mine şi eu, ca şi voi, doresc să scăpăm de ciuma asta. Urlu, strig tare, înjur, dar nu am trimis pe nimeni la carceră, nu am luat pâinea nimănui". Nu ştiu cât era de sincer, dar din tot ce am discutat cu el nu s-a aflat în altă parte.

Ştirile

Încă de la închisoarea Braşov aveam această pasiune de a afla noutăţi şi a le comunica altora, ştirile făceau parte din viaţa deţinutului, erau oxigenul care ne mai înviora, ne mai alimenta cu speranţe. Comuniştii făceau mari eforturi ca să împiedice pătrunderea informaţiilor în închisori. De altfel, întreaga ţară era supusă bruiajului radiofonic şi cenzurii. Posibilitatea de a asculta în direct ştirile a fost ca o mană cerească. Când mă întorceam seara, mă aşteptau prietenii ca pe Mesia. După ce-mi goleam guşa, cum spuneau ei, începeau comentariile. Pe atunci era la modă organizarea pactelor militare, cel NordDAtlantic, al Pacificului, cel de la Varşovia. Ruşii furaseră secretul fabricaţiei bombei atomice. Toate acestea dădeau speranţe şi îngrijorări. Nimeni nu credea că războiul nu se va declanşa, era chestiune de timp. Asta era dorinţa unanimă. Nu vedeam plecarea ruşilor din Europa în alt mod. Fiecare conferinţă ne aducea suferinţe în plus. Serviciile de Securitate reacţionau prompt prin percheziţii, mutări dintr-o celulă în alta, izolări, bătăi, hrană mai proastă, supraveghere foarte atentă. La Canal, toate acestea erau mai greu de realizat, Poarta Albă avea 10D12.000 mii de deţinuţi, dintre care 3D4.000 politici, în jur de 2.000 semiD politici, ca fronterişti şi pistolari (adică cei condamnaţi pentru tentativă de trecere a frontierei sau deţinere de armă), iar restul drept comun. Pe şantiere veneam în contact cu numeroşi civili şi cu ostaşii care îşi făceau armata la

muncă. Unii din aceştia ne furnizau diverse informaţii, ne strecurau câte un ziar. Toate acestea cu mare risc, civilii nu ne cunoşteau şi uneori au dat unui reeducat o veste, un ziar şi au fost târâţi pe la Securitate, maltrataţi. Au ajuns chiar condamnaţi, dacă nu au acceptat să fie transformaţi în informatori. Timp de patru ani cât am stat la Canal, am cules ştiri din diverse surse de la civili. Am primit ziare, prin relaţii cu şefii de şantier, deţinuţi care erau în contact cu şefii civili şi care le transmiteau veştile mai importante şi mi le împărtăşeau şi mie. Riscul a fost mare, dar merita. Fără aceste ştiri mulţi îşi pierdeau moralul. Îmi amintesc că la Poarta Albă eram căutat des de comandorul aviator Fănică Pintilescu, care îmi zicea:
„Domnule, mai spune-mi ceva, chiar o minciună, dar spune-mi!”. Era aşa simpatic. Voi cunoaşte mai târziu pe Eugen Haţeganu, frate cu celebrii universitari Iuliu şi Emil, de la Cluj, mare naţional- ţărănist şi cu care făceam schimb de informaţii.
Un alt membru PNŢ de marcă cu care mă cunoşteam din libertate era Liciniu Faina. Comunicam în fiecare zi împreună. Un alt om de o mare valoare morală şi culturală era Alexandru Constant, fost ministru în Guvernul Horia Sima. Zilnic îi transmiteam tot ce ştiam şi auzeam. La baraca 4 erau doi bătrâni trecuţi de 70 de ani. Se mişcau greu. Munca era epuizantă pentru ei. Unul era maiorul Scriban şi celălalt Grunberg, un evreu bogat din Lipscani, Bucureşti. Cineva mi i-a prezentat, spunându-mi să am încredere în ei. Am observat că erau demoralizaţi din cauza vârstei şi îi încurajam cu tot felul de veşti. Au început să spere şi cred că s-au eliberat.

PALATUL ADMINISTRATIV POARTA ALBĂ

După vreo două luni am terminat lucrul la Nazarcea şi am fost mutaţi la construcţia palatului care avea să servească drept sediul Direcţiei Generale a Canalului. O lucrare impunătoare, cu multe birouri şi săli de conferinţe. Şantierul era condus de marele arhitect Constantin Joja, condamnat la 3 ani pentru ajutor legionar. Rar mi-a fost dat să întâlnesc un om de o aşa ţinută morală, cum a fost dl. Joja, bun prieten, gata să ajute pe oricine. M-a întrebat ce ştiu să fac. „D-le arhitect, pentru meseria mea nu aveţi nimic de lucru aici, dar fac orice este nevoie. Că tot e mai uşor ca la roabă, unde, cu fizicul meu nu

pot face faţă". A chemat un om în vârstă şi i-a spus: „D-le Cremăr, ia-l pe dumnealui în echipa d-tale". L-am salutat amândoi şi în urma lui Cremăr am intrat în palat, îndreptându-ne spre locul de muncă. Cremăr era condamnat pentru trecerea frontierei şi aştepta din zi în zi să fie eliberat. Un alt coechipier era dl. Amărăscu, fost director general la Astra Română Ploieşti, un om bătrân, aproape de 80 de ani, bolnav, ce nu putea munci. A fost trimis aici de domnul arhitect, ca să fie ajutat. Mai erau doi studenţi, condamnaţi pentru uneltire şi doi condamnaţi de drept comun. Ce făceam noi? Plafoanele sălilor de conferinţe aveau grinzi din beton aparente şi acestea nu trebuiau să se vadă. Deci noi, după ce s-au construit schelele, am urcat pe ele şi acopeream aceste grinzi cu plasă de rabit, făceam tavan drept, iar în urma noastră veneau zidarii şi tencuiau. Lucrarea a durat mai multe luni, poate de teama roabei, dar m-am adaptat foarte repede. Lui papá Amărăscu îi făcusem un scăunel şi l-am scutit de lucru. Era posibil acest lucru, deoarece pe schelă nu urca gardianul. Nu după mult timp, dl. Cremăr a plecat şi dl. Joja m-a numit şeful echipei. Am deprins repede meseria. Coechipierii îşi făceau treaba, în timp ce papá Amărăscu ne spunea multe snoave şi povestiri din lunga lui viaţă. Cei doi hoţi se certau mereu. Cum au fost prinşi, nu regretau faptele. Unul din ei era spărgător de biserici şi al doilea hoţ de duzină. La acest şantier mai lucrau generalii Seracim şi Iliescu pe post de salahori, oameni în vârstă cu un trecut glorios în eliberarea Basarabiei. Generalul Seracim este primul comandant militar român care a trecut Prutul. Generalul Iliescu a condus escadrilele de aviaţie. Se bucurau de respectul cuvenit. Un alt om apreciat de toţi era inginerul Petre Stănescu, din Bucureşti. Legionar, cu grad de ajutor de comandant, pe şantier, conducea echipa de instalatori. Toţi îi spuneam nenea Petrică. Era de-o bunătate excepţională. M-a ocrotit ca pe propriul lui
copil, a lucrat pe mai multe şantiere, apoi la biroul tehnic. De la acest birou se repartizau mulţi oameni în locuri de muncă mai uşoare, cu motivaţia că sunt specialişti. Tot pe acest şantier l-am cunoscut pe căpitanul Breda Eugen, din Alba Iulia, condamnat la trei ani pentru uneltire. Am devenit buni prieteni. El era şeful varniţei. Cât a lucrat în construcţii a făcut numai var, era un om integru. Alţi prieteni apropiaţi erau Bran Iosif, din Timişoara, funcţionar, aici zidar; Popa Tudose - licenţiat în drept, aici zidar; Berghezan Ilie şi Gusan Octavian - studenţi, aici zidari; Sfeclă - pictor de biserici, aici ipsosar; Jilavu

- căpitan de marină, era şeful la a doua echipă de rabiţ. Clădirea la care lucram era împrejmuită cu gard de sârmă ghimpată, iar din loc în loc se aflau gherete cu soldaţi de pază. Am impresia că au fost aduşi să ne păzească cei mai răi şi proşti soldaţi. De ce spun asta ? Într-una din zile un deţinut se ducea spre WC. În spatele WC-ului era o santinelă, care, fără nici un motiv, a tras în deţinut, omorându-l pe loc. Nu puţine au fost cazurile la Canal, când deţinuţii au fost împuşcaţi în interiorul zonei admise. La începutul anului 1951, lucrările la palat S-au încheiat. Noi am plecat care încotro. O parte, sub conducerea domnului arhitect Constantin Joja au plecat la Constanţa, să restaureze Cazinoul, care era avariat încă din timpul războiului. Domnul arhitect Joja era un mare specialist în materie, fusese condamnat la 3 ani închisoare pentru ajutor legionar. Fratele domnului Joja era Athanase Joja, membru al CC, fost reprezentant al ţării în ONU. Aşa de devotat era regimului, că nu a făcut nimic pentru fratele său, ba, mai mult, Securitatea, la expirarea celor trei ani, i-a mai dat o pedeapsă administrativă de 24 de luni, transferându-l la cea mai aspră colonie de pe Canal, Midia. Comunismul nu a urmărit recuperarea oamenilor, ci exterminarea lor. Lucrul la Cazino a durat un an. Cei mai buni prieteni au plecat acolo. Eu am rămas cu nenea Petrică şi Dobre Marin, care, între timp, se mutase la atelierul de reparaţii auto din Poarta Albă. La acest atelier era şef inginerul Marian, din Turda, condamnat la 5 ani pentru sabotaj industrial. El avusese o întreprindere în Turda şi la naţionalizare încercase să mai omită ceva la inventariere. Marian avea nevoie de un strungar şi a organizat un concurs, la care am luat parte. Eram doi concurenţi: un student de la Politehnică şi eu. Eu nu am luat proba teoretică, dar Marian, făcându-i-se milă de noi, a spus ofiţerului cu producţia că a doua zi ne va supune şi la proba practică, pe care eu am luat-o. Iar Marian, în marea lui omenie, l-a reţinut şi pe celălalt, folosindu-l la alte munci. Aici munca a fost uşoară. Atelierul a fost utilat cu noi maşini-unelte: o raboteză, o freză, o maşină de rectificat cilindri. Dar nu erau meseriaşi. Lucram ca stahanoviştii, la trei maşini. Între timp, am completat golurile. La freză l-am adus pe inginerul Vasile Iordăchescu, din Brăila, condamnat la 1 an şi 6 luni pentru favorizare. Fiind inginer, repede s-a adaptat. Cu Iordăchescu s-a petrecut ceva neobişnuit. La sfârşitul anului 1951, în colonie au apărut nişte inspectori din Bucureşti. Aceştia au făcut o verificare a deţinuţilor şi a dosarelor, când i-a venit rândul lui Iordăchescu.

Acela întreba cum te cheamă, cum îl cheamă pe tata, mama, locul şi data naşterii, ce condamnare ai şi pentru ce. Când a spus că are un an şi jumătate şi că a terminat de şase luni pedeapsa aceea, l-au înjurat: „Ce crezi, bă, că ne duci pe noi, păi eşti condamnat 25 de ani pentru crimă şi te dai politic!” Această veste l-a dărâmat pe Iordăchescu. În zilele următoare l-au tot cercetat, până s-a constatat că un alt Iordăchescu Vasile a fost eliberat în locul lui. După câteva luni a fost pus în libertate. Alţi prieteni, aduşi în atelier, au fost studenţii Ovidiu Beşliu şi Mihai Vasile. Primul lucra la montaj, iar Mihai la tinichigerie, o meserie pe care o învăţase la liceul industrial din Brăila. Cei doi fuseseră condamnaţi la 3 ani închisoare cu alţi studenţi din Timişoara, în anul trei, dar Securitatea le-a întrerupt cursul vieţii pentru nişte acuzaţii imaginare. Am lucrat împreună şi pe alte şantiere până în 1952, când eu am fost mutat la Midia. La atelierul auto erau şi criminali de drept comun şi alte categorii de borfaşi. Noi, politicii, am fost acceptaţi la ateliere numai pentru că dreptul comun nu făcea treabă. Dintre criminalii fioroşi l-aş aminti pe Nedelcov, un bănăţean cu părinţi bogaţi. Acesta omorâse opt şoferi de taxi în anii '45-'47 şi le luase maşinile. Cred că era bolnav psihic, eu mă temeam de el, mă feream de privirea lui. Acest criminal nu avea nici un regret, pentru ceea ce făcuse. Un ţigan, Gogu, din apropierea Călăraşului, părea de treabă, dar ucise o studentă în Bucureşti, în 1946. Gogu se aşeza seara pe pat, turceşte, şi ne povestea cum a făcut crima. Povestea cu lux de amănunte şi uneori când ajungea la momentul în care fata şi-a dat sufletul în mâinile lui, începea să plângă. Făcuse crima ca să jefuiască locuinţa părinţilor adoptivi ai fetei. Gogu era însoţit de o altă ţigancă. Povestea este lungă şi interesantă. Când termina de povestit, se adresa maiorului Dobre Marin: „Domnule colonel”, îl flata, „ştiu că o să vină americanii şi dumneavoastră o să ajungeţi mare, aşa că nu mă veţi uita şi o să mă scoateţi de aici”. „Am eu grijă, Gogule. Doar împreună am făcut Canalul”. Un alt ţigan despre care am mai povestit şi care a fost spaima coloniei Poarta Albă, Stănciugel, după ce i-a apus steaua, a fost trimis la atelierul auto. Acesta, în anii '50-'51, fusese stăpânul coloniei, cu drept de viaţă şi de moarte asupra deţinuţilor. În colonie se zvonise că Stănciugel şi ajutorul său, Păun, ar fi omorât un deţinut politic, care i-a înfruntat. Apoi, ca să scape de el, l-au aruncat în cuptorul de cărămidă şi l-au ars. Se pare că acest zvon a fost adevărat, că au urmat două zile de numărat deţinuţii şi lipsea unul. În urma acestor investigaţii,

Stănciugel şi Păun au fost demişi din posturile lor. Pe Stănciugel Marin îl repartizează ca fierar la atelierul nostru. Dar cel mai aparte era evreul Jan, un tip josnic, de care ne feream toţi. La atelier nu făcea nimic, doar ne spiona. Când reveneam la baracă, Jan dispărea. Se ducea la birou, era condus de fostul colonel Haralambie, şeful politic al regiunii a treia militare Cluj. Haralambie fusese condamnat la 25 de ani muncă silnică, vânduse nişte echipamente militare în străinătate şi l-au prins. Cum el fusese deprins cu munca de informaţii, a fost reperat de lt. major Silişteanu şi pus să organizeze reeducarea, care nu era altceva decât un serviciu de informaţii între deţinuţi. Haralambie, de profesiune învăţător, în războiul de eliberare a Basarabiei, a căzut prizonier. Când Ana Pauker a apelat la prizonieri, să formeze Divizia Tudor Vladimirescu, Haralambie se înrolează şi se întoarce în ţară, ajungând la gradul de colonel. La Poarta Albă îşi va juca rolul de cârtiţă, cu ramificaţii în toate barăcile. La brigada noastră îl avea pe Jan, dar şi la atelier aveam probleme cu acest evreu. Se temeau şi cei de la pază de el. În fiecare zi, între orele 11.30-12.30 sosea un camion cu masa. Jan era prezent şi descărca marmitele şi apoi se ducea în podul atelierului şi se culca. Când se făcea schimbul gărzii, lipsea unul. „Cine lipseşte?”, se răstea şeful pazei. „Jan”, răspundea brigadierul. „Să vină la numărătoare!” Acolo noi nu eram luaţi ca indivizi, ci ca număr şi asta conta: câţi, nu cine sunt ei. Asta a durat multe săptămâni. Paza se obişnuise cu figurile lui Jan şi uneori îl căutau, alte ori renunţau. Ştiau că este omul lui Pavel, şeful producţiei şi al lui Haralambie. Dar, într-una din zile, un sergent, şef de pază, s-a înfuriat şi a trimis după Jan, care, însă, nu mai era în culcuşul lui. Panica a fost imensă. S-au scotocit toate ungherele şi Jan nu era nicăieri. S-a dat alarma. Noi am fost adunaţi grămadă şi ameninţaţi. Toate serviciile de pază au intrat în alertă. Lucrul nu a mai continuat şi garda a primit întăriri şi ordinul să ne ducă în colonie. Când am ajuns în colonie, pe platoul de adunare, ne aştepta ofiţerul politic al coloniilor, Albon, şi comandantul Pavel. Colonelul era furios, abia îşi putea stăpâni nervii. La întrebarea lui Pavel „Cine-i banditul?”, brigadierul i-a răspuns „Jan”. La auzul numelui Pavel a rămas ca o statuie, a înţepenit. Nu se aştepta ca Jan, informatorul lui, să-i facă figura. În furia lui, Albon ţipă: „Să vină la mine vecinii lui de pat!”. Primul care ajunge la Albon a fost un borfaş, Munteanu. Cam mucalit şi fără frică. La întrebarea lui Albon „Ce ştii de Jan?” a răspuns: „Păi, pe mine mă întrebi, domnule colonel?

Întreabă-l pe Haralambie, care l-a reeducat şi pe Feinstein, care l-a îmbrăcat!". Năucit de replica lui Munteanu, colonelul se răsteşte la comandant: „Să vină Haralambie şi Feinstein!" Când sosesc aceştia, îl întreabă pe Haralambie „Ce ştii de Jan?", el spune: „Eu, eu... nimic, domnule colonel!". Intervine Munteanu: „Nu ştie nimic, ia strângeţi-l cu uşa, că spune tot! Ba că i-a dat şi să-i aranjeze vreun blat pe afară". Haralambie tremura. Albon se întoarce la Feinstein „Ce ştii de Jan?", „Nu-l cunosc domnule colonel". „Nu-l cunoşti?" - replică Munteanu. „Păi nu i-ai dat aseară salopete noi, ca să poată fugi? Uite, la salopeta mea, că-i ruptă şi-mi spui că nu ai". Exasperat, Albon se întoarce la noi urlând: „Plecaţi la baracă!". Ajunşi la baracă, am comentat în fel şi chip evadarea lui Jan. Ne aşteptam la represalii, la tăierea pachetelor, a corespondenţei, care oricum nu venea, la trecerea unora la brigăzile de pedeapsă, dar totul s-a uitat.

Colonia era dotată cu două camioane, ce transportau alimente pentru bucătăria deţinuţilor şi pentru popota temnicerilor. Şoferii de pe camioane erau deţinuţi şi veneau cu ele la diferite reparaţii. Unul din şoferi era din Bucureşti şi acasă lucra ca mecanic auto. Într-una din zile vine la mine cu un sergent de la trupele de securitate. Acesta era şoferul comandantului de pază, căpitanul Damşa, fiu de preot, din Banat. Acesta avea o maşină de teren americană, tip Willis, şi avea nevoie de reparaţie capitală. Bucureşteanul m-a recomandat pe mine să-i fac alezajul blocului-motor. Cum deţinutul nu poate spune nu, am acceptat să fac lucrarea şi a doua zi au venit cu blocul motor. A venit şi căpitanul, care părea cumsecade şi m-a rugat să-i fac lucrarea bună, că o să-mi trimită el conserve şi alte alimente prin sergent. Ceea ce a şi făcut. Avea multe de făcut la maşină: pistoane, bolţuri, şuruburi, cuzineţi, biele. În colaborare cu alţii, am făcut totul. Cu acest căpitan am ajuns la relaţii mai speciale. Îmi spunea noutăţi din viaţa politică, din măsurile pe care conducerea coloniei urma să le aplice asupra noastră. A cerut ca montarea pieselor şi a motorului să se facă în garajul batalionului de pază. Aşa că, în fiecare după-amiază mergeam împreună cu mecanicul
şi lucram acolo. Primeam diferite alimente, pe care le luam la baracă.

În acea vară a fost împuşcat un student din Focşani. Acesta, cuprins de disperare, munca pe şantier la pământ fiind foarte grea, a hotărât să se sinucidă. Procedeul ales i-a reuşit, a plecat din baraca 13, unde majoritatea erau elevi. A luat-o printre

barăci, până la gardul de sârmă ghimpată, din spatele barăcii 33, care era baraca de pedeapsă a celor care nu-şi făceau norma la săpat şi cărat metri cubi de pământ cu roaba. Mai erau şi alte pricini invocate de brigadieri ca să fi trimis la 33, fără hrană şi fără pat. Aici, cei pedepsiţi erau ţinuţi între trei şi 30 zile, cu hrană la trei zile, două pe post negru. Această baracă se afla între două posturi de observaţie. Tânărul s-a îndreptat spre gard calm şi hotărât. A trecut primul gard de protecţie care marca zona până la care noi, deţinuţii, ne puteam apropia. Dincolo de acest gărduleţ, înalt de circa un metru, era zonă interzisă, care era arată şi grăpată foarte fin, ca să se poată vedea eventualele urme dacă cineva s-ar fi încumetat să o traverseze. Din loc în loc erau plasate pancarte cu somaţia „Zonă interzisă, împuşcare fără somaţie". Studentul a trecut primul gard şi se deplasa hotărât spre careul exterior. Numeroşi deţinuţi care erau prin spatele barăcilor au început să-i strige să se retragă, dar el nu vroia să audă. Cei doi soldaţi strigau şi ei să se retragă că trag, dar el a început să urce gardul. Toţi erau disperaţi. Însă, tânărul a ajuns cu jumătatea corpului la ultima sârmă. S-a auzit atunci o rafală de puşcă mitralieră şi într-o clipă trupul lui atârna jumătate în afară, jumătate în interior. Cei doi soldaţi din apropiere nu au tras. A tras însă al treilea, care era convins că va fi felicitat de şefii lui şi va primi şi un concediu pentru vigilenţa manifestată. Dar a avut ghinion. În urma împuşcăturilor s-a dat alarma. Soldaţii au ocupat poziţii în jurul coloniei. Gornistul a sunat adunarea brigadierilor, gardienii au invadat colonia urlând. Toată lumea a sosit în baracă, au sosit şi brigadierii, care nu ne mai dădeau voie să părăsim barăcile. Consternarea a fost imensă, toţi deplângeau gestul disperat al tânărului Muşetescu.

A doua zi am mers, ca de obicei, la garajul căpitanului Damşa, la lucru. Nu după mult timp a venit căpitanul, părea abătut. Fără să-l întreb, mi-a spus că regretă împuşcarea acelui tânăr, că acel soldat a încălcat consemnul. Şi era clară intenţia de sinucidere, doar dacă ar fi vrut să evadeze nu o făcea în amiaza mare şi printre două santinele. Consemnul în asemenea situaţii era alarma şi prinderea evadatului viu. Pentru excesul de zel, soldatul a fost dezarmat, arestat şi trimis la închisoarea militară pentru cercetări şi pentru trimiterea lui în judecată. După vreo lună mi-a spus că acel soldat a fost judecat şi condamnat la 5 ani pentru această crimă.

Maşinile pe care le reparam noi erau ale direcţiei Canalului, aduse de personalul civil şi tot aceia le şi ridicau. Odată cu

predarea maşinilor ne mai informau despre ce se mai petrece prin lume, ne mai strecurau câte un ziar. Iar noi căutam să-i informăm ce se petrece în dosul gardurilor de sârmă ghimpată. Unii din aceştia au fost sinceri, iar pentru curajul lor au plătit cu ani grei de închisoare. Alţii făceau joc dublu. Erau puşi de Securitatea din Constanţa să ne momească, ca să afle intenţiile noastre şi starea de spirit ce domnea între deţinuţi.

STAREA DE SPIRIT

În vara anului '51, oficiul de dezinformare, secondat de Comitetul Reeducării activau intens. La fiecare baracă era un panou cu gazeta de perete, pe care se afişau rezultatele întrecerilor în muncă. Brigăzile se chemau la întrecere, se organizau depăşiri de normă, procentele de realizări. Era o lozincă: „O normă în plus, un pas spre libertate”, „Prin muncă spre libertate” şi câte alte bazaconii. Aici şi-au găsit vocaţia o mulţime de indivizi care scriau la gazeta de perete articole de slavă regimului, de condamnare a burghezo-moşierimii şi, ce era mai trist, îşi acuzau colegii de suferinţă de atitudini duşmănoase faţă de regimul care „ne crează condiţii de reeducare prin muncă şi ne ajută să devenim cu adevărat liberi, fără prejudecăţi, să ieşim din întunericul în care ne-au ţinut exploratorii şi biserica, să-i demascăm pe cei înrăiţi”. Şi, slavă Domnului, că erau şi din cei care îşi demascau camarazii. În colonie era şi dirijorul Jan Ionescu, care ispăşea o condamnare şi s-a gândit că ar fi bine să înfiinţeze şi el o orhestră. A primit aprobare de la mai marii coloniei şi a strâns în jurul lui mulţi instrumentişti şi a format brigada orchestră. Fiecare şi-a adus instrumentul de acasă. Ba era şi o echipă de fotbal, cu fotbalişti internaţionali. Printre ei era şi vestitul Miti Comşa. Toate acestea erau numai amăgeli pentru naivi, marea masă de deţinuţi era exploatată nemilos la cărat cu roaba, la încărcări, descărcări, în construcţii etc. În acelaşi timp, noi, cei care nu luam parte la jocul agenţilor comunişti, nu stam cu mâinile încrucişate, strângeam rândurile în jurul unor personalităţi care urmăreau jocul biroului politic şi al agenţilor provocatori dintre persoanele influente şi active. În acelaşi timp, se cuvine să-i amintesc pe inginerul Stănescu Petre, din Bucureşti, legionar; inginerul Burlacu Eugen, fost lt. colonel, legionar; dr. Mija Teofil, legionar; Radu Leonte, legionar; maior

Dobre Marin, legionar, Liciniu Faina, ţărănist; Ionescu Virgil, liberal, fost director la atelierele Griviţa Bucureşti; dr. Mihăilescu, fost colonel, medic la Spitalul Militar Bucureşti. Apoi, alte personalităţi straşnic supravegheate, cum ar fi Alexandru Constant, fost ministru legionar; Haţeganu Eugen, fruntaş PNŢ; Georgescu-Gorjan; general Caramitru Petre, general Seracim, cel care a stabilit primul cap de pod la eliberarea Basarabiei; general de aviaţie Iliescu; avocat Anghel, şeful PNŢ Buzău; arhitect Joja Constantin, legionar. În jurul inginerului Stănescu Petre s-au strâns foarte mulţi tineri, pe care îi îndruma cu sfaturile lui şi, fiind şef de şantier la instalaţii, pe mulţi i-a luat să lucreze cu el, scăpându-i astfel de roaba distrugătoare. Dintre cei apropiaţi de nea' Petrică, cum îi ziceam, mă număram şi eu, fiind pe primul loc. Împreună căutam să-i identificăm pe cei buni şi să-i plasăm la munci pe şantiere de construcţii ori la atelierele mecanice. Nenea Petrică era în contact cu ceilalţi ingineri, şefi de şantiere şi, cum toţi se fereau de turnători, apelau la nea' Petrică să le plaseze băieţi buni. Mie îmi revenea misiunea să-i prezint pe cei tineri lui nea' Petrică. La biroul tehnic şef era inginerul Burlacu Eugen. Dumnealui mă simpatiza mult. El fusese inginer colonel la Fabrica Astra Braşov în timpul războiului şi aveam multe cunoştinţe comune în Braşov. În postul în care era avea toată situaţia în mână şi oriunde apărea un loc de muncă mai uşor, ne da de veste şi noi îi recomandam omul. Se întâmpla ca unii din cei recomandaţi să nu cunoască specialitatea cerută, dar cei mai vechi îl iniţiau şi-l ajutau. Era uimitor cât de repede se adaptau la noile condiţii cei scăpaţi de la muncile grele. Aş menţiona în treacăt unele nume de tineri ce făceau parte din anturajul lui nea' Petrică: Iogu Petre, student la Bucureşti, macedonean; inginerul Tegu, din Bucureşti, macedonean; Berghezan Ilie, din Sibiu; Gusan Tavi din Sibiu; Gladcov, din Bucureşti; inginerul Bogdan Ioan, din Bucureşti; căpitan René Constantinescu, Bucureşti; inginer Georgescu Nicolin, din Bucureşti; studenţii Beşliu Ovidiu şi Mihai Vasile, Călvărăsan Luca din Braşov etc.

ÎNCHIDEREA ATELIERULUI AUTO

Nu după mult timp, de la evadarea lui Jan, biroul politic al

coloniei a luat hotărârea de a retrage deţinuţii de la acest atelier, predându-l civililor. Conducerea tehnică avea la dispoziţie circa 70 de oameni calificaţi şi nu risca să-i piardă. Aşa că, pentru început, am fost repartizaţi la alte ateliere. Eu am fost cerut de atelierul greu, „Nazarcea”. Aici au mai fost repartizaţi Dobre şi Fănică Paraschivescu, inginer electromecanic, cu studii la Dresda, mare specialist în electronică. Pe mine m-au luat la atelierul de prelucrări prin aşchiere. Şef de atelier era Orghidan, un braşovean stabilit la Constanţa. Cum a ajuns şef de atelier nu am reuşit să aflu, dar la capitolul meserie era bâtă. De cum m-a văzut s-a bucurat şi mi-a spus: „Măi, mult am insistat pe lângă Stoica să te aducă aici. Tu nu vei lucra pe maşină, vei împărţi lucrul la oameni şi vei avea grijă să facă lucru bun”. Am trecut la treabă. Oamenii mă ştiau şi s-au bucurat că au scăpat de explicaţiile năroade ale lui Orghidan. Pe acest şantier erau mai multe ateliere, şi anume: de sudură, tinichigerie, fierărie, lăcătuşerie, electricitate şi aşchiere.

Dar ce se făcea la acest punct de lucru de au fost concentrate atâtea forţe? Aici era un deal de câteva zeci de metri înălţime şi trebuia străpuns. Cu roaba nu se putea. Linia ferată nu putea fi montată şi atunci conducerea Canalului a recurs la camioane basculante şi la excavatoare. Conducerea acestui şantier a fost încredinţată lui Stoica, fost adjutant în aviaţie, condamnat la 5 ani drept comun. Alegerea lui Stoica a fost benefică pentru deţinuţii politici, cele 70-80 camioane basculante aveau nevoie de 240 de şoferi la cele trei schimburi. Aceşti şoferi au fost găsiţi în rândul deţinuţilor. Au preluat mulţi tehnicieni. Stoica era bun organizator şi ataşat deţinuţilor politici pe care îi ajuta, dar şi ei se achitau corect de obligaţiile ce le aveau în producţie. Simpatiile lui Stoica nu au scăpat ochiului ofiţerului politic Silişteanu. Stoica a fost pus sub urmărire, deşi el vroia să facă treabă cu oameni serioşi. Ofiţerii politici aveau în cap numai sabotaje, comploturi, evadări etc. În toamna anului 1951 s-a produs un eveniment emanat de Biroul Politic. Un grup de ofiţeri, în frunte cu Silişteanu, şi mulţi miliţieni au luat prin surprindere atelierul electric şi au început o percheziţie foarte minuţioasă. Fiecare obiect a fost cercetat cu mare atenţie. Personalul atelierului a fost ţinut cu mâinile în sus şi cu faţa la perete. După două ore de verificări, caralii obosiţi şi revoltaţi au abandonat percheziţia, iar lt. Silişteanu se adresează foarte disperat inginerului Fănică Paraschi-vescu cu întrebarea: „Unde-i aparatul de emisie?”.

Inginerul, calm, îi răspunde: „Noi nu avem aşa ceva”. „Cum nu aveţi? De unde ştie Radio Londra ce se petrece la Canal?”. Au plecat dezamăgiţi, dar urmările nu s-au lăsat mult aşteptate. O serie de oameni au fost mutaţi la alte locuri de muncă. Nu au scăpat inginerii Dobre şi Paraschivescu. Eu am fost mutat la atelierul de reparat vagoane şi locomotive. Cu mine au venit Dobre, Beşliu şi Mihai Vasile, zis Musiu.

Aici am găsit o hală pentru maşinile-unelte. Nu era nimic montat. Maşinile erau în curte. O a doua hală avea linii ferate pentru introduce-rea vagoanelor la reparat. Conducerea şantierului a fost dată domnului inginer Ionescu Virgil, fost director la Uzina Griviţa până în 1945, când a fost epurat şi apoi arestat şi condamnat, pentru crimă contra umanităţii, la 8 ani. În anul 1933, când a fost greva de la atelierele CFR, dl. Ionescu era director general şi nu a acceptat revendicările comuniştilor, care aveau un substrat politic. După 12 ani, Lucreţiu Pătrăşcanu emite o lege cu caracter retroactiv şi condamnă numeroşi oameni pentru crime contra umanităţii sau activitate intensă contra clasei muncitoare. Fiind la Poarta Albă, comuniştii s-au gândit să-i folosească. Într-adevăr, era mare specialist şi un om integru. Am lucrat şase luni împreună. M-a apreciat mult. M-a însărcinat cu conducerea atelierului mecanic şi era mulţumit. Mi-am adus mulţi prieteni, iar el nu s-a opus niciodată. Îi cunoştea pe toţi cei de la Griviţa, care erau nişte puturoşi. Nu le plăcea munca. Despre Chivu Stoica avea păreri proaste şi de toţi ceilalţi la fel. Brigadier a fost numit un lăcătuş de la atelierele Griviţa. Îl chema Voicu, un criminal, care, la alegerile din 1945, în campania electorală, a ucis un om al PNŢ, în Prahova. După mai mulţi ani a fost identificat şi condamnat la 3 ani şi aici a venit acest nemernic să dea ordine fostului său director general. Bineînţeles că dl. inginer Ionescu îl ignora şi nu-l lua în seamă. Revoltat de nesupunerea d-lui inginer, brigadierul, într-un din zile, ne-a dus cu toată brigada la Biroul Politic şi a raportat că inginerul nu se supune. Ofiţerul politic ni se adresează: „Bă, voi trebuie să-i daţi ascultare brigadierului. Ionescule, şi tu execuţi ordinele lui!.” „Eu nu voi asculta niciodată de acest prost, domnule locotenent-major”. Acesta a rămas năuc şi apoi, revenindu-şi, urlă la noi: „Mergeţi, dracului, la baracă!” De atunci umbla de unul singur prin atelier. Pe lângă dl. inginer erau detaşaţi doi ceferişti, unul de la atelierele Palas Constanţa, pe numele său Prodanov, fiind mai în vârstă. Noi îl porecleam „Moş Proţap”. Era comunist, vorbea puţin, păstra distanţa. Al doilea era ungur, de la depoul Cluj, şi

avea calitatea de maistru. Verifica lucrările. Băiat simpatic. Eram în legătură cu el, ne informam reciproc. Îmi aducea ziarele „Scânteia" şi „Lupta CFR". Citeam cu mare interes „Scânteia" şi împărtăşeam prietenilor mei informaţiile. Îmi amintesc ce emoţii am avut când, la începutul lui 1952, „Scânteia" a publicat discursul lui D. D. Eisenhower. Mi l-a adus omul a doua zi. Am intrat în WC şi am început să-l citesc cu răsuflarea tăiată. La un moment dat, aud paşi ca de pisică. Repede am băgat ziarul în closetul turcesc. În clipa următoare uşa este împinsă cu putere şi în cadrul ei apare plutonierul. S-a uitat la mine. Nu a zis nimic şi dacă zicea era târziu. Multă vreme am regretat pierderea acestui ziar. Dar, ceea ce am reţinut a fost de ajuns ca să vuiască toată colonia şi să se pornească în căutarea ziarului. În zilele următoare au apărut mai multe ziare, le aruncau oamenii din tren. Duminica următoare, la vorbitor, cei veniţi vorbeau deschis de acest discurs. După ei, eliberarea noastră era aproape chestie de zile. Până şi caralii aveau altă atitudine. La colonia Galeş, fostul ofiţer Remus Radina, condamnat pentru uneltire, a citit acest discurs în faţa deţinuţilor, cu comentarii şi îndemnuri către deţinuţi, să nu mai iasă la lucru. Această euforie a durat mai mult timp, dar conducerea coloniei, după mai multe zile, s-a hotărât să-i pună capăt prin coborârea teroarei din pod. Aceasta s-a concretizat prin pedepse cu carceră, mutări în alte locuri de muncă ca pedeapsă, suspendarea corespondenţei şi a pachetelor. Ne-am resemnat, nu înţelegeam ce s-a urmărit cu acel discurs, poate şi generalul nu i-a evaluat consecinţele. Cert este că în urma lui, cei lipsiţi de libertate din răsăritul Europei s-au entuziasmat şi s-au manifestat. Erau convinşi că cineva îi sprijină. Rezultatul a fost groaznic pentru cei ce au crezut în schimbarea situaţiei politice.

Nimeni nu va putea evalua numărul celor aruncaţi în temniţe pentru cã au comentat acest discurs şi pentru un timp au avut iluzia libertăţii.

ORGANIZAREA COLONIEI POARTA ALBĂ

Colonia Poarta Albă a luat fiinţă în 1949. Primii sosiţi au fost deţinuţi de drept comun şi câţiva ingineri constructori,

condamnaţi politic. Aceştia trebuiau să construiască barăci pentru cazarea celor ce vor veni la munci. Apoi, birouri pentru administraţie, pentru serviciul tehnic, grup sanitar, cabinet medical, bucătăria şi sala de mese, în care nu s-a mâncat niciodată. În afara coloniei s-au construit un fel de case tip vilă pentru conducerea lagărului şi construcţii pentru corpul de pază. Colonia se întindea pe circa 100 de hectare, împrejmuită cu un gard exterior din sârmă ghimpată, de circa 2 metri înălţime şi un al doilea gard interior de 1 metru înălţime, la o distanţă de 5 metri. Porţiunea dintre cele două garduri era arată şi foarte des greblată, ca să se poată vedea orice urmă pe ea. De la început au prevăzut şi o baracă de pedeapsă, baraca 33. În final, au fost construite peste 100 de barăci, care adăpostau cel puţin 100 de deţinuţi, una. În 1950-1952 media deţinuţilor în colonia Poarta Albă era de 12.000, aici fiind colonie de tranzit, numărul când creştea, când scădea. De remarcat că la vremea aceea erau multe orăşele care nu aveau mai mulţi locuitori. În 1950, în această colonie au sosit marea masă a deţinuţilor, atunci au apărut şi deţinuţii politici. La Poarta Albă se făcea trierea. Cei condamnaţi până la trei ani inclusiv rămâneau pe loc, iar cei cu pedepse mai mari erau duşi la Peninsulă sau la Coasta Galeş. Mai erau şi alte colonii mai mici, dar despre asta relatez în alt capitol. După ce soseau dubele cu deţinuţii şi după ce aceştia treceau prin furcile caudine ale criminalului Stănciugel, secondat de alt criminal, Păun, cei sosiţi erau repartizaţi la o baracă sub comanda unui brigadier. Puţini au fost brigadierii din rândul deţinuţilor politici, în schimb, şefii de şantiere erau deţinuţi politici, ingineri, arhitecţi.

BRIGADIERII

Aceşti oameni ai administraţiei erau conducători absoluţi ai brigăzilor de lucru. Ei aveau toată libertatea de decizie asupra noastră. Brigadierul avea în subordinea lui grupuri de deţinuţi, mai mari sau mai mici. Depindea de necesitatea locului de muncă. De regulă, componenţa unei brigăzi varia între 40-100 de deţinuţi. În munca lui se sprijinea pe şefii de grupă şi comitetul cultural sau, mai exact, de reeducare. Aceşti brigadieri erau ochii şi urechile biroului politic, raportau zilnic ce se petrecea în brigadă. Mulţi au fost dintre ei care, la întoarcerea din schimb, dădeau rapoarte ofiţerului de serviciu,

liste cu cei ce nu şi-au realizat norma. Pe baza acestor rapoarte, ofiţerul de serviciu îi băga la carceră şi le tăia raţia de hrană pentru seară. A doua zi dimineaţa erau scoşi din carceră şi trimişi la lucru, flămânzi. Oare în aceste condiţii se mai putea realiza norma? Sigur că nu, aceste pedepse aveau alt scop, acela de a ajuta biroul politic la distrugerea noastră. Brigadierul avea un fel de birou în capătul barăcii, locuia singur şi îşi mai chema iscoadele la el pentru a strânge informaţii. Cel care împărţea masa, avea grijă să-i servească bine şi să-i ducă mâncarea la cameră. Domnii brigadieri se distingeau prin îmbrăcăminte. Ei purtau pantaloni şi veston de culoare bleumarin. Aşa, precum miliţienii, aveau pretenţia să-i salutăm cu „Să trăiţi!" şi să luăm poziţia de drepţi în faţa lor. Tot ei hotărau cine are drept la carte poştală, la pachet, la vorbitor etc. Toate acestea făceau parte din metodele de constrângere la munca forţată, experimentate pe alte meleaguri. Dacă 80-90% dintre ei executau întocmai ordinele ofiţerului politic, erau şi din acei care au pactizat cu noi, mai închideau ochii atunci când, istovit, mai făceai o mică pauză sau te lăsau să fumezi o ţigară liniştit, dacă o aveai. Ordinele conducerii erau să nu fie scutiţi medical, în această situaţie brigadierul, te lua la muncă şi te lăsa să gemi undeva pe şantier, aceasta pe riscul lui, dacă era descoperit îl pedepseau.

Primii brigadieri ţineau legătura între administraţie şi brigadieri, dar aveau o serie de responsabilităţi legate de muncile din interiorul coloniei, controlau bucătăria, spălătoria, baia, croitoria, cismăria, închisoarea şi multe alte activităţi. La Poarta Albă, primul în aceasta a fost un ţigan din Ferentari, criminal, care şi-a ucis soţia şi l-au condamnat 7 ani. Acesta avea o figură de cimpanzeu, mătăhălos, cu nişte mâini mari cu degete noduroase, când te lovea, te dădea jos. Avea mână liberă de la ofiţerul politic să-i bată pe bandiţi. Dacă te prindea prin colonie fără bilet de voie te bătea până cădeai jos, te înjura, te scuipa, te ducea la carce-ră, dacă încercai să te aperi. Teroarea lui Stănciugel Marin a ţinut până în primăvara lui '51 sau începutul verii, când a sosit un nou transport de deţinuţi de la Jilava. După ce au trecut pe la vizita medicală, Stănciugel i-a luat în primire şi s-a îndreptat spre platoul de adunare, supunându-i metodei lui de intimidare. Numai că a intervenit ceva neaşteptat. Unul dintre noii sosiţi nu s-a supus lui Stănciugel. Acesta, rănit în calitatea lui de brigadier şef, l-a ameninţat pe noul venit că-l va aranja el. Şi chiar în acea seară s-au dus la baraca unde erau cazaţi noii

veniţi. Stănciugel şi adjunctul lui, Păun,tot un criminal, şi-au trimis un om să-i cheme afară pe dl. Rambela, comandor de aviaţie. Acesta era cel ce nu s-a supus ţiganului. Ajuns în faţa barăcii, în întuneric, a fost lovit pe la spate în cap, s-a prăbuşit la pământ şi cei doi l-au luat în braţe şi, mai în spate, era un cuptor de cărămidă, în care l-au ars. Noaptea a trecut liniştită, dar dimineaţa, la numărătoare, lipsea unul. S-a repetat de mai multe ori operaţia de numărare, dar acelaşi rezultat. S-au făcut controale în barăci. Acelaşi rezultat. Trei zile am fost număraţi şi răsnumăraţi, dar unul era lipsă. Nu ştia nimeni cine lipseşte, dar am văzut că Stănciugel şi Păun au fost înlocuiţi şi apoi au venit primele informaţii că a fost ars comandorul de cei doi criminali. În locul ţiganului este numit un alt terorist din rândul politicilor, locotenentul Dorneanu, originar din comuna Răcăciuni, judeţul Bacău, condamnat la 7 ani pentru uneltire. Dorneanu era rău din fire, lovea şi făcea rapoarte. Nu a stat mult în această funcţie, a fost trimis la colonia Peninsula, având o pedeapsă uşoară. Îi urmează un om pervers şi viclean, un fost colonel, venit din Rusia cu Divizia Horia, Cloşca şi Crişan. A fost arestat pentru furtişaguri în cadrul armatei şi condamnat la 25 de ani. Numele lui este Constantinescu. El nu bătea, nu se repezea, dar avea altă meteahnă, era escroc. Una din isprăvile lui este următoa-rea: pe vremea aceea se acorda un fel de vorbitor familial fruntaşilor în producţie, şi anume îţi venea soţia sau un alt membru al familiei şi, la propunerea brigadierului, ţi se da o cămăruţă într-o baracă construită în acest scop, unde stăteai împreună cu vizitatorul 24 de ore. Domnul prim-brigadier a ochit o tânără care venise la fratele ei într-o sâmbătă. Cum fratele era în schimbul doi, i-a şoptit să ceară ofiţerului vorbitor familial. I s-a aprobat şi dl. colonel a dus-o la cameră, lăsând-o să-şi aştepte fratele. În cursul serii această bestie s-a dus în camera fetei, care avea 18 ani. Era foarte timorată şi nu ştia de ce nu mai apare fratele ei, care, de altfel, era la lucru. Ticălosul a încuiat uşa şi şi-a pus planul în aplicare. A violat fata, care nu se putea apăra şi nu ştia la cine să apeleze. Se pare că acesta a părăsit camera abia la ziuă. Un ochi discret l-a văzut când a părăsit încăperea şi a şoptit. Fata a fost vizitată de ofiţerul de serviciu şi interogată. S-a constatat violul, prim-brigadierul a fost dus la carceră. Fratele victimei a fost chemat să-şi vadă sora. Acesta, aflând despre ce este vorba, a fost aşa de tare revoltat, încât a părăsit-o şi i-a refuzat şi pachetul. A

cerut să i-l dea pe criminal, ca să-i pedepsească el. Locuiam în aceeaşi baracă cu fratele victimei şi lucram în acelaşi atelier. Nu am observat când a fost chemat la comandant. În jurul orei 14.00 am plecat cu toţii la lucru, deşi era duminică. Ajunşi în faţa porţii, eram aşteptaţi de comandantul Pavel. Acesta ne-a oprit şi s-a apropiat de prietenul meu, Todiraşcu, fratele victimei, şi pe un ton autoritar îi cere să meargă să vorbească cu sora lui. Răspunsul lui Todiraşcu a fost sec: „Nu" şi i-a întors spatele. Toţi cei din brigadă am rămas muţi, nu ştiam nimic din cele petrecute în acea noapte. Abia în drum spre atelier vom afla cum administraţia a încercat să muşamalizeze acest caz. Numai că Todiraşcu nu era omul compromisurilor, era foarte supărat şi pe sora lui, cum de a acceptat oferta acelui ticălos, să aibă vorbitor familial, fără ca el să-i fi cerut. De a doua zi omul de încredere al administraţiei a dispărut din colonie.

În locul lui Constantinescu au numit un alt escroc şi criminal, pe Tile Raicovici, de prin părţile Buzăului, vechi client al penitenciarului. După o evadare de la Văcăreşti, a încercat o figură în stil american, în Buzău, cerându-i unui cetăţean să-i pregătească o sumă de bani, că va veni să o ridice. Şi s-a ţinut de cuvânt; a venit cu o maşină, îmbrăcat în uniformă militară cu grad de căpitan şi a ridicat banii. Abia la plecare şeful de post, plutonierul de jandarmi, l-a somat să oprească, dar escrocul a scos pistolul şi l-a ucis pe jandarm. Condamnat la muncă silnică pe viaţă, este numit să ne fie prim-brigadier. Avea aceleaşi maniere ca înaintaşii săi. Am relatat aceste fapte ca să se vadă moralitatea ce-i călăuzea pe comunişti. Alegându-i pe cei mai odioşi criminali să ne tortureze, sunt cunoscuţi borfaşi, ordinari, încadraţi în Securitate (ex. cazul Alimănescu).

PLECAREA DIN POARTA ALBĂ

În luna noiembrie 1951 mi-a expirat pedeapsa. Credeam că voi fi pus în libertate, dar speranţele mele nu coincideau cu planul Securităţii. Aştep-tam să fiu pus în libertate şi, după 5 luni de aşteptare, a sosit şi mult aşteptatul ordin, dar tocmai pe dos de cum îmi închipuiam. Securitatea a concluzionat: banditul Salcă Alexandru nu s-a reeducat şi, în consecinţă, ar fi periculos să fie pus în libertate, deoarece ar face mult rău în

mijlocul oamenilor muncii cu ideile lui duşmănoase. Deci, mi-au trimis un nou mandat de 24 de luni, administrativ. În ziua de 10 mai 1950, când am sosit de la lucru, am fost reţinut la poartă şi trimis la grefă. La început m-a încercat un gând că voi pleca acasă, dar l-am alungat imediat, ca pe un gând venit din partea satanei, o ispită. Aşa că, am alungat ispita şi mă vedeam lângă prietenii mei Georgescu, arhitectul Joja, Luca, Miti Comşa, Baicu, Cocoş, Bogdan şi, mai ales, alături de părintele celor tineri din Poarta Albă, generalul Petre Caramitru. Toţi aceştia şi mulţi alţii au fost trimişi la colonia de exterminare Capul Midia, la expirarea condamnării, decizie dată cu multă uşurinţă de tribunalele militare, la cererea comuniştilor. De regulă, Securitatea stabilea mărimea pedepsei. Dar, să revin la evenimente. Grefa m-a anunţat să-mi fac bagajele şi să revin. În baracă, colegii de surghiun mă aşteptau trişti. Bănuiau şi ei că nu poate fi vorba de eliberare. Când le-am spus că trebuie să merg imediat la grefă cu bocceluţa, S-a aşternut o tristeţe pe feţele tuturor. Toţi ştiau ce este Midia. După ce mi-am strâns sărăcia, mi- am îmbrăţişat fraţii de suferinţă şi m-am îndreptat spre grefă, însoţit fiind de cei mai apropiaţi camarazi. Despărţirea a fost grea; am plâns ca niciodată. Plângea Ovidiu, plângea Mihai, Dobre şi toţi ceilalţi. Eu nu plângeam, pentru că nu ştiam ce mă aşteaptă, despărţirea de camarazi era foarte grea. În anii în care am fost împreună, câte amintiri ne-au legat, câte proiecte de viitor nu am făcut împreună! Suferinţa ne-a unit sufletele, ne-a făcut poate mai buni. În jurul orei 10.00, după ce au venit şi ceilalţi nouă, un camion ne-a preluat. Am fost însoţiţi de o escortă militară şi fiind destul de trişti, am plecat de la Poarta Albă. În jurul orei 11.00 am sosit la Capul Midia. Abia acolo am aflat că „am fost depus” cu un ordin administrativ pe 24 de luni. Aşteptând să fiu repartizat la baracă, am avut parte de o surpriză nebăunuită, şi anume: din biroul tehnic au apărut arhitectul Joja, inginerul Dan şi dragul meu prieten, inginerul Georgescu, un băiat fin, ca o domnişoară, incapabil să gândească rău şi cu atât mai mult să facă cuiva rău. M-au îmbrăţişat, m-au întrebat de toate cele întâmplate la Poarta Albă, de prietenii lor - inginerul Burlacu, ing. Ionescu Virgil, ing. Bogdan, dr. Mihăilescu, Mircea Şeptilici şi de mulţi alţii. Apoi şi eu am pus întrebări în legătură cu ce mă aşteaptă, care-i atmosfera în colonie. Apoi, după ce s-au înţeles între ei, m-au asigurat că vor face tot ce este posibil.

Cu ajutorul lor am fost repartizat la baraca 5, chiaburi. Aici am găsit un grup de tineri braşoveni, pe Baicu Ionel, Luca

Călvărăsan, Zeno Oarcea, student la Silvicultură, l-am găsit pe Miti Comşa - fotbalist şi alte vechi cunoştinţe. La orele 14.00 am fost scoşi la ecluză, la încărcat piatră. Până la punctul de lucru mergeam cu trenul circa 7-8 km. Ajuns la locul de muncă, am fost luat în primire de sergentul Oancea, cel mai mare terorist. El m-a dat la un brigadier, ce mi-a pus în mână o lopată, un târnăcop şi o rangă. Cum mergeam aşa echipat, am fost ajuns din urmă de inginerul Dan şi lt. maj. Cristea, care mi-au ordonat să las jos sculele alea şi să-i urmez. Mai încolo aştepta un grup mai mic şi m-au predat lor, spunându-le: „Îl puneţi la strung! Drumul până la acest atelier se făcea pe marginea acelui cavou al înmormântării rezistenţei române. Mi-a făcut o imagine înfiorătoare. În fundul acestei gropi imense, schelete goale se mişcau în jurul unor vagoneţi. În jurul lor nişte miliţieni rotofei îi îndemnau cu bastoane să ridice piatra. Cum atelierul se afla la capătul gropii, unul din coechipieri m-a pus la curent cu situaţia de fapt: „Aici, tinere, lucrează legionarii. Ăştia au fost aduşi aici fără condamnări, numai aşa, pe baza unui ordin al Ministerului de Interne. Uitaţi-vă cum arată! Vor să-i omoare! Sunt ţinuţi izolaţi de ceilalţi deţinuţi, nu primesc pachete, scrisori. Nu cred că vor mai rezista mult. Mă uitam în fundul gropii şi nu ziceam nimic, nu puteam distinge nici o figură. Aveam multe cunoştinţe în acel iad, creat de Borcea şi stăpânii lui. Mă gân-deam la fraţii Clonţea, Remus Cocoş, Nicolae Trâmbiţaş, prof. Ion Bordeianu, care, nu după mult timp a decedat de subnutriţie, Constantin Drăghici, Pleşu, dr. Soiu, Bătrânu şi câţi alţii, toţi oameni de un mare caracter. Erau supuşi unei morţi lente, printr-o muncă silnică, fără putinţă de a fi văzuţi de un medic. Fără să aibă permisiunea ca atunci când îşi scuipă plămânii, să o facă la infirmerie. Borcea, ajutat de doctorul Liviu Radu, din Braşov, şi el deţinut, nu scuteau pe nimeni. După ei, nu aveai dreptul să te îmbolnăveşti. Am ajuns la atelier, care a fost greu de găsit. Schimbul I fusese adunat şi nu am avut putinţa de a vorbi între noi. Cei din schimbul I erau legionarii şi erau supuşi de ofiţerul politic Lupu la cea mai severă izolare. L-am zărit pe Baicu Petre printre cei din schimbul I. Câte aş fi avut de discutat cu dl. Baicu! Nu-l mai văzusem de doi ani şi jumătate. Un şef de atelier m-a luat în primire, m-a pus la treabă. El era angajat civil. Pe timpul cât am lucrat sub comanda lui nu a avut, faţă de mine, nimic de reproşat. De altfel, şi eu am văzut în acest şef un om de omenie.

La terminarea schimbului, cu acelaşi tren, am revenit în colonie. La baraca 5 eram aşteptat de mulţi colegi, care auziseră de venirea mea. Fiecare mă întreba despre prietenii lui din Poarta Albă şi mai ales ce noutăţi politice circulă la noi şi multe alte întrebări. În dimineaţa următoare am fost primit în grupul de ajutorare al legionarilor, din sârmă. Ca să fiu mai clar, colonia Midia era împărţită în două: legionari şi chiaburi. Legionarii erau izolaţi într-un ţarc înconjurat cu sârmă ghimpată şi cu posturi fixe de miliţieni, care supravegheau continuu să nu se poată lua legătura cu ei. Aproximativ 500 de legionari erau supuşi acestor cruzimi. La chiaburi eram 2.000-2.500 de deţinuţi, cu pedepse adminis-trative. Erau oameni din toate categoriile sociale: generali, profesori, ingineri, avocaţi, negustori, industriaşi, fruntaşii satelor, medici, muncitori, ţărani, studenţi, elevi. Mai era o categorie de vreo 200 de oameni de drept comun, care lucrau şi ei separat. În partea chiaburilor se primeau pachete şi scrisori, dar după aprecierea canaliilor, erau şi oameni care nu primeau pachete, deoarece nu avea cine le trimite, nu aveau ce le trimite. Odată ce am fost primit în acest grup de ajutor, m-am supus regulei stabilite. S-a ales un artelnic în persoana celui mai tânăr, Zeno Oarcea, elev. Lui îi predam pachetele ce le primeam precum şi cele 500 grame, raţia zilnică. Din această pâine, 250 grame erau trimise la legionari. Pachetele ce se primeau, de asemenea, le lua Zeno şi jumătatea conţinutului era trimis tot la legionari. Primeam 40-50 de lei, salariul pe o lună. Eu eram mai favorizat şi primeam 90 de lei, dar nu am cheltuit nici un leu pentru mine. Semnam şi-i dădeam lui Zeno, care cumpăra cu 50 de lei o ladă de marmeladă cu 5 lei/kg, de zece kilograme şi de 40 de lei ţigări pentru prietenii legionari. Fiecare din cei 12, ce formau grupul nostru, făcea acelaşi sacrificiu. Ce rămânea pentru noi artelnicul făcea porţii egale şi luam masa în comun, dar nu înainte de a spune rugăciunea. „Mânca-vor săracii şi se vor sătura”, apoi, la sfârşit „Mulţumim ţie, Doamne, că ne-ai săturat”. Această acţiune a noastră a durat mai bine de şase luni, până am fost vânturaţi care-ncotro. Cred că este bine să facem cunoştinţă cu membrii grupului. Zeno Oarcea, Luca Călvărăsan, Petrică Paraschiv, Nelu Baicu, Mitică Daina, Miti Comşa, Ioan Bogdan, Alexandru Salcă, Virgil Stan, Mihai Pârlea, Dumitru Burghelea, Alexandru Anton. Ultimii trei au fost prizonieri în Rusia şi repatriaţi în primăvara lui 1952, dar la intrarea în ţară au fost predaţi autorităţilor române

şi băgaţi într-o dubă şi aduşi la Midia. Aceasta a fost primirea făcută de Guvernul Groza eroilor ce şi-au făcut datoria faţă de patria pe care au apărat-o. Ei făceau parte dintr-un grup mai mare de prizonieri, în frunte cu Puiu Atanasiu, care s-au opus acolo, la mii de kilometri, Anei Pauker ca să formeze divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu". Această atitudine îi va aduce la Midia şi vor fi urmăriţi până la sfârşitul comunismului. Dar cel ce ţinea legătura cu legionarii era Stan Virgil, vechi legionar, un om de mare curaj. El, în fiecare dimineaţă primea de la Zeno ajutoarele ce trebuia trimise. Era mare problemă să nu fii prins. Cred că nici unul dintre noi nu putea face ceea ce a făcut Stan Virgil. El era un om robust, bine legat şi foarte îndrăzneţ. Stan, cu bagajele la el, se strecura între legionari şi urca în vagoanele lor. Până la ecluză împărţea ajutoarele, apoi se cobora cu ei şi se reîntorcea la brigada lui. Ajutoarele trimise de noi erau ca o picătură într-un pahar, dar valoarea morală era mare pentru aceşti muribunzi. Au fost cazuri de disperare în care se intervenea. Aş menţiona cazul lui Vişoianu, nepotul fostului ministru de Externe. Era foarte grav bolnav şi avea nevoie de penicilină. Grupul nostru, cu mari riscuri, a obţinut penicilina şi Vişoianu a fost salvat. Aceasta a fost cea mai importantă realizare a grupului nostru. Tot Stan Virgil i-a administrat-o bolnavului. Viaţa în colonie se derula după voinţa imbecilului Borcea, slugărnicia dr. Radu, pe de-o parte, şi perfidia ofiţerului politic Lupu.

DIN ISPRĂVILE LUI BORCEA

Borcea era de meserie brutar, din Turda. În anii războiului a fost cununat de croitorul Albon, tot din Turda. Albon avusese legături cu comuniştii, dar şi cu Siguranţa. După '44, Albon activează în PCR şi în '49 ajunge directorul politic al coloniilor de pe Canal, cu gradul de colonel. Îşi aduce apoi finul şi-l numeşte comandant la Capul Midia, un imbecil, criminal notoriu. Acesta a ucis mulţi oameni. Era prototipul bestiei care te ucidea când i se urca sângele la cap. Într-un acces de furie l-a ucis pe generalul Ignat, cu complicitatea dr. Radu. Generalul era epuizat complet. Nu mai putea face nici cel mai mic efort, slăbise la cea mai scăzută limită. Nu a mai putut ieşi la şantier. I s-a raportat lui Borcea că unul nu iese la lucru, spunând că-i bolnav. Acesta,

însoţit de Radu, s-a deplasat să-l vadă. La întrebarea lui Borcea dacă este bolnav, Radu a răspuns că simulează. Bestia din Borcea s-a dezlănţuit şi l-a lovit cu cruzime. Când generalul a căzut, l-a lovit cu picioarele până ce generalul şi-a dat duhul. Abia atunci realizează că este bolnav, spunându-i lui Radu: „Mă, banditule, tu nu ai văzut că-i bolnav?”. Generalul Petre Caramitru, profesor la Şcoala Superioară de Război, a fost trimis la carceră, în cămaşă şi izmene, la vârsta lui de peste 70 de ani. Petre Vrapciu, impiegat de mişcare din Buzău, a avut un accident: un bolovan i-a rupt piciorul, care a fost pus în ghips. Dr. Radu, la ordinul lui Borcea, nu l-a scutit de muncă şi aşa, cu ghipsul pe picior, îl duceam cu roaba pe şantier. Deoarece nu putea folosi lopata, a fost pus la un macaz, unde şedea şi-l schimba la trecerea vagoneţilor.

Lucram la atelierul greu; într-o după-amiază, şeful de atelier, un lipovean de altfel cumsecade, vine însoţit de un locotenent rus din trupele antiaeriene din zonă. Maistrul îi spune că este o lucrare delicată şi mă întreabă dacă cred că aş putea să o fac. Maistrul a vorbit în ruseşte cu rusul. Acesta a plecat şi, după puţin timp, s-a întors cu un tun antiaerian, tras de un camion. Au intrat cu el în hală şi maistrul m-a dus să văd ce-i de făcut. Rusul mi-a arătat nişte aparate pe care nu le mai putea manevra. Le-am demontat şi am încercat să văd ce anume s-a blocat. Am descoperit un ax care se strâmbase prin izbirea de pământ şi nu mai permitea rotirea. Cu greutate l-am demontat. Avea unele siguranţe ascunse, care a făcut dificilă demontarea. Ofiţerul rus era îngrijorat şi căuta să fie atent cu mine. În buzunarele de la pantaloni avea, într-unul mahorcă, un fel de tutun, iar în celălalt hârtie de ziar tăiată în bucăţele. Scotea câte o foiţă, o răsucea, o aprindea şi pufăia. Astfel mă tot îmbia să-mi facă şi mie ţigări, dar eu îl refuzam. Îi părea rău că nu are cu ce se revanşa. La un moment dat l-am văzut că vorbeşte cu un ostaş, care, apoi, a plecat şi, după câtva timp, s-a întors cu o pâine şi nişte conserve, pe care mi le-a dat. Pe acestea le-am primit. Când am terminat lucrarea, ruşii au răsuflat uşuraţi. M-au felicitat şi m-au îmbrăţişat, promiţându-mi că a doua zi îmi vor trimite pâine şi conserve. Şi, într- adevăr, a doua zi au adus cele promise şi le-au dat schimbului meu. Prin apropiere se afla sergentul Oancea, de la Colonie, cel ce ne supraveghea pe şantier. Oancea avea în mână o bâtă cu care lovea pe oricare dintre noi cu mare sălbăticie. Oancea s-a repezit la schimbul meu şi l-a lovit cu bâta şi i-a smuls cele primite. Ofiţerul rus a văzut scena şi s-a repezit la sergent, pe care l-a lovit cu pumnii, aruncându-l pe jos. L-a

mai lovit şi cu picioarele. Oancea a început să urle şi a fugit. Rusul a plecat şi el.

La ora trei, când am sosit la atelier, schimbul meu m-a informat de cele petrecute. M-am bucurat de atitudinea rusului şi de faptul că acest tâlhar şi-a găsit naşul. Acestui miliţian, Oancea, într-o dimineaţă, când ieşeam de la schimbul trei, i-a părut că am râs şi m-a trimis să lucrez departe, în ecluză, la săpat de piatră. În locul unde m-a trimis, era o veche cunoştinţă a mea, avocatul Remus Cocoş, din Făgăraş. Acesta, când m-a văzut, a venit la mine. Ne-am îmbrăţişat şi abia am reuşit să ne spunem câteva cuvinte, că Oancea ne-a văzut şi, ca o fiară, s-a repezit la noi, lovindu-ne cu sălbăticie cu bâta-i nelipsită. Cele mai multe lovituri le-a încasat Cocoş. M-a înduioşat profund umilinţa la care a fost supus Cocoş, un om integru, cu doctoratul în drept şi teologie. Figură atletică la intrarea în închisoare, acum era un schelet pe care atârnau nişte piei în locul muşchilor, care s-au topit.

Colegul meu, Mureşan, s-a îmbolnăvit grav şi nu mai era în stare să lucreze. Cum eu îl cunoşteam pe doctorul Boncea, de la cabinetul medical, am mers la el să-i rog să-i dea o scutire de la lucru. Dar am avut ghinion. Ne-a surprins dr. Radu, medicul şef şi unealta lui Borcea într-ale exterminării. Când a dat ochii cu mine m-a întrebat ce fac acolo. „Mă doare burta, domnule doctor” - i-am răspuns. S-a repezit la dulap, a luat un pahar, în care a pus o cantitate apreciabilă de sare amară şi apă, pe care mi-a dus-o la gură să o beau. Ca să nu bănuiască legătura mea cu Boncea, am băut-o şi am luat-o la fugă spre baracă. Abia am ajuns, că şi-a făcut efectul.

Pe şantierul de la Năvodari lucra generalul Caramitru Petre. Avea peste 75 de ani şi făcea greu munca de şantier. Borcea, pe motiv că nu- şi putea realiza norma, îl băga noaptea la carceră fără mâncare. A doua zi îl trimitea pe şantier nedormit şi nemâncat. A repetat aceasta mai multe nopţi, apoi generalul a dispărut. Nu am mai aflat nimic despre dumnealui. La şantierul betonaj, unde se turnau blocuri uriaşe din beton care se foloseau la formarea digurilor, lucrau deţinuţi de drept comun. Şef de şantier era inginerul Stănescu. Petre Borcea cu Radu au trimis pe şantier doi indivizi de drept comun. Unuia, ceilalţi colegi îi spuneau „căcărează”. Acesta nu-şi putea ţine scaunul. Avea o incontinenţă. Îşi crăpase pantalonii la spate. Era într-o situaţie disperată, dar Borcea îl trimitea la lucru. La al doilea îi spuneau „Stricaciov”. Acesta avea pareză la piciorul drept. Dr. Radu i-a zis lui Borcea că simulează. Acesta, după o bătaie, a ordonat să

meargă la lucru. Colegii îl puneau în roabă şi-l duceau pe şantier. Inginerul Stănescu trebuia să-i ponteze şi să le acopere norma. Călăul avea nevoie de bani.

ATELIERUL MECANIC DE BETONAJ

La sfârşitul verii 1952 sunt căutat de mult iubitul prieten, inginerul Nicolin, care era îngrijorat că i se ordonase de către Cristea, ofiţerul cu producţia, să preia atelierul mecanic de la betonaj. Venise să-mi ceară să-l ajut şi să-i caut oameni de meserie. Eu am fost imediat de acord. Mă şi gândeam că mulţi din cei ce lucrează la piatră vor fi salvaţi şi îi vom putea califica în diverse mserii şi, împreună am stabilit pe cine să propunem la atelier. Zis şi făcut. Am propus dintre prieteni. Sigur că nu se aflau la serviciul ofiţerului politic.
Aveam nevoie de 30 de oameni. Cu lista întocmită, inginerul Nicolin Georgescu s-a prezentat biroului tehnic şi a obţinut aprobarea. Abia acum am aflat condiţiile administraţiei şi anume să ocupăm acest atelier prin efracţie, în timpul în care erau liberi civilii care lucrau acolo. Şi aşa au mai mers 30 de oameni, conduşi de mai mulţi ofiţeri: ofiţerul cu producţia şi miliţienii care aveau rolul să-i împiedice pe civili să se apropie de locurile lor de muncă şi, mai cu seamă, să nu-şi poată recupera inventarul. Noi ne-am pretat la acest joc din mai multe motive: eram deţinuţi şi nu făceam altceva decât să ne supunem ordinelor date; atracţia de a lucra într-un atelier şi a scăpa de teroarea lucrului la piatră şi, în fine, ca să putem lucra, aveam nevoie de scule. Ne-am apucat să continuăm lucrările începute de cei dinaintea noastră. A fost foarte greu. Mulţi dintre noi puneau mâna pe o sculã mecanicã pentru prima oarã. Dar ne-am bazat pe faptul că cei mai mulţi erau intelectuali şi vor prinde imediat meseria. Un exemplu, avocatul Alexandru Nacu, din Bucureşti, încadrat pe post de lăcătuş, care habar nu avea de lăcătuşerie. „Ce faci cu unul ca mine, măi, că nu ştiu în ce parte se desfac şi se strâng şuruburile? Mă află ăştia şi mă bagă la

carceră pentru că m-am dat drept lăcătuş". „Stai liniştit, că nu se va întâmpla aşa ceva! Tu vei face o treabă la care nu se va înghesui nimeni. Vei spăla piesele murdare cu petrol şi, încet-încet, vei face şi alte treburi . A fost cel mai nostim, că în timpul lucrului se mai murdărea cu uleiuri. Numai ochii i se mai vedeau. Mă întreba uneori: „Ce zici, voi ajunge lăcătuş?". „După cum arăţi, da!". Chiar şi plutonierul l-a remarcat că munceşte bine şi, asta, după înfăţişare. Cei care eram meseriaşi munceam dublu, ca să-i formăm pe ceilalţi şi, în scurt timp, am reuşit, spre satisfacţia tuturora.

MAREA SCHIMBARE DE LA MIDIA

La jumătatea lunii noiembrie s-a produs un eveniment ieşit din regulile de până atunci. Era o zi de duminică. Toată lumea era în repaos. În jurul prânzului am fost scoşi din barăci, cu tot bagajul, şi am fost duşi pe platou. Cu această ocazie au fost aduşi şi cei din izolare, adică legionarii. Ne-am întâlnit cu ei, ne-am îmbrăţişat şi ne-am bucurat. Borcea şi ciracii lui nu mai puteau face nimic. Într-un punct al platoului erau înşirate mai multe mese, pline cu dosare. În spatele lor erau funcţionari străini de colonie. Aceştia au început să ne strige numele şi cu bagajul mergeai în faţa lor. După verificarea identităţii erai luat de miliţieni şi dus într-un loc anume. S-au format mai multe grupuri de deţinuţi, fără să putem intui scopul mişcărilor. Grupul din care făceam eu parte număra în jur de 300 de persoane din toate categoriile. Celelalte grupuri erau la fel. Un grup mai numeros a rămas pe loc. După aceste împărţeli, am tras şi noi concluzia că vom fi mutaţi în alte părţi, dar fără să ştim unde. Noi, cei din grupurile mai mici, eram mai veseli că vom scăpa din acest iad şi că oriunde ne vor duce nu va fi aşa de rău ca la Midia. Pentru grupul mare era de acum clar că rămân în continuare pe loc. Erau foarte trişti şi îngrijoraţi. Până să vină maşinile ce trebuiau să ne transporte la noua destinaţie, mai dădeam câte o raită pe la ceilalţi, ca să ne luăm rămas bun.

Pe mulţi colegi i-am lăsat cu ochii plini de lacrimi. Mi-l amintesc pe prietenul meu bun, ing. Georgescu Nicolin, care era disperat că rămâne singur la atelier. Împreună ne ajutam foarte mult. Sau pe inginerul Stănescu Petre, care plângea ca după propriul copil, Petre Baicu şi alţii. În jurul orei 16.00 au sosit nişte maşini Skoda basculante, în care am fost îmbarcaţi pe grupuri şi aşezaţi pe podea în poziţia de şezut, fiind păziţi de soldaţi, care erau în spatele nostru cu automatele spre noi. Apoi, coloana s-a pus în mişcare. Noi îi mulţumeam lui Dumnezeu că am scăpat din ghearele morţii.

Tot drumul ne-am rugat pentru cei ce au rămas în Midia. Am trecut de colonia Valea Neagră. Am ajuns la Galeş, apoi la Poarta Albă, pe care am depăşit-o. Nu puteam intui încotro mergeam. Ajungem la intrarea în Castelu. Aici, maşinile se opresc. Suntem debarcaţi pe înserat şi introduşi într-o colonie mică, unde fuseseră înaintea noastră deţinuţii de drept comun, iar acum era goală. După numărătoare am fost trimişi la bараci, care unde apucăm. În bараci era o dezordine de nedescris. Cei ce le-au părăsit au întors totul pe dos. A trebuit să aşezăm paturile şi saltelele ca să ne găsim locuri de dormit. Am ocupat câte un pat şi, obosiţi şi dezolaţi, ne-am culcat, încurajaţi fiind că această colonie nu lucrează în Canal, ci la munci agricole, ceea ce a doua zi s-a şi adeverit. Dimineaţa s-a dat deşteptarea. La ora 5 ne-am îmbrăcat. Am aşteptat terciul şi apoi s-a sunat adunarea şi s-a făcut constituirea pe bараci în brigăzi şi repartizarea la muncă. Eu am picat într-un grup care a fost repartizat la ferma de porcine din comuna Cuza Vodă. Ni s-a spus că ferma asigură transportul nostru la locul de muncă şi înapoi. Şi, într-adevăr, în apropierea coloniei aşteptau nişte atelaje trase de boi. Am ocupat acele atelaje şi am pornit la lucru. Vizitiul era în faţă, ostaşii prin împrejurul nostru. La ora 9.00 am ajuns la locul de muncă. Boii mergeau agale, nu se grăbeau deloc, noi - nici atât. Am intrat pe o vale. Acolo am găsit nişte grajduri de porci, pe care urma să le terminăm. Ne-am apucat de treabă. Aici lucrul era lejer. Fără presiunea miliţienilor, îmi plăcea. În această colonie era linişte. Nu era acel ofiţer politic care avea rolul de a învrăjbi oamenii şi de a-i teroriza. Nu am apucat mult să rămân în Colonia Castelul, că la vreo două săptămâni a venit ing. Mărăşescu, cu un plutonier major de la Constanţa şi au ridicat de la Castelul aproape 30 de tineri pentru un şantier din Constanţa. Eu, fiind o veche cunoştinţă a inginerului Mărăşescu, am fost ales primul de el. Apoi, m-a rugat să-i recomand băieţi serioşi, adică să nu fie turnători. S-a alcătuit

o echipă de 30 de tineri. Am plecat spre Constanţa.

CONSTANŢA

După o oră de mers am ajuns în strada Cuza Vodă, unde era o baracă ce urma să ne găzduiască. Baraca mai găzduia încă 40 de persoane, toţii fiiind cunoscuţi din Colonia Poarta Albă. Primul care m-a întâmpinat a fost Eugen Breda (Bubu), căpitan deblocat de comunişti din armată, condamnat la 3 ani. Era originar din Alba Iulia. Nu ne mai văzusem de mai bine de un an. Lucrasem împreună la construcţii, el se specializase la făcutul varului şi ţinea la meseria lui. Era mai uşoară şi fără rebuturi. Acelaşi lucru îl făcea şi la Constanţa.

Patul de lângă el era liber, aşa că m-a invitat să-i ocup. Aveam multe să ne spunem. Din vechile cunoştinţe l-am găsit pe dl. Borcoman, braşovean, contabil, aici mare dulgher, arhitect Nelu Cristodulo, Mircea Marosin, moşier din Vrancea, aici decorator, iar mai târziu decorator la teatru; Ion Omescu - scriitor; Vasile Cheteleş - instalator cu care voi lucra la instalaţii şi tinichigerie, şi mulţi alţii ca fraţii Iliescu din Brăila, nea Fănică, bucătarul de la Capşa. Apoi am luat loc lângă Bubu şi ne-am depănat tot ce am pătimit în anul ce a trecut de la despărţire. Ne-am adus aminte cum un cretin de ostaş, în timp ce el mesteca varul la şantierul palatului administrativ de la Poarta Albă se juca cu arma şi cartuşul a şuierat pe la urechea lui Bubu şi s-a înfipt la doi metri în pieptul unui deţinut tânăr, de 21-22 ani. Şi acum resimţea şocul şi drama acelui nefericit. Până târziu în noapte am tot depănat amintiri şi fapte petrecute în timpul cât am fost despărţiţi. El mi-a spus cum a ajuns la Constanţa, la restaurarea Cazinoului, ce fusese grav avariat în vremea războiului de către ruşi. Arhitectul Joja a fost ales conducător al lucrării. Fusese, cum am mai spus, condamnat pentru 3 ani, pentru ajutor legionar. Dăduse nişte bani pentru ceva legionari închişi şi acesta, la vremea respectivă, era considerat delict de uneltire contra ordinei sociale. Bubu avea un cult faţă de acest om, care l-a marcat profund. Îi schimbase vederile ce le avea mai înainte despre legionari, pe care nu-i agreea. În cele şase luni cât au fost împreună, s-au apropiat sufleteşte. Dl. arhitect trăia pe un plan superior, nefiind în stare

să supere pe nimeni. Ca şef de şantier îşi făcea cu scrupulozitate îndatoririle faţă de semenii săi. Când îi venea rândul la spălat pe jos, îşi făcea datoria. Era măsurat în vorbire şi împăciutor, la greu era cel dintâi. Această personalitate a devenit model pentru Bubu, care s- a dovedit a fi sensibil la exemplul unui om de valoare morală
şi profesională, ca cea a lui Joja. Fratele său era Atanasie Joja, ministrul comunist al ţării la ONU, care nu a făcut nimic ca să-şi salveze fratele, care, la expirarea celor trei ani, a mai primit o pedeapsă administrativă de 24 de luni şi a fost trimis în lagărul de exterminare Midia. Aceste abuzuri îl revoltau mult pe Bubu, care constatase la arhitectul Joja o seninătate de sfânt în faţa loviturilor şi umilinţelor la care era supus. Toate acestea mi le-a povestit Bubu cu convingere şi cu admiraţie. În continuare îi voi povesti eu cum am ajuns la Midia. Aici erau două categorii de deţinuţi, chiaburi şi legionari, cu regimuri diferite. Legionarii erau izolaţi de restul coloniei, cu pază straşnică în jurul barăcilor, fără cărţi poştale, fără pachete, doar restricţii şi munca cea mai grea: săpatul şi încărcatul pietrei din ecluză în vagoneţi. Erau apoi scoşi, traşi de locomotive, „mocăniţa”. Foamea era cumplită pentru ei şi de lungă durată. Numărul legionarilor era mai bine de 500. Aceştia erau cei arestaţi în noaptea de 14/15 mai 1948 şi, neputând fi trimişi în judecată din lipsă de probe, au fost trimişi la Canal, la Midia, cu regim special de exterminare pentru ei, nu era nici asistenţă medicală. A doua categorie, chiaburii, formau o masă de 2.000-2500 de oameni diferiţi , ca legionari cu condamnări expirate, care nu erau eliberaţi, sau PNŢ-iştii, aflaţi în aceeaşi situaţie. Mai erau diferite alte categorii, care aveau un regim mai puţin dur. Aveau corespondenţă şi pachete.

Când am ajuns eu acolo, era o mare dezbatere între deţinuţi. Aceasta era iscată de la o căţea, „Lola”, care era mereu în ecluză printre legionari şi mâncată de foame. Farmacistul Luzi, din Ploieşti, a sacrificat-o, a prăjit-o în cărbunii de la locomotivă şi împreună cu alţii a mâncat-
o. Au fost condamnaţi din toate părţile, că nu era bine ce au făcut. Părerile erau împărţite. Unii ziceau că e un sacrilegiu să mănânci câine, alţii spuneau că foamea te împinge la orice. A intervenit şi administraţia, pedepsindu-l pe făptuitor cu carceră, dar nepunându-şi problema de ce s-a ajuns aici. Nu cumva regimul de înfometare dura de multă vreme şi oamenii au ajuns nişte oase fără muşchi, ţinute în piele, ca într-un sac? Foamea i-a adus în situaţia să mănânce şerpi, broaşte,

păsări, tot ce puteau prinde.

Totul a apărut la iveală când a dispărut „Lola”, dar conducerea coloniei s-a mulţumit să-l pedepsească pe făptaş şi nu să mai adauge ceva la hrană sau să mai micşoreze normele care nu se mai puteau realiza. Au întărit măsurile de pază, au îndepărtat câinii din zonă. Lui Bubu nu-i venea să creadă că toate cele povestite de mine s-au şi întâmplat. El nu-l cunoştea pe Borcea, pe ofiţerul politic Lupu, pe Oancea şi nici pe dr. Radu Liviu. „Să ştii că tot ce-ţi spun s-a întâmplat în acest secol XX, la Midia şi nu în altă parte. Toţi aceşti cinci sute deveniseră nişte automate, care nu mai protestau. Se împăcaseră cu gândul că vor muri de foame aici, la Midia, cu târnăcopul în mână”. În continuare îi voi povesti lui Bubu despre grupul de prizonieri români, repatriaţi din URSS în primăvara anului 1952, grup condus de locotenentul în rezervă av. Puiu Atanasiu, comandant legionar din Focşani, căzut prizonier şi internat în lagărul de la Oranki. Aici erau mii de prizonieri, printre care s-a remarcat grupul Puiu Atanasiu. Prin 1943 a sosit în lagăr un grup de comunişti români, în frunte cu Ana Pauker, Vasile Luca şi colonel Cambrea, care însoţiţi de politruci ruşi, au adunat pe prizonierii români cu scopul de a forma divizia Tudor Vladimirescu. La apelurile Anei Pauker, ofiţerii români au ripostat vehement, adresându-i întrebări incomode,chiar amintindu-i că ea nu este îndreptăţită să vorbească în numele poporului român. Huiduită, a părăsit lagărul. Ruşii au luat măsuri de represalii împotriva ofiţerilor români şi au trimis în judecată un grup format din ofiţerii Puiu Atanasiu, Victor Clonaru, dr. Sari, Willi Popescu, Tofan şi mulţi alţii, pe care i-au condamnat la câte 25 de ani închisoare. În 1952, un lot mare de prizonieri, în care au fost incluşi şi ei, a fost trimis în ţară, numai că oamenii au rămas în lagărul de triere de la Ungheni, de lângă Iaşi, apoi au fost îmbarcaţi în dubă şi trimişi la Colonia Midia. Şi aceasta după zece ani de prizonierat în Rusia; aşa au fost răsplătiţi de Guvernul Groza, cu alţi mulţi ani de detenţie în gulagul românesc. Am avut cinstea să-i cunosc pe aceşti mesageri ai rezistenţei române, care, acolo, în patria teroarei staliniste, şi-au manifestat credinţa în valorile autentice ale spiritualităţii naţionale. Gestul lor are o valoare imensă, ţinând cont de timp şi de loc şi, mai ales, de încleştarea dintre forţele armate ale României şi forţele comunismului cotropitor. Te întrebi cum aceşti viteji ofiţeri ai Armatei Române au subestimat pericolul ce-i ameninţa. Oricând îi puteau lichida, fără să le ceară cineva socoteală de soarta acestor viteji. Lagărul era imens, cu

prizonieri de război din Extremul Orient şi până în Europa, un conglomerat de naţiuni. Toţi au lucrat cu conştiinţa ostaşilor români de a nu se pune în slujba celor fără Dumnezeu. Din sutele de mii de captivi, puţini au fost aceia care au acceptat compromisurile, fiind şi aceştia speriaţi de zecile de morţi zilnic din cauza foamei, sau ademeniţi de promisiuni cu grade de ofiţeri, pentru subofiţeri şi chiar pentru soldaţi.

Toate acestea i le-am relatat lui Bubu, care s-a arătat mândru de eroismul ofiţerilor români, mai ales că şi el ca ofiţer a luptat pe ambele fronturi, iar după război a refuzat să devină comunist. Pentru acest motiv a fost deblocat din armată, apoi, în 1948, a fost arestat.

La acest şantier aveam de construit un edificiu cu 20 de birouri, o sală mare de conferinţe, încă o clădire cu garaje, la parter, şi locuinţe la etaj pentru personal, legate între ele cu o pasarelă între etaje. Construcţia era destinată Direcţiei MAI de la Canal, pentru coloneii Cosmici şi Crăciun, cu tot statul lor major. Clădirea se întindea din strada Cuza Vodă până în Ştefan cel Mare, unde avea faţada. La realizarea arhitectonică şi-au arătat toată măiestria arhitectul Nelu Cristodulo şi decoratorul Mircea Marosin. Pentru unii dintre noi măiestria cu care se lucra le-a mai adus câte o prelungire administrativă. Era foarte important pentru călăi să le terminăm sediul. Această construcţie, după încheierea Canalului, a fost destinată Arhivelor Statului.

Condiţiile în care lucram erau mascate. Ne-au îmbrăcat în salopete, ca să arătăm a muncitori civili. Caralii erau şi ei la fel îmbrăcaţi şi se amestecau printre noi. Nu aveam voie să spunem că suntem deţinuţi. Caraliilor ne adresam cu apelativul „domnule”, fără grad. Era o mascaradă. Lumea care trecea pe stradă s-a prins repede. Apoi, şi noi, prin semne, ne-am arătat identitatea. Lumea nu era interesată de noi. Treceau în sus şi în jos, fără să ne arunce o privire. Prea puţini erau curioşi. Şi, totuşi, s-a reuşit stabilirea a trei legături. Prin două primeam ziare, iar a treia era mai specială. În vecini de noi era o casă cu etaj, în care locuia o tânără farmacistă, macedoneancă. Distanţa între clădiri era de 5 metri. Farmacista locuia la etaj şi geamul ei era spre noi. Când venea de la farmacie trebăluia prin cameră şi ne privea. Cristodulo, care era foarte frumos, o privea din camera de vizavi şi îşi făceau semne. Între ei s-a realizat o idilă. Cristodulo îi scria scrisori, pe care, ambalate în sticluţe, le aruncă pe geamul deschis în camera farmacistei şi invers. Aceste scrisori erau apoi trimise pe la adresele indicate. Ni se

transmiteau pe această cale şi ştirile politice, care erau ca o mană. Noi, ca deţinuţi politici, duceam cu greu lipsa informaţiilor. Nu erai om politic fără să ştii ce se întâmplă în jurul tău. Orice ştire era comentată şi răscomentată, uneori era şi îmbunătăţită după vrerea celui ce o comenta şi după dorinţele subiective ale oamenilor.

Doream să se întâmple ceva bun pentru noi, deşi lucrurile îşi urmau cursul lor normal şi nu venea nimic extraordinar în viaţa noastră. Continuam să fim optimişti şi să aşteptăm ziua mult visată. Şi aşa, din ştiri şi din zvonuri ne amăgeam de pe o zi pe alta, când ne întâlneam unii cu alţii. Aveam aceeaşi întrebare, şi anume: „Ceva nou?" şi răspundeai în funcţie de cum îl ştiai pe preopinent, fie că erai sincer, fie că mai adăugai ceva la vechile ştiri, pentru a păstra moralul. Era nevoie de ştiri ca de aer. Chiar o ştire reală avea nevoie de un comentariu şi era adaptată dorinţelor noastre. Un mic şi banal exemplu: flota a şasea americană face manevre militare în partea de Est a Mediteranei; Rusia a protestat. Noi comentam ştirea ca ceva extraordinar, şi anume: aceste manevre au o ţintă: debarcarea în Balcani, că doar nu-i vor lăsa pe ruşi să-şi facă de cap la infinit. Şi de la această ştire câte supoziţii, câte analize politico- militare se făceau, care antrenau pe toată lumea. Dacă cutezai să fii realist, să spui că acestea sunt manevre de rutină, erai taxat ca incompetent în materie sau, mai grav, că ai fi de-al lor. Şi, uite aşa, ştirea alerga din om în om şi îi prindea în mrejele ei pe toţi, până se uita şi apărea alta mai trăznet. Şi, slavă domnului, 1953 nu a fost lipsit de evenimente.

Cel mai grozav eveniment a fost moartea lui Stalin. Ştirea a fost receptată de noi imediat, cum era şi normal. Ne-am bucurat foarte mult. Vedeam salvarea în dispariţia celui mai mare tiran al tuturor timpurilor. Credeam sincer că lucrurile se vor schimba, că noii conducători vor adopta o altă conduită politică incluzând desfiinţarea lagărelor de muncă şi, în general, represiunea contra convingerilor politice. La câteva zile am urmărit convoiul mortuar de pe strada Ştefan cel Mare, când un sobor de preoţi, cu praporii care mergeau în urma unui camion, ce în chip simbolic îl duceau pe părintele popoarelor spre cele veşnice. În spatele preoţilor erau toate mărimile oraşului Constanţa. Îţi venea să vomiţi la vederea acestui spectacol al laşităţii şi al cinismului. Ne puneam întrebări dacă este normal ca celui mai crud ateu să-i facă asemenea înmormântare slujitorii altarelor. Dar tiranul ne-a umilit şi de dincolo de moarte.

Am văzut de pe acoperiş oameni care plângeau, fie că o

făceau din oportunism sau erau sinceri. Aceasta este o altă problemă. Noi am crezut atunci că va apune tirania. Eram motivaţi să sperăm. Au sperat şi alţii, care ţineau soarta omenirii în mâini, până şi generalul Eisenhower a crezut că Rusia, după Stalin, se va schimba şi chiar le trimisese o scrisoare, îndemnându-i să aleagă libertatea. Acelaşi lucru l-a făcut şi Senatul American, adresând scrisori Sovietului suprem, însă fără ecou. Regimul comunist era prea înrădăcinat ca să cedeze locul democraţiei. Se învăţase rusul cu jugul şi îi venea greu fără el. Timpul a trecut, noi ne-am resemnat şi alte evenimente au apărut, tot aşa de interesante. Comuniştii români aveau nevoie de un pretext pentru eşecul Canalului, găsind pretextul de sabotaj, care a fost înscenat de Securitate, cu concursul colonelului Crăciun de la Direcţia Politică a coloniilor de pe Canal.

Încă din 1952, Crăciun aduna informaţii printre deţinuţi, în legătură cu sabotajul canalului. La procesul ce s-a ţinut la Poarta Albă au fost duşi 20 de deţinuţi - după afirmaţia lui Crăciun - 10 buni şi 10 răi. Noi pe 10 dintre ei i-am numit turnători şi 10 cinstiţi. Printre ei era şi marele Ernest Bernea. Aceştia aveau misiunea să relateze desfăşurarea procesului de aşa-zis sabotaj. Efectul a fost cel real. Oamenii au sesizat dificultăţile care duceau la eşuarea lucrărilor: lipsa utilajelor de mare capacitate, deteriorarea celor existente, lipsa pieselor de schimb şi a tuturor materialelor, marea dificultate tehnică de la Nazarcea-Ovidiu, unde lucrările au fost abandonate din cauza proiectului aberant. După patru ani, cu eforturi supraomeneşti, eram tot la început.

Un singur lucru s-a realizat: lichidarea intelectualităţii române, a chiaburimii, a tot ce avusese suflet de bun român. Oamenii erau aduşi la Canal în valuri şi supuşi unor eforturi supraomeneşti pe toată lungimea Canalului, de la Cernavodă la Capul Midia. După patru ani de efort, această forţă a fost distrusă. În fiecare zi mureau deţinuţi cu zecile. Au apărut numeroase boli din cauza subnutriţiei şi a lipsei totale a medicamentelor. Apoi, foarte mulţi deţinuţi politici erau bătrâni şi, în viaţa liberă, ar fi fost scoşi la pensie. Ori, la Canal, vârsta de pensionare nu era luată în considerare. Oameni de 60, 70, 80 de ani erau trataţi la fel ca tinerii de 20-30 de ani. Li se cerea aceeaşi normă. Apoi, o altă cauză: aceşti bătrâni erau luaţi de la catedră, de la planşetă şi nu erau obişnuiţi cu munci brute, ca lopata sau roaba, şi cădeau foarte repede. După ce şi-au servit ţara, au făcut războiul, au sfârşit în lagărele morţii, la

Canal.

Întorcându-mă la şantierul nostru din inima Constanţei, aş putea spune că totul mergea bine. Eram zoriţi să terminăm construcţia, dar pentru aceasta aveam nevoie de materiale, care lipseau. Atunci, supraveghetorii noştri au găsit o metodă originală. Ne urcau pe câţiva în camion şi mergeam sub supravegherea lor şi la ordinele lor la furat de materiale de la şantierele de pe Canal. Aşa aduceam cărămidă, nisip, fier, scândură, var, ipsos şi altele. În această situaţie, împreună cu Cristodulo, am hotărât să mă deplasez la unele colonii pentru a procura unele materiale, cum ar fi cositor, apă tare, carbid şi altele, precum şi a efectua unele lucrări în atelierele coloniilor. Aceste deplasări aveau şi un alt scop: de a lua legătura cu alţi deţinuţi la adăpostul procurării de materiale. În repetate rânduri m-am deplasat la Poarta Albă, însoţit de un plutonier, care mă preda la poarta coloniei şi dacă aveam mai mult de lucru mă lăsa acolo şi venea să mă ia când eram gata. Sigur că nu mergeam pentru lucru. Pe noi ne interesa ce fac colegii noştri de la alte colonii. Duceam şi aduceam veşti, apoi duceam medicamente pentru unii grav bolnavi. La locul nostru de lucru relaţia Cristodulo - farmacistă ne ajuta şi primeam unele medicamente, ce le duceam la coloniile Galeş, Midia, Poarta Albă. În fiecare colonie aveam oameni de nădejde. La Galeş îl aveam pe Gică Mărculescu, şeful grupului F.D.C. Din acea colonie mai colaboram cu ing. Cezar Zugravu, din Braşov, unde am făcut închisoare împreună şi aveam multă încredere unul în celălalt. Mai lucram cu prof. Pintilie. Ei, la rândul lor, aveau legătură cu alţii. La colonia Midia mă duceam după cositor la inginerul Stănescu Petre, şeful betonajului, şi la inginerul Georgescu Nicolin, un excepţional camarad. De la ei aflam ce se mai petrecea la Midia şi le comunicam ce mai este prin celelalte colonii. La Poarta Albă mergeam la inginerul Burlacu Eugen, fost colonel în Braşov la Comisia de Recepţie a Uzinei Astra, care predase, în acelaşi timp, la liceul uzinei, matematica. Se găsea la Canal, condamnat la 5 ani şi fiind un excepţional inginer, ocupa aici postul de şef al Biroului tehnic. Cu el stabilisem să ne întâlnim şi în afara coloniei, la atelierul Nazarcea. Aveam multe relaţii între membrii rezistenţei.

De la Nazarcea mă aprovizionam cu carbid şi electrozi. Acolo era cea mai importantă legătură a noastră. Aici, la Constanţa, nu erau probleme. Nu era ofiţer politic şi nici nu ştiam pe vreunul care să ne toarne. Duceam o viaţă liniştită, cu discuţii largi şi principiale. Seara, între noi se întreţineau şi oameni în grupuri

sau câte doi. Nu puneam nimic la cale contra intereselor noastre. Personal, întreţineam relaţii cu toţi colegii şi cu unii vorbeam mai mult şi despre probleme mai dificile. Am avut multe discuţii cu prietenul meu Cotlarciuc Gheorghe, din Câmpulung, Bucovina. El era licenţiat al Academiei Comerciale şi fost şef al F.D.C. Câmpulung, condamnat la trei ani şi acum, ca şi mine, executa o pedeapsă administrativă. Era căsătorit cu fiica cea mare a comandantului legionar, avocatul Saghin, din Câmpulung. Era cumnat cu Eugen Ţurcanu, care ţinea pe fiica mai mică a lui bădia Saghin. Şi cum în închisoare am aflat multe lucruri grave despre acest Ţurcanu, omul lui Nicolski, cu care avea să pună la cale distrugerea studenţimii legionare, concentrată la închisoarea Piteşti şi apoi a muncitorilor internaţi la Gherla. Prietenul Ghiţă mi-a povesit ce ştia el despre Ţurcanu. Acesta, în 1940, l-a înlocuit pe Ghiţă la conducerea F.D.C.-ului, cu sprijinul doamnei Saghin, şi a făcut nunta cu fiica cea mare. Era un ins foarte ambiţios şi dornic de parvenire. După căderea regimului legionar şi-a continuat studiile. Politica a trecut pe planul doi. Odată cu venirea comuniştilor, s-a făcut şi el membru de partid, dar a trecut sub tăcere faptul că a fost legionar. A fost trimis de partid la o şcoală de diplomaţie, a avut însă ghinion. Prin anul 1946 se întâlneşte cu Bogdanovici, la Iaşi, care îl întreabă dacă mai are legături cu camarazii lui şi ce crede despre viitor. Ţurcanu îi dă un răspuns negativ şi uită de această întâlnire. Dar nenorocirea avea să se întâmple în 1948, când nu se ştie datorită căror împrejurări, Bogdanovici declară la anchetă discuţia avută în 1946 cu Ţurcanu, acesta va fi arestat şi i se va afla trecutul. Va fi condamnat la 8 ani închisoare. La închisoarea Suceava era şi Bogdanovici.

Acesta, la sfatul tatălui său, care era prefect la Botoşani, a început un soi de reeducare în rândul elevilor şi studenţilor, crezând că dacă vor citi cărţi marxiste vor reuşi să fie eliberaţi. Bogdanovici s-a înşelat. Securitatea urmărea altfel de reeducare, inspirată din Makarenko, care să-i aducă foloase. Această acţiune i-a venit bine lui Ţurcanu şi cu ajutorul ofiţerului politic a preluat-o el. În zadar, cumnatul său Cotlarciuc i-a spus „Eugen, nu te amesteca în această reeducare, că nu vei avea nici un folos. Se vor folosi de tine şi după ce-şi fac interesele, te vor uita printr-o închisoare”. Cumnatul şi-a repetat îndemnurile, dar Eugen era tot mai înverşunat împotriva lui Bogdanovici, repetându-i lui Ghiţă: „Îl distrug şi pe el şi pe ceilalţi”. Era ca turbat şi ar fi făcut orice ca să se vadă liber. A trecut apoi peste cadavre, fără milă. Cu aceste gânduri a plecat

din Suceava la Piteşti şi nu era singur. Boala reeducării îi prinseseră şi pe alţi suceveni. Ajunşi la Piteşti au fost o pradă uşoară la îndemâna ofiţerului politic, a directorului Dumitrescu. Aici au intrat în contact cu Nicolski, cu Dulgheru şi Sepeanu.
Aceştia urmăreau cu totul altceva, şi anume demascarea. Trebuiau să afle de la ei ceea ce nu au spus la anchetă: cine a scăpat nearestat, dacă au arme ascunse sau legături cu străinătatea. Pentru aceasta, conducerea Securităţii şi a partidului au dat libertate de acţiune absolută lui Ţurcanu în anchetarea camarazilor de închisoare şi libertatea de a se mişca în voie în închisoarea Piteşti. Li s-au pus la îndemână hârtie şi cerneală şi mijloace de tortură. Fără aprobarea forurilor superioare ale conducerii de stat, nu ar fi fost posibile demascările şi numărul mare de victime al căror certificate de deces au fost falsificate, trecându-se diferite boli imaginare şi nu cauza adevărată, tortura. Toate acestea le-am auzit încă din 1951 când au sosit brigăzile de studenţi la Canal şi au fost cantonaţi la colonia Peninsulei. Brigăzile 13-14 au vrut să reediteze şi la Canal reeducarea. Au făcut şi aici multe rele. Din rândul lor se recrutau brigadieri la grupele de lucru. Au fost luate în colimator brigăzile de preoţi, precum şi unele personalităţi ale vieţii politice interbelice, care au fost duse la brigăzile de studenţi şi supuse persecuţiilor fizice şi morale, de exemplu doctorul Simionescu, conducătorul generaţiei 22, care, după luni de persecuţie nu a mai putut îndura şi, într-o zi, s-a apropiat de gardul de sârmă ghimpată cu dorinţa vădită de a fi împuşcat. Oamenii lui Chirion, ofiţerul politic, în huiduielile studenţilor, acum deţinuţi, l-au asasinat. Era clar că l-au silit la acest act disperat şi a fost împuşcat înainte de a încerca să escaladeze gardul. A fost ucis în zona de avertizare. Dr. Simionescu putea fi oprit înainte de a se trage şi cercetat în legătură cu gestul său de disperare, dar Chirion şi studenţii au ales soluţia crimei. Această întâmplare a făcut repede ocolul coloniei. Toţi deţinuţii au condamnat crima lor şi se aşteptau la alte fapte criminale. Vestea asasinării doctorului Simionescu S-a răspândit ca fulgerul la toate coloniile de la Canal şi oamenii erau foarte indignaţi şi îngrijoraţi de ce se mai poate întâmpla. Abia acum s-au apreciat la adevărata lor grozăvie efectele demascărilor de la Piteşti şi Gherla. Până atunci, circulaseră printre deţinuţi mai multe informaţii despre ororile lui Ţurcanu şi ale bandei sale cu Bogdănescu, Popa Ţanu etc., dar le mai dădeam şi pe seama

zvonurilor. După uciderea lui Simionescu am înţeles adevărata tragedie petrecută, pornind de la Suceava, Piteşti, Gherla, Canal. Studenţii şi muncitorii veniţi din aceste centre, cu multe reţineri şi teamă, mai scăpau câte ceva din ororile la care au fost supuşi. La auzul acestor orgii te cutremurai şi uneori ţi se părea neverosimil tot ce auzeai. Dar, venind din mai multe părţi, am început să credem şi să ne ferim de studenţi multă vreme. Apoi, treptat-treptat, au fost recuperaţi individual. Şi-au recâştigat încrederea în ei şi în noi. Au fost şi din cei care au rămas timoraţi şi neîncrezători în cei ce vroiau să-i ajute şi cedau fricii sau perversităţii ofiţerilor politici. Îmi amintesc bine o discuţie pe care am avut-o cu un muncitor la Poarta Albă, venit de la Gherla şi care, cu lacrimi în ochi, mi-a povestit tot calvarul prin care a trecut. Nu mai vroia să audă de studenţi. Pe acest disperat îl cunoşteam de mai bine de 10 ani şi am rămas uimit de o afirmaţie a lui: „Măi, Sandule, am fost bătut cumplit şi când nu am mai putut rezista, am bătut şi eu. Te băteam şi pe tine dacă erai acolo. Tu ai fost norocos că Dumnezeu te-a scos la timp din acest infern”. Cred că avea dreptate, că nu erau decât două alternative: sau mureai, şi aceasta dacă erai lăsat să mori sau deveneai ca ei. Aceştia nu puteau admite să fi demn printre ei trebuia să te prostituezi şi tu. Am încercat să-i ajut, dar nu a fost posibil. S-a autoizolat, nu mi-a mai mărturisit nimic. Era foarte timorat. Acesta a fost scopul Securităţii, de a opune pe unii împotriva altora şi a înlocui încrederea între oameni prin metoda urii de clasă. Un alt eveniment care ne-a tăiat răsuflarea a fost tot la Peninsulă: împuşcarea lui Dumitrache de către studentul la teologie, Madan, cu pistolul lui Chirion, ofiţerul politic. Dar să vedem ce s-a întâmplat. Dumitrache lucra ca şofer pe un camion şi umbla fără pază. Într-o zi a lăsat camionul şi a plecat. A evadat. S-a dat alarma şi a fost prins la Cernavodă şi adus înapoi în colonie. A fost luat în primire de ofiţerul Chirion, care l-a legat în colonie de un stâlp şi prin faţa lui au trecut brigăzile 13-14 de studenţi, scuipându-l şi adresându-i injurii, după care l-au dus în zona interzisă şi a fost împuşcat de Madan cu pistolul lui Chirion. A fost o crimă monstruoasă. Normal, trebuia pedepsit pentru evadare şi nu ucis cu atâta ură. Lucrările pe şantierul nostru se apropiau de final, dar nu şi discuţiile dintre noi pe care le vom continua pe noul şantier de lucru.

STADIONUL DIN CONSTANŢA

Prin luna mai 1953, echipe de lucrători au fost trimise la Eforie Nord să facem pregătirile deschiderii unui şantier la Casa Şcoalelor. În această clădire trebuiau făcute amenajări şi supraetajare, toate acestea pentru C.C. al P.C.R. Au fost duse acolo mai multe sute de deţinuţi. Eu am fost repartizat la Stadion, unde au fost aduşi de la Peninsulă 600 de meseriaşi, cioplitori în piatră, fierari, zidari, dulgheri şi instalatori. Aceste mişcări m-au despărţit de Bubu, de Cotlarciuc şi Cristodulo, dar la stadion voi întâlni alţi camarazi. Unii cunoscuţi, alţii îi voi cunoaşte aici la Stadion. Am fost dat la echipa de instalatori, cu Vasile Cheteleş, un bun meseriaş. Acesta lucra de toate şi împreună cu alţii vom face toate lucrările de instalaţii ale stadionului. Aici aveam ocazia să mă mişc pe tot stadionul. Şeful şantierului era o cunoştinţă mai veche, arhitect Puşchilă, legionar, cu o moralitate indiscutabilă. Tot ce făcea avea tentă creştină. Un anticomunist convins. Nu agreea cincinalele. Conducea şantierul şi biroul tehnic, în care lucrau mai mulţi specialişti: inginerul Stănică Ioan - topometru, pe care îl cunoşteam din 1945, la Reghin. Era şeful ocolului agricol şi activa în Rezistenţă. Făcea parte din grupul cultural a lui Bidilică Gheorghe. Acesta se refugiase din Braşov, fiind urmărit de Siguranţă, pentru că era legionar şi înjghebase acest grup neoficial, la care participau mai mulţi membrii ai rezistenţei. Stănică I oan era foarte bine pregătit şi făcea expuneri pertinente. Avea o bibliotecă de invidiat. Inginerul Stănică se bucura de un respect deosebit în lumea culturală a acelor ani din oraşul Reghin. În 1948, luna iunie, a fost arestat în lotul Reghin. Era căsătorit şi avea un băieţel de câteva luni, pe care îl chema Marian. A fost cercetat foarte dur la Securitatea din Reghin, apoi la Tg. Mureş, pentru a se stabili legăturile lui cu grupul Răstoliţa, condus de Cengher, fost ministru în guvernul lui Horia Sima, de la Viena. Cengher cu Grigorescu şi cu Gheorghiu au fost duşi de la Securitatea Tg. Mureş şi împuşcaţi la marginea comunei Răstoliţa. Pe inginerul Stănică l-a ajutat fizicul lui robust şi nu l-au putut implica în lotul Răstoliţa. Este trimis în judecată în lotul Mureş, împreună cu mai mulţi din Reghin, avându-l ca şef pe Vasile Man, pe atunci profesor la Liceul „Petru Maior”. Din lot mai făceau parte Gheorghe Bidilică, inginerul Pantea, Matache Anghel, din Săcele-Braşov.

Toţi trei au fost supuşi unor torturi îngrozitoare la Securitatea de la Reghin, cu urmări tragice pentru sănătatea lor. Toţi trei au decedat la scurt timp după condamnare în închisoarea din Aiud. Inginerul Stănică fiind lovit în ficat, cu urmări grave, a rezistat celor trei ani cât a fost condamnat. La expirarea pedepsei nu a fost pus în libertate, cum ar fi fost legal, ci este trimis cu o pedeapsă administra-tivă la Canal. Aici va rămâne încă trei ani. Avea o sănătate foarte şubredă şi era lipsit de tratamentul medical necesar. Colegii au mai încercat să îl ajute, dar totul a fost tardiv. Ajuns acasă, în vara anului 1954, a intrat imediat în Spitalul Reghin şi apoi în spital, la Bucureşti, unde a decedat la sfârşitul anului 1955 şi a fost înmormântat la Cimitirul Nou, fiind condus pe ultimul drum de foştii colegi de suferinţă. A murit în credinţa lui Dumnezeu, cu respectarea crezului său politic din tinereţe. A făcut parte din grupul studenţilor legionari de la Agronomie. În 1936 a fost în tabăra de la Carmen-Silva. L-a cunoscut îndeaproape pe Codreanu, căruia i-a rămas devotat până la moarte. Pentru merite deosebite, a fost făcut instructor legionar. Luase parte la echipele de studenţi, care, în 1936-1937, aveau misiunea de a lua contact cu muncitorii şi a le explica pericolul comunist, reuşind să recruteze mulţi muncitori pentru cauza legionară şi pentru a-i încadra în Corpul Muncitoresc Legionar. În acei ani, comuniştii erau în ofensivă şi erau celule de partid la Griviţa, Malaxa. Majoritatea muncitorilor mai cultivaţi au înţeles pericolul ce ameninţa România. Aceste acţiuni i-au înfuriat pe comunişti, care nu le-au uitat. Am văzut cum au acţionat la Gherla, unde li s-au aplicat cele mai barbare metode de tortură, cu zeci de morţi. Se vroia o lecţie dată tuturor muncitorilor români pentru curajul de a se opune comunismului. În opinia Securităţii, muncitorii legionari erau consideraţi trădători ai clasei muncitoare şi trebuiau reprimaţi cu duritate şi izolaţi din rândul acestei clase. Îmi vine în minte ce mi-a spus anchetatorul, căpitanul Vera Dumitru, după o matură chibzuinţă: „Tu eşti periculos clasei muncitoare, ai evoluat şi trebuie să fii izolat”.

ALŢI OAMENI , ALTE FAPTE

Între cei 600 de deţinuţi care formau colonia Stadion erau

oameni condamnaţi pentru felurite cauze, dar şi dintre cei cu pedepse administrative. Fiecare cu povestea lui. Goţea Constantin, fost student la Academia Comercială Braşov, a activat în grupul legionar condus de Sântimbreanu. În 1948, s-au operat arestări la Academia Braşov. Goţea a reuşit să scape, refugiindu-se în Jugoslavia. Sîrbii, deşi erau în conflict cu comuniştii români, îi arestau pe cei ce căutau libertatea în Occident şi îi internau în lagăre. Sîrbii se temeau că printre aceşti numeroşi refugiaţi s-ar ascunde şi agenţi sau, mai precis, spioni. Internarea se făcea fără nici un criteriu, la un loc bărbaţi şi femei. Printre ei erau şi agenţi informaori. Ziua erau scoşi la muncă, sub pază. Autorităţile îi interogau, voind să afle motivele refugiului în Serbia. În acelaşi lagăr cu Goţea se mai aflau doi studenţi de la Academia din Braşov, studentul Pop Mihai şi studenta Halalai Vetuţa. Aceştia s-au căsătorit. Soarta i-a favorizat. Jugoslavii, după o internare şi supraveghere de mai multe săptămâni sau luni, luau o hotărâre pe cât de ciudată, pe atât de ilogică. Delegaţi ai serviciilor secrete se prezentau la lagăre şi primeau un grup de refugiaţi, cu care plecau. Nu se ştia niciodată în ce direcţie vor fi duşi. Unele grupuri erau duse la frontiera italiană şi trecuţi dincolo, alţii la cea austriacă. Multe grupuri au fost duse la frontierele ungară, română şi bulgară. Soarta acestora era gravă. Cei doi, trecuţi în Italia, au fost arestaţi de grăniceri. După o şedere acolo, au plecat în Canada, unde s-au realizat. Cu Vetuţa, în anii 1945-1948, am lucrat în Rezistenţă. Era şefa grupului de studente de la Academia Comercială Braşov. Se ocupa cu ajutorarea celor închişi la Penitenciarul Braşov şi la Cetăţuie. Gonţea era ghinionist. A fost predat grănicerilor români şi trecut la Securitate, care, după anchete, îl trimit în judecată. După condamnare ajunge la Canal şi apoi la Stadion, ca cioplitor în piatră. Aici îl întâlneşte pe profesorul universitar Axente Sever Popovici, care a avut aceeaşi soartă: a ajuns în Jugoslavia şi, după o perioadă de lagăr este predat grănicerilor români, urmând acelaşi drum. Anchete, condamnare şi apoi canalul. Acum era la Stadion. Axente Sever Popovici, la 21 de ani, fusese redactor la „Cuvântul” lui Nae Ionescu, al cărui elev era. Foarte bine dotat şi pregătit în filosofie, un bun cunoscător al lui Aristotel, Platon şi Socrate, ne va fi de mare folos. Radu Ştefan, profesor universitar de astronomie la Cluj, înainte de 1948 a fost profesor la Liceul Industrial Astra Braşov, activa în Rezistenţă alături de profesorul Ghiţescu şi colonelul Burlacu de la acelaşi liceu. Cu simpatii pentru legionari, din Braşov se duce la Cluj. Acolo va fi arestat şi

condamnat, apoi ajunge la Canal, la Colonia Peninsula, unde lucra ca cioplitor în piatră. S-a dovedit un om talentat. I s-a dat să cioplească o piesă importantă la ornamentarea fântânei arteziene din parcul Stadionului. Este vorba de un balaur încolăcit, o lucrare greu de executat, chiar de către profesionişti. Radu Ştefan era bun prieten al celor tineri. Profesorul Zamfiroiu, din Bucureşti, a predat limba română la liceul industrial din Bucureşti, a luptat pe frontul de răsărit şi a căzut prizonier. S-a întors în ţară în 1947. În Rusia a avut o atitudine anticomunistă, a refuzat înrolarea în diviziile de voluntari. După întoarcere a intrat în Rezistenţă şi a susţinut grupul de elevi din liceu care editau manifeste şi le difuzau în Bucureşti. În această acţiune au fost implicaţi mai mulţi elevi şi profesori, dar cei activi erau elevi din clasa în care era fiica lui Dej şi doi dintre ei erau la Stadion. Avram Iancu şi Dascălu Nicolae, alături de profesorul Zamfiroiu şi Zamfirescu, profesor de istorie. Cu Avram Iancu am lucrat la instalaţii, cel mai mult în subsolul fântânei arteziene. Acolo nu venea nimeni să ne controleze şi în linişte citeam „Scânteia”, pe care ne-o aducea aproape zilnic magazionerul şantierului, un civil cumsecade. Nici pe el nu-l interesa numele nostru, nici pe noi al lui, din motive de securitate. Aveam o explicaţie pentru orice eventualitate. L-am sustras de la un căruţaş, dintre cei ce veneau cu materiale, dar nu a fost cazul. Nu ne-a prins nimeni. Ne-a ocrotit şi Dumnezeu şi prudenţa. O singură dată am fost aproape de a fi descoperit, când am dus ziarul în colonie, să-i citească cei de la biroul tehnic. Au făcut o percheziţie corporală la intrarea în colonie. Numai o minune m-a salvat să nu fiu prins, de faţă fiind şi ofiţerul politic Lupu, deşi eram îmbrăcat numai în slip, în care era aranjat ziarul. Lupu s-a uitat la mine şi mi-a zis: „Treci”. Am trecut cu emoţie, nu a observat nimic. Aveam inima cât un purice. Odată scăpat, am mulţumit lui Dumnezeu. Colegul Avram Iancu avea şi el emoţii, mai ales că în ultimul timp era deseori dus la Securitatea Constanţa, de unde venea cam ciufulit. L-am întrebat: „Ce au ăştia cu tine?”. După mai multe ezitări, începe să îmi spună motivele pentru care este în închisoare. În anul 1950, fiind elev la Liceul Industrial Polizu Bucureşti a făcut cu mai mulţi colegi o organizaţie anticomunistă cu scopul de a face şi distribui manifeste în oraşul Bucureşti. În acei ani apăreau organizaţiile cu zecile, mai ales în rândul tineretului era o reacţie la îngrădirea libertăţilor şi interzicerea întrunirilor libere. În acea vreme, oamenii mai credeau că se mai poate face ceva pentru frânarea ascensiunii comuniste, aşa credeau aceşti tineri şi profesorii lor. Dar demersurile întreprinse

de ei au avut soarta tuturor celorlalte, au fost şi ei trădaţi şi arestaţi, Securitatea a fost necruţătoare cu ei, deşi aveau legături strânse cu fiica lui Gheorghiu-Dej, elevă şi ea la Liceul Industrial Polizu, ea cunoscând bine ce făceau colegii ei, le-a dat şi o mână de ajutor, împreună cu o altă colegă a ei, o tânără din Galaţi, fiica unui cârciumar gălăţean care în anii de închisoare a lui Dej s-a îngrijit de cele două fiice ale lui. Mama lor le-a abandonat. După 1944, Dej a vrut să-şi ia revanşa şi a adus pe fiica cârciumarului la el, în Bucureşti, şi a dat-o la aceeaşi şcoală împreună cu fiica lui, o şi găzduia la el în casă. Şi această elevă făcea parte din organizaţie; aceste fete au fost corecte, nu au divulgat. Mai mult, fiica lui Dej îl prezenta pe tatăl ei ca pe un bun român atunci când colegii îi aduceau critici, le explica că şi tatăl ei ar face ce a făcut Tito, dar nu are cum, consilierul rus nu-l lasă o clipă singur. În acest climat au fost arestaţi şi anchetaţi, în achetă s-a vorbit şi de relaţia cu fiica lui Dej şi despre colega ei. Pentru Teohari Georgescu aceste dezvăluiri au fost ca o mană cerească şi a îndreptat în această direcţie cercetările. Fata care locuia la Dej a fost arestată şi cercetată în legătură cu organizaţia şi ce ştia de fiica lui Dej, în final, a fost trimisă în judecată cu tot grupul şi condamnată la 4 ani de închisoare şi trimisă la Mislea. Fiica lui Dej nu a fost arestată, dar i s-a făcut un dosar pe care oricând Teohari îl putea folosi în scopurile lui, anti-Dej. Troica Teohari, Ana, Luca a fost eliminată în 1952 de Dej şi aliatul său Bodnăraş.

Dosarul conţinea unele acuzaţii, se ştie că la întocmirea lui s-au făcut presiuni asupra celor din lot să spună cât mai multe despre fiica lui Dej. Unii dintre inculpaţi au spus tot ce ştiau, crezând că dacă îşi leagă numele de fiica lui Dej vor scăpa; nu a fost aşa, i-au condamnat. După Teohari, a urmat la conducerea internelor Drăghici, un vechi prieten a lui Dej. Acesta a reluat cercetările în cazul fiicei lui Dej şi i-a reanchetat pe cei ce au făcut declaraţii în legătură cu ea. Astfel, în vara 1953, Avram Iancu şi Dascălu erau duşi la Securitatea din Constanţa şi puşi să-şi schimbe declaraţiile date la începutul anchetei, cum că apariţia numelui fiicei lui Dej le-a fost impusă de către oamenii lui Teohari. Acum erau torturaţi să declare că au minţit şi, până să înţeleagă diversiunea, au încasat-o zdravăn. Au semnat ce a vrut anchetatorul, aşa se făceau pe atunci anchetele, după interesele Securităţii. În această colonie, deşi eram numai 600 de deţinuţi care îmbrăcau aproape toate categoriile de acuze aduse de Securitatea comunistă la ordinul C.C.-ului, care avea nevoie de braţe de muncă neplătite, adică

robi, s-au urmărit mai multe scopuri; pe lângă exploatarea nemiloasă se avea în vedere şi lichidarea fizică, aşa cum scrie Marin Preda în romanul „Cel mai iubit dintre pământeni”. Când Stalin îl primeşte pe Gheorghiu-Dej, îi arată harta Dobrogei, unde să facă un canal care îl va scăpa şi de duşmani şi îi va folosi la transport fluvial. Deci, scopul era clar: robie cu lichidarea robilor. Dar să-i urmărim şi pe alţi doi tineri studenţi de la Institutul Geografic Militar care, împreună cu alţi colegi au hotărât ca la defilarea de 1 mai 1950 să arunce în tribuna oficială grenade ascunse în buchetele de flori. Acţiunea a fost desconspi-rată de către unul dintre ei, fără să-şi dea seama. El a povestit prietenei lui, o elevă, că o va părăsi, întrucât el va participa la o acţiune care va salva România de comunişti. Aceasta, disperată, s-a destăinuit dirigintei, la liceu, iar diriginta a alergat la Securitate şi prietenul elevei a fost arestat şi cu toţi ceilalţi au primit condamnări de la 5 la 25 ani.

Între noi se aflau şi preoţi ai multor culte. Părintele Nicolae din Gala, judeţul Alba, era ortodox, condamnat că a făcut politică legionară. Aici cioplea piatră, dar nu a uitat de Dumnezeu. În orele libere, la baracă, se ocupa de viaţa spiritualã a celor ce îl cãutau, îi spovedea, îi împãrtãşea. Cu toate că era în vârstă, nu renunţa la menirea sa de tămăduitor al sufletelor. Asemeni lui se comportau şi cei doi preoţi greco-catolici Pop Simion din comuna Tălal, judeţul Mureş, condamnat la 4 ani pentru că nu a trecut la Biserica Ortodoxă în 1948, şi părintele Ţălnaru Ioan din jurul Târgului Mureş.Aceştia şi-au continuat activitatea religioasă greco-catolică în clandestinitate, continuau să împărtăşească sătenii, să le boteze copiii şi să-i cunune. Ori toate aceste servicii făcute greco-catolicilor erau considerate activităţi care subminau statul şi se pedepseau de Codul Penal. Era recunoscut numai cultul ortodox. Erau şi preoţi romano-catolici printre noi. Aceştia erau învinuiţi de legături cu Vaticanul.Trebuie să recunoaştem că aceşti preoţi îşi îndeplineau misiunea apostolică de a oferi asistenţă spirituală credincioşilor, neţinând seama de eventualele pedepse. Eu, de la intrarea în închisoare, nu m-am mai spovedit, acum însă, după cinci ani, făceam acest lucru regulat şi participam duminica la liturghia făcută în cerc restrâns în baracă şi cu pază să nu fim surprinşi de miliţieni. Sfânta Împărtăşanie, fie că o primeau preoţii în pachete bine mascate, fie printr-o legătură cu exteriorul venea din Constanţa. Nu pot uita niciodată sărbătorirea Învierii anului 1954. În acest an, pe scena politică a lumii bătea un vânt mai călduţ, un fel de destindere Est-Vest şi în colonie situaţia era mai calmă: erau în

pregătirea eliberării deţinuţilor cu pedepse expirate administrative, eliberarea celor strămutaţi şi cu D.O. Noi am profitat de această destindere şi vorbeam fără teamă, ne făceam planuri pe când vom fi afară şi fixam întâlniri în libertate şi câte altele. În acest context s-a pregătit Învierea. Aproape toată lumea a fost spovedită. Cu postul a fost mai greu, că nu noi fixam meniul, trebuia să mâncăm ce primeam. Or, comuniştii nu ne dădeau carne tot postul şi nici în zilele Paştilor, în schimb, în Săptămâna Mare ne dădeau şi, mai cu seamă, în Vinerea Mare. Soluţia noastră a fost să nu mâncăm în Vinerea Mare şi am postit.

Deci s-au făcut toate pregătirile, s-au procurat lumânări de cu seară şi ne-am culcat cu toţii, ca să nu atragem atenţia plutonierului de serviciu. La ora 12 ne-am sculat cu toţii şi preoţii au început oficierea slujbei de Înviere. Când slujba era în desfăşurare a apărut plutonierul, acesta a încremenit şi-a luat cascheta de pe cap şi şi-a făcut cruce, apoi s-a retras, avertizându-i pe preoţi să încheie. Slujba s-a terminat, iar noi ne-am dus fiecare la patul lui. Dimineţa, fiind ziua de Paşte ne-am sculat ceva mai târziu. După servirea terciului ne-am strâns pe prietenii şi am servit fiecare ce aveam de la pachet, cei ce nu primiseră pachet au fost invitaţi la cei ce aveau. S-a mâncat şi s-a cântat „Cristos a Înviat”. Între noi erau condamnaţi mai mulţi sectanţi, Sâmbetişti, Martorii lui Iehova, Baptişti, care se deosebeau mult de creştinii ortodocşi şi greco-catolici. Cultul lor le impunea reguli speciale, unii dintre ei erau aduşi din armată pentru că refuzau să pună mâna pe armă, ba cereau să nu facă armată, fiind astfel condamnaţi. O categorie din aceştia nu lucrau sâmbăta şi chiar aici, în colonii, nu ieşeau la lucru, motiv pentru care gardienii îi băteau şi îi duceau la carceră. Sâmbăta nu puneau mâna pe unelte, multe chinuri au îndurat, nici ei nu au cedat, nici conducerea lagărului. Se ajunsese în situaţia că vineri seara se prezentau singuri la carceră. Martorii lui Iehova erau proamericani, pentru ei comunismul era opera lui Satan, erau bănuiţi că fac jocul imperialismului, fiind socotiţi cei mai periculoşi dintre sectanţi. Toţi aceştia proveneau din mediul rural, dominau aici, în colonie, cei din judeţele din Nordul Ardealului - Bistriţa, Oradea - şi din sud - Braşovul. Altfel, erau respectuoşi şi nu creau probleme între deţinuţi.

1953

În continuare, voi reveni la anul 1953, care s-a caracterizat prin evenimente importante. La începutul verii au mai fost aduşi noi deţinuţi. A sosit un grup de comunişti; după cum ştim, în 1952 au fost înlăturaţi cei trei - Ana, Luca şi Teohari. Odată cu aceştia, au fost trimişi în lagăr colaboratorii lor apropiaţi, chiar şi personalul de serviciu. Ei aveau idei comuniste. Îl condamnau pe Dej şi, mai cu seamă pe Bodnăraş, care a organizat întrunirea din sala Aro, unde a avut loc plenara CC. Iniţial, plenara trebuia să fie la sala Scala, unde Teohari asigura paza. În ultimul moment plenara a fost mutată la Aro şi paza era asigurată de armată. Aceşti comunişti condamnau diversiunea creată. Aşa a fost posibilă arestarea celor trei. Cel mai răsărit dintre ei era secretarul lui Vasile Luca, un ungur foarte arţăgos şi devotat şefului. Un altul era Petrescu, fost condamnat pe vremea lui Carol al II-lea, el a făcut şapte ani de închisoare. În timpul războiului a fost în Aiud cu legionarii, pe care nu-i agreea. După 23 august a fost şoferul Anei, pentru care avea un cult şi o considera o personalitate politică. Mai era un maior, Bâgu, aghiotant al lui Teohari; cu toţi îşi apărau şefii, la fel făceau şi servitorii celor trei. Cu ei au venit în colonie şi mai mulţi poliţişti care erau informatori ai Securităţii. Ex-comisa-rul Ştefănescu din Bucureşti, specializat în urmărirea legionarilor, îşi continua şi aici îndeletnicirea. A fost surprins scriind note informative care se intitulau „Starea de spirit în colonie şi între deţinuţi”. Ofiţerul politic Lupu a fixat pe un stâlp în curtea lagărurlui o cutie încuiată şi a scris pe ea „reclamaţii şi sugestii”. Nu a durat mult, că ceea ce a găsit în ea l-a făcut să o înlăture. Tot atunci a sosit şi un legionar mai aparte, Câmpeanu Ion, a activat în anii '38-'41, la Braşov ca angajat al Fabricii Schiell. A luat parte la evenimentele din 23 ianuarie 1941. După înfrângerea legionarilor a emigrat în Germania. Acolo a fost internat cu ceilalţi legionari, în lagăre. În lagăr, Câmpeanu s-a situat pe o poziţie aparte, contra lui Horia Sima. Spunea el că a avut mult de suferit de la foştii săi camarazi. În 1944 a fost eliberat din lagăr, odată cu toţi ceilalţi şi s-a stabilit la Viena, fără să ia parte în vreun fel la activităţile legionare. După terminarea războiului a revenit în ţară şi s-a angajat contabil la o firmă de petrol. Aici îşi vedea de serviciu. Nu avea legături politice cu nimeni. În 1952 este depistat de Securitate şi arestat. Este dus la Ministerul de Interne şi cercetat în legătură cu activitatea din trecut şi prezent. Nu avea ce să le spună şi nici ei nu aveau probe contra

lui. El insista că este în conflict cu aripa Sima, iar achetatorii îl acuzau că ar fi agent al lui Sima şi că toată povestea cu cearta este o înscenare ca să-i deruteze pe anchetatori. După mai multe luni de cercetări, generalul de securitate Drăgan a conchis: „Ştim că nu ai făcut nimic, dar ce vrei, să aşteptăm până vei face? Tu, pentru noi, eşti o bombă neexplodată şi nu ştim când vei face explozie. Te băgăm în depozit, să faci explozie acolo". Am redat acest scurt episod pentru a se vedea cinismul comuniştilor şi lipsa oricărui respect faţă de cetăţenii acestei ţări. Numai bănuieli că ai putea face ceva erau temeiuri de a-l priva pe cetăţean de libertate. În aceeaşi situaţie se găsea Potârcă Virgil, fiul fostului ministru ţărănist Potârcă. Acesta spusese unor prieteni că vrea să plece în străinătate. Careva l-a turnat şi a fost arestat, cercetat, torturat ca să le spună pe unde vrea să fugă, ce valută are, cu cine a mai discutat şi, uite aşa, o dorinţă este transformată de Securitate în culpă. Este trimis în judecată la Tribunalul Militar pentru acte preparatorii de trecere şi condamnat la trei ani închisoare. Acestui tânăr i s-au închis toate drumurile la învăţătură şi la realizarea gândurilor de viitor.

Bomba anului 1953 a fost ziua de 17 iulie. Întreruperea lucrărilor la Canal a fost neimaginată de noi. Nimeni nu a mai ieşit, apoi unii au fost scoşi să adune sculele şi materialele pe şantier. O mare parte au fost transferaţi la Gherla şi Aiud, unii pe la locuri de muncă în Deltă, alţii la îndiguiri. Bucuria încetării activităţii la Canal a fost imensă. Se spera că, nemaifiind nevoie de forţe de muncă, vor da un decret şi mulţi vor fi puşi în libertate, ipoteză infirmată de transferurile la alte locuri de muncă. După un efort supraomenesc, timp de patru ani, într-o noapte comuniştii au ajuns la părerea că acest canal este nerealizabil din punct de vedere tehnic, părere exprimată de numeroşi specialişti şi toţi inginerii, care trudeau din greu, mânaţi de biciul activiştilor şi de îndemnul unor scriitori corupţi şi oportunişti care se întreceau să scrie romane, de exemplu „Drum fără pulbere" de Petru Dumitriu sau alte reportaje scrise de alţi inconştienţi. Nici unul nu auzise că aici se moare, că toată elita neamului românesc a fost decimată la canal. Poate cineva va scrie odată despre acest infern faraonic. Totuşi, la celelalte colonii anexe se continua activitatea în acelaşi ritm. La Stadion şi Eforie Nord au mai fost aduşi deţinuţi. În 1953 România a organizat Festivalul Internaţional al Tineretului. Acest festival a provocat multe greutăţi poporului român, cu restricţiile alimentare. Populaţia comenta în diferite feluri aceste pregătiri. Noi, cei din închisoare, numeam această perioadă „Postul

Festivalului". Nu văzusem carne în mâncare de mai mult de trei luni. Aceeaşi soartă au avut-o şi cetăţenii ţării. S-au făcut pregătiri intense pentru acest festival al desfrâului. După informaţiile ce ne parveneau, se estima numărul participanţilor la zeci de mii de tineri din toată lumea, pe cheltuielile statului. Parcurile din Bucureşti erau adevărate locuri de prostituţie. Tineretul progresist şi-a dat măsura valorii. Pentru acest festival s-au găsit fonduri, dar pentru alte investiţii nu. Se zvonea că o delegaţie economică a fost în Rusia să obţină credite şi s-a întors cu mâna goală - o găselniţă a Guvernului pentru motivaţia eşuării construirii Canalului. În timpul Festivalului se desfăşura la Tribunalul Bucureşti şi un mare proces intentat unui grup de legionari paraşutaţi de către forţele de informaţii americane în ţară. Aceşti paraşutişti au prilejuit multe comentarii în rândul nostru. Legionarii îşi vedeau acţiunile crescute în faţa opiniei publice, prin colaborarea cu serviciile americane. Alţii considerau că sacrificiile sunt prea costisitoare şi nu vor rezolva nimic. Toată lumea vedea o defecţiune în paraşutarea legionarilor şi uşurinţa cu care au fost arestaţi. În fruntea acestui lot era inginerul Ică Tănase, instruit la secţiile de informaţii din Franţa ale CIA. Din acest lot mai făceau parte Samoilă, Golea, ambii de pe Târnave, Tartler, din Braşov şi mulţi alţii. O persoană controversată era Bebe Toma, fost activist în poliţia legionară. În 1940. Acesta a participat la arestarea comunistului David şi, împreună cu alţii, l-au asasinat. După venirea comuniştilor la putere a fugit în străinătate, ca să nu fie arestat. El fusese condamnat în contumacie la 25 de ani. În 1952 este paraşutat în ţară, în jurul Aiudului. Ajuns la sol, îşi îngroapă echipamentul şi apoi se predă. Asta ştiam noi atunci şi îl condamnam pe Toma, care la proces a luat doar trei ani, în timp ce toţi ceilalţi au fost condamnaţi la moarte. Mai târziu, în libertate, voi afla că aceşti „eroi" au fost semnalaţi încă de la plecare de către agenţii KGB, infiltraţi în serviciile NATO. Aceştia informau autorităţile române, care îi aşteptau. Apoi, şi piloţii erau paraşutaţi cam la întâmplare. Aceasta îi deruta pe paraşutişti şi cu greu se orientau în teren, deveneau pradă uşoară pentru Securitate. Cu toate acestea, unii dintre ei au supravieţuit mai bine de doi ani, până să fie prinşi. Un exemplu este cazul lui Samoilă, care s-a şi căsătorit şi are o fiică. Arestat la Braşov, el activase în Ploieşti şi Braşov înainte de 1948. I-am considerat martiri. La proces au declarat că au executat ordinele lui Horia Sima şi toate informaţiile le transmiteau lui Sima, ceea ce dădeau speranţe legionarilor că la o eventuală schimbare politică vor avea un rol

de jucat pe scena politicii interne.

După ce am trecut în revistă unele evenimente mai importante voi reveni la preocupările noastre de cultură. După cum am mai arătat, în colonie erau mulţi intelectuali de seamă şi care nu se împăcau cu scopurile de îndobitocire a oamenilor, urmărite cu tenacitate de comunişti, care, de la intrarea în puşcărie au luat toate măsurile ca să nu avem cărţi de citit, hârtie de scris, creioane. Ce să vorbim de hârtie igienică? La toaletă foloseam bucăţi de cârpă, pe care le spălam după folosire. Trăiam într-o promiscuitate intolerabilă. La Canal mai citeam câte un ziar. Aceasta presupunea mari riscuri pentru cei care ni le aduceau. Dacă erau descoperiţi, riscau să vină lângă noi. Totuşi, intelectualii au trecut la treabă, prin ţinerea unor prelegeri pe diverse teme. Aşa, de pildă, profesorul universitar Axente Sever Popovici a iniţiat cursuri de filosofie. La aceste cursuri erau prezenţi mulţi tineri. Aceste cursuri erau ţinute sub priciuri. Ne strângeam ciorchine şi audiam conferinţele de nivel academic, apoi le comentam între noi. Erau predate Logica lui Socrate, Politica lui Platon, Scolastica lui Aristotel şi Democraţia lui Leucip şi Democrit. Au avut loc şi conferinţe despre Hegel, Kant, Schopenhauer şi chiar despre Marx. Era o încântare să-i asculţi pe profesor, care preda în stilul lui Nae Ionescu, al cărui discipol era. Conferinţele de istorie erau ţinute de prof. Zamfirescu, istoria României moderne şi istoria politică, istoria universală, cu referire la marile evenimente din istoria poporului român. Prof. Zamfirescu Grigore ţinea prelegeri de literatura română cu prezentarea exponenţilor ei: Eminescu, Blaga, Rebreanu, Haşdeu, Sextil Puşcariu, Goga, Coşbuc etc. Astronomia era predată de prof. Radu Ştefan - o disciplină foarte atrăgătoare. Agricultura ne era prezentată de ing. Stănică Ioan, care ne-a făcut să înţelegem care erau posibilităţile de dezvoltare a agriculturii în ţara noastră: în primul rând creşterea animalelor, apoi culturi de specialitate, protecţia solului şi nu în ultimul rând valorificarea produselor.

Teologia era o preocupare a tuturor, fiecare din noi căutând adevărul şi apropierea de Dumnezeu. Pentru aceasta am apelat la preoţii care erau printre noi fără deosebire de cult, greco-catolicii şi ortodocşii care erau acolo trăiau într-o armonie perfectă, participam cu pioşenie la lecţiile de religie ţinute de părintele ortodox Nicolae sau de preoţii greco-catolici Ţălnaru Ioan şi Pop Simion. Puteam face toate acestea pentru că aici biroul politic nu a organizat aşa-zisa reeducare, care eşuase la Colonie, la Peninsula şi Poarta Albă şi se luase măsura stopării

acestei acţiuni: se pregătea procesul Ţurcanu, proces în care au fost implicaţi şi studenţi de la brigăzile 13 - 14 din Peninsulă. Baraca în care locuiam avea 160 de locatari şi un brigadier care ne lăsa să facem ce vrem în timpul liber. Trebuia să supravieţuim, să ne reîntoarcem la familiile noastre, încrezători în viitorul nostru, să luăm viaţa de la capăt şi să nu renunţăm la idealurile noastre care ne-au adus aici şi pentru care am luptat. Eram conştienţi că societatea aşteaptă ceva de la noi şi că mulţi şi-au pus nădejdea în noi, în dorinţa de mai bine. Regimul la putere făcea totul ca să compromită fostele partide politice şi pe membrii lor. Comuniştii urmăreau metodic distrugerea noastră fizică şi spirituală. Exterminarea fizică a reuşit în mare parte, dar oamenii nu şi-au vândut sufletul. Dovadă stau aceste preocupări culturale. Eram setoşi după cultura adevărată, care era împărtăşită cu dărnicie tuturor de către cei dotaţi. Personal, nu am avut regrete că am fost ales să sufăr pentru neamul meu. Suntem un popor încercat de-a lungul veacurilor şi cu voia lui Dumnezeu am supravieţuit. Dacă invaziile trecutului ne luau bogăţiile, femeile şi copiii, comunismul sovietic a urmărit să ne ia sufletul, să ne învrăjbească între noi, să ne scoată credinţa din conştiinţă şi să ne sădească ura. Eram conştient de aceasta şi opuneam rezistenţă. Majoritatea am ieşit din închisori mai hotărâţi să ne ducem crezul nostru mai departe.

- Sfârşitul Volumului I -

ADDENDA

PRIMA SENTINŢĂ DE CONDAMNARE

R.P.R. TRIBUNALUL MILITAR BRAŞOV Dosar 1370/49 copie - extras

SENTINŢA nr. 780 Astăzi, 20 octombrie 1949

Tribunalul Militar Braşov s-a întrunit în şedinţa publică în scopul de a judeca pe ... 4. Salcă Alexandru din Turcheş, str. Principală, nr. 19, învinuit pentru crima de uneltire contra orinei sociale pp de art. 209 pct. 3 cp.

...

2. Salcă Alexandru de 26 ani, născut în comuna Căcuiu, jud. Mureş şi domiciliat în com. Turcheş - Braşov, de profesie strungar - mecanic, nu a mai fost condamnat.

... 4. Salcă Alexandru, născut la 24 noiembrie 1922, în comuna Căciocio, jud. Mureş, de profesie strungar în fier, fiul lui Iuliu şi Veronica, cu domiciliul în Braşov com. Turcheş.

În mai multe rânduri s-a întâlnit cu Dumitriu Ion, care i-a povestit că a fost legionar, că a fost închis şi a evadat şi care i- a propus să cotizeze o sumă oarecare lunar pentru ajutorarea familiilor legionarilor închişi. Salcă Alexandru a admis şi urma ca la 1 decembrie 1948 să dea prima cotizaţie. A primit de la Dumitriu misiunea de a urmări două persoane care se întâlneau pe Tâmpa, fapt ce îl interesa pe Dumitriu în cadrul mişcării legionare.

În ziua de 19 noiembrie 1948 a aflat prin Pepene B. de crima comisă de Dumitriu Ion şi a uşurat acestuia fuga din Braşov, dându-i sfaturi prin Pepene unde ar putea să se ascundă. A avut strânse legături cu legionara Făină Lenuţa.

... Făcând aplicaţiunea art. 209 p. III cp, 463, 464 pct. 2 şi 8 cp 34, 35 lit. a L. 190/1947, art. 209 pct. IV cp 59, 58 pct. 2 şi 3 cp 304, 463 cjm, cu unanimitate de voturi condamnă pe ...

Salcă Alexandru la 3 (trei) ani închisoare corecţională, 4000 (patru mii) lei amendă penală, 3 (trei) ani interdicţie corecţională şi 5000 (cinci mii) lei cheltuieli de judecată.

Se compută prevenţia în total conform art. 463 cjm. Dată şi citită în şedinţă publică astăzi, 26 octombrie 1949. Baza: Arhiva Ministerului Apărării Naţionale

VĂZUT COMANDANTUL UNITĂŢII MILITARE 02405, Lt. colonel
ss. indescifrabil 2 ex. F.L.

pentru conformitate, ss. indescifrabil

BILETUL DE ELIBERARE DE LA CANAL

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECŢIUNEA GENERALĂ A PENITENCIARELOR COLONIILOR ŞI UNITĂŢILOR DE MUNCĂ
Formaţiunea 0841 Constanţa Anul 1954 luna mai ziua 5

BILET DE LIBERARE Nr. 5050/1954 (pentru preveniţi)

Numitul SALCĂ ALEXANDRU
Născut în anul 1922, luna noiembrie, ziua 24, în comuna Căcueni, Raionul... Regiunea Mureş, de ocupaţiune strungar fer care a fost depus ca internat de către: M.A.I. cu mandatul de arestare nr. - 195... pentru faptul de: Uneltire data: 7 mai 1954 s-a pus în libertate pe baza adresei Nr. - 195... a: Aviz M.A.I. fiind: pus în libertate urmând a se stabili în Comuna: Stalin Str. Carpaţilor Nr. 64 Raionul: Stalin Regiunea: Stalin
SEMNALMENTE:
Talia: 163 m. Fruntea: inter Nasul: mic Gura: mică Bărbia: ovală Faţa: şatenă Ochii: căprui Părul: cast. Sprâncenele: cast. Barbă: rade Urechea: normală
Mustaţa: rade Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje etc.): nu are Munca depusă în penitenciar (meseria învăţată): a muncit la diferite munci manuale la Canal.
Numărul certificatului de calificare -Conform legilor în vigoare, susnumitul poate munci la întreprinderile de Stat sau particulare.
Drept pentru care i s-a eliberat prezentul,

DIRECTOR
ss. indescifrabil

Şeful Biroului de Evidenţă şi Cazier,
ss. indescifrabil

Articolul despre epurarea mea

Uzinele D. Voina au fost curăţate de fascişti şi reacţionari

Muncitorii vor putea lucra nestingheriţi pentru mărirea producţiei

Unul dintre cele mai eficace mijloace de luptă contra reacţiunei dintr-o fabrică, întreprindere, birou sau instituţie e fără îndoială epuraţia. Oriunde reacţiunea scoate capul, căutând să lovească în producţie, sau în unitatea sindicală, muncitorii sunt datori să procedeze energic şi fără întârziere, la distrugerea ei, prin epuraţie.

Aceasta s'a făcut în mai toate uzinele şi întreprinderile şi în ultimul timp şi în instituţiile oraşului nostru şi efectul n'a întârziat să se arate.

Zilele trecute a fost făcută şi la uzinele D. Voina epuraţia elementelor fasciste reacţionare. Tot ce a fost găsit primejdios bunului mers al fabricaţiei şi muncitorimei cinstite, a fost înlăturat fără cruţare.

La început a fost propusă o listă cu cei epurabili, dintre cari unii au fost găsiţi nevinovaţi şi lăsaţi la locul lor, alţii mai puţini vinovaţi au suferit pedepse disciplinare, iar cei din urmă şi mai periculoşi, au fost amănunţit interogaţi, de o comisie compusă din elemente cinstite din fabrică şi din delegaţii Sindicatelor Unite, judecaţi şi înlăturaţi din uzină. În fruntea listei celor epuraţi din uzinele D. Voina, figurează d. Colonel M. Mihăilescu, comandantul militar al uzinei, care s'a făcut vinovat de pedepsiri abuzive ale muncitorilor cu multe zile de închisoare; pentru anularea multor ordine de mobilizare pentru lucru, etc.

Urmează în ordine ing. Tartler Walter, cunoscut hitlerist şi membru al grupului etnic german.

Cazan Constantin, în calitatea sa de şef al biroului de acord, a pus tot ce mintea sa a conceput, în slujba exploatării nemiloase a muncitorilor.

Gugu Pavel şi Salca Alexandru, doi lucrători la cari au fost găsite grenade şi cartuşe fumigene.

Chereji Octavian păstra o strânsă legătură cu cei doi terorişti, având cunoştinţă de intenţiile lor mârşave.

Stroe Iosif, reacţionar, carec a rupt şi a ars manifestele

Comisiei de Organizare Locale privitoare la protestul muncitorimei împotriva atentatului contra tov. Gheorghe Apostol, manifestându-se astfel ca duşman al muncitorimei organizate.

Lista epuraţilor e complectată cu muncitorii Cojocaru Ioan, Ciucă Petre şi Voina Ioan, cari s'au făcut vinovaţi de defăimări şi împilări la adresa sindicatului.

Astfel elementele primejdioase bunului mers al fabricaţiei şi al intereselor muncitoreşti au fost îndepărtare, prin această înfăptuindu-se şi o măsură de importanţă vitală pentru toţi angajaţii cinstiţi ai uzinei.

Aceasta însă nu înseamnă că reacţiunea a fost definitiv distrusă sau făcută inofensivă. Muncitorii trebuie să fie vigilenţi să vegheze ca cei epuraţi să nu încerce o nouă lovitură pe ascuns. Ei vor căuta să se reorganizeze atrăgând de partea lor elementele slabe din uzină. Se impune pentru viitor atenţie şi vigilenţă.

„Drum nou", an II, no. 167, Duminecă, 1 aprilie 1945

Deţinuţi care s-au aflat în anii 1948-1949 în Penitenciarul Braşov, în loturi sau individual

Lotul elevilor de la Liceul Industrial „regele Carol"
Borza Victor
Cârje Octavian
Gavrilă Ioan
Nistor Octavian
Paraschiv Petre - elev clasa a VIII-a
Sofonea Gheorghe

Lotul elevilor de la Liceul Industrial „Astra"
Călvărăsan Luca
Crăciun Dumitru
Dragomir Ilie

Liceul „Andrei Şaguna"
Oajă Gheorghe

Lotul elevilor de la şcoala profesională
Crişan Chirilă
Crişan Ioan

Finghiş Virgil
Neagu Virgil Roman
Ioan Voidehăzan

Liceul „Dr. Ioan Meşotă”
Pepine Ioan
Lotul elevilor de la Liceul Comercial
Jugănaru Oneţ
Pătraşcu Stere

Lotul elevilor de la Liceul „radu Negru” Făgăraş
Lungoci Nicolae
Mazilu Nicolae
Mogoş Ioan
Motoc Gheorghe
Opriş Gheorghe
Roşca Victor
Scorei Iuliu

Lotul elevilor de la Sanatoriul „Colceg” Satu-Lung
Bucurenciu Steluţa
Patriciu Savopol Ştefan
Ştefan Velicu

Lotul Dumitriu - Faina
Angheli Dumitru - condamnat la 7 ani
Dumitriu Ioan - condamnat la moarte
Faina Elena - condamnată la muncă silnică pe viaţă
Fulicea Tereza - condamnată la 5 ani
Fulicea Victoria - condamnată la 2 ani
Pepine Benone - condamnat la 7 ani
Salcă Alexandru - condamnat la 3 ani
Vultur Zenovia - condamnată la 3 ani

Lotul Corneliu octavian
Ciulei Victor – administrativ
Corneliu Octavian
Constantinescu Gheorghe - condamnat la 1 an
Păun Teodor - condamnat la 1 an
Teodorescu Alexandru - condamnat la 1 an

Lotul Anca Romeo
Anca Romeo, comandor aviaţie
Bologa Nicolae, profesor
Georgescu-Şarpe, comandor
Socol, colonel, fost prefect de Făgăraş
Vâja Vasile, comerciant

Lotul din comuna Barcani
Balcu Gheorghe, casier
Bocârnea, pădurar
Filip Nicanor, preot
Olteanu Ion, primar
Varză, notar

Lotul jandarmilor
Istrăţoiu Ioan
Scarlat Ioan
Ţenea Victor

Lotul Magu Liviu
Boicu Mircea
D-na Cucu Natalia
Magu Liviu
Silişteanu Vasile
D-na Zota

Metrom
Gârbuleţ Ioan

Lotul CFR
Avram Sebastian
Clapon Gheorghe Tarnovschi
Fabrica de Celuloză zărneşti
Cioroiu Miron, ing.
Simionescu, dr. ing.

Lotul inginerilor de la Tractorul
Cursaru Constantin
Cusaru Cornelia
Mosora Ilie
Paşca Alexandru
Şandru
Zugravu Cezar

Lotul muncitorilor de la Tractorul (au fost 7)
Codrea Vasile
Fătu Victor
Pestrea Vasile
Streza Victor
Tilea, maistru

Lotul de la fabrica de Armament „D. Voina”
Cojocaru Gheorghe
Fulicea Alexandru
Fulicea Ioan
Negulici Vasile
Voina Ioan
Vultur Gavril

Lotul „Malaxa” Tohan
Bojincă Istrate
Stan Ioan
Teianu Ioan

Lotul II CFR
Groza Vasile
Marinescu Florea
Strâmbu Nicolae
Urdea Victor

Lotul Astra Braşov
Bâncea Vasile
Bucuţea Petre
Budulan
Buţiu Gheorghe
Cândea Iosif
Dragoş
Gârbă Stan
Gheorghiu Gheorghe
Ghita Vasile
Greblă Grigorescu
Constantin Hegedus
Hogescu Alexandru
Iliescu Ioan
Ivan Dumitru
Lupaşcu
Manu Vasile
Mărcuţă Dumitru, ing.
Munteanu Mihai
Nedelcu Constantin
Pop Traian
Răducanu Ioan, ing.
Rău Ioan
Sculeanu Traian
Tişe Ioan
Tudose Constantin
Vidrighinescu Dumitru

Lotul Dârste
Avram Gheorghe

Bârsan Andrei
Caloinescu Ioan
Cimpoacă Gheorghe
Moaşa Gheorghe
Moaşa Mircea
Neguş
Popescu Gheorghe
Timaru Gheorghe

Lotul Radu Şutu

Aroneasa Romul
Avram Radu
Banciu Denes
Banciu Vasile
Banu Gheorghe
pr. Beleuţă Valeriu
Biriş Nicolae
Boian Ioan
Burcoi Ioan
pr. Cărămuş
dr. Cărpinişan Sever
dr. Cărpinişan
dr.Cojocaru Gheorghe
pr. Comşa
Dâmbu Vasile
Dinescu Teodor
Drăgoi Sabin
Ganea Iorgu
Georgescu Coca
Ion Ion
Macovei Ion
Pop Ioan
Rusoiu Ioan
Sârghie Manole
dr. Sonea Octavian
Străvoiu Ion
Şutu Radu
Teodorescu
dr. Tomescu Aurel

Lotul studenţilor

Arapu Petre
Boieru
Cantemir Ioan
Costache Isac
Grozavu Lae
Jimboiu Gheorghe
Maniu Virgil
Moştoflei
Munteanu Alexandru
Sava Ilie
Sântimbreanu Ioan
Sărăţeanu
Spătăceanu Ioan
Zugravu Nicolae

Lotul PNŢ

Boeru Nicolae
Bratu Atanasie
d-na Căliman Valeria
dr. Câmpeanu Alexandru
Chiş
Ciobanu
pr. Constantin
Cosgărea Emil
Dimitriu, avocat
Dunca Ioan
Gogonea Axente
Herlea Alexandru - prof.

universitar
Hamzea Sextil
Herseni
Haţeganu - tipograf

Iuga
Jinga Victor - prof. universitar
Marta Ioan
Mateescu Mardare
Mitan Moise
dr. Moş
st. Moş
Negoţ Iosif
Nicoară Adrian, avocat
Piso
pr. Popescu
Precup Aurel
Precup Nicolae
dr. Rozen
Scorţea Iosif
Suciu Silviu, avocat
dr. Suciu-Sibianu
Suru Alexandru
Ţeţu Aurel

Lotul Ploieşti

Andronescu
Anghel, călugăr la Cheia
Bozdoc
Moşoiu Virgil
Niculescu-Basu
Rodas Constantin
Rodas

Diverse alte personalităţi depuse în depozit, fără activitate organizată, dar suspecte din punctul de vedere al Securităţii (arestaţi în 14/15 mai 1948)

Apostolescu Gheorghe
Baicu Petre Bârsăşteanu
Băcilă Ioan
Bătrânu Gheorghe
Bernea Ernest, prof. universitar
Burducea Nicolae
Clonţea Gheorghe
Clonţea Ovidiu
Cocoş Remus, avocat
Drăghici Constantin
Gusan Octavian
Ghiţescu Aurel
Glăjaru Vasile
Iavorschi, avocat
dr. Şercăianu
Trâmbiţaş Nicolae
Trif Milinton
dr. Iliescu
Ioanid Teodor
Lazăr Vasile
Muscalu Ştefan, avocat
Olteanu Gheorghe
Pleşu Aurel
Pop Gavril
Pop Valer, fost ministru
Popescu-Pogoanele
Puşcaş
dr. Soiu Ioan
Stănicel
Stoicănea Moise
Şerban Vasile

Instigare

stud. Catană
Panaitescu Nicolae

Femei în Penitenciarul Braşov

Agapie Paula
Aron, soţia preotului greco-catolic
Aron, fiica preotului greco-catolic
Bălănică Zoe
Boieru Nela
Căliman Valeria
Chiaburu Maria
Comşa Cecilia
Cursaru Cornelia
Cucu Natalia
Fulicea Tereza
Fulicea Victoria
Ionel Paraschiva
Mărgineanu Maricica
Muscalu Maria
Neagu Elena
Oană Elisabeta
Oană Maria
Pop Lola
Răduleţ Otilia
Trandabur Henţiu Eugenia
Tâmpănaru Valeria
Vultur Zenovia
Zota

Morţi în detenţie

Anghel Matache - Aiud
Aroneasa Romul - Gherla
prof. Bordeianu Ioan - Canal
Bugnariu - Canal
Cantemir Ioan - reeducare, Piteşti
Cojanu Emil - Canal
Constantinescu Ion - Făgăraş
David Constantin - Aiud
Dâmbu Vasile - reeducare, Gherla
Drăgoi Sabin - Aiud
Fulicea Ioan - reeducare, Gherla
Jimboiu Gheorghe - Aiud
dr. Meţianu - Aiud
Panaitescu Mircea - Gherla
Parza Aurel - Gherla
Păun Ioan - Aiud
Pop Traian - Văcăreşti
Precup Nicolae - Canal
Sava Ilie - Tg. Ocna
Şerban Vasile - Gherla
Ştefănescu Valeriu - Aiud
Vultur Gavril - la Canal

Împuşcaţi

Costache Isac
Dinescu Teodor
Mazilu Nicolae
Mogoş Ioan

LOCURI DE DETENŢIE DIN BRAŞOV

1. Penitenciarul Braşov, str. Nicolae Bălcescu nr. 67

Construcţie ridicată odată cu Tribunalul local, în anul 1902, de către administraţia austro-ungare. După anul 1945 (6 martie), penitenciarul a devenit depozitul politic al Securităţii Statului, pentru judeţul Braşov şi alte judeţe limitrofe. În acest spaţiu torţionar erau internate, până la proces, persoanele arestate, pentru că şi-au afirmat curajul luptei naţionale şi rezistenţei anticomuniste.

2. Cetăţuia Braşov, Dealul Cetăţii

Construcţie foarte veche, care, din timpul administraţiei austroD ungare a fost destinată ca local de închisoare. După data de 6 martie 1945, Cetăţuia a servit ca depozit politic al Securităţii, în care erau deţinuţi oponenţii care, în acele vremuri de cruntă opresiune stalinistă, au participat la rezistenţa anticomunistă, la lupta naţională.

3. Vila Popovici de pe str. Prundului nr. 10

Construcţia a fost ridicată după primul război mondial de către avocatul braşovean Mihail Popovici, pentru uzul familiei sale, însă, destinase un apartament pentru găzduirea lui Iuliu Maniu, în trecerile sale prin Braşov, în calitate de lider al Partidului Naţional Ţărănesc. După anul 1947, 30 decembrie, vila a devenit sediul Securităţii Braşov, în care au fost anchetaţi şi schingiuiţi barbar luptătorii anticomunişti şi naţionalişti. Beciurile şi subsolul clădirii au fost transformate în celule şi carcere neluminate.

4. Vila Glăjariu de pe str. Nicolae Iorga nr. 34

Construcţia a fost ridicată între cele două războaie de către avocatul braşovean Glăjariu. Începând cu luna octombrie 1944 a fost rechiziţionată de armata sovietică, care a transformatDo în comandamentul armatei sovietice şi al N.K.V.D. Prin această vilă s-au perindat şi au fost schingiuite sute de persoane care şi-au manifestat sentimentele naţionale şi antisovietice, îndeosebi

germanii şi saşii.

6. Vila de pe str. Nicolae Iorga nr. 21

Vilă familială interbelică, după anul 1947 aceasta a devenit sediul Tribunalului Militar Braşov, în care au fost judecaţi şi condamnaţi la mii de ani închisoare, inclusiv pedepse cu moartea, numeroşi oponenţi.

7. Clădirea din str. eminescu nr. 36

În această clădire a funcţionat, în timpul războiului, Consulatul German. În septembrie 1944, clădirea a fost ocupată de către poliţia secretă sovietică: NKVD, în care au fost deţinuţi şi arestaţi în condiţii foarte grele numeroşi luptători.

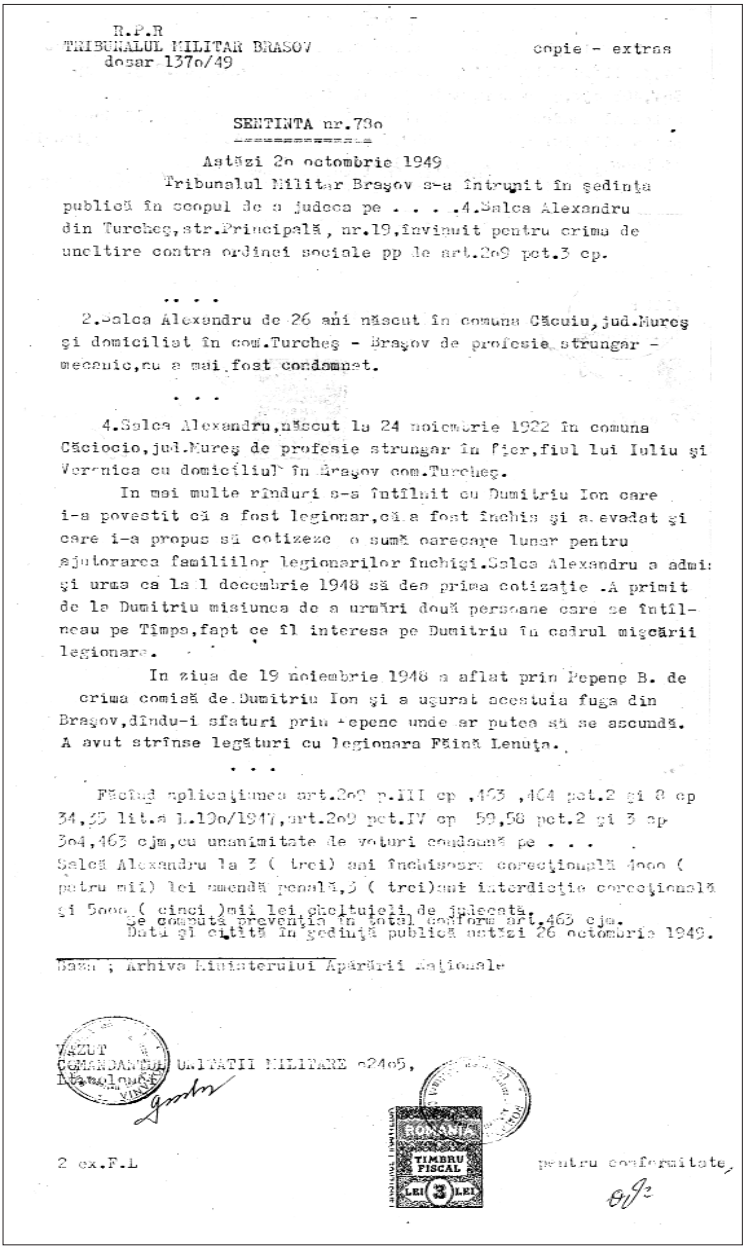

R.P.R
TRIBUNALUL MILITAR BRASOV
dosar 1370/49

copie - extras

SENTINTA nr.780

Astăzi 20 octombrie 1949

Tribunalul Militar Braşov s-a întrunit în şedinţa publică în scopul de a judeca pe . . . .4.Salca Alexandru din Turcheş,str.Principală, nr.19,învinuit pentru crima de uneltire contra ordinei sociale pp de art.209 pct.3 cp.

. . . .

2.Salca Alexandru de 26 ani născut în comuna Căcuiu,jud.Mureş şi domiciliat în com.Turcheş - Braşov de profesie strungar - mecanic,nu a mai fost condamnat.

. . .

4.Salca Alexandru,născut la 24 noiembrie 1922 în comuna Căciocio,jud.Mureş de profesie strungar în fier,fiul lui Iuliu şi Veronica cu domiciliul în Braşov com.Turcheş.

In mai multe rînduri s-a întîlnit cu Dumitriu Ion care i-a povestit că a fost legionar,că a fost închis şi a evadat şi care i-a propus să cotizeze o sumă oarecare lunar pentru ajutorarea familiilor legionarilor închişi.Salca Alexandru a admis şi urma ca la 1 decembrie 1948 să dea prima cotizaţie .A primit de la Dumitriu misiunea de a urmări două persoane care se întîlneau pe Tîmpa,fapt ce îl interesa pe Dumitriu în cadrul mişcării legionare.

In ziua de 19 noiembrie 1948 a aflat prin Popenc B. de crima comisă de Dumitriu Ion şi a uşurat acestuia fuga din Braşov,dîndu-i sfaturi prin Popenc unde ar putea să se ascundă. A avut strînse legături cu legionara Făină Lenuţa.

. . .

Făcînd aplicaţiunea art.209 p.III cp ,463 ,464 pct.2 şi 8 cp 34,35 lit.a L.12o/1947,art.209 pct.IV cp 59,56 pct.2 şi 3 cp 3o4,463 cjm,cu unanimitate de voturi condamnă pe . . .

Salcă Alexandru la 3 (trei) ani închisoare corecţională 4ooo (patru mii) lei amendă penală,3 (trei)ani interdicţie corecţională şi 5ooo (cinci)mii lei cheltuieli de judecată.

Se compută prevenţia în bătaia conform art.463 cjm.

Dată şi citită în şedinţă publică astăzi 20 octombrie 1949.

Baza ; Arhiva Ministerului Apărării Naţionale

VĂZUT
COMANDANTUL UNITATII MILITARE o24o5,

ROMÂNIA
TIMBRU FISCAL
LEI 3 LEI

2 ex.F.L

pentru conformitate,

Copie-extras după Sentinţa 780/20 oct. 1949 a Tribunalului Militar Braşov (facsimil)

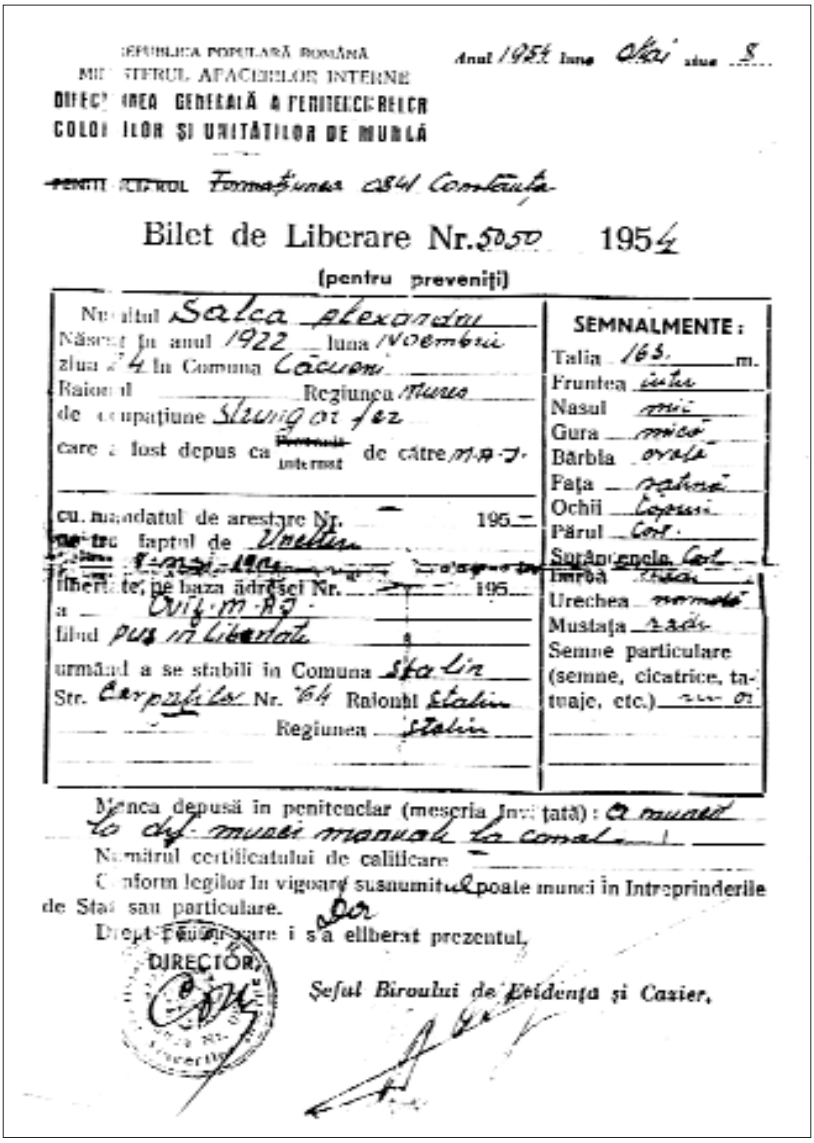

REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ
MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
DIRECȚIUNEA GENERALĂ A PENITENCIARELOR
COLOANELOR ȘI UNITĂȚILOR DE MUNCĂ

Anul 1954 luna Mai ziua 8

PENITENCIARUL Formațiunea 0841 Constanța

Bilet de Liberare Nr. 5050 1954

(pentru preveniți)

Numitul Salca Alexandru
Născut în anul 1922 luna Noembrie
ziua 24 în Comuna Căcuiu
Raionul ... Regiunea Mureș
de ocupațiune Strungar fer
care a fost depus ca Prevenit / Internat de către M.A.I.
cu mandatul de arestare Nr. ... 195...
pentru faptul de Vrăjitorie
... 8 mai 1954
liberat(e), pe baza ordinei Nr. ... 195...
a ... Ord. M.A.I.
fiind pus în Libertate
urmând a se stabili în Comuna Stalin
Str. Carpaților Nr. 64 Raionul Stalin
Regiunea Stalin

SEMNALMENTE:
Talia 165 m.
Fruntea înaltă
Nasul mic
Gura mică
Bărbia ovală
Fața rotundă
Ochii căprui
Părul Cot.
Sprâncenele Cot.
Barba ...
Urechea normală
Mustața Lasă
Semne particulare (semne, cicatrice, tatuaje, etc.) ...

Meseria depusă în penitenciar (meseria învățată): a muncit la dif. muncă manuală la canal
Numărul certificatului de calificare ...
Conform legilor în vigoare susnumitul poate munci în Întreprinderile de Stat sau particulare.
Drept-Feuilles care i s'a eliberat prezentul. Dar

DIRECTOR,

Șeful Biroului de Evidență și Cazier,

Biletul de eliberare nr. 5050/8 mai 1954 de la Canal - Formaţiunea 0841 Constanţa (facsimil)

Lei 20.— Brașov, Duminecă 1 Aprilie 1945

Anul II, No. 167

drum nou

ORGAN DE LUPTA PENTRU LIBERTATE ȘI PROGRES

Redacția și Administrația: Brașov, Str. Reg. Mihail I. No. 14
TELEFOANE: Redacția: 20-29 · Administrația 10-30 · Tipografia 20-43
Redactor responsabil: MIHAIL SURDU
Inscris în Reg. publ. period. sub. No. 1/944 — Trib. Brașov
Apare zilnic

...ți o palmă de pământ să nu rămână neînsămânțată

...agrari e azi un fapt indeplinit. Sute de mii de hectare au trecut în ...plugarilor. In fiecare zi alte zeci de mii de gospodării țărănești pri... Inventarul viu și mort al fiecărei pe mosiile boerești, e pus la înde... ce-ai muncesc ogoarele.

...ul de concentrare democratică ...ului angel una din sarcinile sale ...

...la începutul de primăvară. In ... primite prin reforma ag... ...ăturile rămase marilor pro... ...le bucăți răzlețe din orașe, pre... ...ude există o palmă de pământ, ... lăsat plugul și să cadă sămânța ...

...ăsură să de pierdut.

...ntreagă, întreg poporul român ...l ogoarelor sătelor de unde-s... ag...

...ăsuri luați voi cu dușmanii re... ...agrare, dușmanii țărănimii stau ...ă vor încerca prin toate mij... ...lepidele aducerea cu bine ...rare a reformei. Orice sfâșii... ...ge grevată, orice întârziere, el ...ă, le folosească în scopurile ...

...ăsuri acești dușmani ai țăra... ...ăstrăgînd popor român, dacă ...ălor rămâne neîncurcate, se vor ...ască cu voi grâcavări și nelinișt... ...ădul în care pământul va fi trecut ...ne plugarilor. Cele ...unirea întregului popor, gru... ...concentrare democratică a pu... ...ințe încrederea urmrei noastre ...ESS, care nu-a redat Ardealul ...ă și întreprinsacă reforma agrară, ...ăsuri și prin muncă fără pre... ...lepădiți sabotarea ei. ...e descoperiți atențiune ca în... ...ă și mort pus la îndemâna ță... ...ă predat nevoiașul. Și ...ă reformei agrare vor căuta ...ască din umbră. Se va încerca ...ile sabotarea însămânțărilor. ...acele planuri ale dușmanilor ...nate, trebuiesc demascate și ...ți toate puterile.

...ș, însămânțarea de primă... ...ăsuri și unire, va fi primul ...ă consolidarea noilor gospo...

...ând ei trecurul va fi reînviat ...amarie. Pământul dat prin ...agrară rămâne al plugarilor ...ne. Recolta pe acestе pă... ...ă a lor și în felul acesta va ...ă brusa armatelor care luptă ...ădirea hitlerismului.

...ătați-vă unul pe altul. Mun... ...neîncetat!Faceți-va și stau drept ...

...ă pâșă ale țării au și luat ...ând de unelte agricole, cari ...ă în îndemâna mașinile tre... ...Toate forțele sunt mobili... ...ăsurile de primăvară să ...ă pâine.

...ințele de muncă, toate mijloa... ...transport, toate uneltele și ma... ...ăsesc gata în funcțiune de

...îndată, fără nici o zi de întârziere și fără nici o zi de răgaz, pentru a ...ura munca de însămânțare.

...E porunca ceasului de față. Războiul nu poate continua și nu se poate termina cu succes, fără ca să se poată refăce, condițiunile amintitului guvern a semănat România de marea noastră prietenă Uniunea Sovietică nu pot fi îndeplinite, dacă de pe bolde și de pe câmpii nu se va strânge în curând verii hrana cea de toate zilele a țării întregi.

Comitetele locale și județene ale FND-ului, toți activiștii partidelor și organizațiilor cari fac parte din FND., muncitorimea organizată vor da tot sprijinul muncii de însămânțare.

O mobilizare imediată trebue să înceapă în acest scop, în sprijinul direct al însămânțărilor.

Nici o palmă de pământ să nu rămână neîncurată. Din fiecare petec de pământ de pe întinsul câmpiilor țării, din hotarul orașelor și chiar din orașe, trebue să răsară roada binecuvântată.

Frați țărani, muncitori și voi toți cei cari puteți da sprijinul vostru, la muncă!

Fără întârziere, fără odihnă, din toată inima și cu credință să slujim cu toții binele poporului român!

Să păsim înainte!

Cuvântul de ordine trebue să fie:

„Nici o palmă de pământ să nu rămână neînsămânțată!"

Consiliul Frontului Național Democrat

UZINELE D. VOINA AU FOST CURĂȚATE DE FASCIȘTI ȘI REACȚIONARI

Muncitorii vor putea lucra nestingheriți pentru mărirea producție

Unul dintre cele mai eficace mijloace de luptă contra reacțiunei dintr'o fabrică, întreprindere, birou sau instituție e fără îndoială epurația. Oriunde reacțiunea scoate capul, căutând să lovească în producție, sau în unitatea sindicală, muncitorii sunt datori să procedeze energic și fără întârziere, la distrugerea ei, prin epurație.

Această s'a făcut în mai toate uzinele și întreprinderile și în ultimul timp și în instituțiile orașului nostru și efectul n'a întârziat să se arate.

Zilele trecute a fost făcută și la uzinele D. Voina epurația elementelor fasciste reacționare. Tot ce a fost găsit prin mijlocul bunului mers al fabricației și muncitorimei cinstite, a fost înlăturat fără cruțare.

La început a fost propusă o listă cu cei epurabili, dintre cari unii au fost găsiți nevinovați și lăsați la locul lor, alții mai puțini vinovați au suferit pedepse disciplinare, iar cei din urmă și mai periculoși, au fost anâmuntit internați, de o comisie compusă din elemente cinstite din fabrică și din delegații Sindicatelor Unite, județeni și înlăturați din uzină.

In fruntea listei celor epurați din uzinele D. Voina, figurează d. Colonel M. Mihăilescu, comandantul militar al uzinei, care s'a făcut vinovat de pedepsiri abuzive ale muncitorilor cu multe zile de închisoare; pentru anularea multor ordine de mobilizare pentru lucru, etc.

Urmează în ordine ing. Tartler Walter, cunoscut hitlerist și membru al grupului ebule germane.

Cazan Constantin, în calitatea sa de șef al biroului de acord, a pus tot ce putea pe a concepul, în sfera exploatării nemilloase a muncitorilor.

Ougu Pavel și Salca Alexandru, doi lucrători în cari au fost găsite grenade și cartușe fumigene.

Chereji Octavian păstra o strânsă legătură cu cei doi teroriști, având cunoștința de intențiile lor mârșave.

Stroe Iosif, reacționar, care a rupt și a ars manifestele Comisiei de Organizare locale privitoare la protestul muncitorimei împotriva atentatului contra lov. Gheorghe Apostol, manifestându-se astfel ca dușman al muncitorimei organizate.

Lista epuraților e completată cu muncitorii Cojocaru Ioan, Ciucă Petre și Voina Ioan, cari s'au făcut vinovați de defăimări și înșiruiri la adresa sindicatului.

Astfel elementele primejdioase burgheziei mera să fabricatiei și al intereselor muncitorești au fost îndepărtate, prin această înfăptuindu-se și o măsură de importanță vitală pentru toți angajații din sticlă și uzinei.

Acesta țesă nu înseamnă că reacționarii a fost definitiv distruși sau făcuți inofensivi. Muncitorii trebuie să fie vigilenți și să vegheze ca cei epurați să nu încerce o nouă lovitură pe ascuns. El vor ajuta să se reorganizeze atât cât de puțin în elementele slabe din uzini. Se impune pentru viitor atenție și vigilență.

Nu se fac rechiziții de îmbrăcăminte și aparate de radio

Alarmiștii reacționari și fasciști trebuesc demascați de cetățeni

BRASOV, 31. — Din partea Chesturei Poliției Brașov, primim spre publicare următorul comunicat:

„S'a răspândit svonul printre locuitorii orașului, că se procedează din partea Comitetelor Cetățenești la rechiziționarea obiectelor de îmbrăcăminte și a aparatelor de radio.

„Astfel de zvonuri dușmănoase, sunt răspândite de reacționari și fasciști, dar ele nu pot fi luate în considerare, de cetățenii cu judecată sănătoasă.

„Elementele diversioniste, care răspândesc asemenea zvonuri fițite de temeiu și puse în circulație cu vădite intenții criminale, trebuesc semnalate Chesturei Poliției Brașov, pentru a se lua măsuri împotriva lor."

Uniunea Sovietică sprijină campania noastră de însămânțări

Mașinile agricole, tractoarele și uneltele jefuite din Uniunea Sovietică puse la dispoziția României — 21.000 tone cartofi pentru populația țării

Fată de situația grea în care se găsește inventarul agricol al țării, ca urmare a jafului sistematic hitlerist și sabotajul moșierilor reacționari, Uniunea Sovietică conștientă spiritului de ajutorare a popoarelor eliberate a pus la dispoziție României în vederea însămânțărilor de primăvară lucrul întregul parc cu mașini agricole, tractoare și unelte jefuite din teritoriile Uniunii Sovietice.

Deasemeni pentru a veni în ajutorul populației românești, Comandamentul Sovietic nea pus la dispoziție 21.000 tone cartofi din cantitățile de cartofi aparținând Armatei Roșii, pe care au confiscat-o dela [illegible]

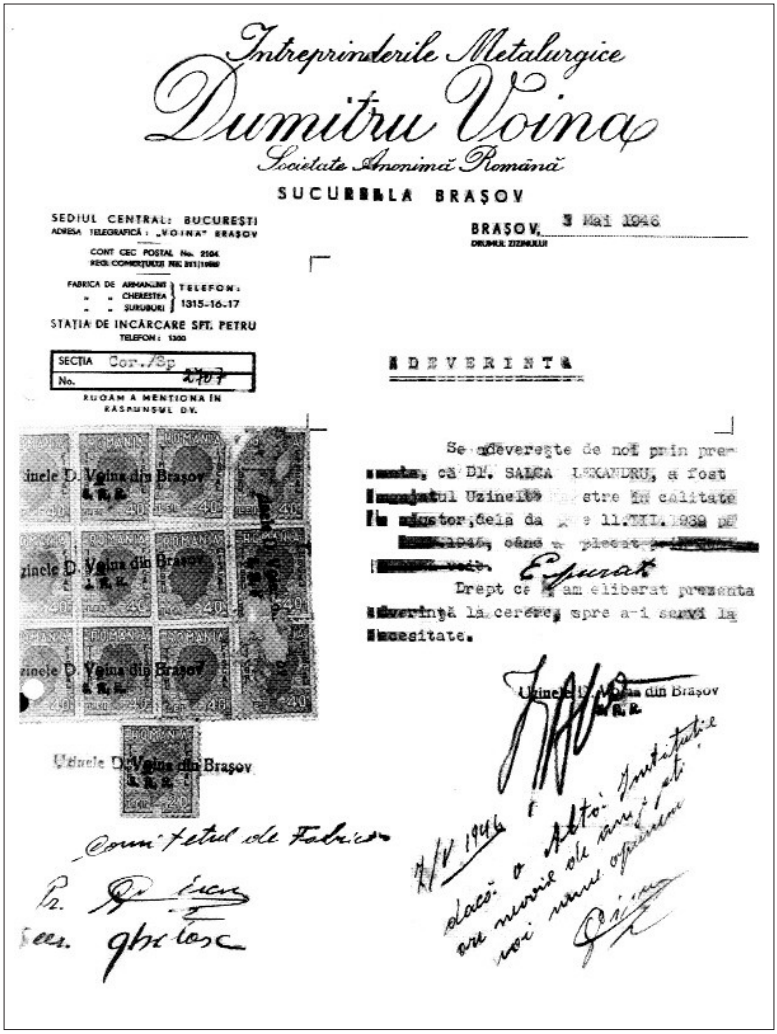

Întreprinderile Metalurgice
Dumitru Voina
Societate Anonimă Română
SUCURSALA BRAŞOV

SEDIUL CENTRAL: BUCUREŞTI
ADRESA TELEGRAFICĂ: „VOINA" BRAŞOV
CONT CEC POSTAL No. 2104
REGISTRUL COMERŢULUI NR. 211/1938
FABRICA DE ARMĂTURI / CHERESTEA / ŞURUBURI — TELEFON: 1315-16-17
STAŢIA DE ÎNCĂRCARE SFÂNTU PETRU
TELEFON: 1300

SECŢIA Cor./Sp
No. 2407
RUGĂM A MENŢIONA ÎN RĂSPUNSUL DV.

BRAŞOV, 3 Mai 1946
DRUMUL ZIZINULUI

ADEVERINŢĂ

Se adevereşte de noi prin prezenta, că DN. SALCA ALEXANDRU, a fost [redacted] la Uzinele noastre în calitate de muncitor, dela data de 11.VIII.1939 până [redacted] 1946, când a plecat [redacted] voie.

Epurat

Drept ce i-am eliberat prezenta adeverinţă la cererea sa spre a-i servi la [redacted] necesitate.

Uzinele D. Voina din Braşov
S. A. R.

Comitetul de Fabrică
P.
Sec.

1/V 1946
declar o stare de sănătate
ca mai sus
voi mai

Adeverinţa de la Uzina Voina pe care Gheorghe Prişcu, fost muncitor şi în acel moment şef al Tineretului Progresist din Braşov, a tăiat „plecat de bună voie" şi a scris „epurat" (facsimil)

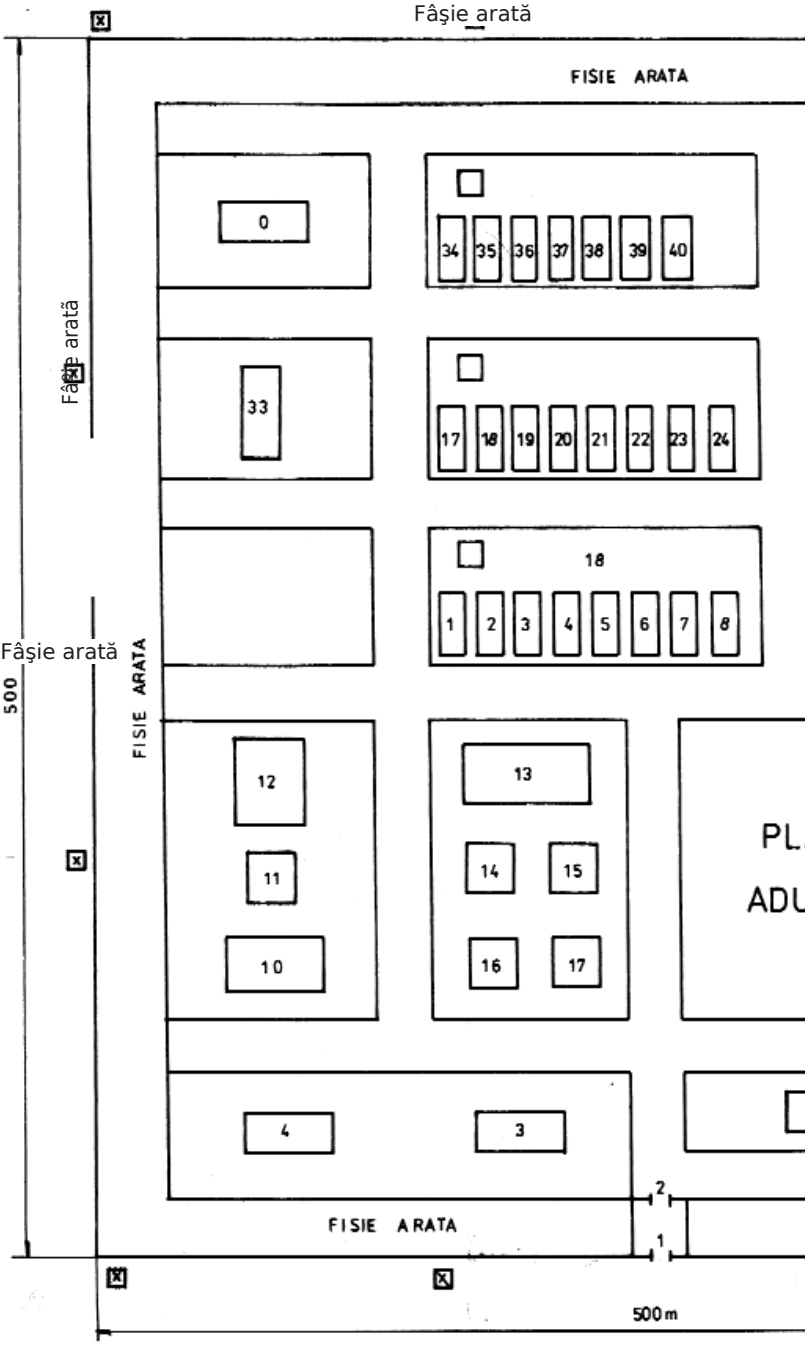
Fâşie arată
FISIE ARATA
0
34
35
36
37
38
39
40
Fâşie arată
33
17
18
19
20
21
22
23
24
18
1
2
3
4
5
6
7
8
Fâşie arată
500
FISIE ARATA
12
11
10
13
14
15
16
17
PL
ADU
4
3
2
1
FISIE ARATA
500m

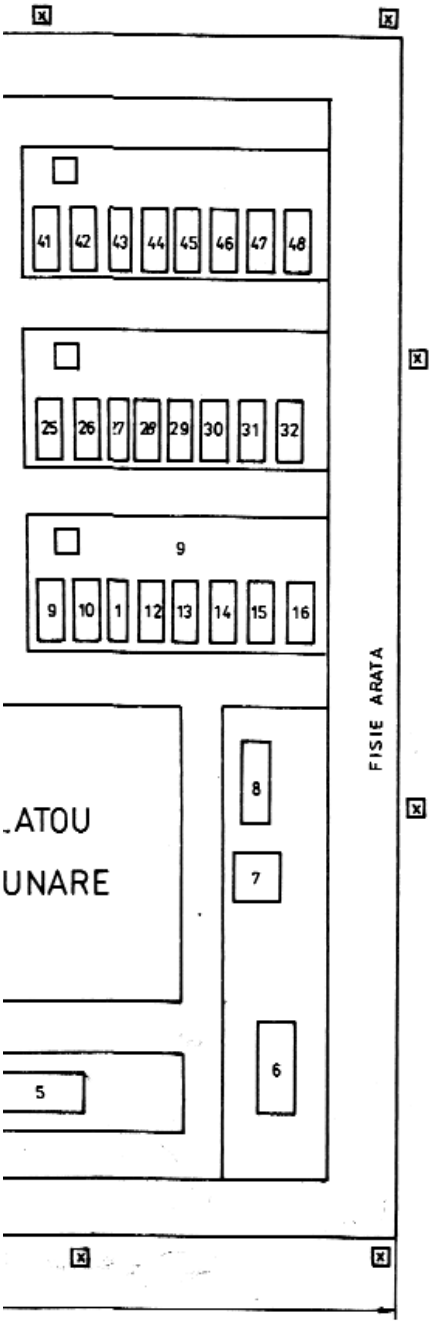

Colonia de muncă forţată Poarta Albă, iunie 1950

Legendă:

0. Cuptor cărămidă;
1. Poartă;
2. Poartă;
3. Corp de gardă;
4. Baracă vorbitor;
5. Administraţie;
6. Infirmerie;
7. Baie;
8. Baracă 96;
9. Grup de bараci;
10. Magazin alimentar;
11. Magazie efecte;
12. Grup alfabetizare-reeducare;
13. Bucătărie;
14. Baraca 4A;
15. Baraca 3A; 1
16. Baraca 2 A;
17. Baraca 1 A;
18. Şir de bараci, grupate câte 8;

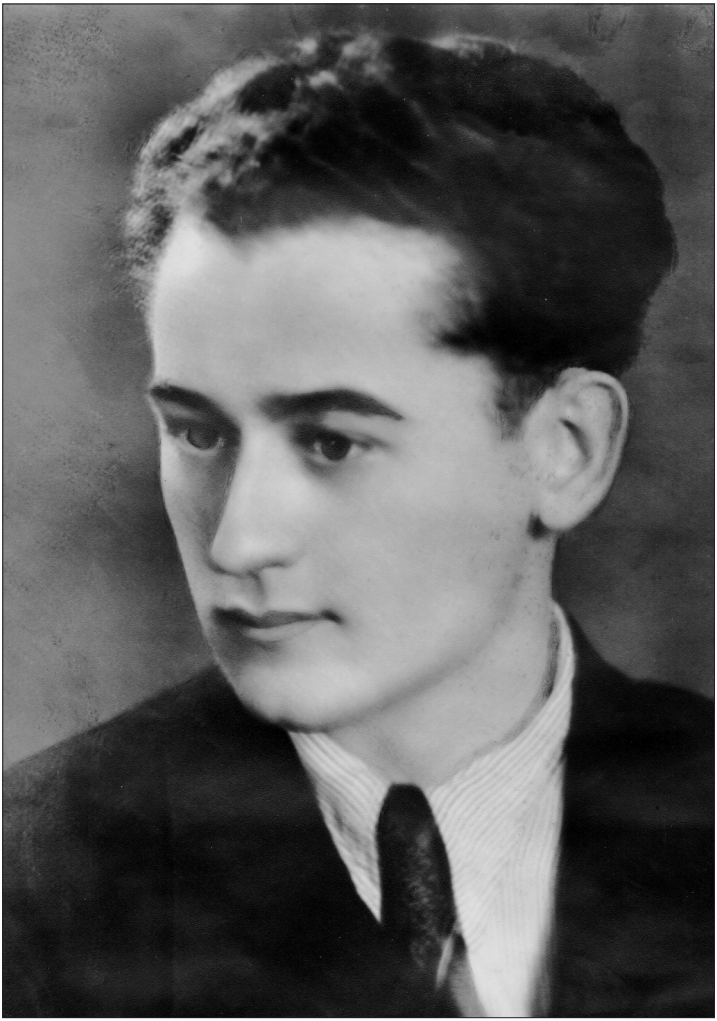

Portret al autorului, înainte de arestare

1942 - 1943

Împreună cu colegii de clasă, în tablourile de absolvire

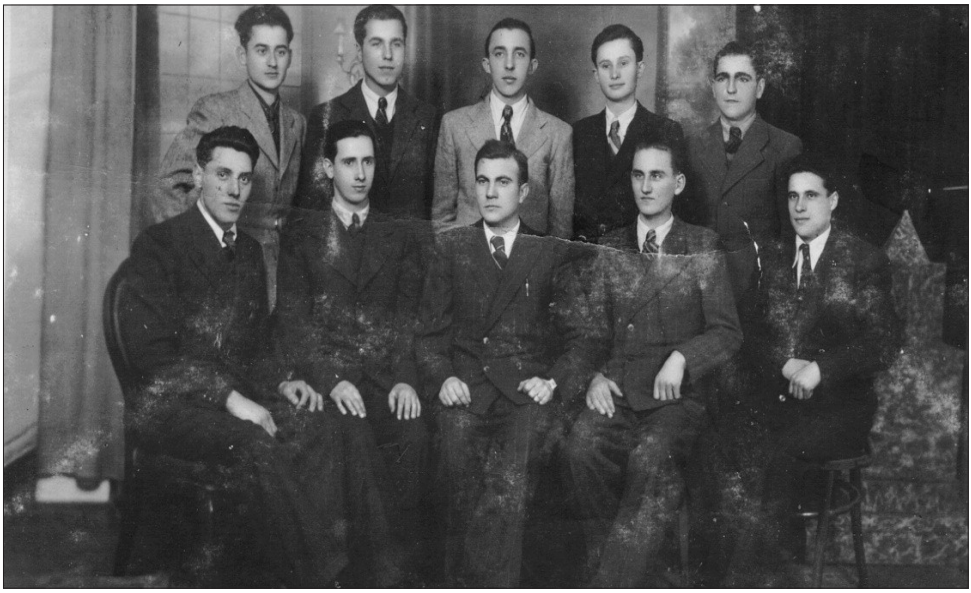

Sus: împreună cu colegii din Sindicatul Liber „D. Voina”: autorul, Vlad Alexandru, Ţuţuianu Ion, Gugu Pavel, Pitiş Gheorghe (în picioare, de la stânga la dreapta); Negulici Vasile, Pantelimon Nicolae, Vlase Dumitru, Haier Aurel, Floroiu Gheorghe (pe scaune)

Jos: Două fotografii de după eliberarea de la Canal, pe nişte legitimaţii

Împreună cu prietenul Dumitru Manole, în centru

Vila de la Dâmbul Morii, fostă proprietate a lui Zamft Filip, în care am locuit între 1941 şi 1945, astăzi clădirea administrativă a taberei şcolare

Fostul Penitenciar Braşov astăzi, văzut dinspre Poarta Schei (sus) şi Spitalul Militar (jos). Pe clădire se află, din 1996, o placă comemorativă în memoria celor care au trecut pe aici

Casa din Turcheş a familiei Pop care a găzduit atâţia fugari în perioada 1945-1948

Grajdul casei din Turcheş în care ne adăposteam, văzut dinspre curte

(sus) şi dinspre grădină (jos)

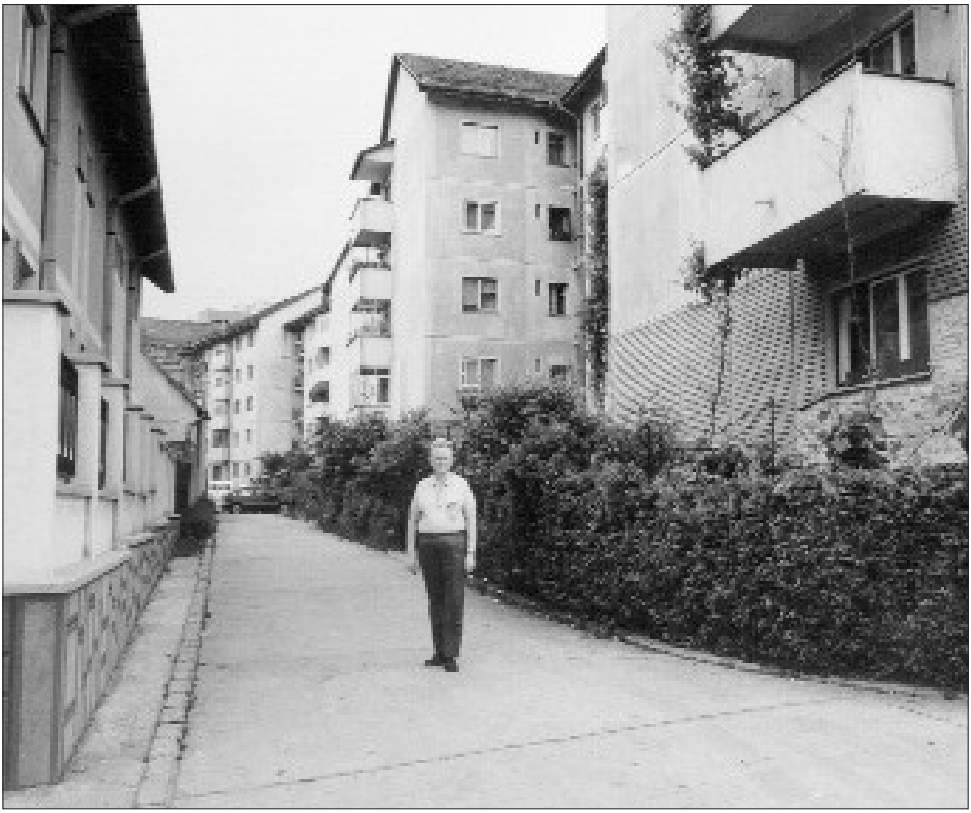

Autorul pe aleea dintre străzile Vârful cu Dor şi Diana (cartierul Valea Cetăţii) unde se afla casa conspirativă din str. Wilson nr. 8

My suffering lasted on and on, affecting even my family. I cannot say that me, personally, looked for suffering, but I think it loved me so much, that it did not allow me even to breathe. All the years round I had the impression that I belonged to the army of an unseen alien force. But I never took anything as tragical, all the time living on well together with the hazard. I did not revolt, I accepted this suffering as something given by our Lord. I always told myself that I am too young to have offended God with deadly sins which I had to pay for, but, if our nation had sins, somebody had to pay for them.

The next volume continues with the description of a short period of freedom, between 1954-1956 and of the years of his second conviction in Aiud, till his liberation with the last lot in 1964, and his life under the permanent surveillance of the political police.